

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 01873

AROPGELAKHT FUN HARTSN

Itzhak Brat

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

יצחק בראט

*

אראפגעלאכט פון הארצן

ארויסגעגעבן מיט דער מיטהילף פון יידישן שרייבער
און זשורנאליסטן-פאראייניגן אין ישראל

ארויסגעגעבן מיט דער מיטהילף פון יידישן שרייבער
און זשורנאליסטן-פאראייניגן אין ישראל

עריכת ופיקוח: יצחק בראַט

יצחק בראַט

פּוֹדֵקטֹר פֿון דער ייִדישער לינגוויסטיקער סקול

פּרֶזידענט פֿון דער ייִדישער לינגוויסטיקער סקול

אַרְאָפּגַעלֶאַכְט פֿון הָאַרְצוֹן

הומאַר און סאַטירע

פּרֶזידענט פֿון דער ייִדישער לינגוויסטיקער סקול

פּרֶזידענט פֿון דער ייִדישער לינגוויסטיקער סקול

פּרֶזידענט פֿון דער ייִדישער לינגוויסטיקער סקול

פּרֶזידענט

פּרֶזידענט פֿון דער ייִדישער לינגוויסטיקער סקול

פּרֶזידענט פֿון דער ייִדישער לינגוויסטיקער סקול

פּרֶזידענט פֿון דער ייִדישער לינגוויסטיקער סקול

פּרֶזידענט פֿון דער ייִדישער לינגוויסטיקער סקול

פּרֶזידענט פֿון דער ייִדישער לינגוויסטיקער סקול

פּאַרלאַג „ה מנורה“ תל-אביב

תשל"ו — 1976

ITZCHAK BRAT
Aropgelacht fun Hartzn

יצחק בראט / אראָפגעלאַכט פון האַרצן

שער־בלאַט און צייכענונגען: פרץ וויינרייך

פאַרלאַג „המנורה“, רח' זנגביל 24, תל־אביב

“Hamenora” Publishing House
24, Zangwill St. Tel-Aviv, Israel

©

Copyright by Itzchak Brat

כל הזכויות שמורות למחבר

נדפס בישראל תשל"ו 1976 Printed in Israel

סידור: משה חמיאל

הדפסה: „חבצלת“, הרצליה

פון זעלבן מחבר:

„אין היימישן שפיגל“, פאַרלאַג „המנורה“ (1974)

דינה

געווידמעט

צייטן בייטן זיך

ווי נעמט מען אמאליקע יארן?

„ווי נעמט מען אמאליקע יארן, ווי נעמט מען אמאליקע טעג“ — אזא לידל, געדענק איך, האט מען א מאָל געזונגען. דערמאָנט האָב איך זיך אין דאָזיקן לידל אין איינעם פון די פאַרנע אַוונטן, ווען כ׳בין געזעסן אויף דער וועראַנ-דע פון מיין ווינונג אין תל-אביב און דער רעש פון די אויטאָמאָבילן, עראַפלאַנען, „מאָדערנער“ מוזיק האָט געצופט מינע נערוון. אוי, ווי נעמט מען אַ ביסעלע רוי? — האָב איך מיר געטראַכט. ווי נעמט מען יענע צייט, ווען דאָ איז אַזוי שטיל געווען ווי אין אַן אויער. ווען די ערד אַרום און אַרום איז נישט געווען איינגעפאַנצערט אין צעמענט און אין בעטאָן, האָט פריי געאַטעמט. די ביימלעך האָבן זיך געבויגן אין ווינט ווי זיי וואַלטן מתפלל געווען צו גאָט וואָס שפייזט זיי מיט טוי בשפע. די ווילדע גראַזן האָבן געריסן זייערע שפיצן צו דער זון.

איצט איז דאָס אַלץ פאַרשוונדן. הייזער און הייזער. געפלאַסטערטע שאַסייען. אויטאָס יאָגן זיך ווי רוחות איינער נאָכן אַנדערן. אַ קאָכעניש און אַ געברום. אַ פאַרפעסטעטע לופט, אַ הוי-האָ, אַ יאָגעניש, אַ פלאָגעניש, אַ שוויצעניש — און איך בין אין מיטן.

קוק איך אַזוי אַריין אינעם צעשטערנטן הימל און איך פרעג דעם, וואָס לעבט דאָרטן, אַזאָ מיין קשיא: גאַטעניו, וואָס האָסטו געמאַכט פונעם בידנעם בשר-ודם? ווער דאַרף דעם דאָזיקן טראַסק? און אַז די אַלע מאָדערנע שמד-שטיק זענען נישט געווען אויף דער וועלט, האָבן דען די מענטשן נישט געהאַט קיין קיום?

זאָג, אדרבה, וואָס איז, אַ שטייגער, געווען שלעכט אַזאָ ייד ווי מיין טאַטן, עליו השלום, וועלכער האָט געלעבט אין די נישט-מאָדערנע צייטן? גאַנץ פרי, ווי נאָר עס האָט גענומען שאַריען אויף טאַג, האָט זיך דערהערט אַ שטאַרקער קלאַפּ אינעם לאַדן פון מיין פענצטער. געצאל אברהם-שרהם, דער לאַטוטניק, האָט אויסגעזונגען מיט זיין הייזעריקער שטים:

„יידן, שטייט-אויף צו תהלים, שטייט-אויף צו עבודת הבורא“. מיר, די קינ-
דער, זענען אפגעקומען בלויז מיט שרעק. דערנאך האבן מיר זיך נאך מער
איינגענורעט אין דער איבערבעט און ווייטער געשלאָפן. דער טאָטע, אָבער,
האָט זיך פּאַוואַליע אַראָפּגעקאַראַבקעט פון דער ברייטער, הילצערנער בעט,
אַ ווילע געזעסן אויפן ראַנד, אָפּגעקרעכצט, אָפּגעהוסט, אַרויפגעצויגן אויף
זיך די ברייטע פלודערן, געוואָשן די הענט, אַריינגענומען אין מויל אַריין
אַ ביסל וואַסער פון דער קופערנער קוואַרט, געמאַכט בול-בול, געגאַסן
פּאַוואַליע אויף די הענט און געוואָשן דאָס פנים. אָנגעטאַן דעם אָפּגעשאַסע-
נעם טיזליק, דאָס קיילעכדיקע היטל, און זיך געלאָזט אין שיל אַריין.

אין דרויסן איז געווען שטיל. דאָס שטעטל איז נאָך געווען פּאַרוונקען
אין שלאָף. וווּנישט-וווּ האָבן מאַטע פּייערלעך זיך באַוווּן אין די פענצ-
טער. אַ סימן, אַז נאָך יידן זענען אויפגעשטאַנען צו עבודת הבורא. דער
טאָטע האָט געשפּאַנט מיט זיכערע טריט אין מיטן זאַמדיקן וועג. ער האָט
נישט מורא געהאַט פאַר קיין אויטאָ, פאַר קיין פּערד, פאַר קיין „פּאַרד“,
אַפילו קיין קאַץ האָט מען נישט אָנגעקוקט. און הינט אַוודאי און אַוודאי
נישט. די שטאַטישע צייג איז נאָך אויך געשלאָפן.

אין שיל איז געווען ליכטיק און וואַרעם. יידן האָבן געהאַלטן די סידו-
רים אין די הענט און „געהאַקט“ די קאַפּיטלעך תהלים, אַז עס איז אַזש
געאַנגען אַ רויך. מען האָט זיך געיאָגט, געפּוּשעט, געפּערעדעוועט, פּדי
צוצוקומען וואָס גיכער מיט די תּפילות צום רבונג-של-עולם. אַז דער, וואָס
לעבט אייביק, זאָל העלפן. ער זאָל געבן געזונט און פרנסה. טאָטע זיסער,
געזונט!

אָפּגעזאַגט, אָפּגעדאַוונט, אויסגעאַנגען עלינו, אויסגעשפּיגן, האָט מען
צונויפגעלייגט טלית און תּפילין, אַ קוש געטאַן די מזוזה און געאַנגען אַהיים
צו ווייב און קינד. נאָך אַ טאַג האַרעוואַניע איז מען פּאַרנאַכט ווידער גע-
גאַנגען אין שיל אַריין, אָפּגעדאַוונט מינחה ומעריב און אין אַוונט, לייגנדיק
זיך אין בעט אַריין, האָט מען נישט פּאַרגעסן לייענען קריאת-שמע. וואָס
צו גאָט — איז צו גאָט און וואָס צו לייטן איז צו לייטן. מען האָט נישט
געוואָסט וואָס עס איז אַזוינס ראַדיאַ, וואָס פאַר אַ באַשעפּעניש עס איז
טעלעוויזיע. מען האָט אין שטוב נישט געהאַט קיין טעלעפּאָן. אין שטעטל
איז נישט געווען אַפילו קיין איין קינאַ. און דאָך האָבן יידן פּאַרבּראַכט,
געזונגען, געטאַנצט אויף חתונות, אויף בריתן, ביי שלוש סעודות, פורים,
שמחת תורה, בעתן פּראַווען אַ קנס-מאַל. די חתונות האָבן אָפּט מאַל גע-

דויערט עטלעכע טעג. מען האָט „געקנאַקט“ די פעטע זשאַרקאַיעס, פאַר־טרונקען מיט 96ער ספּירט. געהאַפּסלט, אַז אַ געדיכטער שטויב האָט זיך אַזש געטראָגן צו דעם סופּיט. די קלעזמער האָבן געשפּילט ייִדישע מתיקות־דיקע ניגונים. הערצער זענען צעגאַנגען ווי פּוטער אונטער דער זון. פּשרע ייִדישע בתולות האָבן זיך געדרייט אין אַ קאַדרייל, געשוויצט אין די ענגע גאַרסעטן, אין די האַלקעס, אונטער־קליידלעך און אויבער־קליידלעך. גע־ווען פאַרשלאָסן אויף זיבן שלעסער. זיי האָבן געשניינט און געלויכטן מיט טויזנטער חנען. מען האָט געקענט אַנקוקן בלויז די לאַנגע צעפּ, די שיינע פּנימלעך און די פּינגער־שפיצן. די בחורים זענען אויסגעגאַנגען פּון ניגע־רייקייט צו זען כאַטשבי אַ שטיקל פּלייטשקע, אַ ווייס געטאַקט העלדול, אַ פּיסל — אַבער אַ נעכטיקער טאַג. אַפּילו דער חתן האָט רעכט געקענט אַנקוקן זיין פּלה ערשט נאָכן באַלייגנס. דערפאַר טאַקע האָבן די בחורים געטרוימט, געחלומט וואַכעדיקערהייט. עס האָט זיי געצויגן ווי מיט אַ מאַנגעט צו די מיידלעך, יעדער לייכטער באַריר האָט זיי ממש עלעקטרי־זירט.

אַ מאַדנע זאָך: אין חדר האָט מען די קינדער נישט געלערנט קיין סעקס. מען האָט נישט געפּירט קיין ליבעס. די מערהייט יונגוואַרג האָט חתונה געהאַט דורך גערעדטע שידוכים. און דאָך איז אַ גט דעמאָלט געווען אַ זעלטנהייט. פאַר די משפּחות מיט אַ סך קינדער האָט די רעגירונג נישט געזאָרגט. מען האָט אין שטעטל נישט געבויט קיין קלובן. „ביטוח לאומי“ האָט נישט געצאָלט פּון דריטן קינד אָן. יונגע פאַרלעך האָבן נישט באַקו־מען קיין דירות. מען האָט פּון דייטשלאַנד נישט באַקומען קיין אַנטשעדיקונג. אַמעריקאַנער יידן האָבן נישט אַריינגעבראַקט קיין מיליאָנען. די רעגירונג האָט נישט אויסגעהאַלטן קיין חדרים, קיין ישיבות, קיין ייִדישע שולן. פּון דעסטוועגן האָבן ייִדישע קינדער געלערנט, געהאַט שאַרפע קעפּ, „געגעסן טעג“ — און געלערנט תּורה. נישט געווען אין שטעטל קיין גנבים, קיין פאַרברעכערס אָדער רויבערס. ווער רעדט נאָך — אַ מערדער? — זאָל גאָט שוּמער ומציל זיין! נאָר ביי גוים האָט מען אַזעלכעס געקענט טרעפּן.

די מחשבותן באַמבלען זיך אין קאַפּ און איך טראַכט מיר ווייטער:
— און אַפּילו איך אַליין — ווי אַזוי האָב איך געלעבט קומענדיק אין לאַנד אַריין?

עס איז געווען באלד נאָך דעם ווי די מדינה איז „אויסגעבראַכן“. קוים זיך געהאַלטן אויף די פּיס. אַ פּיסקליאַטע, וואָס האָט זיך ערשט אַנגעהויבן

לערנען צו גיין. מענטשן האָבן נאָך געטראָגן קורצע כאַקיי־הויזלעך. אין גאַנץ חיפה האָב איך נישט געטראָפֿן קיין איין מאַנצביל וואָס זאָל טראָגן אַ שניפּס. אַפילו אין תל־אביב האָט מען אויף די פינגער געקענט אויס־ציילן די פּריוואַטע אויטאָס אויף די גאַסן. צו דער אַרבעט אין תל־אביב בין איך פון רמת־גן געפאָרן אויף אַ ראָווער. מיין חודש־געהאַלט איז גע־ווען הונדערט ישראלדיקע לירות און איך בין געווען העכסט צופרידן. די סוכנות האָט מיר קיין דירה נישט געגעבן. געקומען אין לאַנד אַריין בין איך, ווי מען זאָגט: „גאַלע“. און יאַקאַש האָב איך מיר אַן עצה געגעבן. איך האָב צו קיינעם קיין טענות נישט געהאַט. אַפילו צו משה רבינו, וואָס האָט די בני ישראל געפירט דווקא אַהער אין דער דאָזיקער חמימה און נישט, למשל, כאַטשבי אין דער שווייץ. פאַרפאַלן — האָב איך מיר דעמאָלט געטראַכט — מסתמא איז אונדז שוין אַזוי באַשערט. איין מעלה האָבן מיר — עס הייסט איך און מיין פרוי — געהאַט, מיר זענען תמיד געווען צו־פרידן. נישט באַקלאַגט זיך, נישט געפאָדערט פון קיינעם. ווי האָט מיין מאַמע עליה השלום געפּלעגט בעטן: „בעסער די ביטערע בלאַט פון גאַט, איידער די זיסע פון די מענטשן“...

און איצט? דאָס לאַנד האָט זיך אויסגעברייטערט, די שטאָט — צע־וואַקסן. די מענטשן האָבן זיך געענדערט. דאָס לעבן האָט זיך געביטן. דער מענטש גאַלאַפּירט, טשוואַלעוועט. ווזהין? — ער ווייסט אַליין נישט. און לויפנדיק וואַרפט ער פון זיך אַראָפּ אַלע לאַסטן.

וואָס זאָל איך אייך זאָגן? איך האָב רחמנות אויף די מענטשן פון דער היינטיקער צייט. ווער ווייסט, ווזהין זיי וועלן פאַרלויפן. אוי, וווּ נעמט מען אַמאָליקע יאַרן?

אויך מיר אַ לעבן!

אָנומלט, אין אָונט, זענען מיר — איך און מיין צווייטע העלפט — גע-
זעסן ווי געוויינלעך ביי דער טעלעוויזיע. און זיצנדיק אַזוי אין ברייטן
פּאַטעל פונעם גרויסן סאַלאָן, האָט מיין ווייבעלע ראַפּטעס אַ קוק-געטאַן
אויף מיר און געזאָגט מיט אַ געמאַכט שמייכעלע:

— זע נאָר ווי זיי האָקן דאָרט, אין „קעסטל“, די פעטע וועטשערע...
מסתמא האָסטו אויך באַקומען אַן אַפעטיט... אויב אַזוי, גיי טאַקע אַריין אין
קיך און גיב עפעס אַ מאַך פאַר מיינעטוועגן. פאַר מיר איז גענוג אַ גלאַז
קאַווע, צוויי רעפטלעך ברויט מיט פוטער, אַ פּרעזשעניצע פון צוויי אייער,
אַ גלאַז סמעטענע, אַ שטיקעלע הערינג, אַ ברעקל קעז, אַ ביסל סאַלאַט,
אַ שאַלעכל טרוסקאַוקעס באַשיט מיט צוקער, נישט מער ווי צוויי בלינד-
טשיקעס און אַ זליבעדע רויטן וויין. דאָס איז אַלץ. זיי, דאָרטן אין דער
טעלעוויזיע, האָבן ביי מיר צערייצט דעם אַפעטיט, אַבער איך וועל נישט
עסן קיין סך צוליב צוויי טעמים: ערשטנס, בין איך אויף די עטע און
צווייטנס — אַ שטיקל פאַמידאָרל קאַסט דאָך היינט אַ פאַרמעגן. טאָ ווער
קען זיך דאָס דערלויבן אַפּצוועסן אַזוי ווי אַמאַל, אין די גוטע צייטן?
אַפּזאָגנדיק דאָס, האָט מיין ווייבעלע צוגעגעבן — קוקנדיק מיט גרויס
אינטערעס אין טעלעוויזיע-„קעסטל“:

— אַז דו ווילסט, טאָפּ אויך עפעס איבער. אַבער מאַך עס שנעלער,
ווייל באַלד הייבט זיך אָן דער פּילם.

בין איך אַריין אין קיך. און פאַרענדיק זיך אַזוי ביים צוגרייטן דאָס
עסן, זענען פּל-מיני מחשבות מיר געגעבן אַ קום-דאָן אין קאָפּ אַריין. און
אויך שפּעטער, ווען איך בין שוין פאַרטיק געוואָרן מיט דער אַרבעט, האָבן
די דאָזיקע מחשבות מיך נישט אַפּגעלאָזט. עפעס אַ מין שדל האָט זיך
ראַפּטעס פאַרקליבן צו מיר אין מוח, און ער האָט גענומען איינטענהן צו
מיר אַזוי צו זאָגן:

— אַ וועלט געוואָרן! היינט לעבט מען און אַ מאָל האָט מען געלעבט!

אָט זיצט אַ פרוי און קוקט שוין העכער אַ שעה אין קעסטל, מאַכט קאַליע די אויגן. און וואָס האָט זי דערפון? און זי איז דאָך אַזוי מיד! די אויגן קלעפן זיך ביי איר. זי האָט אַפילו קיין פּוח נישט צוצוגרייטן פאַר זיך דעם אָונטברויט. און ווי אַזוי קען זי פּוח האָבן, אַז אַ גאַנצן טאָג איז זי אויף די פּיס. ווי נאָר זי איז היינט אויפגעשטאַנען און צוגעגרייט פאַר זיך דעם פּרישטיק, האָט מען אָנגעזאָגט אין ראַדיאָ, אַז באַלד וועט מען איבערגעבן אַ געשפּרעך וועגן פּרויען־קאַסמעטיק. נו, האָט זי דאָך געמוזט אויסהערן. פון אַזעלכע געשפּרעכן „כאַפט מען“ עפעס. עס איז אינטערעסאַנט.

נאָכן אַפעסן דעם פּרישטיק, האָט זי זיך אַוועקגעשטעלט ביי דעם שפּיגל, צו רעכט געמאַכט דאָס פנים. ביז זי איז פאַרטיק געוואָרן מיט איר טואַלעט האָט גענומען אַ פאַר שעה. דערנאָך איז זי אַוועק אין סופּערמאַרקעט. פונעם סופּערמאַרקעט האָט זי געבראַכט די פּראָדוקטן און גלייך אַוועק אין פּרויען־סאַלאָן — „מאַכן“ זיך די האַר. איידער זי האָט זיך אַרומגע־קוקט איז געוואָרן מיטאַג־צייט. מען דאַרף אַפעסן און זיך צולייגן כאַטשבי אויף אַ שעה־צוויי. נאָך אַ נס, וואָס דער מאַן עסט אין רעסטאָראַן (ווייל דאָס גייט, טיילווייז, אויפן חשבון פון דער פאַבריק) קען זי אַ ביסל רוען. דערנאָך קומט דער מאַן, לייגט ער זיך צו אויף אַ שעה. ווען ער שלאָפט, טאָר מען אים נישט שטערן. כאַפט זיך די פרוי אַרויס צו דער שכנה — אַזוי זאָגט זי — ביז דער מאַן וועט אויפשטיין. אין אָונט איז שוין דאָ די טעלעוויזיע. זיצט מען און מ'קוקט אויפן קליינעם עקראַן.

און דאָס דאָזיקע שדל האָט פאַרגעזעצט צו רייצן זיך מיט מיר:

— דאָס איז אַ לעבן, איז דאָס? דער מענטש איז פאַריאַגט, פאַרטראַס־קעט. ער לויפט, ער ליגט, אַדער ער זיצט ביים קעסטל. אַפילו ווען ער פאַרט אַרויס אין זיין אויטאָ אויף אַ שפּאַציר, יאָגט ער זיך. ער האָט קיין צייט נישט. די הויט ברענט אויף אים.

וואָס קומט אַרויס פונעם גאַנצן פּראָגרעס, אַז דער מענטש דאַרף לעבן אַזוי שווער. וואָס קומט אַרויס פון דער טעכניק מיט אירע אַלע פּוילע שטיק, אַז זי האָט דעם מענטש נישט געבראַכט קיין גליק? מיט וואָס איז אים לייכטער געוואָרן, ווען די אַסטראָנאָטן שפּאַצירן שוין אויף דער לבנה? הער איך וואָס דאָס שדל טענהט אין מיר אַריין, און איך נעם טראַכטן מיט קאַפּ:

אַט, למשל, זעץ איך מיך, אויפן פּרימאַרגן, אַריין אין עראַפּלאַן אויפן לודער עראַדראַם און אין דעם זעלבן טאָג בין איך שוין אין ניו־יאָרק.

און ווען איך דארף עקסטרא — בין איך אויפן צווייטן טאג צוריק אין דער היים. טא וואס פאר א הנאה האט מען פון אזא נסיעה?
אבער אמאל, מיט יארן צוריק, ווען עמעצער איז פון אונדזער שטעטל געפארן קיין אמעריקע, האט ער א גאנץ יאר זיך געגרייט צו דער נסיעה. און ווען גאט האט געהאלפן, ער האט באקומען די פאפירן — די וויזע מיט דער שיפס-קארטע, האט ער זיך אנגעהויבן פאקעווען. דאס גאנצע שטעטל האט אים ארויסבאגלייט צו דער שיף. מען האט געוויסט: דער מענטש פארט מעבר-לים, ערגעץ הינטער די הריי-חושך. מען וועט אים שוין מער נישט זען.

איז גאר קיין חידוש נישט, אז ווען דער באלעגאלע איז פארפארן מיטן גרויסן, דראביניאסטן וואגן און מיט די צוויי גניאדע פערדלעך נעמען דעם יידן צו דער שיף, האבן זיך דערהערט געוויינען און שלוכצערייען ווי מען וואלט דעם מענטשן געפירט, חלילה, אויפן עולם האמת... דאס גאנצע שטעטל האט דאס מיטגעלעבט. און ווען גאט האט געהאלפן, דער מענטש איז אין א חודש-צוויי ארום אנגעקומען בשלום אין קאלומבוסעס מדינה און געגעבן צו וויסן, אז ער לעבט — איז געווען א שמחה אין שטעטל. מען האט געמאכט אין שיל „מי שברכס“ און געטרונקען לחיים.

און ווען עמעצער פון יענע, אמאליקע יידן, האט געוואלט פטור ווערן פון זיין שלאק און טוישן זי אויף א יינגערע, א שענערע, א בעסערע, האט ער זיך אויפגעהויבן, פארמאכט דעם לאַדן — און והילד אינגו. ער איז אוועק קיין אמעריקע. אויס! ווער קען אים דארט געפינען און ווער קען אהין אַנקומען? — עק וועלט! גיי זוך א נאָדל אין א וואַגן שטרוי.

און, אז אזא איינער האט יא געשריבן בריוו, האט מען זיי אַרומגע-טראָגן איבערן שטעטל און געלייענט. באַוויזן פאַטאַגראַפיעס. מענטשן האָבן הנאה געהאַט. אַלץ איז צוגעגאַנגען, לאַנגזאַם, פאַוואַליע, לייכט. מען האָט נישט איינגעריסן קיין וועלטן. מען איז נישט געלאָפן, מען איז אין די נעכט נישט געזעסן ביי קיין קעסטלעך וואָס רעדן און ווייזן קאַרטינקעס. אויב מ'איז יאָ געזעסן — האָט מען מעיין געווען אין אַ ספר. מען האָט געלערנט אַ בלאַט גמרא, אַ פרק משניות. און דאָס ווייב איז געזעסן און פאַרלאַטעט אַ העמד, פאַרצירעוועט אַ זאַק, אַ שקאַרפעטקע. שבת, אַז מען האָט געהאַט אַ שטיקל פרייע צייט, איז מען געזעסן אויף דער פרייזע און געמוטלט מיט די שכנהס, מיט די חברטעס. דער מאַן איז אין שטוב געווען אַ מלך. איידער ער איז אַריינגעקומען אין שטוב, איז שוין דאָס עסן געשטאַנען

אויפן טיש. טאָמער וואָלט דאָס ווייב אַ מאָל, חלילה, פאַרגעסן אַרויפצו-
 שטעלן דאָס זאָלץ-מעסטל — וואָלט געקענט קומען צו אַ שרעקלעכן אויפ-
 רייט אין שטוב — דער אייבערשטער זאָל שומר ומציל זיין!...
 גאַטעניו, וואָס פאַר אַ לעבן ס'איז אַמאָל געווען! ביי אונדז אין שטעטל,
 געדענק איד, האָבן אַרומגעשפּאַצירט צענדליקער מיידלעך, איינס און איינס,
 ווי פּרישע אַתרוגים. האָבן זיי דען אויסגעשטעלט זייער גאַנץ דאַברע-מזל,
 כדי מען זאָל זען וואָס זיי פאַרמאַגן? אַסור! קיינער האָט זיי נישט גע-
 טשעפעט, נישט פאַרפירט. זיי האָבן נישט געבעטן קיין טרעמפּן. זיי זענען
 נישט געגאַנגען אין דיסקאַטעקן. און האָבן זיי חתונה געהאַט, האָבן זיי
 געהאַט איין וויכטיקע אויפגאַבע: קינדלען. און זיי זענען זיך יאַקאַש באַ-
 גאַנגען אָן אַ דירה פון דריי-פיר צימערן, אָן אַ פּרידזשידער, אָן אַן אויטאָ-
 מאָביל, אָן אַ טעלעוויזאָר. אַפילו קיין טראַנזיסטאָר האָבן זיי נישט געהאַט.
 און וואָס פאַר אַ גליקלעך לעבן זיי האָבן געפירט! אויף אַלץ האָבן זיי גע-
 האָט צייט. און וואָס זיי האָבן פאַרמאַגט — האָט זיי געסטאַיעט. און אַז זיי
 האָבן גאַרנישט פאַרמאַגט — איז אויך נישט געווען קיין מאַליער. פון הונ-
 גער איז, חלילה, קיינער נישט געשטאַרבן. קבצנות איז געווען אין דער
 מאָדע.

יא, מענטשן האָבן אַמאָל שכל געהאַט צו לעבן. היינט לעבט מען נישט
 נאָר מ'לויפט, מ'פליט, מ'פאַרט און אַז מען וויל זיך שוין אַפּשטעלן, איז
 מען שוין אַפּגעפאַרן. אויס. מ'קען שוין נישט כאַפּן אויף צוריק — סיידין
 אין צווייטן גלגול.

אין הונדערט יאָר אַרום

אין איינער פון די לעצטע נעכט איז מיר צו חלום געקומען עפעס אַ פאַרשוין. איינגעהילט איז ער געווען אין אַ געדיכטן נעפל. בלויז דאָס פאַר-מאַסקירטע פנים זיינס האָט זיך אויסגעטיילט פון דער געדיכטעניש. איך האָב נישט געקענט זען, צי ער טראָגט הערנער, צי פליגל. איך האָב אָבער פאַרשטאַנען, אַז דאָס איז נישט איינער פון אונדזערע מענטשלעכע באַשע-פענישן, מחמת ער האָט געשוועבט אין דער לופטן. פלוצלונג האָט דאָס מאַסקע-פנים געלאָזט הערן אַ קול: „בן-אַדם, וואָס גאַפיעסטו אויף מיר דיינע אויגאַלעס. כ'בין אַ שליח פון אויבן — נישט קיין ציוניסטישער שליח. און געקומען בין איך דיך נעמען אויף אַ שפאַציר אין די יאָרהונדערטער. האָב קיין מורא נישט, שטיי־אויף, אַט אַזוי, קום נענטער, מיר וועלן זיך לאָזן אין וועג אַריין“...

אין דעם מאַמענט האָב איך דערפילט ווי עפעס אַ פוח האָט מיך אַ הויב־געטאָן פון אַרט און איך האָב גענומען פליען, ווי אין אַ סאַטעליט, פאַרויס, פאַרויס. „קוק“ — זאָגט צו מיר דער מיסטעריעזער פאַרשוין — אַט זענען מיר שוין אינעם יאָר צוויי טויזנט. זעסט, ווי די וועלט האָט זיך געענדערט? און אַט געפינען מיר זיך שוין אינעם יאָר צוויי טויזנט פינף-און צוואַנציק. זעסט די פלעקן אונטן, רעכטס? דאָס זענען אַמאָל געווען נאַפֿט־איינריכטונגען, פאַרטן. פון דאָרט האָבן די אַראַבער געשעפט זייער „שוואַרץ גאָלד“. זיי האָבן די גאַנצע וועלט געהאַלטן ביים גאַרגל, טעראַריזירט זי. דער נאַפֿט זייערער איז שוין לאַנג אויסגעטריקנט. זיי זענען געוואָרן אויס מיוחסים. נישטאָ קיין נאַפֿט, נישטאָ קיין געלט. זיי זע-נען איצט אין דער קאַטעגאָריע פון די גאָר אַפגעשטאַנענע לענדער. אַמע-ריקע שטיצט זיי. ישראל באַשעפטיקט אַ סך הונדערטער טויזנטער פון זיי. דער ראַטנפאַרבאַנד גיט זיי נאָך אַליץ געווער און רייצט זיי אָן קעגן דער יידישער מדינה. אָבער ישראל פאַרמאָגט שוין צען מיליאָן איינוווינערס, אַ מיליאָניקע אַרמיי. זי אַרבעט אַליין אויס עראָפלאַנען, וועלכע פליען פיר

מאָל שנעלער ווי דער קלאַנג. זי איז שוין אַ גרויסע אַטאָם-מאַכט. אירע ראַקעטן קענען דערגרייכן אַ שטרעקע פון העכער זעקס טויזנט קילאָ-מעטער.

„אַז קיין נאַפּט איז שוין נישטאַ, טאָ ווי אַזוי פאַרן די אויטאָס, מיט וואָס טרייבט מען די מאַשינען אין די פּאַבריקן?“ — פּרעג איך דעם פאַרשוין.

„מיט אַטאָם. מען לייגט אַריין אין דעם מאַטאָר בלויז איין קייקעלע און דאָס סטאַיעט אויף אַ גאַנץ יאָר.“
מיר פּלֶען ווייטער. אין דעם דערהערט זיך אַ שטים: „סטאַפּ! סטאַציע צוויי טויזנט פינף און זיבעציק!“
מיר לאַנדן אויף אַ הונדערט-שטאַקיקער געביידע.

„דאָס איז תּל-אַביב“ — זאָגט דער פאַרשוין. היינט לאַנדעט מען דאָ אויף די דעכער. די וועגן זענען פאַרשטאַפּט. אַ שטיקל מיגרש קאָסט צענד-ליקער מיליאָנען. מען בויט נאָר אין דער הויך. זעסט — אומעטום וואַלקן-קראַצערס. און ווען ס'נישטאַ קיין וואַלקס — קראַצט מען זיך אויכעט.“
„פאַר וואָס?“ — פּרעג איך.

„לאַמיר זיך אַראַפּלאָזן אויף דער ערד און אַריינגיין אין אַ הויז, וועסטו אַליין הערן, וואָס די מענטשן זאָגן.“

דער מלאך, צי, להבדיל דער שד, האָט מיך אַריינגענומען אין זיינע פעסטע אַרעמס און געגעבן זיך אַ לאָז אַראַפּ מיט מיר אויף דער ערד. ער האָט מיך אַריינגעפירט אין אַ גרויסאַרטיקער דירה פון זעלבן הויז, אויפן פאַרטער. אַ יונג פאַרל איז געזעסן ביים טיש און געגעסן עפעס אַ מאַכל, וואָס האָט אויסגעזען ווי שוים.

„זיצט“ — האָט זיך אָנגערופן די יונגע, שיינע פרוי, „אָנגעטאַן“ אין אַ „ביקיני“. מיר קענען אייך מכבד זיין מיטן דאָזיקן מאַכל — האָט זי צוגע-געבן — דאָס האָבן מיר געמאַכט פון טאַבלעטן. קיין ירקות, גרינצייג, פלייש אָדער אַנדערע פּראָדוקטן נוצן מיר נישט, ווייל בלויז איין גראָם פון זיי קאָסט אַ שטיק גאַלד.“

„איך זע, אַז איר האָט זיך, ברוך-השם, גאַנץ גוט איינגעאַרדנט — באַמערק איך — איר האָט דאָ יאַפּאַניש מעבל, כינעזישע שניצערייען, פּערסישע דיוואַנען, אַפּריקאַנישע סקולפּטורן, פּראַנצויזישע בילדער“...
„און אַן ענגליש ווייבל“ — פאַרט-אַריין דער יונגערמאַן אין מיינע

רייד. אונדזער שפראך איז אויך ענגליש, כאטש מיר זענען הייגעבוירענע שוין פון זעקסטן דור.

„ווי לעבט זיך אייך דא, אין תל-אביב?“

„נישט געהויבן. נאָר-וואָס בין איך געקומען פון די מילואים, פון רעזערוו-דינסט. טאָמער עפעס-וואָס גיט מען מיד אַ נעם. מיין ווייב מיט די צוויי קינדער בלייבן אַליין. מיין עלעקטראָנישער וואַרשטאַט גייט צו גרונט. וואָס קען מען מאַכן? דאָס איז אונדזער גורל. מיר זענען אַ קליינע מדינה פון צען מיליאָן יידן. און גויים זענען דאָ אַזוי פיל — מיליאָרדן!
„פון דעסטוועגן עקזיסטירט שוין אונדזער מדינה, דאַנקען גאָט, הונדערט יאָר.“

„ס'וואָלט אפשר נישט געווען אַזוי שלעכט“ — רופט זיך ווייטער אָן דער יונגעראַמאָן — „אַבער די גרויסע שטייערן — דאָס איז פאַר אונדז אַ זייער שווערע לאַסט. אַמאָל, ווען אין אַמעריקע זענען געווען זעקס מיליאָן יידן האָבן זיי געהאַלפן. תמיד, ווען עס איז אין לאַנד אויסגעבראַכן אַ מלחמה מיט די אַראַבער, האָבן זיי געגעבן גאַנצע זעק מיט געלט. אַבער היינט, ווען ס'איז געבליבן אין ברוקלין בלויז אַ ביסל רעליגיעזע יידן, וואָס קענען זיי געבן? פאַרקערט, מיר דאַרפן זיי נאָך העלפן פון צייט צו צייט.“
„פאַר וואָס צאָלט איר אַזעלכע גרויסע שטייערן?“ — פּרעג איך.
„קודם פל גייט דער גרעסטער טייל פונעם בודזשעט אויף זיכערהייטס-צוועקן. איין עראָפּלאַן קאָסט דאָך איצט פּערציק מיליאָן דאָלאַר. חוץ דעם צאָלן מיר נאָך אַ סך חובות.“
„וועלכע חובות?“

„די חובות פון דער מדינה ביז 1975, ס'הייסט מיט הונדערט יאָר צוריק, און אויך די שפעטערדיקע חובות. חוץ דעם צאָל איך — זאָגט דער יונגעראַמאָן — מיינע אייגענע חובות: די משפּנתא פון דער דירה, וועלכע מיר האָבן געירשנט פון אונדזער באַבע, אַ ליכטיקן גן-עדן זאָל זי האָבן. די דאָזיקע משכנתא (די היפּאָטעק) אויף דער דירה איז געווען פאַרבונדן מיטן „אינדעקס“. איך האָף, אַז אונדזערע קינדער וועלן שוין ענדיקן דאָס צאָלן.“

„און ווי איז ביי אייך די לאַגע בכלל?“

„משלאַגט זיך איבער די בענקלעך. דער „מערך“ באַלעבאַטעוועט נאָך אַלץ. די פּאַרטיי, וועלכע בעגין האָט אַ מאָל געשאַפן, דער „ליכוד“, איז אין אַפּאָזיציע. די רעליגיעזע גייען, ווי תמיד, מיטן „מערך“. מיט דער

מדינה פירן אן, געוויינלעך, די אלטע. א מאל זענען זיי געווען גענעראלן און היינט — זקנים. מיט העכער הונדערט יאָר צוריק האָט צה"ל נישט געטאַרט זיך פאַרנעמען מיט פּאַליטיק און היינט זענען אלע גענעראלן — פּאַליטיקער און פּאַרטיי-טוער. זיי פירן, זיי באַשטימען, זיי באַזעצן די וויכ-טיקסטע פּאַסטנס. דאָס האָט זיך אַנגעהויבן זינט דער יום-פיפור-מלחמה — מיט העכער הונדערט יאָר צוריק. היינט איז עס שוין אַ נאַרמאַלע זאַך. „און דער „מערך“ האָט נאָך אַלץ אַ מערהייט ביי פּנסת-וואַלן?“ „וואָס דען? אַ „מחדל“ אַהין, אַ „מחדל“ אַהער. אָבער אַז קיין בעסערס איז נישטאַ, שטימט מען פאַרן „מערך“.

„און ווי זעט-אויס תל-אביב?“

„אַ, אַ! אַ שטאַט פון העכער דריי מיליאָן איינווינערס. אַמאָל זענען געווען אַזעלכע שטעטלעך ווי רמת-גן, בני-ברק, חולון, בת-ים, פתח-תקוה. היינט איז אַלץ פאַראייניקט. מען האָט שוין אַפילו אויסגעטריקנט אַ שטיק ים און אויסגעבויט וואַלקן-קראַצערס. איצט איז חודש אייר, דער הימל איז בלוי. אָבער איר זעט דען אַ שטיקל הימל? — אַ געכטיקער טאַג! אַלץ איז פאַרשטעלט. ווען מיר ווילן זען אַ שטיקל הימל מוזן מיר אַרױפפאַרן אויפן דאָך פונעם וואַלקן-קראַצער.“

„ווי אַזוי פירט זיך די שטאַט-באַלעבאַטישקייט?“

„די שטאַט איז שמוציק, אַפגעלאָזן. מען האָט געמיינט, אַז דער נייער שטאַט-טאַטע, דער גענעראַל וועט דאָ עפעס פאַרבעסערן, פאַרשענערן, ווייזט זיך אַרויס, אַז עס איז נאָך ערגער געוואָרן. יעדן טאַג קומען אַהער אַריין איבער אַ מיליאָן מענטשן. ווען יעדער איינער פון זיי וואַרפט אויף דער גאַס אַפילו בלויז אַ שאַכטל, אַ ביסל שאַלן פון מאַראַנצן, באַנאַנעס, אַדער באַגיקערן, ווערט די שטאַט פאַרמיסטיקט.“

„און וואָסער איז דאָ?“

„מיר האָבן ים-וואַסער, וואָס ווערט פאַרזיסט מיט דער הילף פון מאַ-שינען. איר זעט די מאַשינקע, אין ווינקל? אַהין לאָזט מען אַריין ים-וואַסער. עס קאָכט זיך איבער און ווערט זיס. דאָס איז איצט נישט קיין פּראַבלעם.“

„איר האָט אַן אייגענעם אויטאָ?“

„ווער נוצט היינט אויטאָס? ס'דען דאָ אַ פּלאַץ וווּ זיי אַוועקצושטעלן? מען פאַרט מיט העליקאָפּטערס. איך האָב אויך אַ שטיקל העליקאָפּטער, מיט וועלכן איך פלי צו דער אַרבעט. ער שטייט אויפן דאָך. אַ מאָל פיר איך אים

אריין אין שטוב. ער זעט אויס ווי א שטול. איך זען מיך אריין אזוי ווי
אין א פאטעל. איך גיב א דריק אויפן קנעפל — און איך פליי".
די גאנצע צייט וואס איך האב געפירט דעם שמועס, איז מיין פארשוין
געזעסן אין א זייט און געשוויגן. דא אבער האט ער זיך געגעבן א שטעל-
אויף און א זאג-געטאן צו מיר:
"ברודערקע, מיר האבן נאך פאר זיך א לאנגן וועג. קום!"
מיר האבן ווייטער גענומען פליען ביז... ביז איך האב מיך אויפגעכאפט.

נאָפֿט

אין ספר־הספרים ווערט דערציילט: „בימים ההם אין מלך בישראל, איש הישר בעיניו יעשה“. מאַכט רש"י: אין יענער צייט איז נישט געווען קיין נאָפֿט, און יעדע מדינה האָט געטאָן אַלץ, כדי נושא חן צו זיין ביי די אַראַבער.

קומען די מפרשים און זאָגט אַזוי: נאָפֿט איז אין יענער צייט יאָ גע־ווען. הראיה: ווען דער אויבערשטער האָט אָפּגעטיילט די ערד פונעם וואַסער און צעשיקט די טיכן מיט די ריטשקעלעך אויף זייערע פלעצער, האָט אים, אין איין אָרט, אויסגעפעלט וואַסער. האָט ער גענומען און אויסגעפילט דעם חלל מיט נאָפֿט. זאָגן, זאָגט מען, אַז דער דאָזיקער נאָפֿט איז געווען באַ־שטימט פאַר די בני־ישראל אַבער דער מלאך, וואָס איז געווען ממונה איבערן אַנטוויקלונגס־מיניסטעריום איז געווען אַ ביסל טויבלעך. ער האָט נישט דערהערט דעם אויבערשטנס באַפעל, האָט ער פאַרדרייט די יוצרות: אַנשטאָט צו די בני־ישראל האָט ער דעם נאָפֿט אַריינגעשיקט צו די בני־ישמעאָל.

און אַז די אַראַבער האָבן באַקומען אַזאַ אוצר, האָבן זיי באַשלאָסן אים אויסצונוצן קעגן די ישראלים, אויף וועלכע זיי האָבן געטראָגן האָס זינט די צייטן פון אברהם אַבינו, פאַר דער מעשה הגר. דערנאָך איז צוגעקומען דער ענין פון שאַפן אַ ייִדישע מדינה. יידן פון דער גאַנצער וועלט האָבן זיך אָנגעהויבן זאַמלען אין ארץ־ישראל. מען האָט אָנגעהויבן וואַיעווען מיט די אַראַבער. די געשיכטע פון די אַלע מלחמות זענען פאַרראַבנע פאַרשריבן אין ספר דברי הימים פון דער נייער צייט.

בימים ההם... אין יענע צייטן זענען געשען גרויסע ניסים. די ישראלים האָבן געשלאָגן די אַראַבער איין מאָל, צוויי מאָל, דריי מאָל און אויך אַ פערט מאָל. און וויפל די בני ישמעאל האָבן געפרוּווט — מיט דער הילף פון די רויטע איוואַנעס — צו וואַרפן די יידן אין ים אַריין, האָט דאָס זיי זיך נישט איינגעגעבן.

ויהי... האָט ביי די אַראַבישע מלכים, פּרעזידענטן און גענעראַלן זיך צעפּלאַקערט דער צאָרן. האָבן זיי גערופן אַן אסיפה און באַשלאָסן אַנצוטאָן צרות די ישראלים און סתם יידן אין דער גאַנצער וועלט. געהייסן האָט עס: טעראָר. אַראַבישע רוצחים האָבן גראַסירט אין דער גאַנצער וועלט, אַנגע-וואָרפן אויף איר אַ פּחד. די גויים האָבן דערפון נישט געמאַכט קיין וועזן, מחמת דער טעראָר איז קודם פּל געווען געווענדעט קעגן יידן. און ווען די גויים האָט עס אויך ווען עס איז אַנגערירט, האָבן זיי געמאַכט אַ שווייג, ווייל זיי האָבן אויסגערעכנט, אַז אַזוי ווי די אַראַבער האַלטן ביי זיך די שליסלען פון די נאַפּט-אוצרות, טאָר מען זיך מיט זיי נישט פאַררייסן.

מיט דער צייט איז ביי די אַראַבישע מנהיגים געוואָקסן דער אַפּעטיט. זיי האָבן אויף ס'ניי גערופן אַ גרויסע אסיפה און דאָרט האָבן זיי געלאָזט הערן שאַרפע דיבורים קעגן די אומות העולם, דער עיקר קעגן די אייראַ-פעישע מדינות.

„מיר וועלן זיי אַננעמען ביים גאַרגל“ — האָט געשריגן איינער פון די אַראַבישע מנהיגים — וואָס מיינען זיי, די שנאָרערס, נאַפּט וועלן מיר זיי געבן? פאַרוואָס? מיר דאַרפן זייער געלט, דאַרפן מיר? גאַלד דאַרפן מיר? דאָס בעסטע גאַלד איז דאָס שוואַרצע, וואָס ליגט אין דר'ערד. זיין ווערט וואַקסט פון טאָג צו טאָג.“

„זיי האָבן שוין נאָכגעגעבן אַלע אונדזערע תביעות בנוגע ישראל — האָט זיך אַנגערופן אַ צווייטער אַראַבישער מנהיג — אָבער דאָס איז וויי-ניק. מיר דאַרפן פאַדערן, אַז די פּרעזידענטן און פּרעמיערן פון די אייראַ-פעישע מדינות זאָלן קומען צו אונדז און מיר וועלן זיי אַנווייזן, וואָס צו טאָן. מיר וועלן שטעלן באַדינגונגען.“

„ריכטיק, ריכטיק!“ האָבן זיך געהערט געשרייען פון אַלע זייטן.

און אַזוי האָבן זיי טאַקע געטאָן.

אין איינעם פון יענע טעג — דערציילט זיך ווייטער אין די דברי הימים פון דער נייער צייט — האָט דער סאַודישער קעניג אַרויסגערופן צו זיך די פּרעזידענטן און פּרעמיערן פון די אייראַפעישע מדינות. אויף אַ הויכער בימה, אין ווייכע פאַטעלן, זענען געזעסן: דער קעניג פון סאַודיע, דער פּרעזידענט פון ליביע, דער שייך פון קווייט, פון דובאַי, פון קאַטאַר און פון גריפּע. אונטן, אויף פּראַסטע שטולן, זענען געזעסן די פירערס פון די מדינות, וואָס געהערן צום אייראַפעישן מאַרק.

דער קעניג פון סאודיע, וועלכער האָט נאָר-וואָס אָפּגעגעסן אַ פעטן „פּלאַוו“ האָט דעליקאַט אַ גרעכס-געטאָן, גענומען דעם גילדענעם האַמער אין האַנט אַריין און דרייַ מאַל אַ קלאַפּ געטאָן אין טיש. דאָס הייסט, אַז ער עפנט די וויכטיקע קאָנפּערענץ. דערנאָך האָט ער צו די פּאַרנאָמאַלטע אַזוי געזאָגט :

„מיר האָבן אייך גערופן אַהער, פּדי איבערצוגעבן אונדזערע באַשלוסן און פּאַדערונגען. זייט וויסן, אַז פון היינט-אָן וועלן מיר מיט אייך זיך נישט שפּילן אין קאַץ-און-מויז, מיינע הערן, איר וועט טאָן דאָס וואָס מיר וועלן אייך הייסן. פּאַרשטאַנען ?

„פּאַרשטאַנען!“ — האָבן די איראַפּעישע פּרעזידענטן און פּרעמיערן אויסגערופן — „רעדט ווייטער, אייער עקסעלענץ“.

דער סאודישער קעניג האָט אַ פיפקע-געטאָן פון דער נאָרגילע און אויסגערופן :

„פּרעזידענט פון פּראַנקרייך ! ביטע אויפשטיין ווען איך רעד צו אייך. אַט אַזוי... איצט הערט :

„דאָס, וואָס איר זענט מסכים איך זאָל אַלץ טאָן מיט ישראל... ווי איך פּאַרשטיי און ווי איר העלפט אונדז... איז ווייניק. זאָגט מיר, איר ווילט אונדזער נאַפּט?“

דער פּראַנצויזישער פּרעזידענט האָט זיך טיף פּאַרנויגט, און מיט גרויס דרך-אַרץ אַרויסגעזאָגט :

„אַוודאי ווילן מיר... פאַר דעם זענען מיר גרייט צו טאָן אַלץ אין דער וועלט“...

„גוט!“ — האָט דער קעניג אַ שמייכל-געטאָן אין בערדל אַריין — „וויל איך פון אייך, אַז איר זאָלט מיר צושטעלן הונדערט פּראַנצויזישע בתולות פאַר מייך האַרעם. איך שטרייך-אונטער : בתולות ! אויב נישט, שליס איך דעם נאַפּטקראַן. איר האָט פּאַרשטאַנען ? איר וועט נישט האָבן אַפּילו אַ טראַפּן נאַפּט אויף אַ רפואה. איך גיב אייך אַ טערמין פון אַ חודש צייט. מער קאָן איך נישט וואַרטן“.

„אַלץ וועט ווערן אויסגעפירט, עקסעלענץ!“ — האָט דער פּראַנצויזישער שער פּרעזידענט געזאָגט מיט גרויס הכנעה. — „מייך אויסער-מיניסטער וועט אייך פּערזענלעך צושטעלן די סחורה...“

„קאָנט איר אַנזאָגן דעם פּראַנצויזישן פּאַלק די בשורה, אַז דערווייל וועט דער נאַפּטקראַן זיין אָפּן. שפּעטער וועט מען ווייטער זען“.

דאָס וואָרט האָט דאָן באַקומען דער פּרעזידענט פון ליביע, וועלכער האָט געזאָגט:

„און איך וויל אייך שטעלן אַן אַנדער פּאַדערונג, נעמלעך: אַלע ביר- גער פון די אייראָפּעיִשע מדינות זאָלן אָננעמען דעם מוסולמענישן גלויבן. די פּרויען אייערע זאָלן טראָגן שוואַרצע קליידלעך און פאַרדעקן זייערע פּנימער. מיר ווילן, אַז זיי זאָלן לעבן פּריי און גליקלעך אַזוי ווי די מוסול- מענישע פּרויען לעבן ביי אונדז אין ליביע. דאָס איז מיין באַדינג. אויב נישט — דריי-איך-צו דעם נאַפּטקראַן.

„חלילה!“ — האָבן אויסגערופן די פירערס פון אייראָפּעיִשע מדינות. — „אייער נאַפּט איז אונדזער סם-החיים. מיר קענען נישט לעבן אָן אים.“ בלויז דער פאַרשטייער פון האַלאַנד האָט געקריצט מיט די ציין — און געשוויגן.

די שייכן פון אַבו־דאָבי און פון דובאַי, וועלכע זענען אויך געווען דערביי, האָבן צוגעגעבן:

„מיטן כּוח פון אונדזער נאַפּט — אַט אַזוי ווי אַמאַל מוכאַמעד מיט זיין שווערד — ווילן מיר אויפּצווינגען אויף אייך דאָס ליכט פונעם קאַראַן און דעם גרויסן פּראָגרעס פון אונדזערע פעלקער. אין משך פון אַ סך הונדערטער יאָרן זענט איר געזונקען אינעם תּהום פון פינצטערניש, קול- טורלאַזיקייט און הפּקות. מיר וועלן פאַר אייך פּלאַסטערן אַ נייעם וועג...“

„...מיר וועלן אויסוואַרצלען דאָס פאַרברעכערישקייט פון אייערע לעב- דער“ — האָט זיך אַריינגעמישט דער פּרעזידענט פון ליביע — „איר וועט משפּטן לויטן קאַראַן: פאַר אַ קליינער גניבה וועט איר אָפּהאַקן די לינקע האַנט; פאַר אַ גרויסער גניבה — די רעכטע האַנט; פאַר אַ רציחה — דעם קאַפּ...“

„וואו וועלן מיר אַהינטאָן אַזוי פיל קאַליקעס?“ — האָט אַ קרעכץ- געטאָן דער בריטישער פּרעמיער.

„נישקשה, מיר וועלן אייך העלפּן“ — האָט אים באַרוקט דער ליבי- שער פּרעזידענט — „אַ פּאַקט: מיר גיבן זיך אויך אַן עצה. דערפאַר אַבער וועט איר האָבן נאַפּט...“

„נאַפּט, נאַפּט... איז די בעסטע סחורה, די בעסטע תּורה“ — האָבן די מנהיגים פון די אייראָפּעיִשע מדינות געמורמלט אין דער שטיל — „נאַפּט...“

יצחק בראט

איז דער זיסטער זאפט... דער בעסטער האפט... די גרעסטע קראפט. א, איר גרויסע אראבישע הערשער, מיר טוען פאר אייך קניען און פאלן. טוט אונדז דעם חסד: פארמאכט נישט פאר אונדז אייערע נאפטיקע קוואלן".
און דערמיט האט זיך געענדיקט די שפיצן-קאנפערענץ.

אברהם אבינו — אין ירושלים

אין די דאזיקע שווערע טעג האָב איך זיך אַראָפּגעכאַפּט קיין ירושלים, צו דער פּוֹתֵל המערבי. איך האָב מיר געטראַכט: דאָרט, אין דער אונזאַ, לאָזט מען אונדז נישט רעדן, טאָ לאַמיך כאַטש גיין אויסגיסן מיין ביטער האַרץ ביי דער הייליקער וואַנט. אמת טאַקע, זי ענטפערט אויך נישט, אָבער צו איר קענט איר כאַטש רעדן וויפל איר ווילט.

אין דרויסן איז געווען כּמורנע. דער הימל, וואָס איז דאָ תמיד אַזוי ריין און ציכטיק, האָט זיך דאָס מאָל פאַרצויגן מיט שוואַרצע כּמאַרעס. אַ דריבנער רעגנדל האָט אָנגעהויבן טריפן. מיט אַ מאָל האָבן זיך דער-הערט שטאַרקע דונערן. בליצן, ווי שאַרפע און לאַנגע פּיקעס האָבן דורכ-געשניטן די שווערע וואַלקנס און ערגעץ פאַרשוונדן. איך האָב מיך אָנגעשפּאַרט אָן דער הייליקער וואַנט. זי איז געווען נאַס, ווי די אַלטע שטיין-נער וואַלטן געוויינט.

פון דעם נעפל אָפּער האָט זיך אויסגעטיילט דער הר המוריה. יענער באַרג, אויף וועלכן אברהם אָבינו האָט געזאָלט ברענגען זיין זון אויף דער עקידה.

לאַמיך זיך דערנענטערן צום באַרג — טראַכט איך — אברהם אָבינו האָט דורכגעמאַכט זיין לאַנגן וועג אַהער, געשלעפט זיך מיט זיין אייזעלע, מיטן בינטל האַלץ און מיט איציקן און איך בין דאָ, שוין ביים באַרג. טאָ לאַמיך אים אָנקוקן.

און ווי איך קוק אַזוי אויפן הר המוריה, דאַכט זיך מיר, אַז פון די געדיכטע וואַלקנס לאָזט זיך אַרונטער אַ גרייז-גראַער זקן אין אַ קיטל. זיין לאַנגע, ווייסע באַרד איז צעפלאַשעט אינעם ווינט. נאָכן אַראָפּנידערן אויף דער ערד קוקט ער זיך אַרום אין אַלע זייטן, ווי ער וואַלט עמעצן געזוכט. דערנאָך שפּאַרט ער זיך אָן אויף זיין לאַנגן שטעקן און לאָזט שווער אַראָפּ דעם קאַפּ.

געוויס איז דאָס אברהם אָבינו — טראַכט איך. ווער דען קען איצט באַזוכן דעם מוריה־באַרג? יאָ, ס'איז ער, אונדזער אַלטער טאַטע. פּדאי אַ פּרעג צו טאָן ביי אים, וואָס מען קלערט דאָרט, אין די הימלען, וועגן אונדז. לאַמיר וויסן וווּ מיר האַלטן אין דער וועלט.

— ר' אברהם, ר' אברהם, וואָס מאַכט איר — רוף איך זיך אָן צו אים — שוין אַזאַ לאַנגע צייט נישט געהערט פון אייך. וואָס טוט איר דאָ? איר ווילט נאָך אַ מאָל ברענגען אייער זון צו דער עקידה? און וווּ איז דער באַראַנטשיק?

אברהם אָבינו הוסט־אַפּ: קכע... קכע... — ער גלעט זיין באַרד, קוקט מיך אָן מיט אַ דורכדרינגלעכן בליק און זאָגט מיט זיין הייזעריקער שטים: — הפנים אַז דער באַראַנטשיק ביסטו... אָבער האָב קיין מורא נישט, איך וועל דיך נישט טשעפען. זעסט דאָך, קיין מעסער האָב איך נישט. און קיין האַלץ אויך נישט. חוץ דעם, איך פיר נאָר אויס באַפעלן. און אַזאַ באַפעל אויף אַ נייער עקידה האָב איך נאָך נישט באַקומען. איידער איך האָב מיך געלאָזט אַהער, צו דער ערד, האָב איך אָנגעפרעגט ביי מיין „באַלעבאַס“ און ער האָט צו מיר אַזוי געזאָגט: אברהם, אברהם, האָב קיין מורא נישט. דיינע קינדער וועט גאַרנישט פאַסירן.

ר' אברהם קוקט זיך ווידער אַרום, ווי ער וואַלט עמעצן געזוכט, און זאָגט:

— זע נאָר, ווי אַלץ האָט זיך דאָ געענדערט! איך דערקען דאָך נישט דאָס אָרט. דער באַרג איז גאָר קיין באַרג נישט. וווּ איז דער שטיין? וווּ איז דער מזבח?

— צייטן בייטן זיך, ר' אברהם — זאָג איך צו אים — היינט, אַז מען דאַרף ברענגען קרבנות נוצט מען נישט קיין האַלץ. אויף דעם איז דאָ גאָז, יאָ, גאָז, ר' אברהם. און נישט קיין מעסער באַנוצט מען — נאָר קוילן, ראַקעטן, סנאַריאַדן און נאָך „פּלים“ פון דעם מין. די וועלט איז געוואָרן קליגער. זינט דו ביסט אַוועק אויף יענער וועלט, האָט מען דאָ געמאַכט אַזעלכע דערפֿינדונגען, אַז מיט איין קנאַק קען מען הרגענען מיליאָנען מענטשן.

— וואָס? כ'פאַרשטיי נישט. — וואָס פאַרשטייט איר נישט, ר' אברהם. אַ נייע וועלט איז אויפגע־שטאַנען, מיט נייע מעטאָדן. איר האָט צעשמעטערט די אַלטע געטשקעס.

נו, מיינט איר, אז מיט דעם האָט זיך געענדיקט? ס'זענען געשאַפן גע-
וואָרן אַ סך נייע אָפגעטער — רויטע און שוואַרצע מכל המינים.
אברהם אָבינו גיט אַ טיפן זיפּץ:

— געווען צייטן! צו הונדערט יאָר האָב איך נאָך געפראָוועט אַ ברית.
און ווי האָט מיין שרה אויסגעזען צו ניינציק יאָר — אַ שיינהייט! איך
דערמאָן מיך, ווי די דריי מלאכים האָבן געפאָדיעט אַרום איר. און ווי איך
האָב מיך פאַרפלאַנטערט מיט דער עוזרת, מיט הגרן. אוי-וואָ, איז דאָס
געווען אַ חתיכה! ווי נאָר מיין שרה, אַ ליכטיקן גן-עדן זאָל זי האָבן, האָט
דערשנאַפּט, אַז די שיקסע איז פאַרקאָכט אין מיר ביו איבער די אויערן,
האָט זי, שרה מיין איך, צו מיר אַזוי געזאָגט: אברהמל, ווער פטור פון
דער שיקסע. איך וויל, אַז איר זוואַניאַ זאָל זיך דאָ מער נישט געפינען.
און זאָל זי אויך מיטנעמען דעם ממזרוק אירן, ישמעאלן.

— אוי, ר' אברהם, ווען איר וויסט וואָס פאַר אַ צרות מיר האָבן
פונעם דאָזיקן ממזרוק! ער דערגייט דאָך אונדז די יאָרן! בעסער וואָלט
ער אויסגערונען אין זיין מאַמעס בויך. איר געדענקט דעם צוזאָג וואָס גאָט
האָט אייך געגעבן? דאָס דאָזיקע לאַנד — האָט ער געזאָגט — וועט געהערן
אייערע קינדער און קינדס-קינדער.

— וואָס זשע האָט פאַסירט? — פרעגט דער זקן.
— איר וויסט נישט וואָס עס האָט פאַסירט? ישמעאל פאָדערט דאָך
איצט פאַר זיך דאָס גאַנצע לאַנד. ער טענהט, אַז דאָס איז זיינס.
— זיינס? אַ פּאָהיבעל זאָל קומען אויף אים, אַזאַ ממזרוק! איצט זע
איך, אַז מיין שרה איז געווען גערעכט.
— די מערת המכפלה — זאָג איך — ווילן די ישמעאלים אויך צו-
נעמען.

— וואָס הייסט צונעמען? — גיט אברהם אָבינו אַ זעץ מיטן שטעקן —
איך האָב דאָך געקויפט דעם גאַנצן מיגרש. באַצאָלט מזומן מיט שטיקער
גאָלד. דער מיגרש איז מיינער! — האָט ער גענומען שרייען — איך האָב
אויף דעם אַ קאַנטראַקט.

— ר' אברהם — זאָג איך — איר וויסט כאַטש וויפל אַזאַ מיגרש
האָט היינט די ווערט? — מיליאָנען!

— איך דאַרף נישט קיין מיליאָנען — זאָגט ר' אברהם — אין גן-עדן
באַקום איך אַלץ אומזיסט.

— וויפל קאסט היינט א קילאָ שור הבר אדער לווייתן? — וויל איך
וויסן — איז דאָרט, ביי אייך, לעצטנס נישט פאָרגעקומען קיין פּיחות?
זענען די פרייזן נישט געשטיגן? דאָ, ר' אברהם, טוט זיך חושך.
— אַז מען האָט עולם הבא — ענטפערט ר' אברהם — דאָרף מען
נישט קיין עולם הזה. אַט בין איך איצט געקומען אַהער — אויך נישט אויף
מיין חשבון.

— דאָס — זאָג איך — איז ביי מיר נישט קיין נייעס. דאָ פאָרן אויך
זייער אַ סך מענטשן אויפן חשבון פון דער רעגירונג. לעצטנס רעדט מען
שוין וועגן דעם, אַז פלייש פון שור הבר און פון לווייתן וועט מען נישט
אימפּאָרטירן פון אויסלאַנד. מען וועט אַ ביסל איינציען דעם פּאַסעק. האָט
איר עפעס אַ פּראָבלעם — פרעג איך דעם גאָסט — למשל, פון בענק וואָס
האָבן געקראַכט און פון געלטער וואָס מען האָט אין זיי אַריינגעלייגט און
עס איז נישטאָ וואָס אַרויסצונעמען?

— ביי אונדז פּראַוועט מען נישט אַזעלכע געשעפטן — מאַכט אברהם
אַבינו — מיר האָבן דאָרט צו טאָן מיט בלוזי אַרנטלעכע מענטשן. דער
„באַלעבאַס“ האָט גוטע משגיחים. און ער אליין כאַפט אויך אַ מאָל אַן אויג.
עס איז נישט הפּקר. ווען ביי אונדז — זאָגט ער — וואָלט געטראָפּן אַזאָ
זאָך, וואָלט מען אַזאָ איינעם, וואָס האָט געפּטרט פרעמד געלט, געפּאַקט
און אַריינגעשליידערט אין גיהנום. און פון דאָרט וואָלט ער שוין קיין
לעבעדיקער נישט אַרויס.

— אַזאָ וועלט איז היינט ר' אברהם. נישטאָ די אַמאָליקע צדיקים.
איר געדענק דעם בראַטשיק אייערן, לוטן?

— אַוודאי, וואָס דען, איך געדענק נישט?

— און די מעשה מיט די צדיקים אין סדום געדענקט איר אויך?

— אַ שאלה!

— נו, איר האָט דעמאָלט געפונען אַ סך צדיקים?

— אַ געכטיקער טאָג!

— טאָ זייט וויסן, ר' אברהם, אַז היינט פאַרמאָגן מיר נאָך ווייניקער.

די וועלט האָט זיך געענדערט, די מענטשן האָבן זיך געענדערט.

— אַ שאַד, אַ שאַד — גיט אברהם אַבינו אַ שאַקל מיטן קאַפּ — מען
האָט גענומען אַזאָ שיינע וועלט און מען האָט זי פאַרפאַסקודיעט. וואָלט
איך געהאַט אַ ביסל מער פּוּח, וואָלט איך נאָך איצט צעבראַכן אַלע געטש-
קעס. אַבער איך בין שוין צו אַלט. אַ קלייניקייט, אַזוי פיל יאָרן ווי איך

אַראַפּגעלאַכט פון האַרצן

ליג שוין אויף יענער וועלט. איך אַנטלויף פון דאַנען, איך אַנטלויף! —
שרייט ער אויס — ס'מיר נאָר אַ שאַד וואָס מיינע קינדער דאַרפן, נעבעך,
זיך מוטשען אין אַזאַ וועלט...
און איידער איך האָב מיך אַרומגעקוקט — איז אברהם אַבינו שוין
פאַרשוונדן.

א שטורמישע פארזאמלונג

אין איינעם פון די מעת-לעתן זענען זיך צוזאמענגעקומען חברה ירקותני-קעס, פיש-הענדלערס, הינער-פליקערס, פערד-הענדלערס, קצבים און סתם פוח-גייערס. אויפן סדר-היום איז געשטאנען די פראגע: „דער אַנטייל פון אונדזערע יאָטן אין דער פנסת“. דער פארזיצער, אַ הויכער ברייט-בייניקער פארשוין, מיט אַ קיילעכדיקן פרצוף ווי אַן אַרבוז, האָט געגעבן אַ כמאל אין טיש און איז אַרויס מיט לשון:

— חברה, ווען איך רעד, טאָ זאָל זיין שטיל! מיר זענען נאָך דערווייל נישט אין פנסת. דאָ מוז זיין אַ שטיקל סדר. איך לייג-פאַר מיר זאָלן גלייך צוטרעטן צום עסק: מיר אַלע דאָ שאַפן, אין נאָמען פון אונדזערע צעכן, איין — פנופיה — כ'מיין איין צער, ווי זאָגט מען דאָס: נו, איין פאַרטיי אָדער פאַראיין — נישט וויכטיק ווי דאָס הייסט. איר ווייסט דאָך וואָס איך מיין — און מיר גייען אַלע אין איינעם צו דער פנסת. העכער פינף-און-צוואַנציק יאָר האָבן געבאַלעבאַטעוועט יענע חברה-לייט ווי הייסן זיי דאָרט... נישט וויכטיק... וואָס האָבן זיי אויפגעטאָן? געלט איז געוואָרן בלאַטע. וויפל לייזן-מיר-איין אויפן מאַרק אין איין טאָג? טויזנטערס! און אַז מיר גייען קויפן אַ דירה קאָסט זי אַ פערטל מיליאָן! וויפל דירות דאַרפן מיר, חברים? יעדער איינער — אַ טויז דירות! עמעצער פון אייך האָט דען ווייניקער פון צען קינדער? ניין! דעריבער, ווען מיר וועלן זיין אין פנסת, וועלן מיר איינפירן נייע געזעצן — אַ דירה פאַר יעדן איינעם; מעבל פאַר יעדן איינעם; פרנסה פאַר יעדן איינעם; אַ ווייב פאַר יעדן איינעם; קינדער — וויפל מען וויל — פאַר יעדן איינעם. געלט איז דאָ, אין דער מדינה, ווי מיסט אויפן מאַרק. מען דאַרף עס נאָר קענען אויפהייבן — און צעטיילן צווישן אונדזערע חברה. איך לייג פאַר מיר זאָלן דאָ, אויפן אַרט שאַפן אַ רשימה פון אונדזערע קאַנדידאַטן — ווער עס זאָל שטיין אויפן ערשטן און ווער אויפן צווייטן אַרט. איך אַליין בין גרייט זיך מקריב צו זיין פאַרן פּלל און גיין אויפן ערשטן פייער, ס'הייסט אויפן ערשטן אַרט.

פון צווישן דעם עולם האָט זיך אויפגעשטעלט אַ מיטל-יאָריקער מאַנס-
פאַרשוין מיט אַ צעכראַסטעט העמדל. ער האָט אויפגעהויבן אַ האַנט און
גענומען שרייען :

— מאַשיקאַ, העי מאַשיקאַ, שרייב מיך אַריין אויפן צווייטן פּלאַץ
ווייסט דאָך, איך קען דערלאַנגען... וויפל קאַסט אַ בענקל — צען טויזנט ?
— איך צאַל.

— און מיר פאַרשרייב אויפן דריטן אַרט ! — האָט אויסגערופן אַ
געריבענער מאַרוויקער. דאָרט, וווּ איך קריג מיך אַריין וועט אַ צווייטער.
אַפילו ווען ער זאָל באַקומען די ניכפה, זיך נישט אַריינבאַקומען.

און אזוי האָבן זיך אויפגעשטעלט, איינער נאָכן אַנדערן, די פאַרשטיי-
ערס פון אַלע צעכן און געפאָדערט זיכערע פּלעצער אין דער ליסטע. די
ירקותניקעס האָבן באַוווּן מיט פּאַקטן, אַז אויב זיי וועלן גיין אַליין צו די
וואַלן וועלן זיי באַקומען פינף-זעקס מאַנדאַטן. די קצבים האָבן געטענהט,
אַז זיי קומט כאַטשבי זיבן פּלעצער אין דער פּנסת. די פּיש-הענדלערס האָבן
געפאָדערט אַ סך ערטער, מחמת די פעטע העכטן געפינען זיך תמיד ביי
זיי. די הינער-פּליקערס האָבן געגעבן צו פאַרשטיין, אַז זיי דאַרפן האָבן
אַ געזיכערטן מאַנדאַט, ווייל זייערס אַ מענטש איז דער בעסטער קאַנדידאַט
אויף פינאַנס-מיניסטער.

דאָ האָט זיך אויפגעהויבן אַ דיקער פאַרשוין, מיט אַ בויך ווי אַ באַראַ-
באַן, און אַ ריטשע געטאַן :

— העי, אַדון הינער-פּליקער, מאַך צו דיין מויל-לאַך. ווער שינדט די
הויט ? — מיר, קצבים ! קומט דעריבער אונדז דער דאָזיקער פּאַסטן !
דער פאַרויצער, מאַשיקאַ, האָט ווידער אַ כּמאַל-געטאַן אין טיש און
גענומען דאָס וואָרט :

— חברים ! איך זע, אַז יעדער וויל אַ גרויסע פאַרציע, דער אַפעטיט
וואַקסט. אָבער אַנגעגרייט האָט קיינער גאַרנישט. האַנטאַריש ! וווּ זענט איר
געווען, ווען איך בין איינער אַליין געשטאַנען, מיט אזוי פּיל יאָרן צוריק,
מיט אַ קיאָסקל אויפן מאַרק ? איצט זענט איר אַלע געקומען צום גרייטן.
דער וויל דאָס צווייטע אַרט, דער — דאָס דריטע אַרט ; יענער — כאַטש
גיב אים פינף פּלעצער. אַן אַנדערער פּאָדערט זיבן פּלעצער. פאַר וואָס
קומט עס אייך ? וואָס האָט איר אויפגעטאַן ? מיט וועמען קען איך דאָ גיין
צום טיש ? אַ ליאַדע שניעק וועט מיר זאָגן דעות, וועט ער מיר ? איך שטעל-

צונויף די ליסטעס. איר פארשטייט? — איך, מאַשיקאַ! און ווער עס דאַרף גיין אין דער פנסת — וועל איך באַשטימען!

— העי, מאַשיקאַ — האָט איינער פון די קצבים אַ שטעל-געטאַן זיין וויזנפֿינגער צום לינקן אויג — פראַווע נישט קיין פוילע שטיק. בלאַז זיך נישט ווי אַן אינדיק. מ'גייט דאָ איינהאַנדלען אַ שטיקל סחורה, זענען מיר אַלע גלייכע שותפים. בירגערס פון דער דאָזיקער מדינה זענען מיר? שטייערן צאָלן מיר?... כ'מיי, דאַרפן מיר צאָלן? נו, ווילן מיר גיין אין פנסת אַריין. אויף דער עלטער מוז מען זיך באַוואַרענען מיט אַ לייכטער אַרבעט. וואָס דאַרף מען דען דאַרט טאָן — רעדן? שרייען? די דאָזיקע מלאכה קענען מיר. נאָך ווי אַזוי!...

— ער איז דאָך פֿשר גערעכט — האָט זיך אָנגערופן איינער פון די פּוּח־גייערס — צו וואָס זאָלן מיר זיך בעטן ביי די דעפּוטאַטן, ביי די מיניסטאַרן, זיי זאָלן אונדז געבן, אַז מיר קענען פֿאַר זיך אַליין נעמען... אונדזערע חברה דאַרפן פראַווען שטרייקן, מאַרדעווען זיך, האָבן צו טאָן מיט דער הסתדרות. צו וואָס? מיר קענען אַליין זיין די באַלעבאַטים. מאַ-שיקאַ, איך וויל האָבן פֿאַר מיינע חברה אַ טויף דעפּוטאַטן! און איך, אַז איך זאָג עפעס — ווייסטו דאָך. אַ וואָרט איז אַ וואָרט. האָב איך עס נאָר אַרויס-געזאָגט — גיט מען! און אויב נישט גייען מיר באַזונדער.

— און מיר ווילן די זעלבע צאָל וואָס איר גיט די עופות-הענדלערס. אויב נישט איז אויס קאַמפּאַניע — האָט געסטראַשעט אַ ירקותניק. וואָס איז דאָ — אַ פּערד־האַנדל? מ'גיט יאָ, מ'גיט נישט — ווער גיט? מיר אַליין נעמען! איר ווילט פֿאַר זיך אויסקלייבן די שענסטע עפל און אונדז געבן ס'פוילעניש? ווער איז היינט ס'אויבערשטע פון שטויסל — נישט דער ירקותניק? איר ווייסט דען וויפל ווייבער ס'וועלן שטימען פֿאַר מיר? איך דאַרף מיך נאָר באַווייזן אין דער טעלעוויזיע...

— אַז איך גיי אויספירן אַ שטיקל אַרבעט, גרייט איך מיר פֿרײַער צו אַ פֿלאַן — האָט זיך אָנגערופן אַ מאַרוויכער — און דאָ רעדט מען נאָר וועגן נעמען און נעמען. ווי אַזוי?

— האַק נישט אין קאַפּ אַריין מיט קיין פֿלענער — האָט מאַשיקאַ זיך גענומען קאָכן — ווער מאַכט היינט פֿלענער? מ'פֿאַרט און שוין. חברה, הערט וואָס איך זאָג איך: אויב איר וועט נאָכלאָזן פונעם פֿרייז — וועט מען אַדורכקומען. אַ רענדל אַרויף, אַ רענדל אַראָפּ — און מען וועט צו-קלאַפּן. אַבער אַז איר זאָלט מיר שטעלן פֿאָדערונגען — דאָס נישט! יעדער

איינער פון איד, קען זיך אַרויסזאָגן פריי, פאַדערן וואָס ער וויל — ס'איז ווי זאָגט מען דאָס... דעמאָקראַטיע. אָבער באַשטימען — באַשטיים איד. נישט וויכטיק צי מיר וועלן גיין צוזאַמען, צי באַזונדער. דער עיקר איז — מיר זאָלן אַריין. מיר מיינען דען זיך? — אָסור! אויב מיר טוען עפעס איז נאָר אין נאָמען פונעם פאָלק — און פאַרן פאָלק, צעגייט זיך, חברה, און מיט געמיינזאַמע פּוּחות וועלן מיר מנצח זיין...

קינדער־שטרייק

געהייסן האָט ער „קינדער־שטרייק“, אָבער געשטרייקט האָבן נישט די קינדער, מחמת זיי זענען נאָך נישט געבוירן געוואָרן. דאָס האָבן די טאַטעס זיך פאַרלייגט אויף זיי און אויסגערופן: גענוג! מיר שטרייקן. די אַרבעט ווערט אָפּגעשטעלט.

דער שטרייק האָט אַרומגענומען ברייטע קרייזן, דער עיקר פון די מזרח־עדהס — משפחות מיט אַ סך קינדער, איינוווינערס פון די אַרעמ־קייטס־קוואַרטאַלן.

נאָך איידער דער שטרייק איז פּראַקלאַמירט געוואָרן האָט זיך שוין געפילט אַ גרויסע שפּאַנונג אין אַ ריי שכוונות. עס זענען פאַרגעקומען אַ סך געהיימע פאַרזאַמלונגען. שטאַפעטן האָבן זיך געטראָגן אויף מאַטאַ־ציקלען פון איין שכונה אין דער אַנדערער. אין די שפּעטע אָונט־שעהען האָבן נערוועזע פאַרשוניען עפעס געמאַלן אויף לאַנגע און ברייטע פּאַפּירן, געשריבן, געמעקט, אויסגעבעסערט. אַ געהיימע האַנט האָט אָנגעפירט אַ ברייט פאַרמאָסטענע אַקציע. וואָס עס גרייט זיך — האָט קיינער נישט געוויסט. מען האָט נאָר געפילט, לויט דער געשפּאַנטער אַטמאָספּער, אַז עפעס וועט אויסברעכן.

און פּאַסירט האָט עס אין אַ פּראַסטן מיטוואַך. נאָך אין די פּרימאַרגן־שעהען האָבן זיך אָנגעהויבן זאַמלען מאַסן מענטשן אויפן פּכר מלכי ישראל, ביי דער עיריה פון תּל־אביב. אין אַ שעה־צוויי אַרום איז דער ריזיקער פּלאַץ שוין געווען פאַרפולט פון עק ביז עק. עס האָט געראַיעט ווי אין אַ בינשטאַק, באַלד האָבן אַ שייַן־געטאַן אין דער לופטן פּלאַקאַטן מיט אַזעלכע אויפּשריפטן: „לא עושים ילדים“ (מען מאַכט נישט מער קיין קינדער), „לא נהיה חוטבי עצים ושואבי מים אצל האשפּנזים“ (מיר וועלן נישט זיין קיין האַלצהעקערס און וואַסערטרעגערס ביי די אַשפּנזים), „לא נקים את מצוות פּריה ורביה“ (מיר וועלן נישט מקיים זיין די מצווה פון פּריה ורביה) און ענלעכע אויפּשריפטן אויף די פּלאַקאַטן, ווי: „די ווייסע אַשפּנזים ווילן אַ סך קינדער — זאָלן זיי אַליין אויספירן די שוואַרצע

אַרבעט". „מיר, די ספרדים וועלן זיך פירן אזוי ווי די אַשכנזישע משפחות: זיי וועלן האָבן אַ סך קינדער און מיר וועלן זיי שטיצן". „מיר שטרייקן"! אין איין אויגנבליק האָט זיך פאַרמירט אַ ריזיקע דעמאָנסטראַציע. פאַרויס זענען געגאַנגען די פלאַקאַטן-טרעגערס. סאַלעך אבוטבול, דער הויפט-אַרגאַניזאַטאָר פון דער דעמאָנסטראַציע, אַ טאַטע פון אַכצן קינדער, האָט געטראָגן אויף אַ לאַנגן שטעקן אַ גרויס פרויען-בילד איבערגעשטראַכן אין מיטן מיט אַ רויטן פאַס, אונטער וועלכן עס האָבן אַראָפּגעלויכטן די ווערטער „זי שוואַנגערט נישט מער!"

די דעמאָנסטראַציע האָט זיך געצויגן איבער דער אבן-גבירול-גאַס. די גאַנצע קאָמוניקאַציע איז אַפּגעשטעלט געוואָרן. הונדערטער פּאַליציי-לייט האָבן זיך קאַנצענטרירט אין די זייטיקע גאַסן, אַ העליקאָפּטער איז געפּלויגן לענג-אויס דעם דעמאָנסטראַציע-צוג און איבערגעגעבן באַפעלן דער פּאַליציי.

די דעמאָנסטראַנטן האָבן זיך פאַרקערעוועט אין דער ריכטונג פון „היכל התרבות". צוקומענדיק אַהין, האָט סאַלעך אבוטבול געהאַלטן אַ רעדע צו די דעמאָנסטראַנטן און ער האָט צו זיי אזוי געזאָגט:

„חברים, טאַטעס פון אַ סך קינדער און יונגע פאַרלעך פון די מזרח-עדהס.

„איך בין אַ טאַטע פון 18 קינדער, כּמנין ח"י. אָבער קיין רעדנער בין איך נישט... (שטימען: נישט וויכטיק, אַבי דו ביסט אַ גוטער אַרבע-טער... רעד!). הייסט עס, אַז מיר זענען זיך דאָ צונויפּגעקומען צו פּראַ-טעסטירן קעגן דער עוולה וואָס די שיפּנאַזים טוען אונדז אָפּ. זיי מאַכן אַ סך געלט — און מיר — אַ סך קינדער. גענוג! איצט ווילן מיר זיך טוישן מיט די ראַלן. די וותיקים טענהן, אַז זיי האָבן געטריקנט די זומפּן, געפּלאַסטערט שאַסייען, געהאַקט שטיינער — און וואָס האָבן מיר געטאַן, חברים? מיר זענען געלעגן מיט פאַרלייגטע הענט, זענען מיר? פּדי צו האָבן אַ מדינה דאַרף מען מענטשן דאַרף מען זיי שאַפּן. און ווער האָט זיי געשאַפּן? — מיר, די טאַטעס און מאַמעס פון אַ סך קינדער! מיין ווייב האָט אַכצן מאָל געמוזט קינדלעך, פּדי די מדינה זאָל האָבן אַכצן חיילים. חברים, וויפל קינדער האָט איר? (אויסרופן: „צען", „פּופּצן", „צוועלף", „דרייצן מיט אַ האַלבס"). ריכטיק!

און וויפל קינדער האָבן די שיפּנאַזים? (קולות: „צוויי", „איינס", „גאַר-נישט"). זיי פאַרן קיין אויסלאַנד, זיי זיצן אין די קאַפעען און די גאַנצע

לאסט ליגט אויף אונדזערע ווייבער. זיי, די שיפנאזים, וווינען אין גרויסע דירות און מיר — אין ענגע צימערלעך. ווו מיר זאלן זיך נישט א ריר טאן, מוזן מיר זיך אַנשטויסן אין אונדזערע ווייבער. און צו וואָס פירט עס, חברים? צו אַ סך קינדער! טאָ וואָס־זשע וויל איך זאָגן? יאָ... גענוג! מיר שטרייקן. יעדער איינער פון אייך, חברים, זאל היינט אויפהענגען ביי זיך אין שלאָף־צימער אַ צעטל: „כאן שביתה.“ דאָ איז אַ שטרייק, אויב די ווייבער וועלן פרווון אייך צורעדן צו ברעכן דעם שטרייק, זאלט איר זיי גוט אַנברעכן די ביינער.

„איצט, חברים — זעצט ווייטער פאַר אַבוטבול — וויל איך אייך זאָגן, אַז די שטרייק־קאָמיסיע האָט באַשלאָסן צו באַפרייען מענטשן פון דער שטרייק־פליכט, אין פאַל ווען דאָס איז פאַרבונדן מיט זיכערהייט אָדער מיט פיקוח־נפשׁ.“

ביי די דאָזיקע ווערטער ברעכט־אויס אַ טומל. עס הערן זיך געשרייען: „זאל די מדינה אונדז צאלן געלט פאַר יעדן קינד!“ „מיר דאַרפן באַ־טראַכט ווערן ווי מדינה־אַנגעשטעלטע!“

אַבוטבול שרייט אין מיקראָפּאָן: „שטיל זאל זיין! לאַזט מיך רעדן! אדרבה, דאָס האָב איך דאָך געפּאָדערט: זאל די מדינה צאלן פאַר יעדן קינד כאַטשבי פינף הונדערט לירות אַ חודש, וועלן מיר נישט שטרייקן. יעדער איינער פון אונדז וועט ווייטער טאָן זיי פאַטריאַטישע אַרבעט. אָבער די רעגירונג וויל נישט! מיט דעם וואָס זי וואַרפט אונדז־צו פון ביטוח לאומי קענען מיר דען אויסהאַלטן אַ סך קינדער? ניין! דערפאַר שטרייקן מיר, חברים, דאָ שטייען צענדליקער אויטאָבוסן, וואָס מיר האָבן צוגעגרייט. מיר וועלן זיך אַריינזעצן אין זיי און פאַרן קיין ירושלים, צו דער כנסת. אונדזער פּאָדערונג איז: די סך קינדער וואָס מיר האָבן שוין — זאל די מדינה אויסהאַלטן. און ווייטער: סטאָפּ!“

„חברים — שרייט ווייטער אַבוטבול אין מיקראָפּאָן אַריין — שטופט זיך נישט שטאַרק אין די אויטאָבוסן, מחמת איר וועט זיי איבערקערן... און ווען מיר וועלן קומען קיין ירושלים, פאַרהאַלט זיך רוק. אַז איר וועט אויסהאַקן אַ סך שוויבן אָדער איבערדרייען אַ סך אויטאָס, וועט איר שפעטער האָבן גרויסע צרות. וואַרפט נישט קיין גרויסע שטיינער אויף דער פּאָליציי. נאָר רוק... עס איז אַ שטרייק, איצט איז ערב־וואַלן. איך פאַרזיכער אייך, אַז מען וועט אונדז אַלץ נאָכגעבן. זאלן אונדזערע ווייבער האָבן אַ ביסל געדולד. דער נצחון איז אויף אונדזער זייט.“

די דעמאָנסטראַנטן האָבן זיך אַרײַנגעזעצט אין די אויטאָבוסן און אָפֿ־געפּאָרן קיין ירושלים. אין דער הויפטשטאָט פון ישראל איז אַנטשטאַנען אַ צערודערונג. די פּאָליציי איז געשטעלט געוואָרן אין גרייטקייט־צושטאַנד. דער פּאַרזיצער פון דעם רעכטן בלאַק, האָט געפּאָדערט צונויפּרופּן אַ דרינג־גנדע זיצונג פון דער פּנסת פּדי צו באַהאַנדלען דעם ענין. ער האָט גע־דראָט, אַז אויב די רעגירונג וועט נישט אָננעמען קיין באַלדיקע מיטלען, וועלן זיינע מענטשן ברעכן דעם שטרייק. ווייל דאָרט וווּ עס האַנדלט זיך וועגן דער צוקונפט פּונעם פּאָלק — האָט ער געטענהט — קען זיין באַווע־גונג נישט שטיין פון דער זוייטנס.

דער פּינאַנס־מיניסטער האָט אויף דעם רעאַגירט, אַז ער וועט קיין געלט נישט געבן — אַפּילו ווען דער שטרייק זאָל זיך ציען ביז משיח וועט קומען. אויף דעם איז דאָ אַ הסתדרות — האָט ער געזאָגט — זאָל זי זיך דערמיט פּאַרנעמען.

אַבער ווען דער שטרייק האָט זיך פּאַרצויגן אין דער לאַנגער באַנק אַרײַן זענען די ווייבער פון די שטרייקנדע געקומען צום בנין פון פרע־מיער־מיניסטער און אויסגערופּן אַ הונגער־שטרייק. זיי זענען אין עטלעכע טעג אַרום שטאַרק אָפּגעשוואַכט געוואָרן. דאָס איז שוין געווען פּאַרבונדן מיט פּיקוח־נפש. און דערפּאַר איז די אַרגאַניזיר־קאַמיסיע געווען געצווונגען איבערצורייסן דעם שטרייק.

היינוישע מענטשן

העפלעכקייט

איר וועט נישט גלויבן: איך בין אַ העפלעכער מענטש. מיין ווייב זאָגט: סתם אַן אידיאָט. היינט, העפלעך, קען נאָר זיין אַ פייוויש (איך הייס אַזוי), וואָס איז גערירט אויפן קאַסטן. איידלקייט — אַזוי זאָגט זי — איז שוין אַן אָפּגעריבענע מטבע. ווער ס'ציט היינט פאַר עמעצן דעם הוט, ווער עס נויגט זיך, בויגט זיך, מאַכט נאַרישע העוויות, איז סתם אַ צעדרייטער, אַ משוגענער, אַ תם, אַ לאַיוצלה, אַ שמעגעגע, אַ גאַרנישט, אַן אַלטער פאַרדראַטעוועטער לאַקשן־טאַפּ. היינט — גיט זי מיר צו פאַרשטיין — דאַרף מען געזונטע עלנבויגנס, אַ שטאַרקן רוקן, אַן אייזערנעם קאַפּ, אַ זויער פנים, אַ גזלנישן בליק, אַ גנבישע זשילקע, אַ גרויסע חוצפה — אַ נאַכאַלניק דאַרף מען זיין! נאָר אַזוי קען מען צוקומען צו עפעס, צעפירן די הענט. און דו, פייוויש, ביסט אַ לעמעשקע. דו שטייסט־נאָך־אויף פאַר אַן עלטערן מענטשן, טרעסט אים אָפּ דיין פלאַץ אין אויטאַבוס, דו שטופסט זיך נישט אין תור. דו טראָגסט יענעם אונטער דעם „גוט מאַרגן“. דו ביסט העפלעך. קוקט מען טאַקע אויף דיר ווי אויף אַן אָפּגעריסענעם נאָר. ערשט נעכטן האָב איך געהערט ווי דיין חבר, זלמקע, האָט געשריגן צו זיין שכן: אדון פינקלשטיין, איך בין נישט קיין פייוויש... מיט מיר וועסטו נישט פראַווען קיין פוילע שטיק!...

וואָס זאָל איך טאָן? — אַזאָ מענטש בין איך. דאָס האָב איך, אַפנים, געירשנט פון מיין טאַטן. אַפילו קיין פליג אויף דער וואַנט האָט ער נישט געטשעפעט. האָט מען אים טאַקע גערופן: אברהם־הערש „דער בטלן“. און איך בין געראָטן אין אים. איך בין העפלעך. אָבער היינטיקע צייטן צו זיין העפלעך, איז פונקט ווי צו גיין אין אַ טייך און זיך נישט איינגעצן. האָב איך, טאַקע, אַנובלט, געהאַט אַ פאַל, וואָס איך האָב שיעור נישט טייער באַצאָלט פאַר מיין העפלעכקייט.

הערט, זינט ס'איז געוואָרן דער יקרות, פאַרט מען מערער מיט דער באַן. ס'קאָסט ביליקער. בין איך אויך געפאַרן. פונקט איז דאָס געווען אין

א פרייטיק, א שטופעניש, א דריקעניש, א געדראנג — אלע ווילן זיך דער-
לאנגען אויף שבת אהיים, קיין תל-אביב. שטיי איך מיר אזוי צווישן
וואלדעס און האלט מיך אן ביי א באנק. הארט נעבן מיר שטייט א דיקער
פארשוין מיט א קיילעכדיקער ליסינע און מיט א פלייצע ווי א לאקשן-
ברעט. ער דריקט מיך אלע מאָל פאָרויס, ווען דער לאַקאַמאַטיוו האַמעוועט.
אַ פּאַר מאָל האָט ער מיר אַנגעטראָטן, הינטערוויילעכטס, אויף די הינער-
אויגן פון דער רעכטער פוס. כ'בין אזש אונטערגעשפרונגען פון ווייטיק,
אַבער אזוי ווי איך בין אַ העפלעכער מענטש, האָב איך פאַרביסן די ליפן
און געשוויגן. ווען מיר זענען אָפגעפאַרן אַ שטיק וועג פון ירושלים, האָט
דער העלפאַנט — כ'מיין דער דיקער פאַרשוין — זיך אויסגעדרייט צו מיר.
און ווי נאָר איך האָב דערזען זיין רויטן פרצוף, האָט זיך פון מיין האַלדו
אַרויסגעריסן אַן אויסגעשריי:

— לייזער!

און ער האָט צוריקגעשריגן:

— יאַסל!

מיר האָבן זיך אזוי אַרומגעכאַפט, אַז מיר זענען אַזש געפאַלן אויף
די טשעמאַדאַנעס, וואָס זענען געשטאַנען ביי אונדזערע פיס.

איין קלייניקייט: לייזער! מיין בעסטער יוגנט-חבר נאָך פון דער היים,
איז אַמאָליקן שטעטל. שוין אַ שאַק מיט יאָרן ווי כ'האָב אים נישט געזען.
ער איז אַ דירעקטאָר, אַ גרויסער מענטש, שליטלט זיך אַרום איבער דער
וועלט און איך האָב אים ליב ס'לעבן. וויסט איר פאַר וואָס? ווייל ער איז
אויך אַ העפלעכער מענטש.

— וואָס פאַראַ צופאַל! — האָט לייזער אויסגערופן, האַלטנדיק אַרומ-
גענומען מיין לינקן אַקסל — יאַסל! אַז איך קוק אויף דיר, זע איך דיין
טאַטן... ווי האָט מען אים גערופן? יא, אברהם-הערש דער...
— מעגסט זאָגן: „דער בטלן“.

— יא, דער בטלן — כאַ-כאַ-כאַ. אַ טייערער ייד געווען — אין אַ
טייערער צייט. שטילער פון וואָסער און נידעריקער פון גראַז. דאָס שטעטל
איז טאַג און נאַכט געשלאָפן. און אַז ס'איז געווען וואָך, איז דאָס אויך גע-
שלאָפן. ווי אויף אַ פאַרוואָרפן אינדזל האָבן געלעבט די מענטשן, און היינט?
— היינט, לייזערקע, איז די וועלט משוגע געוואָרן. זי ווילדעוועט,
ברעכט, לאַמעט, מאַכט חרוב, אַ מענטש איז אַ בהמה.

— יא, א בהמה... א פראפא: וואס מאכט דיין ווייב? נאך אלץ אנוי שייך?

— ווען האסטו זי געזען?

— מיט צוואנציק יאר צוריק.

— נו, צוואנציק יאר ביי א מענטש, בפרט ביי א פרוי... מען ענדערט זיך א ביסל... מען קען נישט זאגן, אז זי איז מיאוס. אבער צו ליז טיילאך קומט זי נישט... און וואס מאכט דיינע?

— מלכה? וואס זאל איך דיר זאגן: קיין מלכה איז זי נישט. בלויז דער נאמען איז געבליבן, מילא, פאר א באבע קען זי נאך אנגיין. כ'האב שוין צוויי אייניקלעך.

— שוין א זיידע? ווי די צייט לויפט. ווי לאנג איז דען, אז כ'בין געווען אויף דיין חתונה... כ'דערמאן זיך: האסט נישט געהאט קיין חשק... ביסט אבער אריינגעפאלן... האסט געוואלט אויסמירן סקאנדאלן. ביסט א העפלעכער מענטש, האסטו גענומען און חתונה געהאט. איך געדענק, און היינט איז זי א דירעקטאָרשע, מאכט א לעבן, בלאַזט אַוודאי פון זיך... מלכהלע די...

— די געשטופלטע.

— יא, די געשטופלטע. שאַדט נישט, זאַלסט אַנקוקן וואָס פאַר אַ מאַדאַם.

— און דו ביסט אַ גרויסער דירעקטאָר, מיט ביוראָס, מיט סעקרעטאַרעס, מיט אויטאָס. מ'פאַרט, מ'גיט, מ'נעמט, מ'לייגט אַריין — מ'רוי-דעוועט, האָ? מען האָט דיך נאָך נישט געפאַקט? די דירעקטאָרן לאָזט מען דאָך היינט נישט אַרויס פון מויל. לייזערקע, ביסט כאַטש נישט פאַרמישט אין יענער מעשה, ווי הייסט זי דאָרט?...

— וואָדו.

— יא, האָסט זיך נישט וואָדוּזט?

— זיי רויק, נאָך פאַראַן 10 צדיקים אין דאָזיקן לאַנד.

— און דו ביסט איינער פון זיי... אַ פאַטריאַט, אַ ציוניסט, כאַ-כאַ-כאַ.

— לאַך נישט. נישט אלע זענען פאַרדאָרבן. אַט, למשל, דו. און אַזעלכע

זענען פאַראַן אַ סך אין דאָזיקן לאַנד. זאָג נאָר, וווינסט נאָך אלץ אין רמת-גן?

— גיין, אין תל-אביב. שוין מיט צען יאָר צוריק אַריבער אין אַ גייער דירה.

— און איך ווילן נאך אלץ אין ירושלים. יאסל, אפשר קומסטו צו מיר היינט אין "הילטאן"? מיר וועלן עסן אן אונטברויט.
— קום מאַרגן צו מיר וועסטו עסן אַ גוטן טשאַלנט. פון יענע טשאַלנטן, וואָס מיר פלעגן עסן אַמאָל, אין שטעטל.
— דאָס איז אַ געדאַנק. אָבער דאָרטן וואַרט עמעץ אויף מיר...
— אַ געשעפט?

— יא. כ'על מיך באַמיען. ווען איך קום אַהער אויף אַ טאַג-צוויי, האָב איך הונדערטער געשעפטן צו דערליידיקן... זאָגסט טשאַלנט — איך וואַרף אַוועק אלע געשעפטן און כ'קום צו דיר. יאָסל, איך קום! מיינע האָט פיינט טשאַלנט. זי איז דאָך אַ מאַדאַם און דער טשאַלנט דערמאָנט איר אָן זאַיאַ-דלאָווקע. מיט איר טאַטע-מאַמע די קבצנים. חוץ דעם, איז זי שוין געוויינט צו אַנדערע מאַכלים. מיר זיצן אָפט אין די האַטעלן... ווייסט דאָך: מענטשן ענדערן זיך.

— אַוודאי, צו גוטס געוויינט מען זיך זייער שנעל צו.
ווי מיר האָבן אַזוי גערעדט האָט דער לאַקאָמאַטיוו געגעבן אַ לאַנגן, שניידיקן פייף — אַן אַנזאָג, אַז דער צוג דערנענטערט זיך צו זיין סוף-סטאַציע אין תל-אביב. איידער מיר האָבן זיך אַרומגעקוקט, זענען שוין די וואַגאָנען שטיין-געבליבן אויפן פּעראָן. די פּאַסאַזשירן האָבן זיך גענומען שטופן צום אַרויסגאַנג.

אַזוי ווי איך מיט לייזערן זענען, ווי געזאָגט, העפלעכע מענטשן, האָב איך געכאַפט דעם טשעמאַדאַן, וואָס איז געשטאַנען נעבן זיינע פיס, און ער האָט געכאַפט דעם טשעמאַדאַן וועלכער איז געשטאַנען נעבן מיינע פיס — און מיר האָבן זיך געלאָזט אין וואַקזאַל אַריין. מיר האָבן צוגערופן אַ טאַקסי, פּדי צו פּאַרן אין שטאָט, קיין תל-אביב.

ווי מיר גרייטן זיך אַריינצוזעצן אין אויטאָ הערן מיר ווי אַ פרוי שרייט היסטעריש: «כאַפט די גנבים, אַט זענען זיי! גיט אַהער די וואַליזעס! משטרה, משטרה, משטרה!»

אַן עלטערע פרוי מיט אַ הויכן פאַרוק אויפן קאַפּ, מיט גולנישע אויגן און אַן אַנגעדראָלן, רויט פנים, האָט זיך געוואַרפן אויף אונדז און גענומען שלעפן די וואַליזעס: באַלד איז אויסגעוואַקסן פון ערגעץ אַ הויכער פּאַלי-ציאַנט מיט קורצע וואַנצעלעך און שטרענג באַפוילן: «תּעודת זוהת!» ס'הייסט, חברה, ווייזט אַהער די פּאַספּאַרטן.

מיין חבר לייזער איז אָפּגעשפרונגען אין אַ זייט און איך — נאָך אים.
מיר האָבן געמיינט, אַז אין די וואַליזעס געפינען זיך באַמבעס, וואָס מחבלים
האָבן אַוודאי אַריינגעלייגט. דערנאָך האָט לייזער מיר אַ פּרעג געטאָן:

— יאָסל, ס'איז דיין וואַליזע?

און איך האָב אַ פּרעג געטאָן מיין חבר:

— לייזער, ס'איז דיין וואַליזע?

אונדזער ביידנס ענטפער איז געווען: ניין. נישט איך האָב געפירט
מיט זיך אַ וואַליזע און נישט ער האָט געפירט מיט זיך אַ וואַליזע. נאָר
וואָס? ער האָט געמיינט, אַז דאָס איז מיין באַגאָזש האָט ער מיר, אויס
העפלעכקייט, געוואַלט העלפן און איך האָב אים, אויך אויס העפלעכקייט,
געוואַלט העלפן, מיינענדיק, אַז דאָס איז זיין באַגאָזש. ווען אונדז איז אויפֿ-
געקלערט געוואָרן דער גאַנצער ענין, האָבן מיר זיך ביידע געכאַפּט ביי די
בייכער און גענומען אַזוי לאַכן, אַז די יידענע, דער פּאָליציאַנט און די צענ-
דליקער מענטשן, וואָס האָבן זיך געבן אונדז פּאַרזאַמלט האָבן געמיינט,
אַז מיר זענען פּון זינען אַראָפּ. ווען מען האָט אונדז אָבער אַריינגעזעצט אין
גרינעס פּאָליצייאישן אויטאָקעטשל איז אונדז פּאַרגאַנגען דאָס געלעכטער.
מען האָט אונדז ביידע גאַנץ פיין איינגעיושבט אין חד־גדיא. עס איז שוין
געווען אויס האַטעל, אויס טשאַלנט. ערשט אויף צומאַרגנס האָט מען אונדז
אַרויסגעלאָזט. און עס דערוואַרט אונדז נאָך אַ פּראָצעס אויך.
און דאָס אַלץ — צוליב אונדזער העפלעכקייט.

א „זעננג“

אויף דער אויטאָבוס-סטאָציע פון דער גרעסטער שטאָט אין ישראל רוישט און קאָכט ווי אין אַ קעסל. אַ געשריי און אַ געפילדער. קרעמערס רופן-אויס זייערע סחורות; קבצנים שטרעקן אויס זייערע הענט און שרייען: „נדבה, נדבה!“ די גרויסע אויטאָבוסן אָנגעפולטע מיט פּאַסאַזשירן, שפּייען אויס אַ געדיכטן שוואַרץ-גרינלעכן ריח. מיידלעך אין קורצע קליידלעך — ווייט איבער די קני און בחורים מיט צעכראַסטעטע העמדער, ווימלען ווי בינען אין אַ בינשטאָק. זיי מישן זיך אויס מיט פאַרשוויצטע מענער און פרויען וואָס אינלן זיך ערגעץ, און ווישן דעם שווייס פון זייערע פנימער.

ס'איז אַ כאַמסין-טאָג. די זון סמאָליעט. די היץ פאַרשלאָגט דעם אָטעם. אין אַזאַ פאַרנאָטע איז גוט צו ליגן אויפן ברעג פון ים, שווענקען זיך אין די קאַלטע כוואַליעס, וואָס שלאָגן צום ברעג.

אַ מאַנספאַרשויך אין די מיטעלע יאָרן האָט זיך געלאָזט אין דער ריכטונג פון קאַפּע-הויז „עטרה“, ביי דער תּחנה-מרכזית. אַריינקומענדיק אינעם ווייניק, האָט ער אַראָפּגענומען פון זיין קיילעכדיקן קאַפּ דעם שטרויענעם קאַפעליוש און מיט אַ ווייס טיכעלע גענומען ווישן דעם שווייס פונעם גרויסן פליך, פון פנים און פונעם דיקן האַלדז. דערנאָך האָט ער זיך אַוועק-געזעצט ביי אַ זייטיק טישל.

— אוף — האָט ער אַזש געפרייכט — אַזאַ גיהנום! און פונקט היינט איז איר איינגעפאלן דאָס משוגעת: איך זאָל אַנקוקן די נקבה... טאַמער, חלילה, מאַרגן, וועט מען זי אויסכאַפּן, וויפל ווייבער האָב איך שוין אָנגע-קוקט? — מער ווי אַ טויז, און כּיזאָל דאָס געפינען כאַטש איינע אַ רעכטע! — דווקא די דרייצנטע וועט אייך זיין צום מזל — האָט די שדכנטע

אין אים אַריינגערעדט — פּאַלגט מיך, מאַכט אַ זעננג מיט איר.“

און דאָ האָט די שדכנטע גענומען אויסרעכענען די מעלות:

— איר זאָלט אַנקוקן אַ „פּאַסטאַווע“, אַ פיגור, אַ ביוסט, אַ פנים, אַ קאַפּ האַר, אַ פאַר פיס — גאַלד מיט בריליאַנטן! לויט איר רעדן, לויט

איר גיין, לויט איר געשמאק פון קליידן זיך, פארשטיי איך, און זי איז גאר-גאר אינטעליגענט. און נאך א מעלה האט זי: זי האט נישט קיין קינדער. איר ווילט דען קינדער ביי די יארן? איר דארפט קינדער, איר קענט האבן קינדער? א באלעבאסטע דארפט איר, וואס זאל איך אויס-וואשן א העמד, פארצירעווען א שקארפעטקע, וואס זאל איך צולייגן צום בויד א קישעלע מיט הייס וואסער... ביי די יארן? פרעגט מיך! ווי אלט זענט איר? — פופציק, זעכציק... עטלעכע און זעכציק? אזוי פיל גוטע יאר זאל איך נאך האבן ווי אלט איר זענט. נישט וויכטיק, אויף די פיס שטייט איר? געזונט זענט איר? פרנסה האט איר? — דארפט איר א ווייב.

אזוי האט איינגעטענהט די שדכנטע בראַניע. און ער האט א טראַכט געטאָן: „מילא, וואָס דערלייג איך דאָ? אַ טאַפּ אין וואָגן שאַדט נישט.“ איז ער געקומען. ער וואַרט אויף זיין „באַשערטער“. אפשר איז דאָס טאַקע אַ שידוך?

דער מאַנספאַרשויך האָט גענומען אַ צייטונג אין ביידע הענט און גע-לייענט. אזוי האָט די שדכנטע בראַניע, אים אָנגעזאָגט: „איר וועט האַלטן די צייטונג אין ביידע הענט, וועט זי וויסן, און דאָס מיינט מען אייך.“

אין טיר פון קאפּע-הויז האָט זיך באַוויזן אַן עלטערע פרוי אין אַ יונגער באַפאַרבונג. זי האָט זיך אומגעקוקט אין אַלע זייטן און געשטעלט נישט זיכער אירע טריט צום טישל, וווּ ס'איז געזעסן אַ הער און געהאַלטן אין ביידע הענט אַ צייטונג.

— שלום — האָט זי העפלעך געזאָגט און אים דורכגעבויערט מיט אירע שאַרפע בליקן — דאָס זענט איר... כ'מיי פון בראַניען.

— יאָ — האָט ער געזאָגט — פון בראַניען. ביטע זיצט. איר וועט עפעס טרינקען — קאַפּע, טיי, אַ קאַלטן געטראַנק, עפעס צובייסן?

— איך בין שוין אַ „געטייטע“ — האָט זי אַ שמייכל געטאָן — שוין געטרונקען טיי. באַשטעלט, ביטע, אַ מיץ.

זי האָט אַראַפּגענומען איר גרויסן, ווייסן הוט און באַוויזן אירע פריש-אַנדולירטע, שוואַרצע האַר. צוויי גרויסע אויערינגען פון רויטן קאַליר האָבן זיך געבאַמבלט אונטער אירע האַלב-פאַרדעקטע אויערן. דאָס לענג-לעכע פנים איז געווען פאַכמעניש פאַרשפאַכליעוועט. די אויגן-לעפלעך באַ-דעקט מיט אַ גרינלעכער פאַרב. דער דעקאַלט — אַ רחובותדיקער. זי האָט געטראַגן אַ לייכט געבלימט קליידל.

— מ'רופט אייך, דאָכט זיך, האַרי סטאַן — האָט זי געזאָגט.
— און איר הייסט פּנינה ראָזנקראַנץ.
זיי האָבן זיך דערלאָנגט די הענט. אַנגעקוקט זיך אַ ווילע — און
אָועקגעזעצט.

וועגן אייך ווייס איך שוין אַ ביסל — האָט זי זיך, די ערשטע, אַנגערופן
— פון דעסטוועגן דערציילט מיר, ביטע, עפעס מער וועגן זיך.
— איך בין אַ טוריסט. געקומען פון דעטראַיט. אַן אַלמן — שוין
העכער אַ יאָר. געהאַט אַ גאַנץ ווילע פרוי. אַן איבערגעגעבענע פרוי, אַן
אַנטלעכע, אַ טייערע באַלעבאַסטע. איז זי, נעבעך, געשטאַרבן. מיין סטאַר
איז אַל-רייט. די ביזנעס גייען גוט. קיין קינדער האָב איך נישט. די יאָרן
שטייען נישט. שוין אַריינגעפאַרן אין די... נישט וויכטיק. די מעטרקע
זאָגט גאַרנישט. דער עיקר איז דער מענטש אַליין. שוין, דאָס איז אַלץ.
— דאָס איז אַלץ? איך וויל וויסן פון וואַנען איר שטאַמט, וווּ זענט איר
געווען בעת דער גרויסער שחיטה אין אייראָפּע, און בכלל.

זי האָט אים אַנגעקוקט מיט אינטערעס. דערביי האָט ביי איר אין מוח
אַ פּיקגעטאַן אַ מחשבה: „וואָס קען מען שוין דערוואַרטן פון אַזאַ פּול-
יאַריקן מאַנספאַרשוין? אָבער וועדליק די פאַרשימלטע זעקנים, וועלכע איך
האָב אַנגעקוקט — איז ער, דאָכט זיך, שוין דער בעסטער.“

— פון וואַנען איך שטאַם? פון וואַלין — האָט ער אָועקגערוקט פון
זיך די גלאַז — איר האָט אַ מאַל געהערט פון אַ שטעטל קוראַוואַליע?
דאָרט בין איך געקומען אויף דער וועלט. מיין טאַטע האָט געהייסן אברהם
שמאַיע „מיטן קאַפּ“. אַזאַ צונעמעניש האָט ער געהאַט. מיר האָבן פאַרמאָגט
אַ ציגעלניע. אויסגעאַרבעט ציגל. ווען ס'איז אויסגעבראַכן די מלחמה בין
איך אַנטלאָפן קיין רוסלאַנד. דאָרט האָב איך זיך באַקענט מיט אַ לאַדזשער
מיידל. וואָס זאָל איך אייך זאָגן: בלוט און מילך! אָבער אַן אויסוואַרף איז
דאָס געווען, איר זאָלט מיר מוחל זיין, אַ נקבה — פּרעגט שוין גאַרנישט!
ווי נאָר זי האָט דערזען אַ פאַר הויזן, איז זי ממש משוגע געוואָרן. פון
דעסטוועגן האָב איך זיך מיט איר פאַרשריבן אין „זאַגס“*. אין רוסלאַנד
דאַרף מען נישט קיין רב און להבדיל קיין גלח. מען פאַררעגיסטרירט זיך
— און פטור אַן עסק. אין אַ צייט אַרום, איך קום אַהיים אין מיין קיביטקע,
אין קאַזאַכסטאַן — והילד איננו. די פאַרשוניגטע איז פאַרשוונדן. און מיינט

* רעגיסטראַציע-אַמט פאַר ציווילע חתונות.

איר מיט וועמען? — מיט מיין חבר. עפעס אַן אויסוואַרף פון קעלץ. פון דעמאָלט אַן האָב איך איר טריפהנעם פּרצוף נישט אַנגעקוקט. וואָס זאָל איך אייך זאָגן: מסתמא איז דאָס נישט געווען קיין זיווג פאַר מיר. איך בין אַרויס פון דער תּפּיסה — רוסלאַנד מיין איך — געקומען קיין אַמעריקע. זיך אַרױפּגעאַרבעט. חתונה געהאַט איין מאָל, אַ צווייט מאָל. פון דער ערשטער בין איך אַוועק; די צווייטע איז פון מיר אַוועק — אויף יענער וועלט. ווען כּױאַלט געווען יינגער מיט אַ צוואַנציק יאָר, וואָלט איך נישט חתונה געהאַט. ווי זאָגט מען דאָס: אַליין איז די נשמה ריין. אָבער אויף דער עלטער איז אַזוי: קיין געדולד צו ווייבער האָט מען נישט. אָבער צו זיין אַליין איז נאָך ערגער. ס'איז נישט! כאַטש, אַז איך דערמאָן מיך אין יענער לאַדזשער פּלבטע, טראַכט איך מיר: הערש, קרייך נישט מער אין קיין בלאַטע. האָב נישט חתונה. אַנטלויף פון די ווייבער ווי פון פּייער. דאָס איז אַ פאַרפּירעניש, אַ פאַרבלענדעניש, אַ צרה. מייד־אויס די פּרויען, וועסטו לאַנג לעבן. פון דעסטוועגן, ווען איך טרעף נאָך די לאַדזשער נקבה... אָבער ווער ווייסט צי זי לעבט נאָך.

— ווי האָט געהייסן יענע חברטע, וואָס איז פון אייך אַנטלאָפּן? — האָט זי געקוקט אויף זיינע דיקע ליפּן.

— פּאָליאַ. מסתמא האָט זי אַמאָל געהייסן פעסעלע צי פּערעלע. איין שוואַרץ יאָר. אַזוי פּיל יאָרן שוין אַוועק און איך האָב זי נאָך אַלץ נישט פאַרגעסן...

זי האָט אַ שלוק געטאָן פון גלאַז אַ ביסל מיין. ער האָט באַמערקט ווי אירע הענט ציטערן.

— איר הייסט סטאַן — זאָגט איר — און ווי האָט איר געהייסן אין רוסלאַנד? — האָט זי געפּרעגט און נישט אַראָפּגעלאָזט פון אים די אויגן. — שטיינבערג — האָט ער געזאָגט — גערש שטיינבערג. געאַרבעט אין קיטאַיעווקער קאַלכאַז.

איר פנים איז פּלוצלונג בלאַס געוואָרן, אַט אַזוי ווי זי וואָלט זיך גע־קליבן חלשן. ער האָט אַ כאַפּ געטאָן אירע ביידע הענט.

— וואָס איז אייך? — האָט ער אויסגערופּן מיט שרעק — ס'איז אייך שלעכט געוואָרן? דווקא איצט, דאָ, אין קאַפּע...

ער האָט נאָך עפעס געוואָלט זאָגן, אָבער דאָ האָט זי אַרױסגעריסן אירע הענט פון זיינע און זיי פאַרוואַרפּן אַרום זיין האַלדז.

יצחק בראט

— דאָס בין איך, פּאַלאַ די לאַדזשערין... פּאַלאַ וואַלדמאַן. גאָט אַליין
האַט אונדז ווידער צונויפּגעפירט... הערשעלע, זיי מיר מוחל. ס'נישט געווען
מיין שולד... איך וועל דיר אַלץ דערציילן, הערשעלע טייערער...
און זי האָט זיך צעוויינט.
פון אַלע טישלעך האָט מען גענומען וואַרפן פאַרווינדערטע בליקן אויף
די דאָזיקע צוויי עלטערע מענטשן, וואָס האָבן זיך אַזוי וואַרעם אַרומגע-
כאַפט דווקא אין אַזאַ הייסן, כאַמסינעוואַטן טאַג.

אויף אַ באַלעט

פעסעלע סאָפּאָזשניק איז געווען יונגערהייט אַ מיידל אַ ברען. ביי איר טאַטן, דעם שניידער, האָט מען זי גערופן „די ווילדע ציג“. דערצו האָט זי געהאַט נאָך צוויי מעלות: זי איז געווען שיין און נישט איבעריק קלוג. די חברטעס אירע, וועלכע האָבן איר מקנא געווען, האָבן תמיד, הינטער אירע פלייצעס, חוזק געמאַכט פון איר: „פעסעלע“ — האָבן זיי געזאָגט — „איז אַ שטיק פלייש מיט אַ פּאַר אויגן“.

ווען די דייטשן זענען באַפּאַלן רוסלאַנד, איז פעסעלע, צוזאַמען מיט אירע עלטערן, אַנטלאָפּן קיין טאַשקענט. דאָרטן האָט זי געטראָפּן אַ יונגן בחור — זלמן וואַסערצײַער האָט ער געהייסן — און זי האָט אָנגעהויבן שפּילן מיט אים אַ ליבע. זלמן איז דעמאָלט געווען אין די גאָר גרויסע פעדערן: ער האָט זיך פּאַרנומען מיט שוסטעריי. עס הייסט, קיין שיד אָדער שטיוויל האָט ער נישט גענייט. אַלא וואָס? ער האָט זיך אויסגעלערנט צו צונייען אַ לאַטע, אַריינצוקלאַפּן אַ פּלעקל אָדער פון גומירעדער מאַכן שיד, וואָס אַפילו דער גראַף פּאַטאַצקי אַליין האָט אַזעלכע נישט געהאַט. אַ קלייניקייט, אין יענע צייטן אַ שוסטער! צו אים איז מען דאָך געגאַנגען ווי צו אַ גרויסן דאָקטאָר — געטראָגן לאַדישקעס מיט זויערמילך, שטיקלעך פּוֹטער, געטריקנטן קעז און אַפילו ברויט אויך.

און זעענדיק פּאַר זיך אַ בחור מיט אַזאַ גרויסן יחוס און אַזאַ גאַלדע־נעם פּאַרדינער, האָט פעסעלע זיך צוגעקלעפט צו אים — ממש נישט אַפּ צורייסן. אין אַ שטיקל צייט אַרום האָט מען שוין געוויסט, אַז דאָ שניידט זיך אַ פּאַרל. מחמת, זומערצייט, אין די גרויסע היצן, ווען פעסעלע מיט איר טאַטע־מאַמע זענען געשלאָפּן אין דרויסן, ביי זייער קיביטקע, האָט זלמןקע אויך גאַנץ פיין געכראָפּעט נישט ווייט פון איר, פון פעסעלע, אויף דער דיקער קאַשמע, מיט וועלכער דער באַלעבאַס, אַן אַלטער אוזבעק, האָט ביי טאַג צוגעדעקט זיין אייזעלע.

ווי זאָגט אַ ווערטל: אַז עס גייט — פּאַרט. איז זלמןקע אַרויס גאַנץ

פונעם רויטן גיהנום און מיט יארן שפעטער זיך דערלאנגט קיין ישראל. און דווקא נישט אליין, נאר מיט זיין ליבהארציק ווייבעלע, טאקע זי, פעסעלע די „ווילדע ציג“, וועלכע איז שוין דווקא נישט געווען ווילד און נישט אזוי שייך. ווי זאגט מען דא: א ביסל אפגענוצט אבער אין א גוטן צושטאנד.

קומענדיק אין לאנד אריין האט זלמנקע באלד דערשנאפט, אז בויען הייזער איז נישט קיין שלעכטע פרנסה. עולים קומען אן, קינדער קומען-צו — און זיי אלע דארפן האבן א דאך איבערן קאפ.

האט זלמנקע זיך אנגעהויבן דרייען ארום די קבלנים. אזוי ווי א ציון ניסט איז ער תמיד געווען, האט ער זיך געשטעלט דעם הייליקן ציל: בויען דאס לאנד. עס הייסט אויפשטעלן הייזער — און מאכן געלט.

תחילת איז דאס צוגעגאנגען א ביסל שווערלעך. ער האט געהאט ווייניק געלט. אבער ווי נאר ער איז צוגעקומען צום ערשטן שטיקל מגרש, האט מען אים אנגעהויבן טראגן געלט ווי מצה-וואסער. דאס רעדל האט זיך אג-געהויבן דרייען נישט אויף קיין קאטאוועס. פון זלמן וואסערציער איז גע-ווארן זלמן שואב-מים און פון פעסעלען איז געווארן גברת פנינה שואב-מים. די קליינע ווייניג אין רמת-גן האט מען געטוישט אויף א גרויסער דירה אין תל-אביב. און די גרויסע דירה אין תל-אביב — אויף א גרויס-ארטיקער ווילע אין הרצליה.

אדון שואב-מים איז געווארן א פירמע. ער פארט ארום אין א גראען „וואלווא“ און זיין ווייב, פעסעלע, אין א רויטן „פיאט“. ביידע זין זייערע האבן שוין חתונה געהאט און דער טאטע — אדון שואב-מים — האט זיי פארזארגט מיט דירות און מיט שוין מעבל, אין צפון תל-אביב.

פעסעלע, די מאדאם שואב-מים, האט א חוש פאר שפילן — זי אליין שפילט אויך — אין קארטן. די גרעסטע קבלנים קומען זיך צונויף יעדן פרייטיק-צונאכטס — לויט א ריי — און מען שפילט ביז אין טאג אריין. פעסעלע איז אין אזא אזונט, אדער נאכט, אויפגערעגט. איר פנים איז רויט און אפט פאפיעלאטע — אבער זי שטייט נישט אפ פון די מענער — און פון די פרויען אוודאי און אוודאי נישט. דער מאן אירער — זלמן — זאגט, אז זי איז א בריה אויף צו פארשפילן. אבער ער איז דאך צופרידן. ווייל ווען זי איז פארטאן אינעם שפילן — קען ער רויק זיך צורוקן צו זיין שותפס ווייב, צו יאדויען, און מאכן איר א פאר קאמפלימענטן. און אין

דער זעלבער צייט קיבעצט איר מאן ביי דער זייט פון פעסעלען. נו, מען איז דאך עפעס שותפים. איינער דעם אנדערן דארף ארויסהעלפן.

אויף קאנצערטן גייט נישט פעסעלע, די גברת שוואב-מים. דער בעס-טער קאנצערט ביי איר — איז א גוטער „פאקער“. אבער ווען זי האט זיך דערוויסט, אז דער „בת-שבע“-אנסאמבל וועט געבן א באלעט און די גאנצע „סמעטענע“ פון תל-אביב גרייט זיך צו גיין אים צו זען, האט פעסעלע גע-בעטן איר מאן, אז ער זאל אויך באשטעלן צוויי בילעטן — אבער אין דער ערשטער ריי — און אין מיטן. אזוי וויל זי. פארוואס? — פרעגט נישט. ווען זלמן האט זי א פרעג געטאן: וואס עפעס א באלעט? האט פעסעלע געענטפערט:

— איך האב געהערט, אז אויפן באלעט וועלן קומען א סך „פארנעמע“ דאמען, וויל איך זען ווי אזוי זיי גייען אנגעטאן. אפשר וועט מיר געפעלן ווערן עפעס א פאסאן.

— וואס וועסטו דארט זען — האט זלמן געפרעגט — היינטיקע פרויען און מיידלעך גייען דאך מער אויסגעטאן ווי אנגעטאן.

— זארג נישט, כ'על שוין זען. און דו קוק ווייניקער ווו מען דארף נישט, ליבהארציקער מאן מיינער.

פעסעלע מיט איר מאן האבן זיך אוועקגעזעצט אין דער ערשטער ריי אויף זייערע פלעצער. פעסעלע האט זיך אלע מאל אויפגעהויבן, א ביסל געשטאנען, ארומגעקוקט זיך אין אלע זייטן, נישט אזוי זי זאל עמעצן זען, נאר דער עיקר אז מען זאל זי זען — אין וועלכער ריי זי זיצט און וואס פאר א קליידל זי טראגט איצט. די נייע איטאליענישע שיד האט זי נישט געקענט ווייזן. דאס — האט זי געטראכט — וועלן שוין זען די טענצער פון דער בינע-אראפ.

פלוצלינג איז אין זאל פינצטער געווארן. עס האט זיך באוויזן א כאפטיע האלב-נאקעטע טענצערינס און טענצערס. איינער פון זיי האט געכאפט א מיידל און זי אויפגעהויבן אויפן אקסל ווי א שטיקל האלץ. דער צווייטער האט איבערגעדרייט א יונגע טענצערין און קונציק אוועקגעזעצט זי אויף א קני, ווי ער וואלט געגאנגען זי שמייסן — מיט א קאנטשיק. די אנדערע האבן גענומען שפרינגען און מאכן קאזלקעס. איינע איז געשטאן נען און זיך געפלעסקעט איבערן בויך. פעסעלען איז שיעור נישט באפאלן א חלשות. אט דאס הייסט א טאנץ? — האט זי אין דער שטיל גערעדט

צו זיך אליין — זיי דרייען זיך דאך ווי שדים אין די לאזעס: ווידער א טאנץ, ווידער א שפרונג. און וואס שטייען די מיידלעך אויף די שפיץ פֿינֿ- גער? די פֿיאַטעס טוען זיי וויי? ווער דאָרף די פֿוילע שטיק?

— זלמן, וואָס פֿלעסקעט זי אַזוי יענע, די דאָרע, מיט די לאַנגע פֿיס, דער בויך טוט איר וויי? — האָט פֿעסעלע אײַנגערױמט איר מאַן אין אויער אַרײַן — זע נאָר די משוגענע שטיק וואָס זיי פֿראַווען דאָ. און דאָס הייסט באַלעט? וואָס מענטשן קענען דאָס אַלץ אויסטראַכטן! זעסטו — האָט זי צוגעגעבן — די בחורים איז שוין יאָ פֿדאי אַנצוקוקן. אָבער מיט אַזעלכע מוסקולן, זענען זיי קראַנק צו גיין אויפֿן בנין? אַזאַ אײַנער קען דאָך מיט אײַן מאַל אַרױפֿטראַגן אפֿשר צען בלאַקן אויפֿן זעקסטן שטאַק.

פֿעסעלע האָט געמוזט איבעררייסן, ווייל אין דעם מאַמענט איז פֿון ערגעץ געקומען צו לויפֿן אַ שד מיט הערנער. ער האָט זיך גענומען לאַש־ טשען צו דער דאָרער נקבה מיט די לאַנגע פֿיס. ער האָט זי געוואַלט אַ קוש־טאַן, אָבער די הערנער האָבן נישט דערלאָזט.

דאָ האָט פֿעסעלע שוין נישט אויסגעהאַלטן און אַזש אַרױסגעלאָזט אַ געשרײַ: זלמן, ער וועט דאָך איר, חלילה, אויסשטעכן אָן אויג!... זאַל ער אַראַפֿנעמען די הערנער, דער שוואַרצער טײוול.

— פֿעסעלע, זיי שטיל, מען קוקט שוין אויף דיר... דאָס איז אַזאַ מין חלום...

— אַ וויסטער, פֿינצטערער חלום אויף מײַנע שונאײַם קעפֿ — האָט זי אים איבערגעריסן — וואָס דאָרף ער הערנער? זאַל ער בעסער אַנטאָן אַ כאַמעט וועט מען וויסן, אַז ער איז אַ פֿערד, דער דאָזיקער אַקס. זלמןקע, הויב זיך שוין אויף, מיר'ן גיין. אויב דאָס איז אַ באַלעט בין איך אַ רביצין. קום! עס קערט מיר די גאַל... אוי, וויי, די מענטשן זענען דאָך אַראַפֿ פֿון זינען... אַזעלכע משוגעים! קריכן אויף די שפּיץ־פֿינגער, שפּרינגען ווי דעם רבינס באַק, דרייען זיך ווי אַ וויכער און איך דאָרף דאָס אַלץ צוקוקן און נאָך צאָלן געלט דערפֿאַר. אַ באַלעט זאַל קומען אויף די אַלע, וואָס האָבן דאָס אויסגעטראַכט. וויפֿל איז דער זײַגער? — צען? מ'עט נאָך קענען כאַפֿן אַ קערטל. קום!

און זיי האָבן פֿאַרלאָזט דעם זאַל. גײענדיק האָט פֿעסעלע נאָך באַווײַן אויפֿצוכאַפֿן די ווערטער פֿון דער פֿרוי, וואָס איז געזעסן נעבן איר, אין דער זעלבער רײ:

— דער פרוי אינעם לאַנגן קליידל מיט דער נאַקעטער פלייצע איז
נעבעך נישט גוט געוואָרן אין סאַמע מיט פון יעקבס חלום.
און די חברטע אירע האָט צוגעגעבן:
— דאָס איז דאָך די גברת שואב־מים. קענסט זי נישט? אַנגעשטאַפּט
מיט געלט...

געפונען אן אויסוועג

חיים גוטשטיין-אבן-טוב איז אַנומלט געזעסן מיט זיין ווייב פערל-פנינה ביי דער טעלעוויזיע. זיי האָבן אַנגעקוקט אַ פֿילם, וואָס שילדערט דאָס לעבן פֿון אַלטע לייט אין אַ מושב-זקנים. חיים האָט אַ טיפֿן קרעכץ געטאָן.
— וואָס קרעכצסטו, חיימקע — האָט זיין ווייב זיך אַנגערופן — פֿילסט זיך, חלילה, שלעכט?

— אַז מ'קוקט-אָן די זקנים, ווערט קאַלעמוטנע אויפֿן האָרצן.
— חיימקע, מיר זענען שוין אויך זקנים. אַז איך קוק אויף דיין פנים, זע איך ווי דו האָסט זיך געענדערט.

— און אַז איך קוק אויף דיין פנים, פֿערעלע, דערמאָנט זיך מיר דיין מאַמע. ציפֿע-לאַה, אַ ליכטיקן גן-עדן זאָל זי האָבן. אויף דער עלטער איז זי, נישט פֿאַר דיר געדאַכט, איינגעשרומפֿן געוואָרן. האָט אויסגעזען ווי אַ קאַרליק. פֿון דעסטוועגן האָט זי אַנגעצויגן ביז זעקס און ניינציק יאָר.
— זי האָט געהאַט צען קינדער, די דאָזיקע קליינע מאַמעלע. אַלע אויסגעגעבענע. וועמען פֿון זיי ס'איז געגאַנגען בעסער און וועמען — ער-גער. פֿון דעסטוועגן האָבן זיי זיך אַלע געריסן איבער איר. יעדעס קינד האָט געוואָלט, אַז די מאַמע, די אלמנה, נעבעך, זאָל וווינען ביי אים. איז זי געגאַנגען פֿון קינד צו קינד. ביי איינעם געלעבט אַ פֿאַר חדשים; ביים צווייטן — אַ פֿאַר חדשים. מ'האַט זי אויף די הענט געטראָגן. אַ קלייני-קייט: אַ מאַמע!

— פֿערעלע, דאָס איז געווען אַמאָל.
— אַמאָל זענען אויך געווען גענוג פֿאַסקודניאַקעס. פֿאַרשטייט זיך, נישט אַזוי פֿיל ווי היינט.
— אַוודאי, די וועלט איז געגאַנגען פֿאַרויס.

חיים גוטשטיין-אבן-טוב איז אויפגעשטאַנען פֿונעם ווייכן, לעדערנעם פֿאַטעל, און אַנגעהויבן שפּאַנען מיט לאַנגזאַמע טריט איבערן צימער. פֿער-רעלע האָט אַנגעקוקט זיין געבוירגענעם רוקן, זיין גרויסן פֿליך, וואָס האָט

געגלאַנצט אונטער דעם עלעקטרישן שיין, און אַ שאַקל געטאַן מיטן קאַפּ:
געווען אַמאַל אַ געזונטער יונג, אַ מאַנספאַרשוין. די ערד האָט געציטערט
אונטער זיינע פיס — און וואָס איז פון אים נעבעך געוואָרן...

און ער, חיים, האָט פאַרבייגענידק געוואָרפן אַ בליק אויף זיין גע-
וועזענער פּלה און געקרעכצט שטילערהייט: געווען אַ יאָדערדיקע מויד, אַ
ברען, וואָס אַלע בחורים אין שטעטל האָבן איינגענומען די ניכפה נאָך איר.
און איצט — אַפּגענוצט, אַפּגעבליאַקעוועט, ווי אַן אַלטער מלבוש...

נאָך אַ וויילע שטילשווייגן האָט פּערעלע זיך אַנגערופן:

— חיימקע, דו ביסט טאַקע שוין אַלט, אָבער פאַרגעס נישט, אַז מיר
האָבן נאָך אַ טאַכטער חתונה צו מאַכן. מיר האָבן איבערגעלעבט אַזוי פיל
מלחמות, חתונה געהאַט שוין נישט זייענדיק שטאַרק יונג. מוז מען זיך
ערשט, אויף דער עלטער, אונטערגאַרטלען. רחלע גייט אַרום מיט אַן אַרע-
מען בחור. קיין געלט האָט ער נישט. ווען איך דערמאַן זיך, אַז מ'וועט
דאַרפן קויפן אַ דירה פאַר אירעטוועגן, באַפאַל מיך אַ פּחד. וווּ קענען
אַזעלכע מענטשן ווי מיר, וואָס לעבן פון געהאַלט, נעמען הונדערטער טויזנט-
טער לירות אויף אַ דירה?

— פון לוינ, טייערינקע, קען מען קיין דירות נישט קויפן — מאַכט חיים
און שטעלט זיך אָפּ נעבן איר. טאַקע וועגן דעם ברעך איך מיר דעם קאַפּ.
איך טראַכט.

— נו, און האָסט שוין עפעס אויסגעטראַכט?

— איך מיין, אַז יאָ.

— למשל?

— למשל, מיר וועלן רחלען געבן אַ דירה.

— געבן אַ דירה? — האָט פּערעלע פּמעט אויסגעשריגן פון גרויס
פאַרווונדערונג — וווּ וועסטו נעמען געלט אויף דעם? וועסטו באַרויבן
אַ באַנק? וועסטו ווערן אַ גרויסער דירעקטאָר? ווער וועט דיר געבן אַזוי
פיל געלט?

— איך דאַרף נישט קיין געלט — האָט ער געזאָגט מיט אַ רויקן טאָן

— די דירה איז שוין דאָ.

זיין ווייב האָט אים אַנגעקוקט מיט אַזעלכע אויגן, ווי מ'קוקט אַן אַ
משוגענעם:

— חיימקע, וואָס פּלאַפּלסטו? ביסטו פון זינען אַראַפּ? וווּ האָסטו אַ

דירה?

— די דירה איז דאָ — האָט חיים איבערגעחזרט — דו דאַרפסט נאָר זאָגן „יאָ“. בקיצור, עס ווענדט זיך אָן דיר. אויב דו וועסט נאָר מסכים זיין, וועט רחלע שוין האָבן די דירה.

— פאַר מיין קינד בין איך גרייט אַלץ צו טאָן. וואָס, איך בין נישט קיין מאַמע? די סך קינדער וואָס איך האָב? איך וואָלט אַפילו גרייט געווען צו וווינען אין איין צימער, אַבי מיין טאָכטער זאָל קענען חתונה האָבן.

— קענסט האָבן אַפילו צוויי צימערן.

— נו, און רחלע?

— רחלע קען אויך האָבן צוויי צימערן.

אַדרבה! איך בין שוין מסכים.

— און דאָס קען דווקא זיין אַ דירה נעבן אַ דירה. צו יעדער מינוט וועסטו קענען זיין ביי איר און זי — ביי דיר. וועסט קענען ניאָנטשען דיינע אייניקלעך און זיי אַפהיטן, ווען רחלע מיטן מאַן וועלן גיין אין קינאַ אַריין אָדער אויף אַן אַוונט צו חברים און באַקאַנטע.

— דאָס איז דווקא נישט קיין מעלה. איך בין נאָך נישט אַזוי אַלט, חיימקע, איך וויל נאָך אַליין אויך לעבן. איך האָב שוין גענוג געניאָנטשען מיינע אייגענע קינדער, וויל איך נישט ניאָנטשען די קינדס-קינדער. מילא, פון צייט צו צייט אַריינקומען צו זיי — דאָס מאַכט נישט אויס. אָבער צו אַפט — טויג נישט. רחלע וועט עס אויך נישט וועלן. יונגע מענטשן האָבן זיך זייער לעבן. זיי האָבן פיינט, אַז מ'שטערט זיי. אַמבעסטן איז — פון דער ווייטנס. אָבער אַז ס'איז נישטאָ קיין אַנדער ברירה — מוז מען. ס'דאָך אַן אייגן קינד. מען דאַרף זיך אַ מאָל אַנשטרענגען.

— גלויב מיר, פערעלע, אַז איך דאַרף אויך האָבן רו. די נערוון זענען אַנגעצויגן אַזוי ווי סטרונעס. אָבער אַז דער חלף ליגט אויפן האַלדו, מוז מען זוכן אַן אויסוועג. דאַרפסט וויסן, אַז רחלע שלעפט זיך שוין אַרום מיטן בחור קנאַפע צוויי יאָר. און היינט איז דאָך נישט אַזוי ווי אין אונז-דזערע צייטן איז געווען: מען איז געגאַנגען. היינט גייט מען נישט, היינט...

— גענוג! כ'ווייס שוין וואָס דו ווילסט זאָגן — האָט פערעלע אים איבערגעריסן — אַוודאי, אויב זי וואָלט געווען געראַטן אין דיר... אָבער זי איז, גאָט צו דאַנקען, געראַטן אין מיר.

— היינט וואָלסטו אויך געווען אַן אַנדערע. אַמאָל איז געווען אַן אַנדער וועלט, פערעלע.

— חיימקע, אַ מענטש ענדערט זיך נישט. ס'ווענדט זיך אינעם כאַראַקטער-טער. איך, צום ביישפּיל, בין געבליבן די זעלבע.
— נאָר אינעם כאַראַקטער...

— דאָס געמלעכע פון דיר צו הערן, חיימקע. דאָך בין איך מספּים מיט דיר, אַז וואָס גיכער רחלע וועט חתונה האָבן, אַלץ בעסער וועט זיין פאַר אונדז ביידע. וואָרום ווי זאָגט מען דאָס: אַ לאַנגע קרענק איז אַ זיכער-רער טויט. אין אַ ריינעם, שיינעם פּרימאַרגן קען דער בחור אַ זאָג טאָן: „רחלע, איך האָב דיר שוין גענוג, שלום!“ איז דעריבער פּדאי צו קאָווען דאָס אייזן פּל זמן ס'איז הייס. אַז עס וועט זיין אַ דירה, וועט אַלץ גיין ווי אויף פּוטער — אַזוי מיין איך.

— און דו מיינסט ריכטיק, פּערעלע, מען דאַרף נישט ציען אין דער לאַנגער באַנק אַריין. מיר וועלן זאָגן דער טאַכטער: רחלע, דו האָסט אַ דירה, קענסט שוין חתונה האָבן.

— וווּזשע איז די דירה? דו רעדסט און רעדסט און דעם עיקר האָסטו מיר נאָך אַלץ נישט געזאָגט.

— האָסט נישט געהערט? — געבן אונדז. ביסט דאָך מספּים אויף דעם. — אַוודאי בין איך מספּים.

— געבן אונדז, פּערעלע, מיין איך... מיט אונדז... צוזאַמען. מיר וועלן האָבן צוויי צימערן און רחלע מיטן מאָן — צוויי צימערן. די קיך וועט זיין אַ בשותפותדיקע... צו וואָס דאַרפן מיר אַזאַ גרויסע דירה?

פּערעלע איז געבליבן זיצן אַזוי ווי עמעצער וואָלט זי אַפּגעגאַסן מיט אַן עמער קאַלט וואַסער. דערנאָך, ווען זי האָט אַפּגעדעכעט, האָט זי זיך געגעבן האַסטיק אַ שטעל אויף פּונעם פּאַטעל און אויסגערופן:

— וואָס ס'האַט זיך מיר געחלומט די נאַכט און יענע נאַכט און אין אַלע נעכט פון אַ גאַנץ יאָר, זאָלן זיך סקאַשען און זאָלן זיך זווערשען אויף מיינע שונאָימס קעפּ! דאָס איז די דירה? אַבי איך האָב געמיינט... אידיאָט איינער! איך וועל מספּים זיין צו וווינען אין איין דירה מיט דער טאַכטער און מיטן איידעם און נאָך אפשר מיט עטלעכע קינדערלעך? און זי, די טאַכטער דייע, וועט יאָ וועלן וווינען מיט מיר? צוויי באַלעבאַסטעס אין איין קיך? דאָס איז דען מעגלעך?

— מיין שוועסטער מלפּהלע מיט איר מאָן און מיט אירע דריי קינדער האָבן אַמאָל געוווינט צוזאַמען מיט אונדז, ס'הייסט מיט טאַטע־מאַמע און

שוועסטער און ברידער אין איין שטוב. מיר האָבן געהאַט נישט מער ווי פיר אַלקערלעך מיט אַ קינד.

מאַלע וואָס! אין מדבר האָט מען אַמאָל געווינט אין סופות. נו, וועסטו איצט וווינען פּערציק יאָר אין אַ סופה? היינט איז אַן אַנדער וועלט, חיימקע. מזויל לעבן.

— וואָס־זשע טוט מען?

— איך בין דאָך נישט שולדיק, אַז כ'האָב אַ מאַן אַ לעמעשקע. דאָרף איך דערפאַר אָפקומען? ביי דיר בין איך שוין אָפּגעקומען אַלע שטראָף. גייסט מיר נאָך צוגעבן עטלעכע „יאָר“, אַזוי ווי עס פירט זיך אין רוסלאַנד? נישט ביי מיר!

— וואָס־זשע ווילסטו, אַז רחלע זאָל, חלילה, פאַרזיצן? ווייסט דאָך גאַנץ גוט, אַז קיין דירה קענען מיר נישט קויפן. מיר האָבן נישט און מיר וועלן נישט האָבן קיין געלט. ווי־זשע איז דער אויסוועג?

— איך האָב! — האָט פּערעלע געזאָגט, צינענדיק דערביי די ווערטער — מיר וועלן אַוועקגעבן רחלען אונדזער דירה.

— און מיר — וווּ וועלן מיר זיך אַהינגאָן? — האָט חיים זי אָנגע־קוקט אַ פאַרחידושטער. — ווזהיין וועלן מיר גיין?

— אין מושב־זקנים! — האָט פּערעלע אויסגערופן — דאָס איז דער בעסטער אויסוועג — האָט זי צוגעגעבן, אַראָפּלאַזנדיק דעם קאַפּ. — האָסטו דאָך איצט געזען ווי פיין די אַלטע לייט לעבן דאָרט. נו, וועלן מיר אויך אַזוי לעבן.

— איך מיינ אויך אַזוי — האָט חיים אויסגעקערעכצט — דאָס איז דער איינציקער אויסוועג. מיר וועלן גיין אין מושב־זקנים און אונדזער רחלע וועט האָבן אַ דירה. כ'מוז דיר זאָגן, פּערעלע: ס'איז מיר אַראָפּ אַן עול פון קאַפּ.

יאסקע

מ'רעדט דאָ אַ סך וועגן „באהאַלטענער אַרבעטסלאָזיקייט“, וועגן ווייניק פּראָדוקטיוויטעט און נאָך אַזעלכע זאַכן. מ'רעדט! קיינער דערמאָנט אָבער נישט, אַז ביי אונדז אין לאַנד זענען דאָ מענטשן, וואָס אַרבעטן כּמעט אין גאַנצן אומזיסט.

איך קען אַ סך אַזעלכע מענטשן, אָבער נישט אַלע קען מען דאָ אויס-רעכענען. מיר וועלן נעמען, למשל, אַזאַ איינעם ווי יאַסקע זינגפּויגל-זמיר. ער אַרבעט אין אַ גרויסן תּבואה-שפּייכלער.

צו דער באַשטימטער צייט איז ער ביי דער אַרבעט. ער „קלאַפט-אַפּ“ זיין קאַרטע: גענוי האַלב אַכט אַ זייגער. קיין סעקונדע נישט ווייניקער. ער איז זייער פינקטלעך, יאַסקע זינגפּויגל-זמיר. ווייל פאַר זיין פינקטלעכ-קייט באַקומט ער אַ צוגאַב, אַ תּוספת. דאָס אַליין שאַפט ביי אים אַ גוטע שטימונג. ער האָט נאָך נישט באַוווּן אַריינצוטאָן די האַנט אין קאַלטן וואַסער — און שוין האָט ער פאַרדינט געלט.

יאַסקע כאַפט אַ קוק אויפן גרויסן מאַגאַזין. נעכטן האָט מען פון דאָרטן אַרויסגעפירט אַ סך תּבואה. ער גייט-צו צו דער נישע, אין ווינקל, נעמט אַ לאַנגן בעזים און הייבט אָן פאַרקערן די קערנדלעך. דאָס איז, לויטן הספּם מיטן אַרבעטער-קאָמיטעט, אַ צוגאַב-אַרבעט. ער באַקומט דערפאַר עקסטערע באַצאַלט. קערט ער מיט חשק די קערנדלעך. דערביי סטאַרעט ער זיך, אַז דאָס קערן זאָל געדויערן וואָס לענגער, מחמת די תּוספת (דער צוגאַב) ווערט גערעכנט לויט די שעהען. יאַסקע איילט זיך נישט. פייגעלע, זיין פרוי, האָט אים אָנגעזאָגט, אַז ער זאָל שאַנעווען דאָס געזונט. זי זאָגט, אַז ער איז ביי איר אָן איין-און-איינציקער, דער געטרייעסטער. ער שלעפט דעם גאַנצן עול, סיי ביי דער אַרבעט און סיי אין שטוב. אַ גאַלדענער באַלעבאַס איז יאַסקע.

די דאָזיקע ווערטער דערמאָנט ער זיך, ווען ער האַלט דעם בעזים אין ביידע הענט און שאַרט-צונויף די קערנער. ער שמייכלט גוטמוטיק.

איצט דארף ער נעמען אַ לאַפּאַטע און אַרײַנשיטן דעם ווייץ אין אַן עמער. פאַר אַרײַנשיטן דעם ווייץ אין עמער אַרײַן באַקומט ער אַ ספּעציעלע תּוספת. גײט יאָסקע און ברענגט אַ בלעכענעם עמער. דערנאָך מאַכט ער אַזאַ מין חשבון: ס'איז נאָך נישט קיין האַלבער טאָג און כ'האַב שוין, ברוך־השם, דריי תּוספות — פאַר קומען צו דער צײַט; פאַר צונויפּשאַרן די קערנדלעך און איצט — פאַר אַרײַנשיטן זײ אין עמער אַרײַן. דאַנקען גאַט, מ'קען לעבן...

יאָסקע שיט, לאַנגזאַם, דעם ווייץ מיט דער לאַפּאַטע אין עמער אַרײַן און ברומט־אונטער אַ לידל:

לאַפּאַטע, בעזים, עמער,
איך בין אַ גרויסער קרעמער.
דאָ, אין מאַגאַזין,
ווייס איך וואָס צו טאָן.
ווי זאָגט מײַן פעטער נחום:
מידאַרף נישט זײַן קיין חכם.
זײ אַ תּם און זײ אַן אײדאַט,
אַבי זאַלסט מאַכן וואָס מער תּוספות,
וועסטו עסן יעדן טאָג קאַמפּאַט
און זאָגן: דאַנקען גאַט!...

אַנגעשאַטן דעם ווייץ אין עמער, נעמט יאָסקע פּון בוזעם־קעשענע אַרויס אַ קליין ביכעלע און פאַרשרײבט: „1 עמער“. דאָס איז דערפאַר, ווייל די תּוספת איז פּון דער צאָל עמערס וואָס ווערן אַרײַנגעשאַטן אין זאָק אַרײַן. אײנס, צוויי, דריי, פיר, פינף, זעקס — זעקס לירות האָט ער שוין אויף ס'גײ פאַרדינט פאַר אַרײַנשיטן די עמערס ווייץ. איצט דארף מען דאָס זעקל פאַרבינדן און פאַרנייען. פאַר יעדן שטאָך אַ צוגאַב, אַ תּוספת, לויטן אַפּמאַך צווישן דער דירעקציע און דעם אַרבעטער־קאַמיטעט. יאָסקע האָט געכאַפט אַ קוק אויפן זייגער: שוין צוועלף. מען דארף עפעס איבערקײען. ער איז אַרײַן אין בופּעט. דאָ קאַסט ביליק, ספּעציעל פאַר די אַרבעטערס. ער האָט באַשטעלט אַ גלאַז טערקישע קאַווע און, פאַרשטייט זיך, אַ גלעזעלע קאַניאַק צום אַפּעטיט.

אפגעגעסן, אפגעטרונקען, האָט יאָסקע ווידער געכאַפּט אַ קוק אויפן זייגער. שוין איינס. באלד וועלן קומען די אַרבעטערס אויפצולאָדן די זעקלעך מיטן ווייץ. מ'דאַרף זיי העלפן. פאַר יעדן זעקל, וואָס זיי וועלן צונעמען — זאָגט יאָסקע צו זיך אליין — וועל איך האָבן אַ תּוספת. דער-נאָך וועל איך גיין אַריינשיטן דעם ווייץ אין דער אַפענער מאַשין. עס וועט נעמען אַ סך צייט, אָבער איך באַקום אַ צוגאַב פון יעדן אויטאָ וואָס גייט אַרויס פון סקלאָד אין מיל אַריין.

ביים אַנשיטן די קערנער אין מאַשין, האָט אַ „שטראָם“ ווייץ, צופע-ליק, „פאַרבלאָנדזשעט“ אין אַ זייט און זיך צעשפרייט אויף דער צעמענ-טענער פּאָדלאָגע. יאָסקע האָט דערביי באַמערקט: „ס'מאַכט נישט, כ'על שוין דאָס צוזאַמענעמען. דערפאַר באַקום איך פאַר „מאַמץ“, פאַר אַנ-שטרענגען זיך. אַלץ איז פאַרויסגעזען אין אַפּמאַך מיטן אַרבעטער-קאַמי-טעט. אַנומלט — זאָגט ער — האָבן די באַלעבאַטיים געפרוּווט מאַכן אַ „דריי“: ס'טייטש, האָבן זיי געטענהט, דאָס איז דאָך די אַרבעט פון יאָס-קען. ער דאַרף דאָס צונויפנעמען, אין די ראַמען פון זיין געהאַלט.

דער אַרבעטער-קאַמיטעט האָט אָבער אויפגעוויזן, אַז איך בין דאָס נישט מחויב צו טאָן. די באַלעבאַטיים האָבן נישט געוואָלט נאַכגעבן. האָט דער ועד פּראָקלאַמירט אַ שטרייק. ס'איז נישט געווען קיין ווייץ אין די מילן און קיין מעל אין די בעקערייען. האָבן די באַלעבאַטיים נאַכגעגעבן. איצט באַקום איך אַ פרעמיע פאַר צונויפנעמען דעם אויסגעשאַטענעם ווייץ. ווען עס קומען אָן זעקלעך ווייץ, דאַרף מען זיי, פאַרשטייט זיך, אויס-לאָדן אין סקלאָד אַריין. איז דאָ אַזאַ מין עלעקטרישע מאַשין מיט אַ לייזונט, אויף וועלכן מ'לייגט די זעק און דער לייזונט פירט די זעקלעך אַראַפּצו. מ'דאַרף נישט אויפהייבן, אַזוי ווי אַמאָל, דעם זאַק, אַרויפלייגן אים אויף די פלייצעס — און טראָגן. דאָס נישט. מיר לעבן דאָך אין אַ נייער צייט. אַלץ איז געמאַכט געוואָרן פּדי צו פאַרלייכטערן דאָס לעבן. אָבער וואָס? די זעקלעך אויפן אויטאָ מוז מען איבערדרייען און אַרויפלייגן אויפן דאָזיקן לייזונט. דאָס פּאָדערט „מאַמץ“. און דערפאַר באַקומט יאָסקע באַזונדער באַצאַלט — פון יעדן זעקל.

יאָסקע היט זיין אַרבעט. ער לויפט נישט, אַזוי ווי אַנדערע, יעדן צווייטן טאָג, אין קופת חולים. ער באַקומט נישט קיין „חופשת מחלה“, קיין קראַנק-הייט-אורלוויב, און דערפון געניסט די אונטערנעמונג. דערפאַר באַקומט יאָסקע אַ ספעציעלע פרעמיע — פאַר זיין געזונט.

פאראן נאך אן ארבעט: אויסליידיקן די זעקלעך. דא באקומט אויך יאסקע פון יעדן אויסגעליידיקטן זעקל, א באזונדערן צוגאב. געוויס, ער גיט דאך דא אַוועק זיינע פוחות, טאָ זאָלן די באַלעבאַטים געבן געלט. זיי איז דאך לייכטער. געלט קומט צו, אָבער קיין פוחות קומען נישט צו. מ'דאַרף זיי היטן אויף דער עלטער. „גאַט האָט דעם מענטשן געגעבן 70 קופאַנען — זיבעציק יאָר — טראַכט יאָסקע — דאַרף מען זיי אָפהיטן ווי אַן אויג אין קאַפּ. אין דער צייט פון דער מלחמה — דערמאַנט ער זיך — האָבן די סאַויעטן געגעבן קופאַנען אויף 400 גראַם ברויט אַ טאַג. געווען מענטשן, וואָס האָבן שוין, ביזן האַלבן חודש, אויפגעפרעסן אַלע קופאַנען, און אין דער צווייטער העלפט פון חודש אויסגעאַנגען פון הונגער. איך, אָבער, האָב מיינע קופאַנען געהיט. יעדן טאַג — נישט מער ווי 400 גראַם. און דערפאַר טאַקע האָב איך איבערגעלעבט“...

צונויפגענומען דעם ווייץ פון דער פאָדלאַגע, האָט יאָסקע ווידער פאַר-שריבן אין קליינעם ביכעלע די עמעס און די צאַל זעק, און געשמייכלט: נישט אומזיסט האָלט פון אים אַזוי זיין פייגעלע. ער איז טאַקע אַ גוטער פאַרדינער. ער וועט איר אין אַוונט ווייזן, וויפל תוספות און פרעמיעס ער האָט היינט באַקומען. זי וועט אַנקוועלן און זאָגן: „ביסט אַ מזיק, יאָסקעלע, זע, קלייב אַן אַזוי פיל געלט, אַז איך זאָל קענען, היינטיקס יאָר, אַרויספאַרן כאַטש אויף דריי וואַכן קיין רומעניע. איך דאַרף מיך אַ ביסל אויסרווען“... אַט ענדיקט זיך שוין זיין אַרבעטס־טאַג. יאָסקע גרייט זיך צו גיין אַהיים. ער וועט ווידער „אַפּקלאַפּן“ זיין קאַרטע אין דער באַשטימטער צייט. ווייל פאַר אַוועקגיין פּינקטלעך פון דער אַרבעט באַקומט ער אויך אַ פרעמיע.

יאָ, איך האָב פאַרגעסן צוצוגעבן, אַז יאָסקע באַקומט נאָך אַ גאַנץ פיינעם חודש־געהאַלט אויך. אָבער דאָס — זאָגט ער — איז נישט וויכטיק. יעדער אַרבעטער דאַרף דאָך האָבן אַ סטאַבילן לויך, אַ יקרות־הוספה, סאָ-ציאלע פאַרזיכערונג א.א.וו. פאַרשטייט זיך, אַז דאָס האָט ער. אָבער דער עיקר ביי אים זענען די תוספות מיט די פרעמיעס. אין דעם באַשטייט דאָך זיין אַרבעט. דער חודש־לויך איז סתם אַ צושפּרונג. אויך אַ מין צוגאַב. אָבער דאָס רעכנט זיך נישט — פאַקטיש אַרבעט ער פּמעט אומזיסט...

א לעקציע וועגן סעקס

לערערין: קינדערלעך, און איצט וועלן מיר צוטרעטן צו אן ענין, ס'הייסט צו א זאך, וואָס אונדזער בילדונגס-מיניסטער האַלט, אַז איר דאַרפט אומ- באַדינגט וויסן. ווען איר וועט עלטער ווערן, פאַרלאָזן דעם גן* און אַרײַן אין דער פּאַלקס-שול, וועט איר עס בעסער פאַרשטיין. דערווייל וועלן מיר זיך באַגוגענען מיטן פּראַגראַם, וואָס איז צוגעפּאַסט פאַר קינדער אין אַיַער עלטער.

די קינדער: וואָס איז דאָס? עפעס אַ שיינע מעשה?
לערערין: איר וועט הערן... אַט שטעל איך איך די ערשטע פּראַגע:
וואָס איז דאָס אַזוינס חינוך מיני, סעקסועלע דערציִונג?
שפרהלע (4 יאָר אַלט): הענזל און גרעטל (אַלע לאַכן).
לערערין: דאָס איז אַ געשיכטע וואָס האָט צו טאָן מיט דער שפּיל פון טאַטע-מאַמע.

קינדער: יופי, פּיין, לאַמיר זיך שפּילן.
לערערין: איר וועט זיך נאָך שפּילן. איצט וויל איך אַיַך אויפקלערן ווי אַזוי מען שפּילט זיך.
אַלע: ווי אַזוי?

לערערין: יוסי, זאָג מיר, ווי אַזוי ביסטו געבוירן געוואָרן?
יוסי: מיין טאַטע האָט באַצאַלט אַ בושל, אַ חסידה, און ער האָט מיך געבראַכט.

אודי: און מיין טאַטע האָט נישט געהאַט מיט וואָס צו באַצאַלן, האָט ער מיך אַליין געמאַכט. (אַלע לאַכן).
לערערין: אודי, אויסגעצייכנט! טאַקע וועגן דעם ווילן מיר דאָ לער- נען. היינט איז אַ צייט, ווען די קינדער דאַרפן לערנען די עלטערן וואָס צו טאָן.

* קינדער-גאַרטן.

צביקה: זיי זאלן אונדז קויפן א סך מתנות.
אודי: א ראָווער.
גאולה: שפילצייג.
לערערין: יא, עס גייט אין שפיל.
קינדער: וואָס פאַר אַ שפיל?
לערערין: איך האָב דאָך אייך שוין געזאָגט: די שפיל אין טאַטע-מאַמע.
שרהלע: ווי אַזוי איז געבוירן געוואָרן אַדם הראשון?
לערערין: גאָט האָט אים באַשאַפן.
שרהלע: טאָ פאַר וואָס האָט מיך גאָט נישט באַשאַפן?
לערערין: אַז ס'געווען נאָר איין מענטש האָט ער אים באַשאַפן. אָבער
אַז מיט דער צייט האָט מען געדאַרפט באַשאַפן אַ סך מיליאָנען מענטשן.
האָט ער געזאָגט, אַז די מענטשן אַליין זאלן זאָרגן וועגן דעם.
גאולה: אויב אַזוי וויל איך אויך מאַכן אַ מענטש.
לערערין: דו קענסט נישט. ערשטנס ביסטו נאָך אַ קינד און אַפילו
ווען דו וועסט שוין זיין אַ בחורה מוז דיר אויך עמעצער העלפן...
גאולה: און ווער האָט געהאַלפן דער אמא'לע?
לערערין: דיין אבא'לע...
גאולה: וועל איך אים בעטן, אַז ער זאל מיר אויך העלפן.
לערערין: דו פאַרשטייסט נישט.
גאולה: דער בילדונגס-מיניסטער זאָגט דאָך, אַז אַזעלכע ווי איך דאַרפן
פאַרשטיין.
לערערין: יא, וועגן דעם רעדן מיר דאָך.
איציקל: און ווער האָט געהאַלפן דעם אַדם הראשון? ער איז דאָך
געווען אַליין.
אודי: המורה, איך ווייס!
לערערין: וואָס ווייסטו?
אודי: גאָט האָט אויסגעשניטן ביי אַדמען אַ שטיק פלייש און אויסגע-
קנאַטן דערפון אַ פרוי — חוהן.
שפרהלע: איך וועל אויך אויסשניידן ביים אבא'לע און מאַכן דערפון
אַ מענטש...
לערערין: דאָס איז געווען אַמאָל. היינט מאַכט מען שוין מענטשן אין
גאַנצן אַנדערש. אַמאָל, למשל, זענען נישט געווען קיין אויטאָס — און
היינט זענען זיי דאָ, אַמאָל זענען נישט געווען קיין עראָפלאַנען — און

היינט זענען זיי דא; אַמאָל האָט מען אין די שולן געלערנט וועגן ציוניזם, ווי אַזוי מען האָט געטריקנט זומפן, געשטאַרבן פון מאַלאַריע; ווי אַזוי עס האָבן געלעבט יידן אין דער וועלט; דערציילט די מעשׂה פון חיבת-ציון און נאָך אַזעלכע זאַכן. איצט אָבער איז דאָס אַלץ שוין פאַרעלטערט. דאָס וויכטיקסטע איז צו וויסן ווי אַזוי דער מענטש ווערט געבוירן; חינוך מיני. אַלע קינדער: ווי אַזוי?

לערערין (גיט אַ קוק אויף משהלען): משהלע, וואָס האַלטסטו זיך מיט ביידע הענטלעך פון פּאַרנט, ביי די הויזלעך?
משהלע: המורה, איך וויל פיפי.
לערערין: טאָ גיי, דאָרט און מאַך.
לערערין: קינדער, איר זעט, אַט האָט איר אַ ביישפּיל. אַליין קען אַ זכר גאַרנישט טאָן. ער דאַרף נאָך עמעצן...
קינדער: ער איז אַ קליינינקער, אַ קטנטשיק, דערפאַר קען ער נאָך נישט.

לערערין: ריכטיק. ער וועט אונטערוואַקסן, וועט ער קענען די מלאכה. גדי: דער אבא'לע און די אמא'לע האָבן אויך געלערנט חינוך מיני? לערערין: ניין.

גדי: מיספּנים... * האָבן זיי דאָך גאַרנישט פאַרשטאַנען.
לערערין: אַוודאי. זיי האָבן טאַקע געטאַפּט אין דער פינצטער. שפרהלע: און איך ווייס יאָ וואָס הייסט מיני. לערערין: דו ווייסט?

שפרהלע: יאָ, אַ מיני-קליידל...
לערערין: ווי אַזוי ווערט געבוירן אַ הינדעלע?
אַלע: מען לייגט אונטער די אייער.

צביקה: די הון וואַרעמט-אויס די אייער און שפעטער קריכן-אַרויס הינדעלעך.

שפרהלע: טאָ פאַר וואָס וואַרעמט די אמא'לע נישט אויס קיין אייער? לערערין (צעטומלט): אַ פרוי איז דאָך נישט קיין הון. אַ פרוי איז אַ פרוי... דער אבא און די אמא האָבן אַ באַזונדערן שלאָף-צימער... ווער ווייסט פאַרוואָס?
דוידל: ווייל זיי שלאָפן צוזאַמען.

* נעבעכלעך.

לערערין: ריכטיק, און פאר וואָס שלאָפן זיי צוואַמען?
משהלע: ווייל זיי דאַרפן רעדן צווישן זיך. דער אבא איז ביי טאָג
נישטאָ אין דער היים.
זרחל: איך ווייס! ווייל זיי דערציילן זיך מעשיות...
לערערין: ניין. אַז דער אבא שלאָפט מיט דער אמא ווערן געבוירן
קינדער.

שפרהלע: איך האָב געזען ווי דער אבא'לע איז אַ סך מאָל געשלאָפן
מיט אונדזער עזרת (ווען די אמא'לע איז געווען אין טבריה) און די עזרת
האָט נישט קיין קינדער.
לערערין: שפרהלע, ס'נישט שייך אונטערצוקוקן וואָס דער אבא'לע
טוט. אפשר איז דער אבא'לע געווען קראַנק און מען האָט אים געדאַרפט
מאַכן אַ קאַמפרעס. (זאָגט ווי צו זיך אליין: אבי איך האָב געמיינט, אַז ער
איז אַזאַ נאַווינקער... פאַר מיר מאַכט ער דעם אַנשטעל פון אַ צדיק... איך
וועל רעדן מיט אים).

שפרהלע: יא, מיין אבא'לע איז זייער אָפט קראַנק. דער עיקר ווען די
אמא'לע איז נישטאָ אין שטוב...

לערערין: וויזשע האַלטן מיר?
קינדער: ביי דער מעשה פון שפרהלעס אבא'לע.
אודי: ניין, פון דער עזרת (אַלע לאַכן).

לערערין: איר האָט אַ מאָל געזען ווי אַ האָן טאַנצט אויף אַ הון?
קינדער: יא, געזען.

לערערין: דורך דעם ווערן געמאַכט אייער און פון די אייער ווערן
געבוירן קינדער.

אודי: ווער האָט זיי דאָס אויסגעלערנט? ווי אַזוי מאַכן זיי דאָס אָן
חינוך מיני?

לערערין: די נאַטור האָט זיך אירע געזעצן.

זרחל: וואָס איז דאָס אַזוינס נאַטור?

לערערין: אַלץ וואָס מיר זעען אַרום אונדז. די אייער פיקן זיך אויס...

שפרהלע: המורה, לאַזט שוין אָפּ די אייער. דערציילט אונדז בעסער

עפעס אַ שיינע געשיכטע.

עוזי: לאַ רוצה מיני... רוצה לבית־שימוש...*

* איך וויל נישט קיין מיני, איך דאַרף אין בית־שימוש...

לערערין: משהלע, וויסט דאך שוין ווו — ווייז אים. (ביידע לאָזן זיך גיין).

קינדער: מיר ווילן זיך שפילן אין טאטע־מאמע. המורה, ווייזט אונדז זיי מען מאַכט עס.

שפרהלע: איך וועל פרעגן מיין אבא'לע.

לערערין: אים מעגסטו דווקא פרעגן. ער האָט געכאַפט דעם שניט אָן אַ סעקסועלער דערציִונג.

שפרהלע: לאַ מבינה. איך פאַרשטיי נישט וואָס דו, לערערין, זאָגסט.

לערערין: איך פאַרשטיי אויך נישט.

גדי: איך וועל שלאָפן צוזאַמען מיט דעם אבא'לע און מיט דער אמא'לע און איך וועל זען ווי אַזוי עס ווערן געבוירן קינדער...

לערערין: פון די עלטערן באַדאַרף מען נישט לערנען. זיי זענען פון דער אַלטער וועלט. פאַרקערט, מיר דאַרפן זיי לערנען. און דאָס איז די

אויפגאַבע פון יונגן דור. איר האָט פאַרשטאַנען?

אַלע: ניין.

לערערין: איך וועל אייך דאָס געבן צו פאַרשטיין בעת די קומענדיקע

לעקציעס. אויף היינט וועט זיין גענוג. איר קענט גיין אַהיים. איַנערע מאַ-מעס וועלן אייך באַלד קומען נעמען. שלום!

עולים און יורדים

געדולד, ברידערלעך!...

געצל זינגפויגל שטאַמט פון קוראַוואַליע. אַ דערפל אין פינדרעווקער ראַיאָן, פעטוכעווסקער אַבלאַסט. אַבער אַז מ'פרעגט אים: „פון וואָנען שטאַמט אַ ייד?“ ענטפערט געצל מיט שטאַלץ: שטאַמען, שטאַם איד פון קיעוו. נאָר וואָס? דער טאַטע קומט פון מינסק און די מאַמע פון פינסק. ווען איד בין נאָך געווען אַ פיצל קינד זענען מיר אַריבערגעפאַרן קיין ראָווע. פון דאָרט זענען מיינע עלטערן פאַרוואַגלט געוואָרן קיין קאַוונע. שפעטער, געדענק איד, בין איד צום ערשטן מאל געפאַרן מיט דער באַן. קיין סוועניאַן. צום סוף געבליבן שטעקן אין סוכאַוואַליע. שוין דעמאָלט האָב איד געוויסט, אַז געבוירן בין איד אַ ציוניסט. נאָך דעם ווי איד האָב אַמאָל אויסגעהערט די הייסע רעדע פונעם ארץ־ישראלדיקן שליח אבנר קאַסאָו, בין איד גלייך אַרויסגעפאַרן האָקן שטיינער אינעם הכשרה־פונקט, אין קליאַסאָוו. אַנגע־בידעוועט זיך ווי עס דאַרף צו זיין, בין איד, מיט מול, אַנגעקומען קיין ארץ־ישראל, געלעגן אין פאַלאַטקעס — זומער אין די היצן און ווינטער אין די רעגנס. געאַרבעט ווי אַן אייזל און קיין מאל גאַרנישט פאַרמאַגט. אַבער כ'האַב ליב געהאַט דאָס לאַנד, אויף קיינעם זיך נישט באַקלאַגט. כ'האַב דאָ געהאַקט שטיינער, געפלאַסטערט שאַסייען, געבויט הייזער, גע־שלעפט ציגל, געקנאַטן ליים, געמישט צעמענט. דער שווייס פון מיר האָט זיך געגאַסן, די זון האָט געברענט. ערשט אין יאָרן אַרום בין איד צו עפעס צוגעקומען. ס'איז מיר געוואָרן אַ ביסל גרינגער. אַבער דאָס אַלץ — נאָר אַ דאַנק מיינע צען פינגער.“

ויהי היום, און פון געצל זינגפויגל איז געוואָרן גדי זמיר. און נישט ער בויט איצט הייזער — נאָר עמעצער בויט פאַר זיינעטוועגן. מחמת גדי זמיר איז אַ קבלן. אַ פאַדריאַטשיק, אַן אונטערנעמער. נישט וויכטיק ווי אַזוי מיר וועלן אים דאָ טיטולירן. ס'אַרט אונדז נישט פון וואָנען ער שטאַמט און פון וואָנען זיינע עלטערן שטאַמען. און דאָס וואָס ער פאַרמאַגט, הלוואי, גאַטעניו, מיר זאָלן עס פאַרמאַגן אַלע צוואַמען.

און זיין ווייב יענטע-ציפע, א יידענע א שלאק און א קליפע. זי שטאמט שוין יא פון א „געהויבענעם מקום“. איר האט א מאל געהערט דעם נאמען קאניעקראדעווקע? דארט איז זי געבוירן געווארן. דאס איז א שטעטלע גרויס ווי א גענעץ — אויף דער אמאליקער פויליש-סאוועטישער גרענעץ. איצט איז זי: גברת צפורה זמיר, פירט אליין איר „פרייוועט“. די קליידער אירע ניט זי אין די גרעסטע סאלאנען, טראגט טייערע רינגען מיט א סך קארנט און בלאזט זיך ווי אן אינדיק. זי איז געווארן א מביין אויף קונסט. ביי די זמירס אין גרויסן סאלאן הענגען מאדערנע בילדער. מ'שפילט שוין ביידע ברידוש, באקאמפאניע. פארשטייט זיך, לויט א ראטאציע — איין מאל א פארטיע ביי זיי מיט א גרויסארטיקער וועטשערע און א צווייט מאל — ביי גוטע פריינד. מיינט נישט, סתם אזוי ביי עמעצן. דער עיקר ביי חשובע מענטשן, דאס אויבערשטע פון שטויסל, קבלנים. ווען מען קומט זיך צו-נויף רעדט מען וועגן געשעפט. וויפל הייזער מען בויט, וואס פאר א נייע מיגרשים מ'האט געקויפט, וויפל געלט מען האט באקומען פון די בענק אויף אינוועסטיציעס, ווער און ווו עמעצער איז געפארן קיין אויסלאנד. לסוף, נאכן אפעסן די געשמאקע וועטשערע, נעמט מען זיך צו די קארטן און ס'הערן זיך דערביי אזעלכע רייד:

- ווי קען זיין גוט, אז ער פירט אן מיט דער מדינה...
- ער פירט דען אן? ס'גייט שוין פון זיך אליין...
- ביי די ענגלענדער האט מען געקענט מאכן א לעבן. אבער דא, אין ישראל? צווישן יידן? יעדער איינער וויל דאך דיך איבערכיטרעווען.
- מיט יידן איז גוט קוגל עסן.
- טאמער ס'פאלט דיר א מאל יא אריין א גרעסערע סומע, הייבט מען דיך באלד אן פרעגן: ווו האסטו גענומען דאס געלט?...
- מ'לאזט נישט אויפהייבן דעם קאפ. ווי קען מען לעבן, אז די מס' הכנסה איז געווארן מיין שותף.
- נאך ווייניק וואס איך בוי די מדינה, איך באשעפטיק הונדערטער ארבעטער, דארף איך נאך צאלן שטייערן.
- דאס אליין, וואס מיר שטיקן זיך אין אזא הייסן קלימאט, אין אזא חמימה, איז שוין א גענוגנדיקע אפקומעניש. הער א מעשה: אז איד דארף ארויספארן אויף אן אפרו אין דער שווייץ, א ביסעלע זיך אטכאיען, דארף איך צאלן מס'נסיעות, פאדאטקעס.
- צאס סטראשנעגא...

- נורא, נורא... שרעקלעך?!...
 — און טאָמער איז נאָך ווייניק, איז דאָ אַ נייע אַנשיקעניש...
 — יאָ, די עולים פון רוסן-לאַנד.
 — כרושטשאָוו האָט אונדז אַ טובה געטאָן, ימח שמו.
 — וואָס רעדסטו? כרושטשאָוו, זאָגט מען, איז שוין לאַנג טויט. היינט
 הייסט דער צאָר אין קרעמל ניקאָלאַי ברעזשניעוו...
 — נישט ניקאָלאַי ברעזשניעוו, נאָר לעאַניד פּאַדגאָרני.
 — וואָס איז די נפקא מינה, איין שוואַרץ יאָר...
 — שיקן זיי אונדז נייע עולים...
 — גרווינער.
 — בוכאַרער...
 — פון סאַמאַרקאַנד, טאַשקענט, טשימקענט...
 — דאָס איז אַלץ פון אוקראַינע?
 — פון סיביר...
 — ניין, קיין סיביר.
 — און אַלע ווילן דירות...
 — איז דאָך גוט פאַר אונדז... זייער גוט!...
 — זיי האָבן דען געלט?
 — אַלץ ווילן זיי אומזיסט, „דאָיוט“. גיב זיי אַ שיינע דירה, אַרבעט,
 מעבל, אַן אויטאָ. ווי קען עס, אַזאַ קליינע מדינה ווי ישראל, אויסהאַלטן?
 — זאָלן זיי גיין אַרבעטן!
 — זיי ווילן דען? אַלע יאָרן זענען זיי געווינט צו לאַדאַרעווען, קאַמ-
 בינירן... לקחנען... אין רוסלאַנד קען מען דען לעבן בלויז פון אַרבעט?
 הערנדיק אַזעלכע ווערטער דערוועקט זיך ביי געצל זינגפויגל-גדי
 זמיר דער אַלטער ציוניסט. אַן עליה וועט זיין ביטער — זאָגט ער —
 די מדינה נויטיקט זיך אין אַ גרויסער עליה. דאָס איינציקע אָרט פון וואָנען
 יידן ווילן קומען — איז רוסן-לאַנד. אַז זיי קומען אין די טויזנטער —
 איז נאָך טויזנטער דירות. די פרייזן שטייגן... איר פאַרשטייט? ס'רודעוועט
 זיך. מיר בויען... די אַראַבער אַרבעטן... די מדינה וואַקסט. איר ווייסט
 וויפל הייזער... כ'מיין אויטאָס קומען צו יעדן חודש? — טויזנטער! תל-
 אביב איז שוין אין גאַנצן פאַרשטאַפּט.
 — זאָלן זיי קומען, אַדרבה! אַזוי ווי מיר זענען געקומען — רופט זיך
 אַן זמירס ווייב, צפורה. מילא, קיין זומפן זענען שוין נישטאַ. טאָ וואָס

קענען זיי טריקענען — וועש. אבער זאמדן פעלן נישט, ברוך־השם, פבישים דארף מען בויען. זאלן זיי זיך באזעצן אין פאלאטקעס אזוי ווי מיר זענען געזעסן, וואָסי, עס פאסט זיי נישט? מילא, מיר — זאגט זי — זענען כאַטש געקומען פון רייכע היימען, פון גרויסע שטעט... אבער זיי? וואָס האָבן זיי דאָרט געהאַט?

— צפורהלע, פאָרגעס נישט, אַז היינט זענען אַנדערע צייטן — זאָגט איר מאַן גדי זמיר — מיר זענען געווען חלוצים, אָבער זיי זענען דערצויגן געוואָרן אין אַן אַנדער וולאָסט, ווי זאָגט מען דאָס? ריזשיק... כ'מין רעזשים. יאָ, רעזשים. אַזעלכע מענטשן דאַרף מען מקריב זיין...

— נישט מקריב זיין נאָר מקרב זיין — הערט זיך אַ שטימ. — יאָ, מקרב זיין — זעצט פאָר דער אדון זמיר — מ'דאַרף מיט זיי רעדן, געבן צו פאַרשטיין. אויפקלערן זיי וואָס דאָס איז אַזוינס ציוניזם. דערציען די מאַסן. ווען זיי וועלן קומען צום שכל, אַז ציוניזם הייסט לייזן פאַרן פּאַלק, לעבן פאַרן פּאַלק, שטאַרבן פאַרן פּאַלק, וועלן זיי אַלץ אָננע-מען פאַר גוט. זיי וועלן וויסן, אַז דאָס אַליין וואָס אַ ייד געפינט זיך אין הייליקן לאַנד, אין דער יידישער היים — אַז דאָס אַליין איז שוין אַ סיבה צו זיין גליקלעך און צופרידן. אַט, למשל, מיר: האָבן מיר זיך דען חלילה אויף עפעס צו באַקלאַגן? וואָס פעלט אונדז? אַלא וואָס? מ'דאַרף זיי זאָגן, די דאָזיקע עולים: יידעלעך, האָט אַ ביסעלע געדולד, כאַפט נישט, ברענט נישט, סקאַנדאַלעוועט נישט — אַלץ וועט קומען מיט דער צייט. אַט זענען מיר דאָ נישט מער ווי עטלעכע און דרייסיק יאָר, נו, זעט ווי מיר האָבן זיך, ברוך־השם, אַרויפגעאַרבעט. סבלנות, ברידערלעך, געדולד! גאָט איז אַ פאַטער. אַוודאי, ביי אייך, דאַרט, אין רויטן לאַנד, האָט מען אים שוין לאַנג ליקוידירט. אָבער דאָ, אין ישראל, געפינט ער זיך אין יעדן ווינקעלע. ער האָט אונדז צוגעזאָגט אַ לאַנד, נו, האָט ער עס אונדז נישט געגעבן? אמת טאַקע, מיט אַ שטיקל פאַרשפעטיקונג פון צוויי טויזנט יאָר... אָבער ער האָט געהאַלטן וואָרט, אונדזער גאָט. טאָ וואָס זשע אַיילט איר זיך אזוי? אַז ער פאַרלאָזט זיך אויף אייך, מעגט איר זיך גאַנץ רויק פאַרלאָזן אויף אים.

צווישן יידן

מיינע אבות אבותינו האבן געלעבט צווישן גוים און געווען יידן און מיינע קינדער לעבן צווישן יידן און זיי זענען גוים. אמאל, אז עס איז געווען א שמחה, זענען זיך צוזאמענגעקומען אלע קרובים — זיידעס, באבעס, פע-טערס, מומעס, שוועסטערס, ברידערס — קרובים פון מאמעס צד און קרוי-בים פון טאטנס צד. איינער האט געקענט דעם יחוס פון צווייטן. יעדער איינער האט געוואסט די צרות פון צווייטן, די קרענק, די שטעכעניש און ברעכעניש. מען האט געהאלפן חתונה מאכן א קינד. מען האט זיך גע-פרייט אויף ברייתן. און טאמער עס איז חלילה געווען א לוויה — האבן אלע געוויינט, געקלאגט, געקרעכצט, געטרייסט. אפילו דער, וואס איז גע-שטארבן האט געוואסט, אז מען וועט אים דערמאנען צום גוטן, מ'וועט זאגן קדיש נאך אים, מען וועט צינדן ליכט פאר זיין פבוד וועגן. פאר אזא איינעם איז דער טויט נישט געווען אזוי סטראשנע. ער איז געווען זיכער, אז אויך אויף יענער וועלט וועט ער נישט זיין סאמאטנע. ער וועט ווייטער לעבן צווישן אייגענע, נאענטע, צווישן יידן.

מיין טאטע, עליו השלום, פלעגט זאגן: לעבן צווישן גוים אבער שטארבן — צווישן יידן, בין איד געקומען אהער. מיינט איר, אז אין רוסלאנד איז מיר געווען שלעכט? כ'האב, מיינט איר, געלעבט בלויז פון ארבעט? פון דעם וואס מען האט מיר געגעבן? גלויבט מיר, כ'האב שכל געהאט אליין צו נעמען. פרעגט נישט ווי אזוי. אז מ'האט א שטיקל סמיקאלקע גיט מען זיך אן עצה. כ'האב געהאט א שיינע דירה און אפילו אן אויטא אויך. נישט וויכטיק, וואס ער איז געווען א קאזיאנער. געפארן מיט אים בין איך? שוין! וואס האט מיר געפעלט? יא, א מנין האט מיר געפעלט.

אבער צו וואס האב איך געדארפט האבן א מנין? דער גאט איז געווען סטאלין און ער האט ליב געהאט, אז מען זאל אים לויבן ביחידות — אין טורמע, אין קארצער. און אז איך האב אים געשאלטן, האב איך עס געדארפט מאכן ביחידות, אז קיינער זאל נישט הערן — אפילו איך אויך נישט. איך

האָב מורא געהאַט. אַז איך אַליין וועל מיך מסרן. חוץ דעם, ווען מיין ערשט ווייב איז געשטאַרבן, האָב איך נישט געדאַרפט קיין מנין. נישט געדאַרפט קדיש זאָגן נאָך איר. זי איז געווען אַ גויע.

אַזוי ווי מיין צווייט ווייב איז אויך געווען אַ גויע, זענען מיינע קינד־דער, על פי דין, גוים. אָבער ביי די גוים זענען זיי געווען יידן. ווען מיין זון איז אונטערגעוואַקסן און געגאַנגען אין שקאַלע, האָט מען אים דאַרט געמאַכט אַ קאַמפּלימענט: „יעוורעסקאַיאַ מאַרדאַ“. אַמאָל פּלעגט מען דאַרט זאָגן „זשידאַווסקאַיאַ מאַרדאַ“, אָבער היינט זענען דאַרט נישטאַ קיין „זשי־דעס“ נאָר „יעוורעיעס“ און מחוץ פון רוסלאַנד — ציוניסטן. שפּעטער, ווען מיין קאַלקע האָט געדאַרפט גיין אין אוניווערסיטעט — האָט מען אים נישט אָנגענומען, כאַטש ער האָט געהאַט די בעסטע נאַטעס. פאַרוואָס? ווייל ער איז אַ יעוורעי, אַ ייד.

איז קאַלקע געקומען צו מיר מיט טענות: „איך — אַ ייד? — האָט ער געשריגן — אַ יעוורעי? מיין מאַמע — אַ יעוורעיקע?“

דיין מאַמע — האָב איך אים באַרויַקט — איז אַ פּאַלנע גויע. און דו ביסט, פּאַ זאַקאַבו, אַ גוי גמור. דיין שוועסטערקע, גאַליאַ איז אַ שיקסע, פונקט ווי דיין מאַמע איז אַמאָל געווען: פּרײַער אַ יונגע שיקסע און דערנאָך אַן אַלטע גויע.

„פאַרוואָסזשע האַלט מען, אַז מיר זענען יידן?“ — האָט קאַלקע שיער נישט געוויינט.

— מסתמא ווייל איך בין אַ ייד — האָב איך אים געגעבן צו פאַר־שטיין — נעמענדיק אויף זיך די גאַנצע שולד.

איין מאָל האָב איך אַ טראַכט געטאַן: אויב די גוים האַלטן, אַז איך בין אַ ייד, די קינדער מיינע זענען יידן, איז אפשר פּדאי צו עמיגרירן אין יידישן לאַנד?

שפּעטער, ווען די דאָזיקע מחשבות האָבן מיך נישט אָפּגעלאָזט, האָב איך אַ זאָג געטאַן צו מיין ווייב:

שוראַ, דאַראַגאַיאַ. טייערע שוראַטשקע, כ׳האַב באַשלאָסן צו פאַרלאָזן דעם גרויסן ראַטנפאַרבאַנד און קומען אין קליינעם ישׂראל, אין דער יעוורעיקע מדינה.

שוראַ האָט מיך אָנגעקוקט אַזוי, ווי עס וואַלט ביי מיר געפּלאַצט אַ קלעפּקע אין קאַפּ — און געזאָגט:

„ווילסט פאָרן צו דינע יעוורעיעס — פּאַזשאלויסטאַ, ביטע — אַבער אָן מיר“.

אַז איך האָב דערהערט דאָס וואָרט „אָן מיר“, האָב איך תּיכּף פעסט באַשלאָסן צו פּאָרן אין מיין ראַדינע, אין איזראַיל. די קינדער האָבן זיך אויך דערפּרייט: אויב יידן, טשאַרט וואַומי, איז כאַטש אין יידישן לאַנד. דאָרטן וועלן מיר זיין נאַטאַיאַשטשע יעוורעיעס.

ביז כ'האָב מיך, פּאַ זאַקאַנו, באַפּרייט פּון מיין ווייב, פּון שוראַן און ביז מיר האָבן באַקומען די פּאַפּירן צום אַרויספּאַר — האָט גענומען אַ לאַנגע צייט. אַבער סוף-כל-סוף זענען מיר אַנגעקומען מיט אַן עראַפּלאַן קיין לוד. איך האָב מיך נישט גערירט פּון אָרט ביז מען האָט מיר נישט געגעבן קיין דירה אין חולון — און אַט זענען מיר צווישן יידן.

מיינע קינדער זענען געווען צופּרידן: ענדלעך וועלן מיר זיך נישט שעמען מיטן וואָרט „יעוורעי“. מיר זענען דאָך יידן. ווייזט זיך אַבער אַרויס, אַז פּאַ זאַקאַנו זענען זיי דאָ גויים, ווייל די מאַמע זייערע איז נישט געווען קיין יידישע. ווען עס וואַלט געווען פּאַרקערט — איך אַ גוי און זי, דאָס ווייב מיינס וואַלט געווען אַ יידישע — וואַלטן מיינע קינדער געווען יידן. זאָגט צו מיר מיין זון, קאַלקע: „טאַטע, איך האָב שוין נישט קיין פּוח מיט דער פּאַרדרייעניש: ייד, גוי, מען דאַרף איין מאַל פּאַר אַלע מאַל אַפּ-שניידן — און פּטור אָן עסק“.

ביי דער טאַכטער, ביי גאַליעטשקען, איז דאָס אַנגעקומען לייכטער: אַ מידל. אַבער קאַלקע האָט זיך גענוג אַנגעמאַטערט ביז ער איז געוואָרן אַ פּאַלנער ייד. צו אַכט טעג איז עס לייכט. אַבער צו אַכצן יאָר — נישט פּאַר קיין יידן געדאַכט. ברוך-השם, ער איז שוין איבערגעקומען. זיינע חברים האָבן געמאַכט פּון אים ס'גרעסטע געלעכטער: „צו וואָס האַסטו דאָס געדאַרפט? האַסט געהאַט אַזאַ גוטן באַווייז, אַז דו ביסט אַ גוי, נעמסטו און פּראַוועסט גאָר אַ ברית — און אויס מיוחס, מילא, אַז אונדז האַט מען עס געטאַן, זענען מיר געווען פּיסקליאַטעס, אַבער דו, אַ דערוואַקסענער מענטש, טוסט אַפּ אַזאַ נאַרישקייט? וווּ איז געווען דיין קאַפּ?“

„וואָס פּאַר אַ שייכות האַט דאָ דער קאַפּ“ — האַט מיין זון געענט-פּערט. איך וויל זיין אַ ייד אַזוי ווי אַלע יידן דאָ אין לאַנד“.

„מ'קען זיין געמלט — און זיין אַ גוי“ — האָבן די חברים אים גע-ענטפּערט.

אַבער איך בין געווען צופּרידן, וואָס כ'האָב אַרויסגעראַטעוועט מיינע

צוויי קינדער. וואָס וואָלט פון זיי דאָרט געוואָרן? דאָ, אין ישראל, אַפילו, ווען זיי גייען נישט אין שיל אַריין, ווען זיי דאווענען נישט און זענען נישט מקיים די מצוות, וואָס יידן דאַרפן מקיים זיין — זענען זיי נאָך אַלץ יידן. ווי געזאָגט, האָט מיין זון קאַלקע, געוואָלט זיין אַ פּאַלנער ייד. „איך בין גרייט — האָט ער געזאָגט — אַפילו אַנצוטאָן יעדן טאָג די צוויי „קלעצלעך“ (געמיינט די תפילין) און זיך מאַליען (מתפלל זיין) יעדן טאָג. דער עיקר אין די שבתים און יום-טובים, ווען איך בין פריי. אָבער די חברים לאַכן פון מיר: ווילסט זיין אַ רעליגיעזער כּניאַק — טאָ גיי אין אַ ישיבה. זיך דאָרט און קוועטש די באַנק. מיר זענען מאַדערנע מענטשן און די רעליגיע שפּילט ביי אונדז קיין ראַלע נישט. מיר זענען ישראלים פונקט אַזוי ווי אין ענגלאַנד זענען אַלע ענגלענדער און אין פּראַנקרייך — פּראַנצויזן“.

די טאַכטער, ווידער, גאַליעטשקע, האָט זיך „פּאַרליאַפּעט“ אין איינעם פון קאַליטשקעס חברים און פּאַרשווינדט אין די אַוונטן. איך ווייס נישט ווען זי גייט אַוועק, איך ווייס נישט ווען זי קומט. זי רעדט שוין וועגן גיין אין צבא.

בקיזור, מיינע קינדער זענען געוואָרן ישראלים פונעם נייעסטן שניט. ווען איך פרוּוו זיך אַריינמישן, זאָגן זיי אַ דעה, מאַכן זיי מיך אַוועק מיט דער האַנט: „לאַז אָפּ, טאַטע, דו טאַפּטשעסט נאָך אין דער אַלטער וועלט. מיר זענען שוין געוואָרן ישראלים. פונקט ווי אַלע אַנדערע דאָ אין לאַנד“.

זאָג איך צו זיי: יאָ, איר זענט גערעכט. פּרִיעַר זענט איר געווען יידן צווישן גוים און היינט, זענט איר גוים צווישן יידן. איר ווייסט דען עפּעס וועגן יידישקייט?

און דו, טאַטע, ווייסט יאָ — ענטפּערן זיי מיר מיט חוצפה — ווען דו וואָלסט געווען אַ כּשרער, אַפּגעהיטענער ייד, וואָלטן מיר אויך געווען אַזעלכע. קוק-אָן: אונדזער מאַמע איז געווען נישט קיין יידישע, און פון דעסטוועגן זענען מיר יידן. מיר געפינען זיך אין דער יידישער מדינה. וואָס נאָך וויל מען פון אונדז? אין דער וועלט זענען דאָ אַ סך יידן. למשל, אין אַמעריקע. זיי קענען לעבן פריי, זיך מאַליען ביי טאָג און ביי נאַכט, פון דעסטוועגן גייען אַ סך פון זיי אַוועק צו די גוים. זיי ווערן אויס יידן. און מיר, וואָס אין רוסלאַנד זענען מיר געווען גוים — זענען געקומען קיין ישראל און מיר לעבן צווישן יידן. איי, מיר זענען נישט רעליגיעז? — אַט, למשל, אין ראַטנפּאַרבאַנד איז די מערהייט נישט רעליגיעז, פון דעסט-

וועגן, הלוואי זאלן מיר זיין אזוי שטאַרק ווי די רוסן, כאַטשבי אין הונד-
דערט יאָר אַרום.

טראַכט איך מיר : אַזעלכע יידן, אַנדערע יידן, דער עיקר זיי זאלן קומען
אַהער וואָס מער און אז מיר וועלן דאָ האָבן כאַטשבי אַ צען מיליאָן יידן.
וועט זיך די וועלט מיט אונדז רעכענען. דעמאָלט וועלן מיר האָבן כוח.
און דער, וואָס האָט כוח איז תמיד גערעכט און יושרדיק. און אַפילו גאַט
איז אויף זיין זייט. מיט אַ שטאַרקן וויל זיך קיינער נישט טשעפען. מען
מיידט אים אויס. מען האָט מורא פאַר אים. און הלוואי מען זאל אויך
פאַר אונדז מורא האָבן...

אַ בריוו פון אַ יורד

אַ נייער עולה פון ראַטנפאַרבאַנד האָט אונדז איבערגעשיקט אַ בריוו, וועלכן ער האָט באַקומען פון זיין קרוב אין ניו-יאָרק, אַ יורד, וואָס האָט פאַרלאָזט דאָס לאַנד מיט אַ צייט צוריק.

אַט וואָס דער דאָזיקער יורד שרייבט אין זיין בריוו:
ליבער סאַשאַ,

קודם־כל וויל איך דיר צווייסיג טאָן, אַז איך זיך דאָ אין ניו-יאָרק, אויף געהאַקטע צרות. דאָס נעמלעכע פון דיר צו הערן, אָמן סלה. סאַשענאַקאַ, ווען דו ווייסט ווי אויפגעבראַכט איך בין אויף דיר! ווען איך טרעף דיך דאָ, אין דעם גרויסן פּרך, וואָלט איך דיך צעריסן ווי אַ הערינג. אָדער איך וואָלט דיך געשיקט, אין די אַוונטן, שפּאַצירן אין די פּאַרקן, אין די גאַסן פון די נעגערס צי פון די פּאַרטאַריקאַנער — וואָלט מען דיך סיי־ווי צעריסן.

געדענקסט, סאַשענאַקאַ, ווען מיר זענען געזעסן אין אַ קאַפּע אין תל־אביב און געשמועסט? דו האָסט אין מיר אַריינגערעדט, אַז דאָרט, אין ישׂראל, איז פאַר אַ נאַש־בראַט אוממעגלעך צו לעבן. נישטאַ קיין קולטור — האָסטו געטענהט — די גאַסן זענען שמוציקע, די אויטאָבוסן — פול מיט מיסט. די סאַברעס זענען חוצפּהדיקע, האָבן נישט קיין אַפּשיי פאַר עלטערע מענטשן.

אין די קינאַס און אין די טעאַטערס גראַגערט מען אויף אַ שפּראַך, וועלכע מיר פאַרשטייען נישט. בילעטן צו קאַנצערטן קאַסטן טייער. מ'קען זיך נישט אויסלעבן קולטורנע. חוץ דעם קוקט אויף דיר יעדערער קרום, ווי מ'וואָלט צוגענומען זייער פּרנסה. מ'ליידט אונדז נישט, די נייע עולים פון רוסלאַנד — האָסטו געזאַגט.

איך האָב געפרוווט טענהן: מיר זענען דאָך נאַר־וואָס געקומען אין לאַנד אַריין. אַוודאי — האָב איך געזאַגט — מיר זענען געוויינט צו ברייטע „פּראָסטאַרעס“, צו רחבותן. די „מאַטושקאַ ראַסיאַ“ איז גרויס. דאָרטן האָבן

מיר געהאט א „ראזמאך“. דא איז אלץ קליין, פיטשעמאנטשיק, ענג, אבער פארט יידן, מ'איז ביי זיך אין דער היים. מיר האבן דאך אזוי לאנג גע- שטרעבט, אזוי לאנג געחלומט צו קומען אין דער אייגענער „ראדינע“, קיין איזראל. מיט דער צייט וועט מען זיך צוגעוויינען צום נייעם לעבן. א דירה האט מען, אין אטשערעדן שטייט מען נישט — גוט! די קינדער זענען צופרידן. זיי פלאפלען שוין העברעיִש. און די ווייבער האבן שוין געכאפט דעם נייעם שניט. מ'פארבט זיך די האַר, מ'איז אנדערש געקליידט. אַלא דער קלימאט? — ס'איז הייס! און אַז דאַרטן, אין רוסלאַנד, איז געווען קאַלט? — האַט מען דאָך געלעבט. קיין סיביר איז דאָ נישטאַ, קיין קאַ-גע- בע אויך נישט. מ'קען שלאָפן רוֹק. מילא, פאַר דעם איז כּדאי אונטערצו- שוויצן.

האַסטו, סאַשענקע, געטענהט: אמת, מיר זענען געפאַרן אין דער איי- גענער „ראדינע“. אבער געזאָגט האַט מען אונדו, אַז דאַרט גיט מען: „דאָרט“. איז וואָס-זשע האַבן מיר באַקומען? — אַ דירה. זייער שיין. אַבער די דירה קען מען דען עסן? דאַרטן, אין ראַטנפאַרבאַנד, אַז איד האַב גע- האַט אַ פאַסטן אין „גאַרפּישטשעפּראַמקאַמבינאַט“, האַב איך טאַקע באַקו- מען אַ קליינעם געהאַלט. אַבער צום געהאַלט וואָס האַב איך געהאַט? דו ווייסט דאָך, איך דאַרף דיר נישט דערציילן. פון דער „זאַרפּלאַטע“ (לויז) האַב איך דען געלעבט? אמת, כ'האַב מורא געהאַט, נעכט נישט געשלאָפן. אַבער מ'איז געווען געוויינט צו דעם. אַלע האַבן געטאַן דאָס זעלבע. וועמען מ'האַט געכאַפט — האַט מען געכאַפט. אַן אַ ריזיקע האַט מען צו גאַרנישט געקענט קומען. און דאָ, פעדיאַ — האַסטו געזאָגט צו מיר — איז אַלץ דאָ — „וויסאַ יעסט“ — אַבער קיין געלט איז נישטאַ. אין דער זייט קען מען גאַרנישט מאַכן. טאָ ווי איז מעגלעך צו לעבן בלויז פון דער „זאַרפּלאַטע“? מ'עט דאָך אויסציען די קאַפיטעס!

האַב איך מיך געלאָזט איינרעדן — און ס'איז מיר איינגעפאַלן צו פאַר- לאָזן דאָס לאַנד און אַרויספאַרן אין דער גאַלדענער אַמעריקע. איך האַב מיר פאַרגעשטעלט, אַז גאַלד וואַלגערט זיך דאָ אין די גאַסן. אַ קלייניקייט: אַמעריקע!

סאַשענקאַ, ווען דו ווייסט וואָס פאַר אַ בראַך ס'האַט מיר דאָ געטראָפן! איך בין אַריינגעפאַלן ווי אַ בלינד פּערד אין גרוב אַריין. איך האַב מיך אַריינגעזעצט ערגעץ אין אַ לאַך, צווישן די שוואַרצע חיות, וווּ נישט נאָר קיין יידן, אַפילו קיין ווייסן גוי קענסטו דאָ נישט זען. איך זיך ווי אין אַ

טורמע. כ'האב מורא ארויסצוגיין. ווען איך בין געקומען אין מאגיסטראט — אין „גארקאמיטעט“ און געקלאפט אין טיש, געפאדערט אן אנדער דירה, האט מען מיך גלייך איינגעזעצט. דארטן, ביי אייך, אין ישראל, האב איך דאך געהאט א סוכנות, א קליטה מיניסטעריום. ווי נאָר כ'האב גענומען קלאפן אין טיש, האט מען מיך איידל באַרויקט — און מ'האט מיר אַלץ נאָכגעגעבן. ווער שמועסט נאָך, אַז כ'האב געמאַכט אַ הונגער־שטרייך? דע־מאַלט האָבן אַלע פּקידים געפּאָדעט אַרום מיר. ס'זענען געקומען צו מיר דעלעגאַציעס, מיניסטאַרן, הויכע באַאַמטע. מ'האט געציטערט, טאַמער וועל איך אַפּפּאַלן פון וואָג. די צייטונגען האָבן זיך צעשריבן, די טעלעוויזיע האָט מיך פּאַטאַגראַפּירט פון אַלע זייטן. ביי טאַג האָב איך געשטרייקט — און ביי נאַכט, ווען קיינער האָט נישט געזען, האָב איך מיך גוט אָנגעפּרעסן. אויפן פּערטן טאַג האָט מען מיר אַלץ נאָכגעגעבן. אַבער דאָ, אין ניו־יאָרק? דאָ ביסטו אַ מוראַשקע, אַ מילב, אַ פּליג. ווער קוקט זיך אום אויף דיר? איך ווייז מיין דיפּלאָם, איך שריי איך בין אַ דאָקטאָר מיט לאַנג־יאָרקער פּראַקטיק, זאַגט מען מיר: גיי מאַך דורך אַן עקזאַמען. און אַז איך וועל אויסהאַלטן דעם עקזאַמען, דאַרף איך ערשט לערנען נאָך פיר יאָר, פּדי מ'זאל מיך צולאַזן צו דער אַרבעט. פון צוויי הונדערט דאָקטוירים האָבן בלויז עטלעכע אויסגעהאַלטן דעם ערשטן עקזאַמען. סאַשענקאַ, וואָס זאל איך טאָן? די שפּראַך קען איך נישט, קיין שטיצע גיט מען מיר נישט. טאַ ווי אַזוי קען איך עקזיסטירן?

בקיזור, איך האָב באַקומען אַ צייטווייליקע אַרבעט. איך בין געוואָרן אַ שמש אין אַ רעפּאָרס־סינאַגאַגע. די רביצין איז דאָרט אַ פּרוי. זי איז אויך די חזנטע. האָט זי דערהערט: אַ דאָקטאָר, העלפט זי מיר אַרויס. אַבער ווי לאַנג וועל איך מיך קענען דרייען אַרום דער רביצין? זי איז שוין אַ פּרוי אין די יאָרן.

סאַשאַ, מיעלניקאוון געדענקסטו? — דער וואַסער־אינזשיניער. ער האָט דווקא יאָ געפונען אַ גוטע אַרבעט: ער וואַשט טעלעראס אין אַ סטאַ־לאָווע. נו, פעלט אים נישט קיין עסן. אַבער וווינען, וווינט ער אין איין הויז, צוזאַמען מיט מיר, צווישן די נעגערס. אַ שוואַרץ יאָר אויף זיי. וואָס פאַר אַן אומריינקייט! איך האָב מיט מיינע אייגענע אויגן געזען, ווי איינער פון די שוואַרצע חברה האָט אַראַפּגעגאַסן דעם פּאַמישאַף פון צענטן שטאַק — גלייך אויף די דורכגייערס. פּונקט בין איך געשטאַנען אונטן...

סאַשענקאַ, זיי וויסן, אַז נישט נאָר איך בין אַזוי אויף צרות. אַלע

אונדזעריקע, וועלכע זענען געקומען דירעקט אַהער, פון ווין, אָדער יורד געווען פון ישראל, זענען נישט אין קיין בעסערער לאַגע. מיט יורדים איז נאָך ערגער. די יידן ווילן זיי נישט „פּריזנאַיען“. זיי זאָגן: מיר גיבן געלט פאַר די סאָויעטישע יידן זיי זאָלן זיצן אין ישראל — אָבער נישט אין אַמעריקע.

בעט איך דיר, סאַשענקאַ, גיי אין דער סוכנות און דערצייל זיי דאָרט, אַז איך וויל זיך צוריקקערן קיין ישראל. אויב שוין יאָ אַפּקומען — איז בעסער ביי זיך אין דער היים, צווישן יידן, וווּ מ'קען קלאַפּן אין טיש, וווּ מען מעג שטרייקן, וווּ מ'קען רעדן רוסיש. סאַשאַ, איך וויל קומען צוריק! זאָל ברענען אַמעריקע מיט טויזנט פייערן, מיט איר גאַלד און מיט אירע דאָלאַרן. דאָס איז נישט פאַר מיר. בעסער וואָלט קאַלאַמבוס דער-טרונקען געוואָרן איידער ער האָט זי אַנטדעקט, די דאָזיקע אַמעריטשקע. דאָס איז דאָך איין גרויסער בלאַף. און מיך האָט מען איינגערעדט, אַז דאָ-לאַרן וואָלגערן זיך דאָ אין די גאַסן, וויי איז מיר. מענטשן וואָלגערן זיך דאָ אין די גאַסן — און איך צווישן זיי.

סאַשענקאַ, איך פאַר צוריק! האָסט געטאַן ווי אַ חכם, וואָס דו ביסט געבליבן דאָרט, אין ישראל. כ'זוייס, דאָרט לעקסטו אויך נישט קיין האַניק, אָבער דאָ איז גאַר ביטער. איידער אַזאָ לעבן ווי איך האָב — איז שוין בעסער צוריקפאַרן קיין ישראל.

דיין פעדיאַ

וואָס עס געפעלט זיי נישט

אלע שרייען, אז מיר דארפן אַ גרויסע עליה, והראיה: אַ דאַנק די עולים האָבן מיר דאָך אַ מדינה. יידן זענען געקומען אַהער, געאַקערט מיט דער נאָז די ערד, געטריקנט זומפן, געפלאַסטערט פּבישים, געבויט הייזער. פּריער זענען דאָס געווען די ראשונים, די גרויסע אידעאליסטן. דערנאָך זענען געקומען פשוטע יידן, וואָס האָבן געוואַלט זיין מיטן פּאַלק. אזוי ווי די זומפן זענען שוין געווען אויסגעטריקנט און די פּבישים אויסגעפלאַסטערט, האָט מען געשאַפן אינסטיטוציעס, פּדי צו געבן אַרבעט די פּאַרטיי-לייט, די עסקנים, די רעדל-פירערס. איצט, ווען עס קומען די אחרונים — פון רוס-לאַנד — זענען שוין אַלע פּאַסטנס באַזעצט; אַלע הויכע אַמטן פּאַרנומען; אַלע פּאַרטייען — געשאַפן. און דער וואָס זיצט אויף אַ פּאַסטן — צי ער טויג יאָ, צי ער טויג נישט — ער וועט זיצן אזוי לאַנג ביז משיח וועט קומען. אַפילו ווען ער איז אַ טויגענישט, אַ לעמעשקע, אַ לאַיוצלה, אַ טעמפּער קאַפּ — באַזייטיקן אים קענט איר נישט.

אין אַזאַ צייט האָבן זיך אַ יאָווע געטאָן די עולים פון רוסלאַנד. אונ-דזערע מנהיגים האָבן איבער זיי געמאַכט אַ שהחינו, מען האָט זיי איינ-געאַרדנט פּיערלעכע באַנקעטן, מען האָט זיי צוגעזאָגט הרים וגבעות, מ'האָט זיך געצאַצקעט מיט זיי — און דערמיט האָט זיך געענדיקט. למשל, מחות-נים און געסט קומען צו אַ יונג פּאַרל אויף אַ חתונה, מ'טרינקט, מען עסט, מען הוּליעט, מען ווינטשט זיך פּל-טוב, מען קושט זיך אין די פּיסקעלעך, מען טיילט מתנות, מען דערלאַנגט טשעקן. לסוף גייען אַלע אַוועק און מען לאַזט איבער חתן-פּלה אויף גאַטס באַראָט. ווי איינער זאָגט: קינדערלעך, מיר האָבן שוין אונדזערס אַפּגעטאָן, איצט זענט איר אַליין באַלעבאַטיים פּאַר זיך, טוט ווי איר פּאַרשטייט.

חוץ דעם איז דאָ אַן ענין פון צופאַסן זיך. די יידן פון רוסלאַנד האָבן געלעבט אונטער אַן אַנדער רעזשים. אין משך פון צענדליקער יאָרן האָט מען זיי „איבערדערצויגן“, איבערגעקנאַטן, איבערגעניצעוועט, געמאַכט פון

זיי אַנדערע מענטשן. אָבער איצט, אַז מען וויל לעבן אונטער איין דאָך מיט יידן מוז מען זיך צופאַסן. איז אַ פּראָגע: ווער צו וועמען. פון אַ קאַמו־ניסטישן ביז אַ סאַציאַליסטיש־קאָפיטאַליסטישן רעזשים — איז פּאָלג מיך אַ גאַנג. אמת, לעצטנס האָבן מיר זיך אָנגעהויבן צופאַסן צו זיי: מען האָט ביי אונדז אויך אָנגעהויבן גנבענען. אָבער דאָס אַליין איז ווייניק. דעם ברייטן רוסישן ראָזמאַך האָבן מיר נישט. גרויסע מעגלעכקייטן פאַר גרויסע גניבות האָבן דאָ נאָר יחידים. און דער נייער עולה בלייבט שטיין אַ צע־טומלטער; וואָס זאָל ער טאָן? אין קיבוץ אַריין גלוסט זיך אים נישט גיין; באַפרוכערן דעם נגב — איז נישט פאַר זיינע פּוחות; גיין אין דאָרף אַריין — קען ער נישט. ער איז אַ שטאַטישער עלעמענט.

ביי אַזאַ מצב וואָלטן די אינסטיטוציעס און אַמטן וואָס פאַרנעמען זיך מיט עליה געדאַרפט קערן וועלטן, אַז די עולים זאָלן, ווי געהעריק, איינ־געאַרדנט ווערן. אָבער די דאָזיקע מענטשן צערייסן זיך נישט דעם ספּאַ־דעק. פאַרוואָס? ווייל אויב עס וועט אַפילו נישט זיין קיין איין עולה, וועט ווייטער עקזיסטירן די מחלקת העליה און דער משרד הקליטה און די שלי־חים וועלן פאַרן און געלט וועט מען נעמען און אַלע באַאַמטע וועלן זיצן אויף זייערע פּאַסטנס.

ווען איך האָב געזען, וואָס דאָ קומט פאַר, וויפּל אַלטע עולים ווערן נייע יורדים, האָב איך באַשלאָסן אויסצופאַרשן דעם מצב.

אין חולון האָב איך באַזוכט די נייע עולה נאַדיאַ פ. דאָס איז אַ פרוי מיט אַ היפּשן פאַרנעם. אויסגעבעט מיט אַ ברייטער האַנט, פון אַלע זייטן. מיט איין וואָרט: ס'דאָ אויף וואָס צו קוקן. תחילת האָט זי געמיינט, אַז איך בין „פון יענע“, ס'הייסט, פון דער סוכנות אַדער משרד הקליטה, האָט זי מיך גלייך געוואָלט משלח זיין. אָבער אַז זי האָט דערהערט ווער איך בין, האָט זי פאַר מיר אָנגעהויבן אויסגיסן איר ביטער האַרץ:

„עס איז זייער שווער צו לעבן אין דעם דאָזיקן לענדל — האָט זי געזאָגט — וואָס הייסט שווער? קאַטאַרגע. ווען איך בין געווען אין סיביר, האָב איך זיך געפילט שטאַרק ווי אייזן. האָב איך דען דאָרט אַ מאָל גע־שוויצט? איז מיר דאָרט געווען אַ מאָל פאַרנע? האָט מיך דאָרט געסמאַליעט די זון? אָבער דאָ, אין ישראל, גיסט זיך פון מיר ווי אין אַ שוויץ־באַד. איך ציי־אויס די צונג. איך פּאַכע מיט דער נשמה, איך פּרעגל זיך ווי אויף אַ סקאַוואַר־אַדע. ס'מיר הייס. איר פאַרשטייט? הייס! מילא, אַז עפעס אַן אויסגעדאַרטע שטשאַפּע, אַ סוכאַר, אַ פּערטל עוף סמאַליעט זיך אין דאָזיקן

קלימאט, — אַרט עס איר נישט. אָבער איך — איך גיי אויס. טאָ ווי קען איך לעבן אין אזאָ גיהנום? איר האָט דאָ אזוי פיל פראָפעסאָרן, אזוי פיל ווינסשאַפטלערס, אזאָ וויצמאַן-אינסטיטוט, האָט איר דען ביז איצט נישט געקענט איבערמאַכן דעם קלימאָט? אין רוסלאַנד וואָלט מען עס שוין לאַנג געמאַכט. און אויב איר קענט עס נישט מאַכן, טאָ וואָס ברענגט איר אַהער עולים?"

אַ צווייטע נייע עולה האָט זיך געקלאָגט, אזוי צו קלאָגן:

דאָס עסן דאָ, אין ישראל, איז שטרוי. וואָס פאַראַ אייער האָט איר דאָ? זיי האָבן דאָך נישט קיין יידישן טעם. שטוטשנע אייער. אָבער ביי אונדז, אין רוסלאַנד, איז אָן איי — אָן איי! אזוי ווי קאַטשענע אָדער גענדזענע אייער. מסתמא צאָלט איר די הינער פון יעדן איי, וואָרפן זיי מיט די אייער-לעך אזוי ווי אַ ציג מיט באַבקעס.

דאָ דערמאָנט זי זיך אין עפעס אַ קוריאָז און ברעכט אויס אין אַ הילכיק

געלעכטער:

„אַנומלט בין איך געגאַנגען קויפן אַ הון. האָט מיר דער קצב, דער-לאַנגט אַזעלכע הינער ווי זיי וואָלטן אויסגעגאַנגען ערגעץ אין אַ לאַגער! אַלע בלאָע, דאַרע, אָפגעפליקטע — אַ שרעק צו קוקן! און דער פאַרקויפער באַרימט זיך נאָך: „איר זעט — גאַלדענע סחורה! אָן אַ ביסל פעטס“.

„ביי אונדז, אין רוסלאַנד, אַז כ'האַב אַ מאָל יאָ געפאַקט אַ הון — איז דאָס געווען אַ הון! כ'האַב פון איר אויסגעקאַכט עטלעכע גלעזער שמאַלץ! מ'האַט געשמירט אויפן ברויט און געלעקט די פינגער. און דאָ גיט מען דיר אַ ביסל ביינער מיט אַ בלאָער הויט און דאָס דאַרפסטו עסן. פשוט: מען הייסט דיר אויסציען די פיס“.

אַ מיטליאַריקער עולה אין חיפה, „אַ סיביריאַק“ (אַפגעקומען אַ „צע-

נערל“ אין סיביר) האָט צו מיר אזוי געזאָגט:

„מ'האַט מיר פאַרבעטן צו איינעם אַ קרוב אויף דער חתונה. מען קען זאָגן, אַז עסן איז געווען „דאָסטאַטשאַטשאַנאַ“ (גענוג). איך, למשל, האָב גע-בעטן צוויי פאַרציעס פלייש — האָט מען מיר געגעבן. אָבער אַז עס איז געקומען צום טרינקען — איז נישט געווען מיט וועמען. וואָס פאַר אַ נאַראַד איז דאָס, דער ישראלידיקער? די פלעשלעך בראַנפן, קאַניאַק, גוטע וויינען, שטייען אויפן טיש און קיינער רירט זיך נישט צו צו זיי! אויב אַפילו דאָס אויך נישט, טאָ וואָס פאַר אַ פאַרגעניגן קאַן מען שוין האָבן?“

און ער האָט אויסגעפירט:

„ס'טויג נישט. נישט אזוי האב איך מיר פארגעשטעלט ישראל.“
 א יונגער מענטש, וועלכער איז מיט א יאָר צוריק עולה געווען פון
 מאַסקווע האָט געהאַט צו מיר אַזעלכע טענות:
 „מען האָט געזאָגט, אַז די יידן זענען אַ „קולטורני נאַראַד“. ליידער
 האָב איך דאָס דאָ אין ישראל, נישט געפונען.
 „ווי איר זעט בין איך אַ יונגער מענטש, כ'האַב ליב צו פאַרברענגען
 אין געזעלשאַפט פון שיינע פרויען. איך בין נישט קיין אָפגעשטאַנענער.
 אַבער איך זאָל דאַרפן אַנקוקן בילדער פון נאַקעטע פרויען אין די קיאַסקן,
 אין די צייטונגען, און אין די קינאַס — דאָס האָב איך מיר נישט פאַרגע-
 שטעלט. „עטאַ נייע טאַ“ — עס איז נישט! דאָס פאַסט נישט פאַר ישראל,
 אין הייליקן לאַנד. ווען איך שפּאַציר אויף דער דיזנגוף-גאַס און איך זע
 ווי די מיידלעך זיצן מיט די נאַקעטע פיס — ביז אַרויף — ווער איך צע-
 טומלט — דאָס געפעלט מיר נישט.

אַן עלטערער עולה פון לענינגראַד האָט געטענהט:

„וואָס מיינט איר, מיר זענען אידיאַטן? מיר קומען פון אַ ווילד לאַנד?
 מען זעצט מיך אַריין אין אויטאָ און מען פירט מיך ווייזן עפעס אַ וואַנט
 אין ירושלים. וואָס איז דאָרטן דאָ וואָס צו זען? אַ וואַנט ווי אַלע ווענט.
 און מענטשן שטייען דאָרט און שאַקלען זיך. מיר, וואָס כ'האַב געזען די
 קרעמליאַווסקע ווענט אין מאַסקווע און דעם מאַווזאַלעום פון לענין, גייט
 מען ווייזן אַ וואַנט אין ירושלים. נישטאַ ווער ס'זאָל לאַכן. איך וויל אייך
 זאָגן, אַז דער היגער נאַראַד איז אָפגעשטאַנען. איז דען אַ חידוש, אַז מענטשן
 פאַרן אַוועק?

„און וואָס שייך אַרבעט — גיט ער צו — איז דאָך בכלל נישטאַ וואָס
 צו רעדן. ביי אונדז, אין קאָמוניסטישן סטראַי, קען אַ מענטש אַרבעטן אַפילו
 ביז 90 יאָר. און דאָ, טאַמער ביסטו איבער פופציק יאָר — שוין! קענסטו
 נישט באַקומען קיין אַרבעט. איז דאָס „אַ פאַריאַדאַק“? קען מען אויף אַזא
 אופן ברענגען עולים? מען דאַרף די היגע מענטשן פריער איבערדערצייען
 און ערשט דערנאָך זיך סטאַרען וועגן אַ גרויסער עליה, איר פאַרשטייט
 מיך?“

דער נייער עולה

די טעג, ווען כ'בין געזעסן און געגריבלט זיך אינעם תנ"ך, בין איך אַנ-
דרימלט געוואָרן. עס האָט זיך אַ שטעל-געטאָן פאַר מיינע אויגן אַן אור-
אַלטער גאַסט. ווער מיינט איר? טאַקע ער, דער ערשטער און בעסטער
פון אַלע באַשעפענישן אויף דער ערד — אַדם הראשון.

— ס'קאַצל קומט — האָב איך צו אים אַ זאָג געטאָן — וואָס מאַכסטו,
אַדמקע, ווי גייט דיר? כאַטש דו טראַגסט אויף זיך די היינטיקע מלבושים
האַסטו זיך גאַרנישט געענדערט. גאַרנישט! פון וואַנען קומסטו און ווהיין
גייסטו: און וואָס מאַכט חוה מיט די קינדער. אוי-וואַ, אוי-וואַ! וואָס פאַר אַ
גאַסט, וואָס פאַר אַ גאַסט!

אַדם הראשון האָט זיך אוועקגעזעצט אויף דער שטול, נעבן מיר. ער
האַט טיף אָפּגעקרעכצט און מיט אַ הייזעריק קול אַרויסגעזאָגט די עטלעכע
ווערטער:

— ס'איז פאַסקודנע... די היץ פאַרעט... כ'האַב אַריינגעכאַפט אַ כריפ-
קע... נישט געווינט צו דעם דאָזיקן קלימאַט...

ער האָט אָפּגעהוסט, האַלטנדיק ביידע הענט אויפן טיש. זיין גראַער
קאַפּ האָט זיך געשאַקלט אַרויף און אַראָפּ.

— ס'איז ביטער ווען מ'קומט אין אַ ניי לאַנד. כ'קען דאָ קיינעם נישט.
אַלץ האָט זיך געענדערט. עס דרייען זיך אַרום בלויז צוציקעס. מ'ווינטשט
זיך דאָ: „ביז הונדערט און צוואַנציק“ כאַ-כאַ-כאַ. אַמאָל האָט מען זיך גע-
ווינטשן: „ביז טויזנט און צוואַנציק“... וואָס פאַר אַ מענטשן, וואָס פאַר אַ
לעבן איז דאָס! אַ מענטש ווערט געבוירן, און איידער ער קוקט זיך רעכט
אום — איז ער שוין נישטאַ. און איך האָב געלעבט ניין הונדערט מיט
דרייסיק יאָר. ערשט ביי הונדערט מיט דרייסיק איז ביי מיר געבוירן גע-
וואָרן דאָס ערשטע קינד. דאָס איז געווען אַ לעבן! שפעטער האָב איך נאָך
געלעבט אַכט הונדערט יאָר, האָב איך געקענט עפעס אויפטאָן. און חוה! ביז
פינף הונדערט יאָר האָט זי אויסגעזען ווי אַ מיידעלע פון אַכצן. זי האָט

נישט געוואוסט, וואָס עס איז אַזוינס פּודער, וואָס עס איז אַזוינס שמינקע. זי האָט נישט געפּאַרבט די ליפּן. בלוז קליידער האָט זי, מיין חוהלע, אַ ליכטיקן גן-עדן זאָל זי האָבן, געטראָגן די זעלבע ווי די היינטיקע מיידלעך.

— אַדמקע — האָב איך געזאָגט — וואָס טוסטו דאָ?

— וואָס הייסט וואָס? — האָט ער געענטפּערט — איך בין אַן עולה חדש, אַ נייער עולה. געקומען זיך באַזעצן אין הייליקן לאַנד. ווי נאָר כ'האַב איבערגעטראָטן די שוועל פון דער דאָזיקער מדינה, האָב איך שוין געהאַט צרות.

— וואָס פאַר אַ צרות, אַדמקע?

— כ'האַב נישט קיין דירה. מ'וויל מיר געבן אַ דירה, ערגעץ דאָרט, ביי דער גרענעץ. אַך און וויי איז צו מיר. כ'האַב פאַרלאָזט אַזאַ גן-עדן, אַזאַ גוטס, און דאָ גיט מען מיר פיר צימערלעך מיט אַ קיך. און וואָס פאַר אַ דירה? צונויפגעקלעפט פון לעכערדיקע בלאַקן און פון ליים. אַזאַ דירה וועט דאָך נישט אויסהאַלטן אַפילו קיין הונדערט יאָר. און וואָס וועט זיין שפעטער? כ'על מיך גיין שלעפּן אין אַ נייער דירה?

— טאָ קויף אַ גרויסע דירה, עפעס אַ פענטהאַוז, אין צפון פון תל-אביב אָדער נאָר אַ ווילע אין הרצליה — זאָג איך צו אים.

— כ'האַב שוין געהאַלטן ביי קויפּן — גיט ער אַ שווערן הוסט — מיר זענען שוין כמעט דורכגעקומען אויף אַ פרייז — אַן ערך אַ מיליאָן פונט — אָבער אַז עס איז געקומען צום צאָלן, האָט געפלאַצט דאָס עסק.

— פאַרוואָס?

— ווייל איך האָב געפּאָדערט, אַז דער קבלן זאָל די סומע צעלייגן אויף ראַטעס.

— אויף וויפל ראַטעס?

— אויף אַ קורצער צייט. נישט מער ווי אויף זעקס הונדערט יאָר. דערהערנדיק דאָס, האָט דער קבלן אויסגעשאַסן אין אַ הילכיק געלעכטער, ווי ער וואַלט פּלוצלונג פון זינען אַראָפּ. כ'פאַרשטיי נישט, פון וואָס איז דאָ צו לאַכן? איך קען דען אַנדערש קויפּן אַ דירה? אָבער אַזוי, אין משך פון אַ זעקס הונדערט יאָר וואַלט איך פאַוואַלינקע אויסגעצאָלט.

— וואָסזשע טראַכסטו צו טאָן?

— אַסור אויב איך ווייס. איינער שיקט מיר צום צווייטן. און דער צווייטער — צום דריטן. און וועגן געבן אַרבעט ווילן זיי אַפילו נישט הערן. דערווייל שיקן זיי מיך אין אַן אולפן צו לערנען העברעיִש.

ער האָט אַראָפּגעלאָזט דעם קאַפּ און גענומען רעדן מיט אַ געבראַכענער שטימע:

— אוי, חוה, חוה, וואָס האָב איך אויפגעטאָן? האָסט מיך געשיקט אויף דער וועלט און אליין ביסטו געבליבן אויף יענער וועלט און מאַכסט דאָרט אַ לעבן.

— זאָרג נישט, אַדמקע, זאָג איך, אַ ביסל סבלנות, אַ קאַפעטשקע גע-דולד, עס וועט זיין גוט. וואָס שפּילט ביי דיר אַ ראַלע עטלעכע יאָר? וועסט זיך אַם-ירצה-השם איינאַרדענען. פון וואָנען קומסטו איצט? — וואָס הייסט פון וואָנען? פונעם גן-עדן.

— פון וועלכן גן-עדן? מ'האָט דאָך דורך פון דאָרט אַרויסגעטריבן. — דאָס מאַל קום איך פון רויטן גן-עדן. כ'בין געזעסן אין סיביר. זיי האָבן מיר געגעבן צען יאָר. דערנאָך האָבן זיי מיר צוגעלייגט נאָך צען יאָר און נאָך צען יאָר. האָב איך מיך אויסגעלאָכט. כ'האָב צו זיי געזאָגט: כ'וועל אייך אַלע איבערלעבן. האָבן זיי געזען, אַז זיי קענען מיט מיר גאָר-נישט אויפטאָן, האָבן זיי מיך אַרויסגעלאָזט. טראַכט איך מיר: יידן פאָרן אין דער יידישער מדינה, מסתמא ווייסן זיי צוליב וואָס. בין איך אויך גע-פאָרן. און חוץ דעם: אַ ייד דאַרף זיין צווישן יידן.

— אַ ייד? ווען האָסטו זיך מגייר געווען? ביי וועלכע רבנים? — פּרעג איך אים.

אַדום צעלאָכט זיך:

— מיך פּרעגסטו צי איך בין אַ ייד? אַ שיינע מעשה! מ'האָט דאָך ביי מיר אָפּגעשניטן אַ גאַנצע זייט.

— דאָס האָט מען געטאָן, כדי צו שאַפן חוהן. אָבער כדי צו זיין אַ ייד מוז מען נישט שניידן קיין זייטן.

— נאָר וואָס דען?

— איך בין נישט קיין מוהל. אַדמקע, אויב דו האָסט נישט קיין גיור-קוויטל פון אַן אַרטאָדאָקסישן רב, וועסטו האָבן צרות. אָבער עס מאַכט נישט אויס. אַ ייד צו זיין איז טאַקע שווער, פון דעסטוועגן לוינט עס זיך. פשוט דערפאַר, ווייל די גאַנצע וועלט האָט אים אין זינען. אַלעמען איז ער גרויס אין די אויגן. זאָג מיר, ליבער מענטש, ווי אַזוי האָסטו געקענט אַנציען אַזש ביז ניין הונדערט מיט דרייסיק יאָר?

— גאַנץ פשוט: כ'האָב מיך נישט געיאָגט. קודם-כּל זענען מיר — איך מיט חוהן — געזעסן אויף גאָטס קעסט, אין גן-עדן. שפּעטער, אַז

חֹהֵלֶע האָט מיר אָפּגעטאָן די קוּבֵן מיטן שלאַנג און מען האָט אונדז אַרויס־געשיקט אין גלות אַרײַן, האָבן מיר זיך, ווי עס איז, געדרייט. קיין מלבו־שׁים האָבן מיר נישט געדאַרפֿט, אין קיין דירה האָבן מיר זיך נישט גע־נויטיקט. מיר זענען פֿאַרקראַכן אין אַ הייל — און געוויינט. אין איין אָרט געלעבט אַ שטיקל צײַט — אַ צוויי הונדערט יאָר — אין אַ צווייט אָרט אַ שטיקל צײַט — אַ דריי הונדערט יאָר — און שוין. חוה האָט געגעסן פֿלע־ר־ליי קרייטעכצער און קיין מאָל נישט געהאַט קיין אולקוס. איך האָב ביזן ניין הונדערט מיט דרייסיק יאָר נישט באַקומען קיין איין האַרץ־אַטאַק. נישט געהאַט קיין לומבאַגאַ און קיין אישיאַס. און ווער האָט געוויסט פון אַ רעוומאַטיזם און פון אַנדערע חולאַתן? — מען האָט אָפּגעלעבט די קרוב טויזנט יאָר — און געשטאַרבן — פשוט פון לאַנגווייליקייט. איך האָב נישט געפירט קיין מלחמות, מיין חוה האָט נישט געפירט קיין מלחמות. אונדז האָט קיינער נישט פֿאַרכאַפֿט. קיינער איז אונדז נישט דערגאַנגען די יאָרן. איז דען אַ חידוש, אַז מיר האָבן געלעבט אַזוי לאַנג? דו שטעלסט זיך פֿאַר, וויפֿל אַזאַ איינער ווי איך, וואָס האָט געלעבט קרוב טויזנט יאָר, האָט געהאַט קינדער? וויפֿל גוטס איך האָב אָנגעזאַמלט? וואָסזשע קומט אַרויס דערפון? עס איז געקומען דער מבול און האָט אַליץ אָפּגעווישט. איצט, וואָס קען איך דאָ אויפֿטאָן?

— געלט האָסטו?

— כ׳האַב געהערט, אַז דאָ גיט מען אַליץ, טאָ וואָס דאַרף איך געלט. חוץ דעם, די אַמעריקאַנער יידן גיבן אַזוי פֿיל, אַז עס סטייעט פֿאַר אַלעמען. מען זאָגט, אַז אַמעריקע אַליין גיט אויך. איין זאָך פֿאַרשטיי איך נישט — מאַכט אַדם — צו וואָס דאַרפן די אַמעריקאַנער יידן געבן עמעצן, אַז זיי קענען אַליין קומען אַהער און הנאה האָבן פון זייער געלט. פֿאַר וואָס קומען זיי נישט?

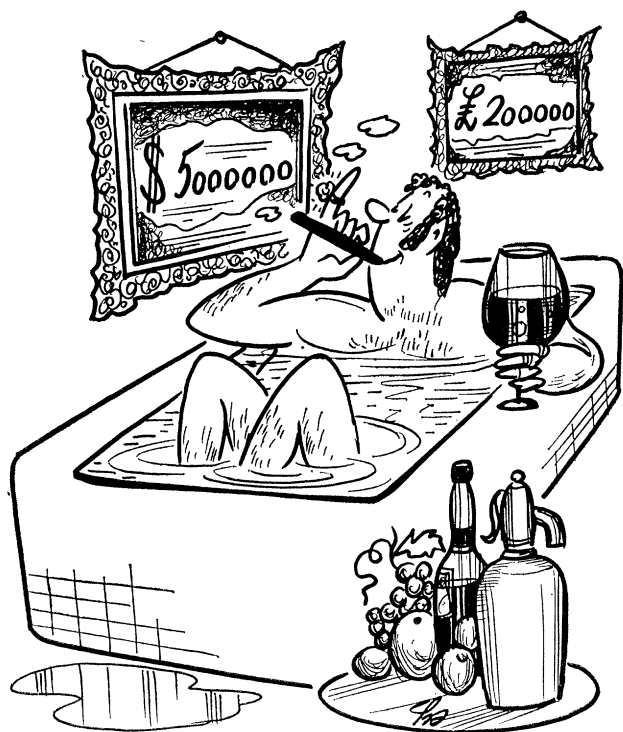
— ווייל זיי זענען געטרייע ציוניסטן — זאָג איך — זיי האַלטן, אַז אויב זיי וועלן נישט געבן קיין געלט, וועט נישט זיין ווער עס זאָל אויס־האַלטן די מדינה. און קיין סך געלט קאָן מען דאָ אין ישׂראל נישט שאַפֿן. אויך דאָ זענען פֿאַראַן יידן מיט געלט — אַבער זייער ווייניק, חוץ דעם גיבן זיי נישט, נאָר זיי נעמען.

אַדם האָט אַ קרעכץ געטאָן:

— איך פֿאַרשטיי נישט.

י צ ח ק ב ר א ט

— וועסט פאַרשטיין, אַדמקע, אין אַ צייט אַרום. איבעריקנס, מיר וועלן
נאָך אַ סך שמועסן — אַבער אַ צווייט מאָל — האָב איך צו אים געזאָגט —
און כ'האָב מיך אויפגעכאַפט פון דרימל.

אויפגעקומענע גבירים

ליניעס

נישט-פאָרגינערס אָדער שוואַים, צי גלאַט בייזע צינגער, זאָגן אויף מיר: „סענדער פיגולקאָ איז געבוירן געוואָרן אין אַ זידן הייבל. צו וואָס ער זאָל זיך נישט נעמען — גייט אים דורך טיר און דורך פענצטער.“

דער אמת איז, אַז איך בין אַ גרויסער שלימזל און אויב איך האָב מיך יאָ אַרויפגעאַרבעט — איז עס צו פאַרדאַנקען איר, מיין גיטעלען.

ווען איך זאָג: „גיטעלע“, קען מען מיינען, אַז דאָס איז סתם אַ ווייבל אַזוי ווי אַלע ווייבער. זי זיצט אין שטוב, טוט גאַרנישט און וואַרט, אַז דער מאַן זאָל איר אַריינברענגען די פרנסה אין שטוב אַריין, און דאָס איינציקע וואָס זי האָט יאָ אין זינען, איז לויפן צו די שניידערקעס, צו די קאַסמע-טיטשקעס — פּוצן זיך, כּדי צו געפּעלן ווערן פרעמדע מענער. ניין, טייערע, מיין גיטעלע איז גאָר אַן אַנדער סאַרט מענטש.

מיט יאָרן צוריק, ווען איך בין געקומען אין לאַנד אַריין, האָב איך מיך אַרומגעדרייט פּוסט און פּאַסט. כּהאַב נישט געוויסט צו וואָס זיך צו נעמען, און טאַקע: וואָס האָב איך געקענט טאָן? קיין פּאַך האָב איך נישט, קיין גרויסער למדן בין איך נישט. בין איך אַבער געבענטשט מיט אַ קלוג ווייב. נאָר קלוג? און וווּ איז שייַן? וואָס הייסט שייַן — נאָר צו שפּיגלען זיך אין איר פנים.

גיטעלע, זאָל געזונט זיין, איז אַזאַ פּרוי, וואָס אַלע טירן עפענען זיך פאַר איר. און דאָס איז נאָך היינט. בפרט, אַז מיט אַ יאָר צוואַנציק צוריק איז זי נאָך, פאַרשטייט איר מיך, געווען אַ ביסל שענער. האָט זי צו מיר, געדענק איך, דעמאָלט אַזוי געזאַגט:

— סענדערל, וואָס פאַר אַן אויפטוער דו ביסט, ווייס איך דאָך. איך ווייס נאָר נישט, פאַר וואָס איך האָב מיט דיר חתונה געהאַט. אַט סתם, ביסט מיר אַריינגעפאַלן אין די אויגן אַריין. אַסור, אויב איך ווייס וואָס איך האָב אין דיר געפונען. ס'טרעפט: עס גיט דיך אַ צי צו עמעצן און דו ווייסט נישט פאַר וואָס און פאַר ווען. איך האָב דערזען אַ הויכן, געזונטן יונג, מיט אַ פאַר פעסטע ידיים, מיט אַ בלאַנדער טשופּרינע, אַ פאַרשוין,

וואָס קען אַ פינטל טאָן ממזריש מיט אַן אויגל און באַווייזן אַ ריי געזונטע, ווייסע ציין — בין איך אַרײַנגעפאַלן אין דיין נעץ. דאָס הייסט אָבער נישט, סענדערל, אַז איך וועל זיך צאַצקען מיט דיר. ביסטו אַ מאַן — טאָ גיב זיך אַ ריר. טו עפעס! נעם זיך אַרײַן אין קאַפּ, סענדערל: איך בין נישט פון די ווייבער וואָס איך וועל מיך פּלאַגן. האָסט געהערט ווער מײַנע טאַטע־מאַמע זענען געווען? נגידים, ריסטאַקראַטן! פאַר דער מלחמה, וואָלט מען אַזאַ אײנעם ווי דו, אַ פּראַווינצער יאָלד, אַפילו אין שטוב אַרײַן נישט אַרײַנגעלאָזט. און אײַצט ביסטו מײַן מאַן. דו גיסט זיך כּאָטש אָפּ אַ חשבון דערפון? ביי מיר אין שטוב וויל איך פירן דאָס רעדל — אַזוי ווי מײַן מאַמע, עליה השלום, האָט געפירט. מײַן טאַטע, אַ ליכטיקן גן־עדן זאָל ער האָבן, איז געווען אַ ייד אַ למדן. געהאַט סמיכות אויף רבנות. אָבער אין שטוב האָט געבאַלעבאַטעוועט די מאַמע. און אַז זי האָט געזאָגט: יאָ, איז געווען — יאָ. גאַטעניו, ווען דעם טאַטן זאָל, חלילה, אַ מאָל אײַנפאַלן זאָגן בײַן, נו... די גאַנצע שטוב וואָלט געגאַנגען כּאָדאַראָם. סענדערל, אַן ערד־ציטערניש האָסטו אַ מאָל געזען? דאָס וואָלט געווען נאָך ערגער ווי אַן ערד־ציטערניש. האָט טאַקע מײַן טאַטע תמיד געפרעגט זײַן ווייב: רחלע, ווי מײַנסטו, וואָס דאַרף איך טאָן? רחלע, וואָס דאַרף איך עסן? רחלע, וואָס דאַרף איך אַנטאָן? און זי, רחלע, מײַן מאַמע, זאָל רוען אין גן־עדן, האָט אים געזאָגט: טו דאָס, טו יענץ, גיי אַהין, גיי אַהער. אָט אַזוי ווי עס פירט זיך בײַ לײטישע פאַרפּעלקער. דערפאַר טאַקע האָבן זײ געלעבט אין נחת און אין פּרײַדן. קײן מאָל זיך נישט געקריגט. שלום ושלווה האָט געהערשט בײַ אונדז אין שטוב.

און מײַן גיטעלע, אַ געזונט אין איר, האָט דעמאָלט אויסגעפירט אַזוי: — פון דײַטשלאַנד נעמט מען אײַצט אַ סך פּיצויים, אַנטשעדיקונג. אײדער מיר וועלן באַקומען פּיצויים פאַר זיך, טאָ לאַמיר דערווייל נעמען מאַשינען, וואָס אונדזער רעגירונג גיט אויף אויסצוצאָלן אין ראַטעס. די מאַשינען באַקומט מען פון די דײַטשן אויפן חשבון פון שילומים. ס'הייסט, אויפן חשבון פון דער סומע, וואָס דײַטשלאַנד האָט צוגעזאָגט אויסצוצאָלן פאַר ישראל. סענדערל, איך בין שוין געווען וווּ מען דאַרף. איך האָב שוין אַלץ דערלײדיקט. מיר וועלן נעמען טראַקטאָרן, בולדאָזערס... — טראַקטאָרן, בולדאָזערס? — האָב איך אַנגעקוקט גיטעלען מיט פאַרוונדערונג — וואָס וועלן מיר טאָן מיט זײ? אויף דעם האָט גיטעלע געענטפּערט אַזוי:

— קודם־פל, אז מ'גיט — נעמט מען. מ'עט שוין ווי עס איז אויס־צאלן. און צווייטנס, איידער איך זאל גראָבן מיט דער נאָז די ערד, וועלן עס טאָן די מאַשינען. דאָ האַלט מען אין איין בויען. דאָרף מען גראָבן. וועסטו, סענדערל, דערווייל אליין אָנהויבן אַרבעטן אויפן טראַקטאָר. דער־נאָך וועט זיך דאָס געשעפט אויסברייטערן. דו וועסט אויפהערן צו אַרבעטן און אַנדערע וועלן אַרבעטן פאַר דיר.

וכך הווה: די ווערטער פון גיטעלען זענען אַרויס פון איר מויל און אַריין אין גאַטס אויערן. היינט האָב איך שוין, ברוך־השם, אַ טוין טראַק־טאָרן מיט בולדאָזערס, לאַסט־אויטאָס און הייב־קראַנען. עס הערט דאָך קיינער נישט, טאָ קען איך אייך זאָגן, אז איך בין, ברוך־השם, אַ גרויסער גביר. נאָך אַ גרעסערער ווי עס איז געווען מיין שווער. איך ווינטש אים אַ ליכטיקן גן־עדן נאָר דערפאַר, וואָס ער האָט פאַר מיר אויסגעהאָדעוועט אַזאַ קלוגע און שיינע טאַכטער — ווי דאָס איז מיין ווייב, גיטעלע. און נאָך ווינטש איך לאַנגע יאָרן אונדזער רעגירונג, וואָס זי פירט אַזאַ קלוגע פּאָליטיק, אז מענטשן זאלן האָבן פרנסה. זי מאַכט פון אַ קבצן — אַ גביר, און פון אַ גביר — אַ מיליאָנער.

דערפאַר טאַקע, האָט גענומען די רעגירונג און האָט געזיגט אין דער 6־טאַגיקער מלחמה. מיר האָבן באַקומען אַ סך שטחים, מיגרשים, בנינים, און אַפילו נאַפט. מענטשן האָבן געקריגן אַרבעט, האָבן אָנגעהויבן באַלע־באַטעווען אין די פאַרנומענע געביטן. און איידער גיטעלע האָט מיך עפעס געזאָגט, האָב איך, דאָס מאָל, שוין איר געזאָגט:

— גיטעלע, איצט איז געקומען מיין צייט, כ'על אָנהויבן גראָבן. און אז איך וועל גראָבן, וועל איך אויסגראָבן קופּעס מיט גאָלד. מען גייט מאַכן די בר־לב־ליניע*.

איך האָב אָנגעהויבן גראָבן מיט מיין טראַקטאָר און באַלד איז פון דעם איינעם געוואָרן צוויי און דריי און פיר. די טראַקטאָרן האָבן געגראָבן — און איך האָב געשריבן. און ווי אַזוי צו פאַרשרייבן האָב איך דווקא גוט געווסט, ווייל אין רוסלאַנד בין איך געווען אַן „אוטשאַטשיק“ — אַזאַ איינער, וואָס פאַרשרייבט וויפל אַרבעט מען האָט געמאַכט. מען קען זיך אויף מיר פאַרלאָזן. איר דאַרפט וויסן, אז אין מדבר פעלן נישט קיין זאַמדן. ס'דאָ וואָס צו גראָבן און וואָס צו פאַרשרייבן. בקיצור, מען האָט,

* באַפעסטיקונגען ביים סועץ.

מיט דער צייט, אויסגעבויט די בר-לב-ליניע — און איך בין שוין געווען אויך אן אויפגעבויטער. דאס פנים פון מיין גיטעלען האָט אָנגעהויבן שיינען ווי די זון אין תמוז. זי האָט זיך געקויפט אַ „פרייוועט“, אַ טייערע לוקסוס-מאַשין, אַן „אויטאָמאָטיק“ און פאַרט אַרום אין איר מיט אַזאַ גאַווה, ווי ס'פאַסט פאַר אַ גבירס אַ ווייב. איך האָב אויך אַ נייעם אויטאָ. מיר האָבן געטוישט אונדזער קליינע דירה און אַריבער אין אַ „פענטהאַוז“, אין צפון פון תל-אביב. אַלע ווייסן, אַז איך אַרבעט פאַרן משרד הבטחון*. קיינער וואָגט מיך נישט צו פרעגן וואָס איך טו, וויפל איך נעם, וואָס איך צאַל. דאָס זענען זאַכן וועגן וועלכע מען טאָר נישט רעדן. בטחון (ביטאַכאָן)!

נאָך דער יום-פיפור-מלחמה, ווען מיר האָבן פאַרלוירן די בר-לב-ליניע, און אַ סך מענטשן, דאָ אין לאַנד, איז געוואָרן ביטער, איז מיר, סענדערן, געוואָרן נאָך זיסער: איין ליניע האָט מען אַוועקגעגעבן — בויט מען אַ צווייטע. מיינע טראַקטאָרן און בולדאָזערס אַרבעטן שוין ווידער מיט דער פולער פאַרע. איצט ווייס איך שוין אַז די אַרבעט וועט זיין אַ סטאַבילע. וואָרום ווי נאָר מען וועט ענדיקן די איצטיקע ליניע אין סיני, וועט מען באַלד אַריבער אויף אַ צווייטער ליניע — און מען וועט ווידער דאַרפן גראַבן און בויען באַפעסטיקונגען. און אַז מען וועט ענדיקן די דאָזיקע ליניע, וועט מען ווייטער אַריבערגיין אויף אַן אַנדער ליניע. נאָך יעדער ליניע וואַקסט, ברודר-השם, מיין קאַפיטאַל.

איך בין שטאַלץ, וואָס איך קען באַפעסטיקן די ליניעס פון אונדזער מדינה. איך פיר-אויס אַ גרויסע פאַטריאַטישע אַרבעט. און איך ווונדער מיך, וואָס ביז איצט האָט נאָך אונדזער רעגירונג מיך נישט אויסגעצייכנט מיט עפעס אַ מעדאַל — נישט אַזוי פאַר מיר ווי פאַר מיין גיטעלען. מחמת דער געדאַנק וועגן מאַשינען און גראַבן זאַמדן — איז געווען אירער. איך מיין, אַז אויך וועגן דעם וועט זי שוין עפעס אויפטאָן. מען קען זיך אויף איר פאַרלאָזן. איך אַליין, וואַלט אויך צוגעלייגט אַ האַנט צו דעם — ווי זאַגט מען דאָס: אַז מען שמירט — פאַרט מען. אָבער איך האָב פשוט קיין צייט נישט. נאָר-וואָס האָט מען מיר איבערגעגעבן, אַז מען דאַרף שוין צוגרייטן אַ נייע ליניע.

* זיכערהייטס-מיניסטעריום.

א שרייבער

מיין קוזין שייקע מאַכט פון מיר ס'גרעסטע געלעכטער :

— זאָג נאָר, קרוב מיינער טייערער, וואָס מאַכסטו קאַליע פּאַפּיר?
עמעצער לייענט דען וואָס דו שמירסט דאָרט, אין די גאַזעטן? ווער דאַרף
היינט אַ צייטונג? ווער לייענט היינט אַ ביכל? בטלן איינער! זעסט דאָך,
מענטשן פּליען שוין צו דער לבנה און דו מיינסט נאָך אַלין, אַז דו האָסט
נאָך יענע באַנק־קוועטשער, וואָס זענען אַמאַל געזעסן הינטערן אויוון, גע-
לייענט די פּלערליי נאַרישע שמירעכצן און געמאַכט פּאַליטיק. קוק־אַן מיך:
ווייסט דאָך, כ'בין דורכגעגאַנגען אַלע קלאַסן, נו, וועל איך מיר אַוועק־
זעצן און לייענען דאָס, וואָס דו שרייבסט, וואָס דייע חברים אָדער אַנדערע
בטלנים שרייבן? מענדעלע, עפּן דייע אויגאַלעס, קוק־אַן די היינטיקע
וועלט, זע וווּ דו ביסט. וואַרף־אַוועק דייע נאַרישע איינרעדענישן, נעם־
זיך צו אַ לייטיש פּאַך. מאַך אַ לעבן אַזוי ווי איך.

— פון וואָס מאַכסטו אַ לעבן, שייקעלע?

— איך בין אויך אַ שרייבער, בין איך...

— דו — אַ שרייבער?! פון ווען אָן?... דו לאַכסט דאָך פון זיי! זאָגסט,

אַז זיי זענען בטלנים.

— אַוודאי, איך זאָג טאַקע.

— איז וואָס פאַר אַ שרייבער ביסטו?

— אַ מאַדערנער: איך שרייב טשעקן.

— און דערפון האָסטו פרנסה?

— אויף אַלע יידן געזאָגט געוואָרן.

— און דייע טשעקן האָבן דעקונג? אַ ווערט?

— דאָס איז דאָך נישט דינס אָן אַרטיקל. מיינס אָן אונטערשריפט

זאָגט עפעס. דאָס איז געלט. דו פאַרשטייסט? — געלט! און וואָס פאַר אַ

ווערט האָט דייע אַ חתימה? אדרבה, שרייב אונטער דינס אָן אַרטיקל און

גיין דערמיט אין באַנק אַריין. זאָג דעם דירעקטאָר: „אַט דאָ האָט איר אַ

שאפונג פון אייביקן ווערט. דאָס בעסטע, וואָס איך, מענדעלע, האָב ווען עס איז אָנגעשריבן. גיט מיר אַ הונדערטער". ווייסט וואָס ער וועט דיר ענטפערן?

— "דאָ איז אַ באַנק. מיט סאַציאַלע פּאַלן פאַרנעמען מיר זיך נישט". דאָס וועט זיין גוט, אויב דו וועסט אַנטרעפן אויף אַן איידעלן דירעקטאָר. אַן אַנדערער קען דיר אַ זאָג טאָן פּראָסט און פשוט: "דאָ איז נישט קיין משוגעים-הויז, ס'איז אַ באַנק".

דו פאַרשטייסט מיך, מענדעלע? אָבער אַז איך וועל דיר געבן אַ טשעקל מיט מיינער אַ חתימה, איז דאָס פונקט ווי ראָטשילד אַליין וואָלט דיר אונטערגעשריבן.

מיין קוזין גייט אַריין אין "טראַנס" און ער נעמט רעדן גיך-גיך: — מענדעלע, קלאָפּ זיך אַרויס פון קאַפּ די נאַרישקייטן. היינט פּטרט מען נישט קיין צייט סתם אַזוי. ווי זאָגט דער אַמעריקאַנער: "צייט איז געלט". וואָס זאָל איך בעסער טאָן: זיצן און לייענען דייע אָדער אַנדערע שמירעכצן, צי כאַפּן בעסער אַ קערטל, קוקן אין דער טעלעוויזיע, אָדער נעמען די מאַשין און אַרויספאַרן אַ ביסל אויף אַ שפּאַציר? וואָס איז וויכ-טיקער — פּרעג איך דיך? מיך אינטערעסירט צי שמערל זאָגט אַזוי צי געצל זאָגט אַנדערש? און וווּ איז מיין אייגענער שכל? אַך און וויי וועט זיין צו מיר, אַז איך וועל דאַרפן וואַרטן ביז דו אָדער אַן אַנדערער בטלן וועט מיר זאָגן, וואָס איך האָב צו טאָן. אַנומלט איז צוגעקומען צו מיר אַ יונג מיידל, מיט עפעס אַ פּראַגע-בויגן. זי האָט געוואָלט וויסן, צי איך בין פאַר אַ גאַנץ ארץ-ישראל אָדער איך בין מספּים עפעס אַוועקצוגעבן פאַרן פרייז פון שלום. איך האָב לאַנג נישט געטראַכט און אַנווייזנדיק אויף איר מינימיני האָב איך צו איר געזאָגט: "ווי מיינסטו, מיידעלע? למשל, ווען מ'נעמט און מ'גיט אַ שנייד-אַפּ נאָך אַ שטיק פון דיין מיני, ביי וואָס וואָלסטו פאַרבליבן?"...

דאָס מיידל האָט זיך פאַרשעמט און תיכף זיך אָפּגעטראַגן. איך האָב דערמיט געוואָלט זאָגן, אַז מ'האַט שוין ביי אונדז איין מאָל אָפּגעשיטן דעם עבר-הירדן. גענוג! דו פאַרשטייסט וואָס איך רעד צו דיר? איך בין פון די ס'גאַל מענטשן, וואָס באַגניגענען זיך נישט מיט דעם וואָס זיי האַבן, פאַרקערט, וויפל איך האָב — וויל איך נאָך מער. ווי שטייט דאָס אין די קליינע אותיותלעך? דאַכט זיך אַזוי: "תפסת מרובה — לא תפסת", אַז דו האָסט נישט געכאַפּט קיין סך איז פונקט ווי דו וואָלסט גאַר-

נישט געכאפט. גאלדענע ווערטער! א שאַד, מענדעלע, וואָס דו לערנסט ווייניק. טוסט דאָך סיי-ווי גאַרנישט. ווען איך קום צו דיר — איז אַדער דו לייענסט אַדער דו שרייבסט. ווי אַזוי קען אַ מענטש זיין אַזאַ לאַדער? זאָג מיר, מענדעלע, דיין ווייב שווייגט דיר? כ'מייך, זי וויל דאָס אַלץ ליידן? מיין געניעלע, וואַלט מיר אַראַפּגעריסן דעם קאַפּ. זעט אויס, אַז דו האַסט אַ גוט ווייב.

— זאָג מיר שייקעלע: לייענען, זאָגסטו, לייענסטו ווייניק, נו און נייעס הערסטו?

— נייעס? ווען איך פאַר אין אויטאָ הער איך די נייעס. אין די אַוונטן בין איך אין הילטאָן אַדער אין אַ גוטן קאַפּע-הויז. איך טרעף זיך מיט געשעפטס-לייט, מ'שמועסט, מ'עסט, מ'שרייבט-אונטער קאַנטראַקטן.
— מ'שרייב טשעקן.

— אַוודאי, מ'שרייבט טשעקן, מ'באַקומט טשעקן. ס'טוט זיך עפעס, ס'רודערט זיך. מ'לעבט!

זינט מיר האָבן צובאַקומען דעם מיליאָן אַראַבער גייען די געשעפטן, ברוך-השם, בעסער. פאַרוואָס? — פּרעג נישט. וועסט עס סיי-ווי נישט פאַרשטיין. דאָס איז אַן ענין פאַר פּראַקטישע מענטשן. דערפאַר זאָג איך: אַפילו קיין איין שפּאַן נישט צוריקגעבן!
— ס'רעדט זיך אַזוי...

— זיי נישט קיין פּאַניק-מאַכער. מ'עט זיך אַזוי שלאָגן ביזן אלף השישי אַריין.

— דו האַסט זיך שוין אַ מאָל געשלאָגן?
— איך? יא. מיט מיין געניעלען. אַבער שפּעטער האָבן מיר שלום געמאַכט.

— מיט די אַראַבער גייט עס אַבער צו אַ ביסל שווערער.
— מענדעלע, מ'עט אַדורכקומען. נישט היינט איז מאַרגן. נישט מאַרגן איז איבער אַ יאָר. מיר האָבן זיי אין לויזיטש.
— און דאָס, וואָס יעדן טאָג פּאַלן קינדער?
— מ'פירט דאָך אַ מלחמה! הער, פון אַזעלכע זאַכן איז קיינער נישט באַוואָרנט. פינקעלשטיינען האַסטו געקענט? ניין? נו, דער, וואָס האָט אַ גרויס געשעפט אויף הערצל-גאַס. זיינס אַ זון, אַ סטודענט, האָט געמאַכט אַ לוסט-רייזע איבער דער וועלט. וואָסי, פינקעלשטיין קען זיך נישט דער-לויבן? נו, האָט געטראָפּן אַן אומגליק. אין פּאַריז האָט זיין אויטאָ זיך

צוזאמענגעשטויסן מיט א צווייטן אויטא — און דער בחור איז שוין נישטאָ.
דעריבער זאָג איך: ביי דעם איז נישט פאַראַן קיין קונצן. אַז ס'איז באַ-
שערט טרעפט עס דיך אין פאַריו, צי ביים סועץ-קאַנאַל — אַלץ איינס.
אין בעט שטאַרבט מען אויכעט.

— דו האָסט זיין?

— ניין, בלויז טעכטער.

— איז דיר לייכט צו רעדן.

— הער, איך האָב פיינט פאַליטיק. ווען יאָ — וואַלט איך „געלאָפֿן“
אין פנסת. מיר האָבן דאָך אַנגעהויבן פון די טשעקן. טאָ הער מיך אויס:
קיין שלום וועט נישט זיין. ווייסט פאַרוואָס? ווייל זייערע טשעקן, ס'הייסט
זייערע רייד — די אַראַבערס מיינן איך — האָבן נישט קיין דעקונג.

— שייקע, דו טענהסט, אַז דו ביסט שטאַרק פאַרנומען. נו, און אַז
ס'טרעפט אַ מאַל אַ חתונה, אַ ברית, גייסטו?

— צי איך גיי? — אַ שאלה! און פאַר וואָס זאָל איך נישט גיין?
ס'ווענדט זיך נאָר צו וועמען. פון קיין אַרעמע חתונות האַלט איך נישט.
אַ חתונה הייסט ביי מיר, אַז מ'פאַרבעט כאַטשבי טויזנט געסט. דעמאָלט
קען מען זיך ווייזן, מ'קען זען. מיין געניעלע קען זיך בלאָזן אין איר ניי
קלייד. ס'איז עפעס! דעמאָלט לוינט זיך צו שרייבן אַ טשעק.

הערסט דאָך: מיט אַ צייט צוריק איז פאַרגעקומען די חתונה פון מיין
שוואַגער פיניע. מיין געניעלעס ברודער. נו, פאַרשטייט זיך, אַז כ'בין גע-
גאַנגען און אויסגעשריבן אַ טשעק, אַזש אויף — אַ טויזנטער! פאַרט אַ
שוואַגער! אַנומלט באַקום איך עפעס אַן אייגלאַדונג. איך גיב אַ קוק: פיניע
גייט ווידער חתונה האָבן... דו פאַרשטייסט וואָס איך רעד צו דיר? אין
דער קורצער צייט וואָס איך מיט געניעלען זענען געווען אין אויסלאַנד
האַט מיין שוואַגער שוין באַוויזן זיך גטן און ער האָט שוין אַ צווייטע פּלה.
הייסט דאָך דאָס, אַז איך דאַרף ווידער אים אויסשרייבן אַ טשעק. הע, דאָס
נישט! דו גייסט אַלע מאַל זיך גטן, פּדי איך זאָל דיר אויסשרייבן טשעקן
— נישט ביי שייקען! איך גיי נישט און איך שרייב נישט! איך האָב פיינט,
אַז עמעצער וויל מיך פירן אין באַד אַריין. דו פאַרשטייסט וואָס איך רעד
צו דיר?

אינפלאציע

— פֿיניע, לעצטנס האַלט מען אין איין שרייבן אין די גאַזעטן, און אין איין רעדן אין לאַנד, אַז ס'האַלט ביי אינפלאַציע. וואָס איז דאָס ווידער פאַר אַ צרה?

— אינפלאַציע? אַ שיינע פראַגע! ווער ווייסט עס נישט, וואָס ס'איז אַזוינס אינפלאַציע? נאָך גוט וואָס דו האָסט עס געפרעגט מיך און נישט קיין אַנדערן. מען וואַלט דאָך פון דיר געמאַכט דאָס גרעסטע געלעכטער. דבורהלע, ווי פאַסט עס פאַר דיר נישט צו וויסן אַזאַ זאַך? הערסט, אינפלאַציע... אַ שיינע פראַגע...

— כ'על דיר זאָגן פֿיניע: עס הייסט — הערן, האָב איך שוין יאָ גע'הערט. כ'וויס אָבער נישט ווי מ'זאָגט עס ריכטיק אַרויס: אינפלאַציע, אינפלאַציע צי אינפלוענציע.

— אַזאַ זאַך ווי אינפלוענציע איז אויך דאָ. דאָס, זאָגט מען, איז אַזאַ מין קרענק. דאָכט זיך, עפעס אַ שטעכעניש, אַ ברעכעניש, מ'באַקומט הויכע היץ. נו, אַ גריפע.

— הויכע היץ? און אַז מיר איז איצט פאַרנע ווי אין אַ באַד, איך בין באַגאַסן מיט שווייס, הייסט עס, אַז דאָס איז אינפלוענציע?

— ניין, דבורהלע, דאָס הייסט, אַז היינט איז אַ כאַמסין.

— און נישט קיין אינפלאַציע, מיין איך אינפלוענציע?

— ניין. נישט קיין אינפלאַציע נאָר אינפלאַציע.

— פֿיניעלע, רעד נישט מיט אַזעלכע אינטעליגענטע ווערטער. זאָג מיר פשוט, מיט אַ מענטשלעך לשון, אַז איך זאָל עס קענען צעקייען.

— צו וואָס דאַרפסטו דאָס?

— פֿיניעלע, אַ ווייב פון אַ קבלן, פון אַ גביר, קיין עין-הרע, וואָס קומט אין אַ געזעלשאַפט, טרעפט זיך מיט חברטעס — ווייבער פון גבירים,

פאַרט אין אַן אייגענעם אויטאָ, דאַרף זיך אויסקענען אויך אין פּאַליטיק.

— דבורהלע, איך זע, אַז דו שניידסט זיך אויף אַן אינטעליגענטקע.

— כ'דארף עס האָבן ווי דעם פאַראַיאַריקן כאַמסין. וואָס, אָן דעם וועל איך נישט קענען אַרויספאַרן אין דער שווייץ אַדער קיין האַנג-קאַנג?
אויף דעם דאַרף מען וואַלוטע — און נישט קיין אינטעליגענץ. כ'האַב מיך שוין דאַרט אַליין אָן עצה געגעבן אַפילו אָן ענגעליש. אַבער וועגן דעם, וואָס כ'האַב דיך געפרעגט האַסטו מיר נאָך אַלץ נישט געזאָגט.
— וועגן אינפלאַציע?

— יאָ.

— כ'האַב דאָך דיר געגעבן צו פאַרשטיין. דאָס איז אַזאָ מיין קרענק וואָס שטעקט-אָן אַפילו גאַנצע מדינות.

— טפו! אויף מיינע שוואַימס קעפּ! און אַהער קיין ישׂראל קען זי, חלילה, אויך קומען, די דאָזיקע קרענק?

— יאָ, מ'רעדט טאַקע דערפון.

— פון וואַנען קומט אַזאָ קרענק?

— פּלוצלונג יאָוועט זיך אַ סך געלט...

— הערסט אַ קרענק?... אויף אונדז געזאָגט געוואָרן!

— יאָ, אַבער דער ווערט פונעם געלט פאַלט.

— בין איך דאָך גערעכט: הייסט דאָך דאָס טאַקע אינפלאַציע.

— ס'געלט פאַלט. מיליאָ, וועסטו איצט זיך סטאַרען, אַז מיר זאָלן האָבן מער „פּאַלנדיק“ געלט. וואָס איז די נפּקא מינה?

— כ'זאָב מיך שוין באַוואַרנט. אַלץ שטעקט אין הייזער, מיגרשים, פרעמדע וואַלוטע...

— פיניעלע, האַסט אַ גנבישן קאַפּ אויף זיך. ווי האַט מען דיך אַמאָל גערופן? „פיניעלע מזיק“.

— ס'נישט אַזוי פשוט. דאָס קען אַ מאָל דערפירן צו אַ „מיתון“.

— וואָס איז דאָס ווידער פאַר אַ קרענק?

— דאָס דאַרף מען פרעגן אַ דאָקטאָר. אַבער לויט ווי איך ווייס, שאַפט

זיך דעמאָלט אַזאָ מיין לאַגע: עס הויבט אָן אויספעלן אַרבעט. מ'קויפט נישט קיין דירות, קיין מיגרשים. ס'ווערט אַ קריזיס.

— פיניעלע, מיר דאַכט זיך, אַז דו אַליין ביסט אַ קנאַפער בקי אין

די דאָזיקע זאַכן. דאָ זאָגסטו, אַז אַלץ הויבט זיך און דאָ זאָגסטו, אַז עס פאַלט. אויב עס איז אָן אינפלאַציע טאָ ווי קען ווידער זיין אָן אינפלאַ-

ענציע, אַ קרענק?

— דבורהלע, כ'על דיר זאָגן דעם אמת; איך אַליין, האָב עס נאָך

- אויך נישט גוט צעקייט. איך בין געווען אויף אַ זיצונג פון די קבלנים.
איז דאָרט געווען איינער, אַן עקאָנאָמיסט. אַזוי רופט מען אים.
— מיינסט אַוואַדי אַ קאָמוניסט.
— נייע, טייערע, אַן עקאָנאָמיסט. אויף העברעיִש הייסט עס: „כלכלן“.
— פון וואָנען ווייסטו דאָס?
— כ׳האַב עס אַ מאָל געזען אין שמונה עשרה: דאָרט שטייט: מכלכל
חיים בחסד, מחייה מתים... —
— אוי אַ בראַך! כ׳האַב גאַרנישט געוויסט, אַז דו ביסט אַזאַ אינטער־
ליגענט...
— נו?
— נו, האָט דער דאָזיקער עקאָנאָמיסט אונדז געגעבן צו פאַרשטיין די
זאך אויף אַזאַ מין אופן:
— אינפלאַציע — האָט ער געזאָגט — פירט צו דעוואַלואַציע, און דאָס
איז פונקט דאָס פאַרקערטע פון רעוואַלואַציע. און אַז דאָס געלט פאַרלירט
דעם ווערט — ווערט ביטער. איצט פאַרשטייסטו שוין, וואָס דאָס הייסט
אינפלאַציע?
— אַ נעכטיקער טאָג! פיניע, אויף איין מינוט ווער אויס אינטעליגענט
און גיב מיר צו פאַרשטיין אויף אַ פראַסט־פשוטן אופן. איך פּרעג דיר:
וואָס אַזוינס איז די דאָזיקע קרענק וואָס הייסט אינפלאַציע צי אינפלאַציע?
רעד קלאַרע דיבורים. דריי נישט מיט דער צונג. איך בין אַ פראַסטע יידענע
און איך וויל עס וויסן.
— אַז ס׳ברעכט־אויס די אינפלאַציע ווערט אַ פּליוך. דאָס געלט פאַר־
לירט דעם ווערט און די פרייזן שפּרינגען־אונטער ווי קוועקזילבער אין
טערמאָמעטער בעת אַן אינפּלוענציע, אַ גריפע מיין איך, אַדער עפעס אַן
אַנדער כאַלערע...
— אַ, אַז דו רעדסט ווי אַ מענטש פאַרשטיי איך דיך. ס׳ווערט אַ פּליוך.
— יענער פּליוך!
— וואָסזשע טוט מען אין אַזאַ פאַל?
— מ׳דאַרף איבערוואַרטן די שווערע צייט. מ׳דאַרף אויסהאַלטן.
— וואָס מיינסטו דערמיט?
— כ׳מיין, אַז קודם־פּל דאַרף מען זיך נישט כאַפּן צו פאַרקויפּן. מחמת
היינט פאַרקויפּסטו אַ דירה, למשל, פאַר אַ פּערטל מיליאָן און מאַרגן וועסטו
שוין די זעלבע דירה נישט קענען קויפּן פאַר אַ מיליאָן. דו פאַרשטייסט?

— נאך ווי! אָבער, אַז עס קוועטשט, מ'דאַרף געלט, מ'האַט חובות?
— פאַרקויפט מען איין הויז און מ'דעקט אָפּ אַלע חובות. אַז מען איז
שולדיק אין ישראלדיקע פונטן, צאָלט מען מיט פונטן. ערגער איז, אַז
דער פונט איז געבונדן מיט עפעס אַ פרעמדער וואַלוטע אָדער צום
אינדעקס.

— ווי אַזוי איז ביי דיר געבונדן?

— אַזוי ווי ביי פיניען... קענסט נישט דיין מאַן? איך לאָז מיך נישט
אויף קיין ריזיקעס... פּל־זמן ס'געשעפט גייט — כאַפּ איך אַריין וויפל עס
לאָזט זיך...
— אַ, פיניעלע־גנב!... דווקא מיט דעם האָב איך מיט דיר געטראָפּן...
— טו איך אַזוי: איך בינד נישט, איך קניפּ זיך נישט. אָבער יענעם,
דעם קונה מיין איך, — אים פאַרבינד איך און פאַרקניפּ אַזוי, אַז וועלכע
אינפלאַציעס, אינפלאַציעס, דעוואַלואַציעס און אַנדערע שלעק זאָלן נישט
קומען, בין איך תמיד אויפן פּערד. איך שרייב קאַנטראַקטן מיט פיטשי־
מאַנטשיקע אותיותלעך, וואָס דער קונה לייענט זיי קיין מאָל נישט. און אַז
ס'קומט צו אַ פּראָצעס — איז תמיד געווין איך. עס שטייט דאָך אין קאַנ־
טראַקט שוואַרץ אויף ווייס... חוץ דעם איז אויך געזונט, אַז אַ שטיקל
קאַפיטאַל זאָל ליגן אין דער שווייץ... וועגן דעם טאַר מען נישט רעדן...
דו פאַרשטייסט? מ'דאַרף זיין אַגיל ואשמחדיק — קיילעכדיק און פּריילעך
פון אַלע זייטן... פאַרלאָז זיך אויף פיניען!...
— אוי האָב איך געטראָפּן! נאָר אַ געזונט אין מיר!... איך האָב געהאַט
עפעס אַ „פּשעטשו־ציע“, אַזאַ מיך פאַרגעפיל, אַז מיט פיניע־מזיק וועל איך
מאָכן אַ לעבן. ווי לאַנג איז דען, אַז מיר זענען געקומען קיין ישראל אין
גאַנצן גאַלע? און זע, גאַט צו דאַנקען, וואָס מיר האָבן שוין דערגרייכט.
ווייסטו פאַרוואָס? ווייל דו האַסט אַזאַ ווייב ווי איך...
110

טאַטע און זון

איר האָט אַמאָל געהערט וועגן אַ שטעטל מיטן נאָמען פּערעפּאלעווקע? אַ נעכטיקער טאָג! וויל איך אייך זאָגן, אַז דאָס איז אַ מקום אין וואָלין וווּ עס שוואַרצן זיך גרויסע וועלדער, צווישן וועלכע עס ריזלען ריטשקע-לעך מיט קרישטאָל-ריינע וואַסערן. פּערעפּאלעווקע גרענעצט זיך מיט יאָדעשלעווע און קוראַקראַדקע — צוויי דערפער מיט האַרעפּאַשנע פּויערים. די דאַרפישע פּויערים זענען געווען אַפטע געסט אין יידישן שטעטל, דער עיקר — בעת די יאָרדן. געקויפט דאַרט אַקער-אייזנס, לאַפּאַטעס, קאַסעס, כאַמעטעס, וועגענער, נאַפט און נאָך זאכן אין וועלכע זיי האָבן זיך גע-נייטיקט. די יידן ווידער האָבן איינגעהאַנדלט ביי די פּויערים קאַרן, ווייץ, קאַרטאָפּל, בוראַקעס, האַלץ — אַלץ וואָס זיי האָבן געדאַרפט פאַר זייער באַלעבאַטישקייט.

אין דאָזיקן שטעטל, פּערעפּאלעווקע, איז געווען אַ ייד וואָס האָט גע-הייסן שמואל-חיים באַק. ווען מען האָט אים געפּרעגט ווי אַזוי האָבן זיינע אור-זיידעס אויסגעקליבן דווקא אַזאַ נאָמען, האָט ער זיך פאַרענטפּערט, אַז באַק שטאַמט פון באַקאַטשאַ, עפעס אַ גרויסער יחוס. אָבער מיט דער צייט איז „אַטשאַ“ פאַרלוירן געגאַנגען און דער „באַק“ איז געבליבן.

האַט זיך אָבער אַרויסגעוויזן, אַז שמואל-חיים איז גאַר קיין באַק נישט. ער האָט אין פּערעפּאלעווקע געעפּנט אַ מאַנפאַקטור-געשעפּט און געדרייט אַ לירע * אויף אַ גרויסן פאַרנעם. און דרייענדיק אַזוי די לירע, האָט ער זיך אַ ביסל פאַרדרייט. אַריינגעקראַכן אין חובות. אַזוי ווי באַנקראַטירן און „רעגולירן“ האָט אים עפעס נישט געפּאַסט: פאַרט אַ ייד אַ סוּחר. און יונג איז ער געווען. אַ ציוניסט דערצו. אַ ביסל געלט האָט ער אויך געהאַט. האָט ער זיך געלאָזט קיין ארץ-ישראל.

ווי נאָר ער איז אַראָפּ פון דער שיף אין חיפהער פאַרט, האָט זיך פאַר אים אַ שטעל-געטאַן אַ שווער פּראַבלעם: ווי אַזוי וועט ער הייסן אין היי-ליקן לאַנד? באַק איז עפעס קיין פּאַמיליע נישט. ווידער, ער זאַל העברעי-*

* געמאַכט געשעפּטן.

זירן דעם נאָמען דאַרף ער דאָך הייסן תייש. איז דאָך די זעלבע צרה, נאָר אויף העברעיִש. איז ער געגאַנגען און האָט איבערגעמאַכט זיין פאַמיליע־נאָמען אויף באַקי. צום „באַק“ האָט ער צוגעגעבן אַ „יוד“, און געוואָרן איז ער אין נייעם לאַנד — אַ נייער מענטש.

האַבנדיק אַ סוּחרישן חוש, האָט ער זיך באַלד געכאַפּט, אַז אין ארץ־ישׂראל איז פאַרטייאישקייט, כלל־טועריי, מנהיגות־סטווע אַ פּאָך. איז שמואל־חיים תיכף אַריינגעטראָטן אין דער גרעסטער פאַרטיי. דאָ האָט ער דעם „שמואל“ אויך פאַרוואָרפּן אין אַ זייט און געבליבן בלויז ביים „חיים“: חיים באַקי. דאָס קלינגט שענער. אויף יעדער שמחה ווען מען האָט זיך געווינטשן לחיים, האָט באַקי געהאַלטן, אַז דאָס מיינט מען אים.

„אויך פון עסקנות קען מען מאַכן אַ לעבן“ — האָט ער איין מאָל גע־זאָגט צו זיין ווייב שרה־פייגל — טאָ צו וואָס זאָל איך זיך נעמען ווידער צו מסחר? איז דען נישט בעסער זיך דרייען ביי קהל און מאַכן אַ לעבן? ביי מסחר מוז מען, קודם־כל, האַרעווען, דרייען, קאַמבינירן. און ביז מען דער־גרייכט עפעס, קומט עס אָן מיט גרינע ווערים. אָבער אַ מנהיג אין דער פאַרטיי, אַ דירעקטאָר, אַז ער גליטשט זיך אַ מאָל אויס, איז דאָס ווערט נישט מער ווי אַ ציבעלע. העכסטנס באַקומט ער אַ פאַרווורף, אַדער מען פירט אים דערנאָך איבער אויף אַן אַנדער פּאַסטן, אפשר נאָך אויף אַ העכערן. חוץ דעם, האָט שמואל־חיים באַק, עס הייסט — חיים באַקי, גע־האַלטן, אַז לעולם דאַרף מען טאָן, און אויב ער טוט עס, מוז עס זיין גוט. ער ווייסט אין וואָס דאָס פּאַלק נויטיקט זיך. אים, חיימען, דאַרף מען קיין דעות נישט זאָגן. ער האָט עס פיינט. אַפילו ווען זיין שרה־פעסל וואָרפט אַ מאָל אַריין אַ וואָרט: „דאַכט זיך, אַז דו טוסט נישט אַזוי ווי עס באַדאַרף צו זיין“, זאָגט ער צו איר: „שוין צייט, אַז דו זאָלסט פאַרשטיין, מיין וויי־בעלע, אַז מיר מאַכט מען נישט קיין באַמערקונגען. איך ווייס וואָס איך טו. זאָלסט וויסן, אַז מענטשן זענען אַזוי ווי שעפּסן. זיי דאַרפן האָבן אַ פּאַס־טעך. מען דאַרף זיי פירן. אָבער עס איז נויטיק אַ בייטש פּדי זיי אונטער־צוטרייבן. דאָס איז דאָך אַ סטאַדע. גייסטו מיר זאָגן דעות? מיין זאָך איז — צו טענהן, אַז דאָס פּאַלק פּאַדערט. די מדינה נויטיקט זיך אין דעם.“ אין דעם־אַ גייסט האָט ער דערצויגן זיין זון מענדל, וועלכן ער האָט

דאָ אַ נאָמען געגעבן מנחם. חיים באַקי האָט צו זיין זון געזאָגט אַזוי: „מנחם, זעסט דאָך וואָס דאָ טוט זיך. איך בין, ברוך־השם, אַ מענטש מיט אַ נאָמען. אַליץ האָב איך דערגרייכט מיט מיין האַרעוואַניע: איך האָב

גערעדט, איינגערעדט, געפאָרן, געפלוּיגן — אַלץ לטובת דעם פּאַלק און דער מדינה. ווען איך בין געקומען אין לאַנד אַרײַן, האָבן מענטשן געטראָגן כאַקײ־הויזן, כאַקײ־בלוועס, סאַנדאַלן. געווען אַזעלכע, וואָס זענען נאָך אַפילו געזעסן אין פּאַלאַטקעס. נאָך איידער די מדינה איז אַנטשטאַנען, האָב איך זי שוין געבויט: איך האָב געזאַמלט געלט אין אויסלאַנד, אַרומגעפּאַרן איבער דער גאַנצער וועלט, גערופן יידן עולה צו זײַן — נאָך דעם ווי ישראל האָט אויפגעלעבט. מנחמקע, דו ווייסט וויפיל רעדעס איך האָב שוין אין מיין לעבן געהאַלטן? וואָס פאַר אַ פאַרדינסטן פּאַרן לאַנד איך האָב? און ווער האָט אָנגעפירט מיט דעם אַלעם? — איך, דיין טאַטע חיים באַקײ. „וויל איך דיר זאָגן, מיין זון: קודם־כל דאַרף מען לערנען. וואָס מער לערנען! איך מײַן, זונעלע, ווי אַזוי אַרײַנצודרייען זיך אַהין וווּ מען דאַרף. אויף דעם, מנחמקע, מוז מען האָבן גרויס פּראַטעקציע. אין תנ״ך שטייט דאָך געשריבן, אַז דאָס דאָזיקע לאַנד איז אַן ארץ זבת חלב ודבש און... פּראַטעקציע. אַן דעם, זונעלע, ביסטו געגליכן צו אַ פויגל אָן פליגל. אָבער גאָט האָט דיר געבענטשט מיט אַ טאַטן וואָס הייסט חיים באַקײ. און ער האָט שוין זיך אויסגעאַרבעט אַ פירמע. אומעטום האָב איך מײנע חברה. וווּ דו גיסט אַ וואָרף מיט אַן אויג, דאַרט זיצט מײנער אַ מענטש. ווי נאָר מען האָט אַמאַל געוואָרפן אַ לאַזונג „פּיבוש הקהלות“ — איז מיין פּאַרטיי געגאַנגען אויף דעם וועג, און האָט אומעטום אַרײַנגעזעצט אירע מענטשן. און ווער איז די פּאַרטיי? — איך!

וואָס איז דאָ לאַנג צו ברייען? מנחמקע איז געגאַנגען אין די וועגן פון זײַן טאַטן. בפרט, אַז ער האָט שוין געהאַט אַן אויסגעטראַטענעם וועג. ווי נאָר ער האָט פאַרלאָזט דאָס מיליטער, האָט ער גענומען קלעטערן אויפן לייטער פון זײַן קאַריערע. אָבער ער, מנחם, האָט שוין געהאַט אַ גרעסערן „ראַזמאַך“ פון זײַן טאַטן. „מיין טאַטע — האָט מנחם געזאָגט — שטעקט נאָך מיט זײנע קליינלעכע אַמביציעס אין גלות. אָבער איך האָב ליב פאַר־נעם, גרויסע שטרעקעס — מרחבים!“

האַבנדיק הינטער זיך אַ שײנע מיליטערישע קאַריערע און דעם טאַטנס פּראַטעקציע, איז מנחם געוואָרן דירעקטאָר פון אַ גרויסער פאַבריק און דערנאָך גענעראַל־דירעקטאָר פון אַ באַנק. ער האָט אָנגעהויבן פּראַווען געשעפטן אויף מיליאָנען. ער האָט זיך איינגערעדט, אַז ער איז דער גרעס־טער פאַכמאַן אויפן פינאַנסיעלן געביט. אַ פאַקט: ער שרייבט אונטער שטעקן אויף מיליאָנען! אויב מען האָט אים אָנפאַרטרויט אַזעלכע ריזיקע

סומעס איז דאך אַ סימן, אַז ער איז געניאל. טאָ ביי וועמען דאָרף ער פרעגן עצות?

זיין טאָטע חיים באַקי האָט אים געפרוּווט אָפּהאַלטן: „מנחמקע — האָט ער צו אים געזאָגט — דאַכט זיך אַז דו שפּרינגסט צו הויך, קענסט זיך נאָך אַ מאָל, חלילה, פאַרטשעפען — און פאַלן“.

„לאָז אָפּ מיט דייע גלותדיקע באַגריפּן — האָט מנחמקע אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט — מיך דאָרף מען נישט לערנען וואָס צו טאָן. איך פאַר־שטעק אַלעמען אין אַרבל“.

„מנחמקע, דו רודעוועסט מיט פרעמדע געלטער — האָט אים זיין טאָטע געוואָרנט — מלוכהשע געלטער. מען דאָרף זיין פאַרזיכטיק“.

מנחמקע האָט זיך צעלאַכט מיט אַ הילכיק געלעכטער. אין אַ צייט אַרום האָט מען אָנגעהויבן מורמלען — אַז מנחם באַקי איז, נעבעך, פאַרקראַכן אין אַ בלאַטע. די מיליאָנען זענען ערגעץ פאַר־שוונדן און מען ווייסט נישט ווהיין.

איצט זוכט מען זיי, די מיליאָנען, מיט דער הילף פון פּאָליציי. דאַכט זיך, אַז אַפילו מיט די גרעסטע אַבלאַוועס וועט מען זיי נישט געפינען. אַ רחמנות, נעבעך, אויף מנחמקען: ער זיצט שוין אין „חד גדיא“. וואָס וועט ער איצט טאָן?

און שמואל־חיים באַק — חיים באַקי זיפצט: „איך הויב נישט אָן צו פאַרשטיין וואָס מיט מנחמקען האָט פּאַסירט. ווער האָט זיך געקענט ריכטן, אַז מיינער אַ זון וועט זיך אַזוי אויסגליטשן? דאַכט זיך אַז כּוועל זיך צוריקקערן צו מיין אַלטן פּאַמיליען־נאַמען“.

מיט די אייגענע צען פינגער

איר זעט די'אָ דירה? שיין, האָ? דאָס איז נאָך גאַרנישט. איר האָט גע-
דאַרפט זען די ווילע, וואָס איך האָב אויפגעבויט פאַר זיך, אין הרצליה.
ממש אַ חלום! אפילו אין פילם קאָן מען דאָס נישט זען. ווען די ווילע וועט
אין גאַנצן פאַרטיק ווערן, וועל איך פּראָווען אַ חנוכת-הבית. דעמאָלט וועל
איך אייך אויך איינלאָדן. איר וועט נבהל ונשתומם ווערן, צו וואָס זעליק
משה-יאַנקלס פון קוראַוואַליע האָט דערגרייכט אין יידישן לאַנד. איך זאָג
אייך: פּלאי-פּלאים! אַבי מ'דערציילט זיך אָן מעשיות פון אַמעריקע, אַז
דאָרט קען אַ פשוטער צייטונגס-פאַרקויפער ווערן אַ מיליאָנער. צווישן
אונדז גערעדט: און וואָס בין איך געווען? אַ מענטש ביי יענעם, כ'האָב
צוגעהאָלפן ברודר-לייבן דעם געלן, פון קוראַוואַליע, צו פאַרקויפן אויף די
יאַרידן זיין טאַנדייטנע סחורה. גאַטעניו, ווען מיין טאַטע, משה-יאַנקל, אַ
ליכטיקן גן-עדן זאָל ער האָבן, וואָלט דערזען, ווי אַזוי זיין זון, זעליק,
לעבט איצט. און דווקא אין ארץ-ישראל, וואָלט ער, כ'לעבן, געשטאַרבן
נאָך אַ מאָל. איך געדענק, ער האָט, נעבעך, געהאַט אַ שוואַך האַרץ, מיין
טאַטע. און פון גרויס איבערראַשונג וואָלט ער נישט אויסגעהאַלטן.
און מיין מאַמע עליה השלום, ווען זי קוקט-אָן די ווילע מיינע, וואָלט
זיך איר אויסגעדאַכט אַז זי געפינט זיך אין גן-עדן. דאָרטן, זאָגט מען,
זיצן דאָך די צדיקים אויף גאַלדענע שטולן. און אויב מען שטעלט אַהין
אַריין אַזאַ טייער מעבל, מוז מען דאָך האָבן גרויסאַרטיקע סאַלאַנען, ווי ביי
מיר אין דער ווילע, אין הרצליה. גאַלד מיט בריליאַנטן! אַלץ איז אויסגע-
בעט, אויסגעגלעט, באַדעקט מיט האַלץ, מיט מאַרמאַר, מיט גלאַז, מיט
שפיגל. דעם טאַטן מיט דער מאַמען האָב איך אַהין אַריינגעבראַקט. די קיך
אַליין איז אַ פּאַלאַץ! איר קענט דאָרט עסן און טרינקען און זיך אונטער-
האַלטן וויפל דאָס האַרץ גלוסט. זי איז ביי מיר אַ מעכאַניזירטע, די קיך.
אַלץ אַרבעט אויף מאַשינען. מיין צירעלע דאַרף נאָר אַרומגיין און דריקן
אויף די קנעפּלעך. תחילת, ווען זי איז אַריין אין קיך, האָט זי מיר גע-

שטעלט אַזאַ פּראָגע: „זעליקל, אויב דאָ איז דער סאַלאָן, טאָ ווי-זשע איז די קיך? און צו וואָס האָט מען אַהער אַריינגעשטעלט אַזוי פיל מאַשינען? עס איז דען אַ שפּיטאַל?

וואָס-זשע מיינט איר האָב איך געטאַן? כ׳האַב אַ דריק-געטאַן אַ קנעפל און עס האָט זיך געגעבן אַן עפּן-אויף אַ באַר מיט די טייַערסטע וויינען. די פּלעשלעך מיט די גלעזלעך האָבן געפּינקלט אַזוי ווי גינגאַלד און אַרויס-געקוקט פון די שפּיגלען — פון אַלע זייטן. צירעלע איז געשטאַנען און געריבן זיך די אויגן. הזאת נעמי? האָט זי געמורמלט — און דאָס איז אַלץ פאַר מיינעטוועגן? „זעליקל“ — האָט זי אויסגערופן — „ניין, נישט פאַר מיר. איך האָב מורא פאַר אַן עין-הרע. מען טאָר נישט אויפּרייסן די אויגן. מען וועט דיך רופן אין מס הכנסה. עס וועט זיך אָנהויבן אַ מעשה מיט שוואַרץ געלט... מיט ווייס געלט... זעליקל, איך דאַרף עס נישט!“

האַב איך געזאַגט צו מיין ווייב:

„צירעלע, מעגסט טאַקע וויסן, אַז אַ גביר צו זיין איז זייער שווער. קלאַפּאַטן אַן אַ שיער. קאַפּ-פאַרדרייענישן, קאַמבינאַציעס מיט ביכער. מיט פאַרשרייבן, אַפּשרייבן, איבערשרייבן, מיט קבלות, אַן קבלות.“

איך קען נישט פאַרשטיין: אַז איך קויף ביי יענעם סחורה און כ׳צאַל אים מיט מזומן, דאַרף עס יענער פאַרשרייבן? צו וואָס? ווער דאַרף עס וויסן וואָס פאַר אַ געשעפטן איך פּראָווע? און אַז איך פאַרקויף סחורה און באַקום מזומן געלט, דאַרף איך יענעם געבן קבלות? צו וואָס? און בכלל האָב איך פיינט די שרייבעכצן. מיין טאַטע פּלעגט זיך פירן אַזוי, די רעכטע קעשענע איז ביי אים געווען די הכנסה און די לינקע קעשענע — די הוצאה. דאָס איז ביי אים געווען די בוכהאַלטעריע. און אַזוי וויל איך מיך אויך נוהג זיין. האָט אַבער נאַטשאַלסטווע זיך אָנגעזעצט: פאַרשרייבן, פיר ביכער. וויל איך נישט! וואָרעם היינט הייסן זיי מיר פירן ביכער און מאַרגן וועלן זיי מיר זאָגן, וואָס איך זאַל עסן: אַ טשאַלנט מיט קישקע אַדער אַ זשאַר-קאַיע. ס׳הערשט דאָ דעמאָקראַטיע — אַדער נישט? און דעמאָקראַטיע ביי מיר הייסט: יעדער איינער קען טאַן וואָס ער וויל און יעדער איינער קען רעדן וואָס ער וויל. ווען איך וואַלט מספּים געווען, אַז נאַטשאַלסטווע זאַל מיר הייסן וואָס צו טאַן, וואָס צו רעדן, ווען צו שווייגן און ווען צו זיצן — וואַלט איך דאָך געבליבן אין רוסלאַנד. אויף דעם בין איך דען געקומען אַהער אין מיין אייגענער מדינה, אַז מען זאַל מיר דאָ זאָגן דעות? ניין, נישט ביי זעליקן!

און דאס טאקע האָב איך אַנומלט געזאָגט די חברה אין מס הכנסה :
 הערט יידן, האָב איך צו זיי געזאָגט — אויב איר וועט מיך נעמען פרעגן,
 פון וואָנען איך האָב גענומען דאָס, און פון וואָנען איך האָב גענומען יענען,
 וועל איך אַלץ מאַכן צו געלט — און יאָדאָ קיין אַמעריקע. איר זיצט דאָ
 — האָב איך געזאָגט — ביי די טישן, איר טוט נישט קיין האַנט אין קאַלטן
 וואַסער. און די איינציקע אַרבעט, וואָס איר טוט יאָ — איז אויסצורעכענען
 וויפּיל איך פאַרדין און וואָס איך טו מיטן געלט. מיט מיין געלט! לאַדאַרעס
 — האָב איך צו זיי געשריגן — גייט אַרבעטן, וועט איר וויסן פון וואָנען
 מען נעמט געלט. קיין געלט שאַפט איר נישט, יורדים שאַפט איר!

אַט אַזוי האָב איך געסקאַנדאַלעוועט אין דער מס הכנסה. און טאָקע :
 וואָס האָב איך פאַר זיי מורא? אַלץ וואָס איך פאַרמאָג האָב איך געשאַפּן
 מיט מיינע אייגענע צען פינגער. ווען איך בין געקומען אין לאַנד אַריין
 מיט זיבן און צוואַנציק יאָר צוריק האָבן מיר, עס הייסט איך און די מדינה
 געהאַט דעם זעלבן פנים. ביידע זענען מיר געווען גאַלע. מיט דער צייט
 האָט די מדינה אַנגעהויבן נעמען און זיך אַרויפגעאַרבעט און איך האָב אויך
 אַנגעהויבן נעמען און זיך אַרויפגעאַרבעט. גלייבט מיר, איידער איך בין
 צוגעקומען צו עפעס האָב איך געזען די באַבע פון יענער וועלט. אָבער
 זעליק איז דאָך זעליק — האָב איך מיר אַן עצה געגעבן. און אַלץ מיט די
 אייגענע פּוּחות, מיט די אייגענע צען פינגער. ווי נאָר איך האָב זיך אַ
 קאַפעטשקע געשטעלט אויף די פיס, האָבן שוין מענטשן ביי מיר געאַר-
 בעט. ביי איינעם האָב איך גענומען, דעם צווייטן — געגעבן. דאָ געכאַפּט,
 דאָרט אַריינגעלייגט, פון אַ דריט אַרט אַרויסגענומען, געקויפט, פאַרקויפט,
 פאַרדינט, קאַמבינירט, אויסגערעכנט, צוגערעכנט. דאָ ווייניקער אַ שטיקל
 אייזן, דאָרט ווייניקער אַ רער. אַלט-ניי אייזן. וואָס איז דען די נפּקא מינה?
 אַלץ לייגט מען דאָך סיי-ווי אין דר'ערד אַריין. נו, און אַז מען האָט שכל,
 זאַמלט מען אַן אַ ביסל געלט. און אַבי מען שאַפט שוין דעם ערשטן
 מיליאָן, גייט שוין ווייטער ווי אויף פּוטער. געלט גייט צו געלט. אָבער דער
 יצר-הרע איז אַזוי גרויס, אַזוי גרויס! מען וויל נאָך און נאָך. נישטאָ קיין
 גרענעץ.

אַפט טראַכט איך ביי זיך : זעליקל, מעגסט זיין שטאַלץ. דאָס אַלץ וואָס
 דו פאַרמאָגסט, האָסטו געשאַפּן מיט דייע אייגענע צען פינגער — אַט אַזוי
 ווי די ראַשונים, די ערשטע חלוצים, די פּיאַנערן, האָבן דאָ געשאַפּן. זיי
 האָבן געטריקנט בלאַטעס און דו האָסט געבויט הייזער. זיי זענען געזעסן

אין פאלאטקעס און דו זיצסט אין אַ ווילע. וואָס איז די נפקא מינה? מיר אַלע האָבן געבויט די מדינה.

איך קען נישט פאַרשטיין, אַז ביי אַזאַ לאַגע, זענען דאָ מענטשן וואָס באַקלאַגן זיך, אַז זיי זיצן אין ענגע דירות, אַדער זיי האָבן בכלל קיין דירות נישט. ווער, פּרעג איך אייך, דאַרף עס זיי געבן? מיר האָט עמעצער געגעבן? מיט מיינע אייגענע צען פינגער האָב איך דאָס אַלץ פאַרהאַרע־וועט. און וווּ שטייט עס געשריבן, אַז אַלע יידן אין ישראל מוזן דווקא זיצן אין ווילעס — אַזוי ווי איך? אומעטום זענען דאָ קבצנים — אַפילו אין דער רייכער אַמעריקע. טאָ פאַר וואָס זאָלן מיר דאָ, אין ישראל, דווקא זיין אָן אויסנאַם?

פון דעסטוועגן, ווי איר קוקט מיך אָן, העלף איך אַ סך מענטשן. דער עיקר, פאַרשטייט זיך, מיינע שטאַטישע, די קוראַוואַליער. אַט האָב איך ערשט נעכטן געטראָפּן מיין לאַנדסמאַן, בערל פּופיק. ער האָט זיך פאַר מיר באַקלאַגט, אַז ער האָט נישט קיין אַרבעט. האָב איך צו אים געזאָגט: דעם דירעקטאָר פון „סולל בונה“ קענסטו? האָט ער געענטפּערט: ניין. אַבער איך קען אים יאָ — האָב איך אים געגעבן צו פאַרשטיין. טאָ גיי זאָג איך און דערצייל אים, אַז איך האָב דיר געשיקט. ביסטו שוין פאַר־זאַרגט מיט אַרבעט.

און אַזוי העלף איך זייער אַ סך פון מיינע לאַנדסלייט. עס קומט מיר נישט קיין דאַנק דערפאַר. פשוט, כ'האָב ליב צו טאָן יענעם אַ טובה. יענע וואָך איז געקומען מיינס אַ שטיקל קרוב פון רוסלאַנד. האָב איך אים תיכף געשיקט אין „המשביר“. סאַשענקאָ — האָב איך צו אים געזאָגט — ווילסט אַרבעט? אַוודאי, וואָס דען? טאָ גיי שוין אַריין צום דירעקטאָר און זאָג אים, אַז איך האָב דיך געשיקט. שיין פון מיין זייט? מיינט איר, אַז כ'האָב אים געגעבן מיין אַדרעס? אַ נעכטיקער טאָג! כ'האָב פיינט, אַז מען פאַרדרייט מיר דעם קאַפּ מיט זייטיקע זאַכן. דאָס וויכטיקסטע ביי מיר איז — ביזנעס, געשעפטן! אויף דעם קענסטו מיך אויפוועקן אַפילו נאָך האַלבער נאַכט — לויף איך.

אַט אַזאַ מענטש בין איך. איך בוי די מדינה אַזוי ווי די ראשונים — און אַלץ מיט די אייגענע צען פינגער...

מען שפילט...

ביי גברת ביטערזאלץ איז אַ פריילעכער אַזונט. דעם פרייטיק־צונאַכטס איז איר ריי. פיר פאַרלעך זענען זיך צונויפגעקומען שפילן אין קאַרטן. די טישן זענען באלאָדן מיט כלערליי סאַלאַטן, געהאַקטע הערינג, קרויט, אוגערקעס, די־צעשניטענער ווורשט, ברויט־פענעצלעך, פלעשלעך קאַניאַק, ווערמוט, וויסקי און רויטער וויין. גברת ביטערזאלץ איז אַ מותק. זי האָט געזאַרגט, אַז עס זאַל גאַרנישט פעלן. שפעטער וועט זי נאָך דער־לאַנגען קאַלטס און וואַרעמס. ווען די געסט נעמען די „תהלימלעך“ אין די הענט און מען נעמט „זאַגן“, דערלאַנגט גברת ביטערזאלץ הייסע פיראַזש־קעס און שמייכלט דערביי זיס: „נעמט, וועט איר פוח האָבן צו האַרעווען...“ די פיר פאַרלעך זענען נישט קיין גאַר יונגע. אָבער אויפן ערשטן אויגנבליק איז שווער צו זאַגן מבינות. די פריזורן פון די פרויען — פריש־צאַפלידיק געפאַרבט, געקעמט און באַדעקט מיט ספרעי. די פנימער — ווי נאַר־וואַס פון קאַסמעטישן אַנשטאַלט אַרויס. ביי אייניקע פון זיי גלאַנצן די פנימער, ווי מען וואַלט זיי אויסגעשמירט מיט שמן־זית.

פרוי ביטערזאלץ האָט ליב אויפנעמען געסט. זי האָט פאַרגעניגן ווען מען באַווונדערט איר קאַלעקציע קליינע קריגעלעך, וואָס שטייען אויסגע־שטעלט אויף די פאַליצעס. זי ווייזט די געסט די פיל בילדער, וואָס הענט־גען אויף די ווענט און זאַגט, מיט אַ ליב שמייכעלע:

— איך האָב פיינט די פאַטשקערייען, וואָס מען ווייזט היינט אין די גאַלעריעס. איך, אַז איך וויל הנאה האָבן פון אַ בילד, מוז איך עס אַליין אַנמאַלן. איר זעט די אַלע בילדער אויף די ווענט? דאָס אַלץ האָב איך אַליין געמאַכט. בילדער שאַפן אַטמאָספער. אַ צימער אָן בילדער איז אַזוי ווי אַ קליאַמקע אָן אַ טיר. ס'עפעס נישט דאָס... איר פאַרשטייט מיך?

איידער די געסט זענען זיך צום טיש מוזן זיי פריער באַטראַכטן די וווינונג פון פרוי ביטערזאלץ. זי פירט זיי אַרום איבער די צימערן און גיט אויפקלערונגען:

— איר זעט די וועראַנדע? דאָס האָב איך איבערגערוקט דאָס ווענטל.
און דאָרט האָב איך איין פענצטער פאַרמאַכט און אַ צווייטן געעפנט. די
טיר האָב איך אויך איבערגעשטעלט. איצט האָב איך אַ לאַנגן קאַרידאָר
און אַ ברייטע קיך.

ביי גברת ביטערזאָלץ איז אַלץ „איך“ און „איך“. איר מאַן אדון
שמעלקע ביטערזאָלץ מוז שווייגן ווען זיין ווייב רעדט. דאָס איז ביי זיי אַזאַ
נישט געשריבענער הסכּם, זינט זיי האָבן, מיט פינף-און-צוואַנציק יאָר
צוריק, חתונה געהאַט. ער דאַרף נאָר אויסהערן, שאַקלען מיטן קאַפּ אויף
יאַ — און געבן געלט.

אַפּגעפאַרטיקט זיך מיט דער דירה און מיט די בילדער, נעמט די גברת
ביטערזאָלץ זיך באַרימען מיט די קריגלעך.

— קוקט אַן דעם קריגל — קוועלט זי — דאָס איז דאָך אַן אמתער
אַנטיק! ווי נאָר די זעקסטאַגיקע מלחמה האָט זיך געענדיקט, בין איך,
צומאַרגנס, שוין געווען אין חברון און איך האָב איינגעהאַנדלט די מציאה.
און דעם-אַ אַנטיק, האָב איך געבראַכט פון עזה. מענטשן האָבן געכאַפט
מציאות, און איך האָב געשלעפט קריגלעך. וואָס זאָל איך טאָן? איך האָב
ליב קונסט-זאַכן.

און אַנווייזנדיק אויף איר מאַן, גיט זי צו:

— און דעם אַנטיק האָב איך אויך איינגעהאַנדלט, ווייל איך האָב גע-
רעכנט, אַז ער האָט עפעס אַ ווערט...

די געסט לאַכן און גברת ביטערזאָלץ איז צופרידן. זי האָט געזאָגט
אַ חכמה.

מען זעצט זיך צו די טישן. די פאַבריצירטע „בלאַנדינקעס“, „ברונעט-
קעס“, „דזשינדזשיס“, „פּלאַטינאַווע שאַטינקעס“ פאַרציען דערביי אַ
ביסל העכער זייערע קליידלעך, איבער די קני. אייניקע פון זיי פאַרלייגן
אַ פּוס אויף אַ פּוס. ציען-אויס זייערע פינגער מיט די רויט-לאַקירטע נעגל,
צו די מאַכלים. אין דעם מאַמענט פאַרגעסן זיי אין זייערע דיעטעס, אולקוסן,
געשווירן — און מ'עסט.

איין דאַמע פרוווט פאַרלייגן אַ פּוס אויף אַ פּוס. ערשט נאָר-וואָס האָט
זי אַנגעטאָן נייע זאַקן און זי וויל זיי באַווייזן. אָבער ווען זי הייבט אונטער
דעם פּוס, גיט איר עפעס אַ צופּ אין דער זייט. זעט אויס דער אישיאַס.
דאָך אַנטפּלעקט זי די פאַררונדיקטע קני. זי דערפילט זיך אַ ביסל יינגער.
מען דאַרף האַלטן פאַסאָן.

בשעתן עסן נעמט מען רעדן וועגן די קינדער און אייניקלעך. דערנאך גייט מען אריבער צו פאליטיק.

— קוקט אן דעם „בריליאנט“ — מאכט איינע פון די „ברונעטקעס“ — דאס איז מיין צווייט אייניקל. ס'איז אזוי זיס, און איך וואלט עס אויפגע-פרעסן. דאס ערשטע איז אויך א מיידעלע, שאדט נישט, קיין נדן פאר זיי וועט מען נישט דארפן.

באלד כאפן זיך די איבעריקע פרויען צו די טאשן. מען נעמט פון דארט ארויס פעקלעך און אלבאמען מיט פאטאגראפיעס און מען הייבט זיך אן בארימען מיט די טעכטער און אייניקלעך. אבער דאס עסן רייסט מען דערביי נישט איבער.

איינע נעמט באהאנדלען דעם מצב, וואס האט זיך געשאפן נאך דער זעקס-טאגיקער מלחמה. זי זאגט:

— איך האב באזוכט אלע באפרייטע שטחים אונדזערע. דאס הארץ צעגייט פאר פרייד זעענדיק, וואס מיר האבן באקומען. אבער וואס קומט ארויס? מיר וועלן דאס דען קענען איינהאלטן? ווו האבן מיר די מענטשן אויף דעם? ווער וועט עס באזעצן? ווען איך בין געקומען אין לאנד אריין, האב איך נישט געהאט ווו דעם קאפ אוועקצולייגן. און זיי, די פון אמעריקע און ארגענטינע, צי פון בראזיל ווילן, און מען זאל זיי דא צוגרייטן פאלאצן. הער א חוצפה! מיר זענען דא געווארן אויסגעריסן, כדי זיי זאלן דא האבן אלץ פון שענסטן און פון בעסטן. ווען מיר האבן דא, כאטשבי א זעקס-זיבן מיליאן יידן, וואלטן מיר זיך שוין אן עצה געגעבן מיט די אראבער. אבער אז זיי, דארטן, ווילן נישט קומען! זיי דארפן א מדינה, דארפן זיי אבי זיי האבן דעם עגל הזהב!

זי גיט א קרעכץ און זעצט פאר:

— וואס פאר א יוגנט איז דארט אין גלות? גויים! איך וויל זיך אליין בארימען: מיין אוריתל איז א מיידל — און יענע דארט זענען מיידלעך. ווי נאר מיין טעכטערל האט פארענדיקט די צבא, איז זי גלייך געגאנגען שטודירן אין אוניווערסיטעט. וואס דען? דארט האט זי זיך באקאנט מיט א סטודענט פון אמעריקע. אין צוויי חדשים ארום האט מען חתונה געהאט. איצט איז מיין אוריתל שוין אין סאן פראנציסקא. וואס זאל איך אייך זאגן: א דירה האט זי, אן אויטא — אויף אלע מיינע גוטע פריינד געזאגט גע-ווארן! זי איז שוין אן אמעריקאנער בירגערין. זומער-צייט קלויב איך זיך פארן צו איר.

זי שיילט אָפּ אַ באַנאַנע, בייסט אָפּ אַ שטיקל און זאָגט ווייטער :
— איר הערט? מיין זונעלע, אַביגדורל, שטודירט אין לאַנדאָן. זעט
אויס, אַז ער האָט שוין דאָרט עמעצן. זאָל אים זיין צו געזונט... אים געפעלט
לאַנדאָן, געפעלט אים. וואָס זאָל איך טאָן? אַז אים איז ליב, איז מיר ניחא...
עס גייט אַוועק אַ גערעדעריי וועגן קינדער, וואָס געפינען זיך אין
איטאַליע, אין דייטשלאַנד, פראַנקרייך. די מאַמעס דערציילן ווי גוט עס
לעבט זיך זיי דאָרט, און פירן אויס, אַז די דאָזיקע קינדער אַינלן זיך נישט
צוריקצוקומען אין לאַנד.

אַ „פּיערדיקע בלאַנדינקע“ האַקט אַ סענדוויטש און נעמט דערציילן
איר היסטאָריע:

— אַ וואָך פאַר דער מלחמה זענען מיר אַרויסגעפאַרן קיין עסטרייך.
ממש מיטן לעצטן עראָפּלאַן. איר ווייסט דאָך וואָס מענטשן האָבן דעמאָלט
דאָ געטראַכט: אַט באַלד קומען אַהער די אַראַבער און מען שעכט אונדז
אַלע אויס. עס וועט חלילה זיין אַ צווייט אוישוויץ. נו, און אַז עס איז געשען
דער נס, מיר האָבן זיך יאַקאַש אַריינבאַקומען אין עראָפּלאַן און אָפּגעפּלויגן
פון לוד, האָבן מיר געדאַנקט דעם רבּונג־של־עולם. ווי נאָר מיר זענען
אַנגעקומען קיין ווין, זענען מיר גאַנצע נעכט נישט געשלאָפּן: ווער ווייסט,
וואָס דאָרט, אין ישראל, קומט פאַר? אַבער אין האַרצן האָבן מיר געוואוסט,
אַז מיר וועלן זיגן. מיר האָבן דען אַן אַנדערע ברירה? איך זאָג אייך, עס
איז אונדז נישט איינגעגאַנגען דער ווינער שניצל. און ווי נאָר די מלחמה
האַט זיך פאַרענדיקט, זענען מיר גלייך צוריקגעקומען... איר זעט די
בראַשקע? דאָס האָב איך געקויפט ביי אַן אַראַבער אין יריחו. קען זיין,
אַז זי שטאַמט נאָך פון רחבּ הזונה...

— און איך — רופט זיך אַן די „דזשינדזשי“ — בין נישט קיין פחדן.
די גאַנצע צייט פון דער מלחמה בין איך געזעסן אין מיקלט — און שוין.
וואָס דען? איך וועל גיין אַרויפּלויפן און אַראָפּלויפן? נישט ביי זלאַטען!
וועדליק איך האָב צוגעגרייט פראַדוקטן, האָט די מלחמה געקענט דויערן
אַפילו אַ יאָר צייט... צוליב זעקס טעג וואַלט איך געשלעפט אַזוי פיל פעק?
מילא, איך בין זיי אַלץ מוחל, אַבי ס'זאָל שוין זיין שלום. גדה־שמאָדאַ,
גולן־שמאָלאָן, אַ פּפּרה דאָס אַלץ, דער עיקר מיינע קינדער זאָלן נישט
דאַרפן גיין נאָך אַ מאָל אין פּיער אַריין. איך וועל אייך זאָגן דעם אמת:
איך וואַלט דאָס אפשר נישט אַוועקגעגעבן, אַבער איך האָב שוין נישט

קײן נערוון. ווער האָט כּוח אויסצוהאַלטן פּון די שטענדיקע מלחמות? ווי לאַנג איז דער שיעור? אַהער אַדער אַהין, אַבי אַ סוף!

— גברת „דזשינדזשי“ — נעמט אַ וואָרט איינער פּון די געסט — איר זענט קעגן מלחמות? איך בין מקנא אייער מאַן. הלוואי וואָלט איך געהאַט אַזאַ גליק. „מיינע“ איז נישט אַזאַ פּאַציפּיסטקע. טאַמער עפעס, באַ-נוצט זי קעגן מיר דאָס מאַדערנסטע געווער. ביי איר גילט נישט קײן פּייער-איבעררייס. זי פּייפט אַפּילו אויף דער אונזאַ.

— הערט שוין אויף מיט דער פּאַליטיק! — פּאַרט אַריין אַ דריטע — איר ווייסט דאָך, איך האָב געהאַט צו טאָן מיט די לעבער. בין איך געגאַנגן גען צום פּראָפּעסאָר. ער האָט מיר, דאַנקען גאַט, צוגעטראָפּן. איצט פּיל איך מיר שוין בעסער. אַבער מיט דער חוט-השדרה איז נאָך נישט בסדר.

— עפעס מישט זיך מיר אין קאַפּ — רופּט זיך אַן אַ „ברונעטקע“ — קען זײן, אַז מיטן בלוט איז עפעס נישט גוט... אַבער איך האָב עס אין דר'ערד... זלאַטקע, דערלאַנג אַ שטיקל גענדזנס!...

די סעודה איז דערווייל געענדיקט. מען נעמט די „תהלימלעך“ און מען גייט „דאָווענען“. אייניקע פּרויען קיבעצן אין דער זייט פּון די מענער, און אַנדערע נעמען זיך אַליין צו דער „אַרבעט“. די אַטמאָספּער צעוואַרעמט זיך. מען שוויצט. אויס מלחמות, אויס אַראַבער — מען זעט נאָר די קאַרטן. מאַרגן איז שבת, קען מען איצט זיצן אַפּילו ביז פּאַרטאַג. צו קײן אַרבעט דאַרף מען נישט גײן און אין שיל אַריין — אַוודאי און אַוודאי נישט. די נערוון זענען אַנגעשפּיצט, די בליקן — אַנגעשטרענגט, דאָס האַרץ קלאַפט — מען וויל געווינען — און מען פּאַרשפּילט. עס גייט נישט!... אַבער אַוועקגיין פּון טיש — פּע. מען דאַרף שפּילן ביזן סוף... און מען שפּילט.

שרה-חיה אוו משה כלאצע
מיט זייערע שכנים

מחֹתָנִים

נאָך דעם ווי די מחותנים האָבן אָפּגעֶרעדט צווישן זיך, אַז די חתונה פון זייערע קינדער וועט פאָרקומען אָנהייב תמוז, האָבן ביידע צדדים אָנגעהויבן זיך גרייטן צום גרויסן טאָג אין זייער לעבן.

די מחותנתטע, גברת דובדבני, האָט נישט געקענט אָפּרייסן זיך פון די נייע מחותנים אירע — משה כלאַצע און שרה־חיה, זיין ווייב. זי, די גברת דובדבני, האָט געהאַלטן די קלאַמקע אין דער לינקער האַנט און שטייענדיק אויסגעֶדרייט מיטן פנים צום גרויסן סאַלאָן, האָט זי נישט אויפּגעהערט שאַקלען מיט דער רעכטער האַנט הין און צוריק און ווינטשע־ווען: „נאָר אין אַ גוטער און מזלדיקער שעה רבונ־של־עולם. ס'זאָל זיין, ווי מ'זאָגט, מיטן רעכטן פּוס. מיר זאָלן פון זיי גרויס נחת האָבן, גאָטעניו. וועמען־וועמען, אונדז קומט עס אָודאי און אָודאי“.

שרה־חיה איז געווען גערירט. די ווינטשעוואַניעס פון גברת דובדבני האָבן זי ווייך געמאַכט און צעשמאַלצן ווי פוטער אונטער דער זון. תחילת האָט זי מיט אַ ברייטן שמייכל, געשאַקלט מיטן קאָפּ אַרויף און אַראָפּ. געפרוווט אויך עפעס זאָגן, אָבער די גברת דובדבני האָט איר נישט צוגע־לאָזט צום וואָרט. לסוף האָט שרה־חיה נישט געקענט זיך מער באַהערשן, האָט זי זיך מיט אַ מאָל צעכליפּעט, אַרויסגעכאַפּט פון דער גרויסער טאַש אַ ראָז טיכעלע און גענומען ווישן זיך די אויגן. דערביי האָט זי געמורמלט: „פון איינער מויל אין גאַטס אויערן, מחותנתטע טייערע. אַזעלכע גאַלדענע קינדער... צוויי מלאכים... אַ קלייניקייט: אַ חתונה!... אַז מ'קען היינט פּראַ־ווען אַ חתונה — נאָך אין אַזאַ גרויסן זאַל, מיט אַזוי פיל הונדערטער געסט...“

— נישט קיין הונדערטער, נאָר ברוך־השם קנאַפע טויזנט — האָט משה כלאַצע זיך אַריינגעמישט — אויף צעזעצעניש די שוואַים. אויב יאָ פּראַווען אַ חתונה — איז מיטן גאַנצן קנאַק. איך האָב ליב ראָזמאַך און כ'האָב פיינט קאַרגע מענטשן.

ביי די ווערטער האָט שררה־חיה אַ צייגעטאָן איר מאַן ביים אַרבל און צווישן איין שמייכלעלע און דעם צווייטן; צווישן איין טרער און דער אַנדער־רער, צוגעוואָרפֿן, שטילער־הייט, איר מאַן אָפּגעהאַקטע ווערטער:
— משהניו, מאַך צו ס'מויל. דו קענסט דאָך איר מאַן... אַ גאַלדענער מענטש... ער וועט זיך אויפהענגען פֿאַר אַ גראַשן... אָנגעשטאַפט ווי אַ חזיר... זאָל נאָר זיין זונדל צעטראַסקען דאָס גלאַז... אַז צעטראַסקעט און צעזעצט זאָל ווערן דאָס פעסל פֿון צווייטן שטאַק... ווייסט דאָך וועמען איך מיין... משהניו, שליס שוין צו „ס'קעסטעלע"... קענסט נאָך, חלילה, אַלץ קאַליע מאַכן.

דער גברת דובדבני איז, זעט אויס, נמאס געוואָרן צו האַלטן די קליאַמ־קע, האָט זי אַ צייגעטאָן די טיר, געזאָגט אַ גוטע נאַכט און געלאָזט זיך מיט איר מאַן, מיט ברוכ, גיין אַראָפֿ־צו, איבער די טרעפּ, צום אַרויס־גאַנג. ווען זיי זענען צוגעקומען צו זייער אויטאָ, וואָס האָט אויף זיי, אונט, געוואַרט, האָט די גברת דובדבני זיך אויסגעדרייט, געקוקט אויפֿן שיינעם בנין פֿון וועלכן זיי זענען אַקאַרשט אַרויס און אַ זאָג־געטאָן צו איר מאַן:
— אוינדער טעכטערל וועט איבער הונדערט און צוואַנציק יאָר באַ־קומען אַ גאַנץ שיינע ירושה.

אויף דעם האָט ברוך געענטפֿערט:

— מיך וועט נישט אַרן, אַז עס וועט זיין עפעס ווייניקער פֿון הונ־דערט צוואַנציק, וועדליק דער אַ כלאַצע, צי קליאַטשע, זעט אויס, וועט ער לאַנג נישט אָנציען. און זי, דאָס ווייב זיינע, די חיה...
— שררה־חיה...

— יאָ, שררה־חיה, איז דאָך אַזוי אויסגעדאַרט ווי אַ פֿאַדעשווע. שיינע מחותנים...

— און דיין יחוס איז אַ גרעסערער? איך ווייס דאָך יאָ.

— דערפֿאַר איז דיין יחוס גאָר אַ גרויסער — עפעס אַ קלייניקייט — בערעלע קוראַלאַפּניקס אַ טאַכטער!

— ברוכל, הער אויף צו בעקען און לאָז שוין דעם מאַטאַר. האָסט גע־מאַכט אַ קאַריערע, מאַן מיינער. דיין טאַטע האָט געטריבן אַ פֿאַר פֿערדלעך און דו טרייבסט אַ מאַשין. אדון דובדבני, ווי לאַנג איז דען, אַז דו האָסט געהייסן וויינשלוּפּ?

לאַזנדיק דעם אויטאָ אין גאַנג, אויפֿן וועג קיין חולון, האָט ברוך דובדבני גענומען רעדן וועגן תכלית:

— ער, דער כלאָצע צי קליאַטשע מיינט, אָז ער האָט דאָ געטראָפֿן יענעם נאַר... ער וויל, אָז איך זאָל דעם קודלאַטן בחורעץ זיינעם ממש אָפֿ־ גילטן... געטראָפֿן ס'אַרט. ער קען מיך קושן דאָרט, וווּ די יידן האָבן גערוט...

— האַלט זיך נישט אין גרויסן, ברוכל, — האָט זיין ווייב באַמערקט: ער כאַפט נישט אַריין קיין גרויסע מצאָה... זע, צי נישט איבער ס'שטריקל. אויב דער קודלאַטער בחורעץ, גאַדעלע, דיין צוקונפטיק איידעמל וויל זי נעמען — דאָרפסטו אים צוצאָלן וויפל ער וויל.

— וואָס הייסט, „וויפל ער וויל?“ ער האָט זיך דאָך איינגעשפּאַרט, דער מחותן דיינער, מען זאָל איינלאָדן אַזש טויזנט געסט. ווייסט כאַטש וויפל ס'קאָסט היינט איין פּאַרציע? אפשר פּופציק פּונט!

— הער, ברוך, וועדליק ס'גייט דאָ, וועט דער נייער פינאַנס־מיניסטער סיי־ווי צונעמען ביי דיר דאָס געלט. טאָ זאָלן כאַטש די קינדער הנאה האָבן. פּאַרגעס נישט — האָט פּראַדעלע צוגעגעבן — אָז אַ ביסל טשעקן וועלן דאָך אויך אַריינפאַלן.

— טשעקן וועט מען טאַקע באַקומען, אָבער ווי אַזוי וועט מען דאָס מאַכן? זי, שררה־חיה, וועט שטיין אין איין זייט און כאַפֿן טשעקן און דו וועסט שטיין אין דער צווייטער זייט און כאַפֿן טשעקן. ווי אַזוי זשע וועט מען וויסן אַ חשבון?

— די טשעקן זענען דאָך פאַר די קינדער.

— אַלץ פאַר די קינדער!... וואָסי, איך צי שוין אויס די קאַפיטעס? איך וויל נאָך אויך לעבן!

— הער אויף צו פּלאַסקען. עס וועט דיר סטייען אויף צוויי לעבנס — האָט זיין ווייב ביז אַ קוק געטאָן אויף אים.

— מען דאַרף נישט אויפרייסן די אויגן. איצט, נאָך אַזאַ ביטערער מלחמה, שאַדט נישט צו זיין אַ ביסעלע סקראַמנע. אַפילו די רעגירונג האָט שוין אָנגעהויבן שפּאַרן.

— ברוכל, דאָ איז נישט שיפּיליאַווע. דאָרט, אין דאַרף, האַסטו גע־ מעגט זיין סקראַמנע. היינטיקע צייט, ווען מען גרייט שוין אַטאָם־באַמבעס, דאַרף מען אַריינכאַפֿן וואָס עס לאַזט זיך און וויפל עס לאַזט זיך. ווער קען איצט וויסן וואָס מאַרגן וועט זיין? ווער קען היינט מאַכן פּלענער? קוק אָן: אונדזער דירה — אַ פּראַכט — האָט מיט זעקס יאָר צוריק געקאָסט נישט

מער ווי הונדערט טויזנט פונט. און איצט קאסט אזא דירה אפשר מער פון א האלבן מיליאן. און וויפל באטרעפט היינט אונדזער מיגרש? מיר זענען דאך מיליאנערן, ברוכל. די קינדער האבן מיר, ברוך-השם, פארזארגט מיט א שיינער דירה...

— ווער האָט פאַרזאָרגט? — איך!

— ווער דען דאַרף פאַרזאָרגן?

— משה כלצבע האָט נישט געקענט צו שטייער געבן? יא, א סך געסט וועט ער אונדו יא געבן. ווען אלע שפאָרן, ווען אלע נעמען, דאַרף איך גאָר געבן, און וועמען? ער זאל כאַטש זיין א מענטש!

— זאָרג נישט, איך ווייס נישט צי דיין איידעמל וועט קענען פאַרדיי-נען, אָבער אויסגעבן וועט ער יאָ קענען. און זיין פריש וויבעלע, דיין טעכטערל, וועט אים דערביי א סך צוהעלפן.

ווען עס איז געקומען דער גליקלעכער טאָג פון דער חתונה, ס'האָבן געשטראַמט די געסט אין גרויסן העל-באָלויכטענעם זאל אַריין, זענען די מחותנים געשטאַנען ביים אַריינגאַנג, געסמאָטשקעט זיך מיט משפחה און קרובים — און גענומען די טשעקן. נאָך דער חופה האָט עולם זיך אויס-געזעצט ביי לאַנגע און ביי קיילעכדיקע טישן — און גענומען „רייבן“ די סעודה. נישט איינער פון די געסט האָט דערביי געטראַכט: ס'קאָסט מיר אזוי פיל, לאַמיר אויסשלאָגן כאַטשבי א טייל פון די הוצאות — און מ'האָט געהאַקט די סאַלאַטן, די קיילעכדיקע חלהלעך, די פערטלעך עוף מיטן אַרבעס — אויף וואָס די וועלט שטייט. דער חתן האָט בשעתן עסן געפירט זיינע אויגן איבערן זאל און געציילט די געסט. ער האָט בערך אָפגעשאַצט — וויפל געלט עס איז אים היינט אַריינגעפאַלן. טויזנט געסט — איז פינף הונדערט פאַרלעך. דאָס הייסט פינף הונדערט טשעקן. רעכענענדיק אַפילו, אַמווייניקסטן, פופציק פונט א טשעק איז אַ קימאַלן פון... דאָ האָט ער זיך פאַרהאַקט. עס האָט אים נישט געפאַסט אַרויסצונעמען איצט, ביים טיש, אַ בלייפּעדער פון טאַש.

אָבער אז עס איז געקומען די גליקלעכע מינוט, די געסט זענען זיך פונאַנדערגעאַנגען, האָט חתן-פלה געאַיילט אַהיים, צו זיך אין דער נייער דירה. מיט קלאַפנדיקע הערצער האָבן זיי אַריינגעשפאַנט אין זייער טונקל-באָלויכטענעם שלאָף-צימער. פון אונטער די רויטע אַבאַזשורן האָט זיך צעגאַסן אַ גאַלדיק ליכט. דער חתן מיט דער פלה האָבן אַראַפגעוואָרפן פון

אַראָפּגעלאַכט פון האַרצן

זיך די אויבערשטע מלבושים, פאַרשלאָסן הינטער זיך די טיר און... גע-
נומען ציילן די טשעקן, פּדי צו באַרעכענען, וויפל געלט זיי האָבן היינט
פאַרדינט...

שרה-חיה קלעטערט אויף מצדה...

— וויסט, משהלע, איך האָב חשק זיך אַראָפּצוכאַפּן צו מצדה. מען זאָגט, אַז דאָס איז עפעס אַזאַ מקום... — ממש פּלאַי-פּלאים!

— אדרבה, וואָס פאַר אַ מקום איז עס? — פּרעג איך מיין שרה-חיה — לאַמיר הערן פּון דיר עפעס אַ קלוג וואָרט. באַווייז אַז דו ביסט אויס-געקאַכט אין דער געאַגראַפיע פּון אונדזער לאַנד.

— מצדה! — ווער האָט עס נישט געהערט פּון מצדה? ער גייט מיר פּרעגן, וואָס מצדה איז? דו, משהניו, הער-אויף צו פּראַווען עקזאַמענס... מיר גייט ער זאָגן וואָס מצדה איז...

— איצט איז מיר שוין אַלץ קלאַר — זאָג איך צו מיין מותקל — האָסט מיר שוין געגעבן צו פאַרשטיין... איז וואָס-זשע ווילסטו דאָרט זען? — וואָס, מותקל, זעט מען דאָרט, וואָס? — בין איך ציעקאָוע צו וויסן.

— אַז דו וועסט זיין דאָרטן וועסטו שוין זען — משה כּניאַקעלע — זאָגט צו מיר מיין ווייבעלע זיס און גיט צו: משה, דו וויסט דאָך, אַז איך האָב פּיינט אַ סך צו רעדן. מיר פאַרן צו מצדה. זאָלסטו שוין באַשטעלן צוויי פּלעצער.

נאָך אַזעלכע דיבורים זע איך שוין באַשיימפּערלעך, אַז מיר וועט אויסקומען שווער צו קעמפּן מיט שרה-חיה, זי זאָל זיך אָפּזאָגן פּון דאָזיקן פּלאַן, גיב איך אַ פאַר-אַריין מיט אַזעלכע דיבורים:

— שרהניו, דו וויסט? — מצדה איז אַ באַרג, אויף וועלכן מען דאָרף קלעטערן ווי אויף גלייכע ווענט. איז ווי-זשע, כּ'מין... — גלויב מיר, אַז איך קום מיט דיר אויס, קען איך שוין קריכן אַפּילו אויף גלייכע ווענט... מיר פאַרן!

— מילא, אַז דו האָסט זיך אַזוי איינגעקעשנט — איז אדרבה! האָב איך באַשטעלט צוויי פּלעצער און יאָדאַ, אין וועג אַריין. אַרויספאַרנדיק פּון באַר-שבע גיבן זיך פאַר אונדז אַ צעלייג די וויס-

טענישן. דער שטויב נעמט קריכן דורך די פענצטער אין אויטאָבוס אַרײַן.
שרה־חיהלען ווערט דושנע. זי ווישט זיך דעם שווייס און פאַכעט מיטן
פעכער. דערנאָך רופט זי זיך אָן צו מיר:

— אַ שפּאַציר האָט זיך אים פאַרגלוסט... מצדה האָט ער געוואָלט
זען... און איך, נאַר, לאָז זיך אָנרעדן... ס'דאָך אָן אמתער גיהנום... נישט
אומזיסט לעבן דאָ נישט אַפילו קיין פליגן...

וואָס איז דאָ לאַנג צו ברייען? ביז איך בין אָנגעקומען צו מצדה, האָט
מיך שרה־חיה געהאַלטן אין איין יאָדען. און זי איז דאָך גערעכט אויך:
אַ מענטש מיט אזאַ פּראָטעקציע ווי איך, זאָל דאָס נישט קענען אויספועלן
ביים רבונג־של־עולם, אָז ער זאָל אויפהערן אַזוי ברענען און בראַטן, בפרט
דעמאָלט, ווען מיין ווייב פאַרט צו מצדה? וואָס פאַר אַ מאַן בין איך?...
דער אויטאָבוס האָט זיך אָפּגעשטעלט נאָענט צום באַרג. מיר זענען
אַרויסגעקראַכן און אויסגעגלייכט די ביינער. האָסט שוין געזען מצדה? —
אַט האָסטו אים.

— וועמען מיינסטו דאָס — האָט שרה־חיה אויסגעשטעלט אויף מיר
אַ פאַר פאַרחידושטע קוקערס — איך קען דאָ קיינעם נישט.
איך מיין מצדה, אָט דעם באַרג מיט די גלייכע ווענט. מיר וועלן באַלד
נעמען קריכן אויף אים. דו זעסט, ווי די טויזנטער מענטשן פאַכען מיט
דער נשמה, אַ ליאָדע גליטש מיטן פּוס — און אַדיע שרה־חיה... מען פליט
גלייך אין גן־עדן אַרײַן...

— וואָס הייסט מען קריכט? — חידושט זיך מיין מותקל — זאָלן
מיינע שונאים קריכן אויף אַלע פיר — וואָס האָב איך דען דאָרט צו זען?
אַ וויסטאָווע פון נייע פאַסאָנען? עפעס אַ נייעם פּילם? אַ קאַפע? צו וואָס
זאָל איך קריכן אַהין? טפו זאָלסטו ווערן! זע נאַר, ווהיזן ער האָט עס מיך
געבראַכט!

— כאַפּ אַ קוק, שרה־חיהניו, אָט קלעטערט דאָרט טעלצע די דיקע און
מירקע די מפולתניצע... און יענטעלע, מענדעלעס, שטעלט די דריבנע
פיסעלעך...

— מיר גייען אויך! רופט־אויס שרה־חיה — אויב זיי קלעטערן, קענען
מיר נישט אָפּשטיין... וואָס וועט מען זאָגן אויף מיר? קום!
מיר האָבן גענומען שטעלן פּיס אויף דער שמאַלער שלאַנגען־סטעזש־
קעלע, וואָס פּירט צום שפיץ פונעם באַרג. יעדער טראַט איז געווען באַגלייט
מיט דער פּראָגע: „נאָך ווייט, משה, צום שפיץ באַרג?... איך האָב מורא...“

— הער־אויף אזוי צו רעדן, קוק נישט אַרונטער... האַלט זיך!... אַט פליט אַ שטיין!...

מיר קלעטערן ווייטער, כאַטש די פיס ברעכט־זיך־אונטער. איך זאָג צו שרה־חיהלען:

— וויסט, איך האָב דווקא ליב צו קלעטערן אויפן באַרג. אויפהייבן זיך אַלץ העכער און העכער! דאָס זעלבע אין דער פאַרטיי. פון דער הויך זעען די מענטשן אויס ווי פליגן... מען פאַרלירט מיט זיי יעדן קאַנטאַקט... דאָס איז גוט!...

פאַר אונדז פירט מען דורך אַ גרויסע גרופע בלינדע קינדער. זיי האַלטן זיך פאַר די הענט און ציטערן פאַר שרעק. איין מדריך * גייט פון פאַרנט און פירט זיי אַרויף־צו און דער צווייטער מדריך שטופט זיי פון הינטן. — ווהיין שלעפט מען דאָס די אומגליקלעכע קאַליקעס? — פרעגט מיך שרה־חיה.

— וואָס הייסט ווהיין? מען פירט זיי ווייזן דעם באַרג. די מויערן אויבן, הורדוסעס פאַלאַץ...

מיר קריכן, איבער דער סטעזשקע, ווי די מוראַשקעס. שרה־חיה גיט דערוויל אַ קוק אַראַפֿ־צו און איך זע — אירע פיס ברעכן זיך אונטער. איך זען זי אַוועק אויף אַ שטיין, כאַפ די וואַסער־פלאַש און באַשפּריץ זי מיט קאַלט וואַסער. זי באַקומט צוריק ס'חיות... איך פאַרבינד איר דעם קאַפּ מיט אַ טיכל, איינגענעצט אין וואַסער. אַ שכן, וואָס גייט מיט מיר, עצהט מען זאָל איר פאַרבינדן די אויגן. „דאָס איז די בעסטע רפואה, זאָגט ער, מען זאָל קענען זען דעם באַרג. אַנדערש — נישט זי וועט אַרויף און נישט זי וועט אַראַפּ.

איך טו ווי דער שכן הייסט מיר. מיר נעמען פירן שרה־חיהן פאַר די הענט צוזאַמען מיט די בלינדע... עס גייט ווי אַ מזמור — ביז מיר קומען־ צו צום אייזערנעם לייטער, ביים סאַמע שפיץ. הונדערטער מענטשן שטופן זיך אַרויף און אַנדערע הונדערטער — אַראַפּ. פונקט ווי ביים אַריינגאַנג אין קינאָ, צום צווייטן סעאַנס... עמעצער ציט אַראַפּ דאָס טיכל פון שרה־ חיהס אויגן. זי גיט אַ קוק ווי זי געפינט זיך און נעמט גלייך חלשן. מען בינדט זי צו מיט אַ דיקן שטריק צום לייטער און איך נעם געוואַלדעווען: יידן, ראַטעוועט! אַ העליקאפּטער, שנעל אַ העליקאפּטער!

* אינסטררוקטאָר.

ווען דער העליקאָפּטער קומט־אַן פאַל איך אויך אַוועק אין חלשות. אפשר — טראַכט איך — וועט ער מיך אויך פון דאַנען אַרויספירן... אָבער עס העלפט נישט. מען לאַזט אַראָפּ אַ שטריק, מען בינדט צו שר־ה־חיהן און איך זע, ווי זי נעמט זיך הייבן אַלץ העכער און העכער... עס ווערט מיר לייכטער אויף דער נשמה און איך קום באַלד צו זיך... מען שלעפט מיך אַרויף אויפן שפיץ פון מצדה. איך לאַז זיך גיין איבערן באַרג און באַטראַכט די חורבות פון די אַמאָליקע פעסטונגען, — דערביי טראַכט איך זיך: אויב איך געפין זיך דאָ, בין איך נישט קיין קלענערער העלד פון יענע גיבורים, וואָס האָבן אַמאָל דאָ געקעמפט... די איינציקע פראַגע, וואָס מאַטערט מיך איצט איז: „ווי אַזוי קריכט מען פון דאַנען אַראָפּ?“... שוין אַ וואָך נאָכן שפּאַציר. שר־ה־חיה ליגט נאָך אַלץ אין בעט און שרייט פון היץ: „מצדה“, „מצדה“... איך האָף, אַז עס וועט איר איבער־גיין. און אַז גאַט וועט העלפן, זי וועט קומען צו זיך, וועלן מיר, מירטשעם, אַרויספאַרן קיין אילת. דאָרט דאַרף מען נישט קריכן — נאָר ליגן אויפן זאַמד, אַדער פליעסקען זיך אין די שויםענדיקע כוואַליעס.

אויף אַפּרו

אַנומלט זאָגט צו מיר מיין ליב ווייבעלע, שרױַה־חיה:
— משהניו, אויף די פיר יום־טוב־טעג וועלן מיר אַרויספאַרן קיין
טבריה. באַשטעל שוין, באַצייטנס, אַ פּלאַץ פאַר אונדזערטוועגן.
— קודם־פּל — זאָג איך — האָבן מיר נאָר צוויי טעג יום־טוב. דער
דריטער טאָג איז שבת. צוזאַמען, דאַכט זיך, מאַכט עס אויס — דריי. איז
פּון וואַנען־זשע איז ביי דיר געוואָרן פיר?
— און ערב יום־טוב איז ביי דיר נישט קיין טאָג? — חידושט זיך
שרױַה־חיה. וועלכער אידיאָט אַרבעט עס דאָ ערב יום־טוב?
— איך.
— וועסטו דאָס מאָל נישט אַרבעטן — מאַכט מיין ווייבעלע — אַנשטאַט
זיצן — אין משרד — וועסטו בעסער פאַרן קיין טבריה.
וואָס זאָל איך דאָ מאַריך־זיין? איר פאַרשטייט שוין אַליין ווער עס
האַט אויסגעפירט. מיינע אַלע טענות, למשל, אַז אין אַזעלכע היצן קען מען
אין טבריה פאַכען מיט דער נשמה; אַז אין אַזאָ דירה ווי מיר האָבן איז
בעסער צו זיצן אין דער היים, עפענען דאָס קילונג־קעסטל און הנאה האָבן
פּון לעבן, אַדער אַז אויב שוין יאָ פאַרן, איז כאַטש קיין צפת אַדער מטולה
— האָבן געהאַלפן אַזוי ווי אַ קאַמפרעס פּון ספירט צו אַ צוויי־זייטיקן ברוך.
שרױַה־חיה האָט זיך פאַרעקשנט: נאָר קיין טבריה. און פאַר וואָס דווקא קיין
טבריה? ווייל איר חברטע פייגעלע, מיט איר מאַן דעם אינסטאַלאַטאָר,
זענען אויך געפאַרן אַהין. קען זי, מיין שרױַה־חיה, נישט אַפּשטיין. מחמת
אויף פייגעלען קען מען זיך פאַרלאָזן. יענע איז אַזאָ פייער, אַזאָ ברען, אַז
מען קען רויק פאַרמאַכן די אויגן און נאַכטאָן וואָס זי טוט.
נאָך מיט אַ פאַר טעג פּרױַער, איידער מען האָט זיך געלאָזט אין וועג
אַריין, האָט שרױַה־חיה געפאַקט די טשעמאַדאַנעס, אַרויסגענומען קליידלעך,
אַריינגעלייגט, צוריק אויפגעהאַנגען און ווידער אַרויסגענומען, באַטראַכט,
געשפּיגלט זיך, געפּרעגט ביי מיר אַ מיינונג און געטאַן, פאַרשטייט זיך,

פונקט דאָס פאַרקערטע. צום סוף איז אַלץ געווען פאַרטיק. די פיר גרויסע טשעמאַדאַנעס זענען געווען פאַרפאַקט. ערב יום־טוב האָב איך איינגעפאַקט אַלע מיינע זאַכן אין אַ פּיטשעמאַנטשיק וואַליזקעלע. און ווען שר־ה־חיה האָט זיך געפאַרעט אין קיך האָב איך מיין וואַליזקעלע אַריינגעלייגט אין איינעם פון אירע גרויסע טשעמאַדאַנעס — און גענומען שלעפּן די פעק אַראַפּצו, צו אונדזער „פעזשאָ“. פאַר וואָס שלעפּן? ווייל פונקט איז קאַליע געוואָרן די עלעקטריע און די ווינדע איז געבליבן שטיין. נאָך אַ נס, וואָס שר־ה־חיה איז נאָך נישט געווען פאַרטיק, אַנדערש וואַלט זי געבליבן שטעקן אין דער ווינדע. און קען זיין, אַז דאָס וואַלט נישט געווען קיין קרומע זאַך. ווייל ווען אַזאַ נס פאַסירט, וואַלטן מיר ביידע אויסגעמיטן אַ סך פּלאַגענישן און מאַטערנישן. אין אַזאַ צייט ווען אַ פאַר מיליאָן מענטשן לאָזן זיך אין וועג אַריין איז שוין אַ סך, אַ סך בעסער צו זיצן אין דער ווינדע איידער אין אייגענעם אויטאָ ערגעץ אין פעלד, אונטער אַ גליענדיקער זון וואָס שפּריצט מיט פייער.

בקיצור, איך האָב אויסגעסדרט די טשעמאַדאַנעס אונטן אין דער מאַשין און שר־ה־חיה האָט זיך אַוועקגעזעצט פון פאַרנט — אַ צעשטראַלטע מיט אַ נצחון־שמייכעלע אויף אירע ליפּן. „הייסט עס אַז מיר פאַרן דאָך קיין טבריה — האָט זי געזאָגט — תמיד ווען דו וועסט מיר נאָר פּאַלגן וועסטו קיין מאָל קיין חרטה נישט האָבן“ — האָט זי געקוקט צו מיר ווי אַמאַל, אין דער האַניק־וואַך.

איך האָב געלאָזט אין גאַנג די מאַשין און מיר האָבן „אַוועקגעפאַטשט“ פון תל־אביב קיין חיפה, אין דער ריכטונג פון טבריה. ווי נאָר מיר זענען אַרויסגעפאַרן פון שטאָט האָב איך דערזען אַן אויטאָ־קאַראַוואַן, וואָס דער צווייטער עק זיינער האָט מסתמא אַנגעשפאַרט אין חדרה. די אויטאָס האָבן אויסגעזען ווי אַ געשלאָסענע קייט וואָס איז געלעגן אויף דער רעכטער זייט פון פּביש און זיך געסמאַליעט אונטער דער זון.

— איך האָב דיר שוין נישט איין מאָל געוואָרנט, אַז אַן אויטאָ מוז האָבן קילונג — האָט שר־ה־חיה געזאָגט ווישנדיק דעם שווייס פון פנים און פונעם האַלדו. — אַז דו האַסט שוין יאָ געטוישט דעם אויטאָ, פאַר וואָס האַסטו נישט געטראַכט וועגן אַזאַ קלייניקייט ווי קילונג? אין אַזאַ כאַמסין, ווען עס פאַרשלאָגט דעם אַטעם און עס גיסט זיך פון דיר ריטש־קעסווייז דער שווייס, קען מען פאַרן אין וועג אַן קילונג? וווּ איז געווען

דיין שכל? כ'פיל דאך, ווי עמעצער וואָלט מיך אַריינגעלייגט אין אַ וואַנע מיט וואַסער — און געשטיקט...

— איך האָב געוואָלט קויפֿן אַן אויטאָ מיט קילונג, האָט מען מיר אַריינגערוקט אַן אויטאָ מיט באַהייצונג. — האָב איך זיך געפרוווט פֿאַר־ענטפֿערן.

— ביסט אַזוי ווי יענער מלמד: ער איז געגאַנגען קויפֿן אַ ציג, האָט מען אים אַריינגערוקט אַ באַק, און דער באַק איז משה כלאַצע — מיין מאַן — האָט שרעה־חיה גענומען זיך קאַכן.

— אין אַזאַ חמימה, טייערינקע, איז בעסער צו האַלטן פֿאַרמאַכט דאָס מויל, מחמת די היץ כאַפט זיך אַריין אין דער געמבע און דער מענטש ווערט נאָך מער אַפּגעשוואַכט — גיב איך איר צו פֿאַרשטיין. — בפרט, זאָג איך, אַז מיר דאַרפֿן אַזוי שטיין כאַטשבי נאָך אַ דריי־פיר שעה אויף איין אָרט.

— פֿאַר וואָס איז דיר נישט איינגעפֿאַלן אַרויסצופֿאַרן ביי נאַכט אַדער מיט אַ טאַג פֿריער?

— מיר איז אין גאַנצן נישט איינגעפֿאַלן צו פֿאַרן. דו האַסט געוואָלט טבריה, טאָ זיך און פֿרעגל זיך.

— איז אפשר פֿאַרן מיר צוריק?

— ווי אַזוי? איך קען זיך דען אַרויסבאַקומען? דער וועג איז דאָך פֿאַרלייגט. איצט קען מען זיך רוקן נאָר פֿאַרויס.

— מ'רוקט זיך דען? מ'שטייט דאָך אויף איין אָרט — האָט שרעה־חיה געזאָגט מיט אַ געבראַכענער שטימע — גאַטעניו, איך וועל דאָ אויסגיין, אומקומען...

עס איז איבעריק צו באַשרייבן ווי אַזוי די נסיעה איז פֿאַרגעקומען. יעדער איינער קען זיך דאָס שוין פֿאַרשטעלן. איך האָב מיין שרעה־חיה אַראַפּגענומען אין טבריה פונעם אויטאָ אַט אַזוי, ווי מען נעמט אַראַפּ אַ געבראַטנס פון אַ הייסער פֿאַטעלניע. וואָס ווייזט זיך אַרויס? גאַנץ טבריה האָט אויסגעזען אַזוי ווי מען וואָלט זי ראַפּטעם אַ כאַפֿ־געטאַן און אַריינגעשלידערט אין אַ פֿלאַקערדיקן גיהנום. מיר האָבן מיט די לעצטע פּוחות אַריינגעשלעפט זיך אין האַטעל אַריין, געעפנט די קילונג און זיך אויסגע־צויגן אויף די בעטלעך. פון גרויס מידקייט איז שרעה־חיה איינגעשלאַפֿן. איך האָב אויך צוגעמאַכט די אויגן און אַנדרימלט געוואָרן. אַט אַזוי זענען מיר אין די מלבושים אַפּגעשלאַפֿן אַ גאַנצע נאַכט.

צומארגנס, ווי נאָר שרה־חיה האָט געעפנט די אויגן, האָט זי אָנגע־
הויבן רעדן:

— משה, וואָס זאָל איך דיר זאָגן: עס איז אַ גרויסער נס אַז איך
לעב נאָך. נעכטן, בעת דער נסיעה, האָב איך געמיינט: שוין! דו ווערסט
אַן אלמן. און אַט דער געדאַנק, אַז עפעס אַ וויסטער שלאַק וועט מיך
ירשענען, האָט מיך געגעבן פּוח איבערצוטראַגן די גרויסע היץ און איך
האָב יאָקאָש אויסגעהאַלטן. איצט זיץ איך דאָ, אין צימער און ריר מיך
נישט פון אָרט.

און טאַקע: אין די עטלעכע טעג זענען מיר געזעסן אין האַטעל און
אַפילו די נאָז פון דאָרט נישט אַרויסגערוקט. מוצאי־יום־טוב ביי נאַכט,
ווען מיר זענען צוריקגעקומען אַהיים, האָט שרה־חיה זיך אָנגערופן צו מיר:
— מאַדנע, ווי מענטשן זענען דאָס פאַרנאַרישט! אויב זיצן די גאַנצע
צייט אין אַ פאַרמאַכט צימער, האָבן מיר עס דאָך געקענט מאַכן אין דער
היים — אין עטלעכע צימערן — גערױם, באַקוועם, אַן שלעפענישן, אַן
שוויצענישן — און עס וואַלט אונדז אויך קיין געלט נישט געקאָסט. משה,
ווי איז געווען דיין שכל? אַ מאַן ביסטו? ניין, אַ לעמעשקע. האָסט זיך
געדאַרפט אַוועקשטעלן פעסט: שרה־חיהניו, דו ווילסט טבריה? — אַן מיר!
און קען זיין, אַז דעמאָלט וואַלט איך אויך נישט געפאַרן. סיידן... סיידן מיט
עמעצן וואָס האָט אַ גרויסע מאַשין — מיט קילונג...

ס'איז איר אומעטיק

שרה-חיה איז געזעסן, ווי איר שטייגער איז, ביי דער טעלעוויזיע און זיך צוגעקוקט ווי א יונג פארל פירט א ליבע, מ'קושט זיך, מ'נעמט זיך ארום און אזוי ווייטער. איר מאן, משה כלאצע, איז געשטאנען אין קיך און גע-וואָשן די פלים. פלוצלונג האָט ער דערהערט זיין ווייבס קלינגענדיק שטימעלע:

— משה, משהניו, קום אָהער, וועסטו זען ווי ווייט מען איז שוין פאַרקראַכן. טפו זאָלן זיי ווערן! אָן בושה! קום, וועסטו אַנקוקן דאָס אויס-געלאַסן פאַרל. זע-נאָר ווי דער פאַרשוין האָט עס זיך צוגעכאַפט צו איר... עפעס אַ שטיק לאַבות, אַן אונטערוועלטניק, אַ גאַרנישט שבגאַרנישט... נאָר צו דעם טויג ער... אַ וועלט געוואָרן! און דאָס דאַרף איך צוקוקן ביי מיר אין שטוב.

— ווילסט נישט צוקוקן, ווער צווינגט דיך דען צו דעם? מאַך-צו דאָס קעסטל — און שוין. לייען אַ צייטונג, פרעס-אויס דאָס וועש, וויש אַרום דעם שטויב. עס פעלט דען אַרבעט? מ'דאַרף נאָר וועלן. פונעם זיצן יעדן טאָג ביי דער טעלעוויזיע, האָסטו שוין באַקומען אַזאַ „כ'בעט דיך איבער“, אַז ער גייט שוין אין פאַטעל נישט אַריין. און דווקא אין אַזאַ צייט, ווען פרויען פראַווען דיעטעס, ווערן אויסגעדאַרט און אויסגעקוואַרט אַבי אויסצוזען ווי אַ ברעטל.

— משה-כניאַקעניו, האָסטו שוין געעפנט דיין מיילעכל? ס'שיט זיך שוין פון אים? קענסט עס צומאַכן, שפאַן מיינער. גיי בעסער אין קיך אַריין און וויש נאָך אויס די פאַדלאַגע. זינט איך האָב אויפגעהערט אַכטונג צו געבן אויף דער עוזרת קען מען שוין אין קיך נישט אַריין. ווי קען זיין גוט, אַז דו פאַרעסט זיך דאַרט.

— חיהניו, פאָג וואָס פאַרעסטו זיך נישט אין קיך — ס'פאַסט זיך נישט? דיין מאַמע יאַכציע-דוואַסיע, האָט נישט געוואָשן קיין פאַלן? נישט געקאַכט קיין קרופניק דעם מאַן אירן, מרדכי-מנשה רבקה-לאהס? גע-

דענקסט נאָך מרדכי־מנשהן דעם לאַטוטניק? ער איז געווען דיין טאַטלעך און מיין גנעדיקער שווער — אַ ליכטיקן גן־עדן זאָל ער האָבן, און ער זאָל דאָרט עסן דעם שוֹר־הבר מיטן לוויטן פון דיין מאַמעס געקעכץ, זי זאָל דאָרט רוען און פרייען, עליה השלום. זי האָט דאָס מיר געשענקט אַ מציאה־לע, איר טעכטערל, נאָר קוויקן זיך מיט איר!...

— משהלע, האָסט חרטה אויפן שידוך? פאַרקערעווע דעם דישעל און פאַר צוריק קיין קוראַוואַליע, צו דיין טאַטן דעם האַניק־קוועטשער. ער האָט נישט געגעסן קיין קרופניק אָבער זשאַרקאַיעלעך האָט ער יאָ ליב געהאַט. דו ביסט דאָך געראַטן אין אים — האָסט אויך ליב זשאַרקאַיעלעך, אָבער נישט ביי שר־חיהו! האָסט אַ טריפהנע קישקע, ווילסט פרעסן זשאַרקאַ־יעלעך — גיי אין רעסטאָראַן, באַשטעל דאָרט — אפילו פעטע טשאַלנטס מיט קישקעס, געבראַטענע אינדיקעס, סטייק־פלייש, אייזל־פלייש, פערד־פלייש, קעמל־פלייש. עס פעלט דען אין לאַנד די דאָזיקע סחורה? און מיך לאַז־אַפּ. שוין גענוג, אַז איך דאַרף זיצן אין די אַוונטן און צוקוקן זיך צום דאָזיקן פאַסקודסטווע וואָס מען ווייזט מיר דאָ.

— האָסט דאָך הגאה דערפון, שר־חיהניו. ווען דו וואַלסט געווען אין אירע יאָרן, וואַלסטו אויך געטאַן דאָס זעלבע.
— אָבער נישט מיט דיר, משהניו, כּוואַלט מיר שוין געפונען מיינס גלייכן.

— נישטאַ קיין נאַראַנים. איין פערד איז געווען, האָט מען אים אויס־געכאַפט.

— אַן אַלט פערד אויף צוויי פיס וואָס הייסט משה כלאַצע.
— און אַ חיה וואָס איז אַ מענטש און הייסט שרה.
— משהניו, שוין! לאַמיר אויפהערן. אַז נישט וועט מען זיך אָנהייבן זידלען און איך האָב פיינט מיאוסע ווערטער. דו זאָגסט, אַז איך זאָל צו־מאַכן דאָס קעסטל, וואָס־זשע זאָל איך טאַן? וואַלט איך געהאַט געזונטע גערוון, וואַלט איך גענומען אין האַנט אַריין אַ צייטונג, כּוואַלט געעפנט דעם ראַדיאָ. אָבער ווי נאָר מען עפנט דעם ראַדיאָ הערט מען נאָר ווי מען שיסט, ווי מ'הרגעט. קאָאליציעס, ווער איז אַ ייד, נייע שטייערן, מען רעדט און מען רעדט, מ'פלאַלט — נאָר משוגע צו ווערן. און אַזוי בין איך ווייניק גערועוויש? משהלע, וויפל מלחמות האָב איך שוין דורכגעמאַכט?
— אַ האַלבן טויך — און אויב דו וועסט נאָך צוגעבן די מלחמה, וואָס דו פירסט מיט מיר, וועסטו שוין האָבן גאַנצע זיבן מלחמות.

— משה, ווער האָט דאָס אַלץ אויסגעטראַכט ?

— וואָס ?

— כ'מייך, די אַלע טעכניקעס אויף צו הרגענען מענטשן, אויף משוגע

צו מאַכן מענטשן. ווער דאַרף די דאָזיקע אַלע טעכניקעס ? וואָס גיט מיר
דאָס דאָזיקע קעסטל ? איך דאַרף צוקוקן ווי זיי הליובקען זיך דאָרט ? און
אַזוי ווייס איך דאָס נישט ? איך דאַרף מיך ביי זיי לערנען ? פאַר דעם דאַרף
איך צאָלן געלט ? דאָס איז די היינטיקע „קולטור“ ?

— שרה־חיהניו, די וועלט גייט פאַרויס. אַמאָל האָט אַ פרוי אין די

לאַנגע אָונטן געשטריקט, גענייט, געפרעגלט גריוון, געלייענט ביכלעך,
געלאַטעט העמדער, געוואָשן און געצוואָגן די קינדער און היינט זיצסטו
ביים קעסטל און מ'ווייזט דיר פילמען. מ'רעדט צו דיר. אַט קוק־אָן יענע
דאָרט, אויפן עקראַן. זי רעדט, יאָ ? אַבער ווען איך וויל נישט הערן,
ס'נעמט מיר שלאָגן צו דער גאַל, גיב איך אַ דריק דאָס קנעפל — און שוין.
אויס. זי רעדט נישט מער. אַבער, אַז דו צערעדסט זיך, קען מען דיך קיין
מאָל נישט אָפשטעלן. פאַרשטייט שוין דעם אונטערשייד ?

— אַוודאי פאַרשטיי איך. ווען איך וואָלט געפאַקט יענעם פאַרשוין,

וואָס האָט אויסגעטראַכט די אַלע שמאַכטעס, וואָלט איך אים צעריסן אויף
שטיקער. ווער דאַרף דאָס ?

ס'מיר סקוטשנע, משהניו. די טעלעוויזיע האָט אָפגעשאַכטן די קאַרטן.

מיט יאָרן צוריק זענען מענטשן געזעסן אין די אָונטן און געהאַקט אַ
קערטל, הנאה געהאַט פונעם לעבן. און היינט ? — היינט זיצט מען טאָג
און נאַכט און מ'קוקט־אַריין אין קעסטל. וויי, וויי וואָס פון אונדז איז
געוואָרן !...

ווי נעמט מען אַ דירה?

- משהלע, כ'וויל מיט דיר רעדן.
- וואָס אַ שטייגער, למשל, ווילסטו מיט מיר רעדן?
- כ'וויל דיר דערמאָנען, מאַן מיינער, אַז מיר האָבן אַ טאַכטער, הייסט זי רבקה.
- און איר אמאלע הייסט שרה-חיה.
- ווייסט דאָך יאָ. האָט די דאָזיקע רבקהלע אַ חבר, וואָס קומט צו איר אַרײַן.
- און דער חבר איז אַ בחורעץ מיט אַ לאַנגער טשופרינע, אַ צע-כראַסטעט העמדל, ענגע רויטע הויזן און ער פאַרט אויף אַ מאַטאַציקל. איך ווייס שטענדיק ווען ער קומט און ווען ער גייט אַוועק.
- פון וואָנען ווייסטו, ווען ער גייט אַוועק? דיין טעכטערל שליסט דאָך צו די טיר, מען זאָל איר, חלילה, קיין עין-הרע נישט געבן.
- יעדן פרימאָרגן, אַרום דריי אַ זייגער, ווען ער לאָזט דעם מאַטאַר פונעם מאַטאַציקל, וועק-איך-מיך-אויף און כ'קען מער נישט איינשלאָפן. דעריבער ווייס איך גענוי ווען ער געזעגנט זיך מיט דיין טעכטערל.
- משהניו, וואָס איז די נפקא מינה?
- שרה-חיהניו, ביי דיר איז שוין גאַרנישט קיין נפקא מינה? דו האָסט זיך אויך אַזוי אויפגעפירט?
- אַמאָל איז געווען אַן אַנדער וועלט. היינט אָבער לעבט מען פריי. מען דאַרף זיך נישט קרעמפירן, וואָס אַרט דיר? זאָלן די קינדער הנאה האָבן, דו ווייסט דאָך יאָ: ביז מ'האַדעוועט עס אויס אַ קינד!...
- שרהלע, די טבע פון דער וועלט איז, אַז קינדער האָבן נאָך קינד-דערלעך. און דיין רבקהלע, ווי איך ווייס, איז ווי צוויי טראַפנס וואַסער געראַטן אין איר אמאלע. זי קרעמפירט זיך אויך נישט. איז טאַמער וואָס-ווען...

— א, דאָס וויל איך טאַקע. האָסט געטראָפּן אין סאַמע פינטל אַריין.
וועדליק איך פאַרשטיי, האַלט עס שוין זייער ווייט...

— וואָס?!

— וואָס האָסטו זיך אַזוי דערשראָקן, מיינסט, אָ דאָרט, ביי רבקהלעך
אין צימערל, פּראַווען זיי תעניתים אָדער לערנען משניות? ווען זי וואָלט
זיך מיט איר חבר אַזוי געהאַלטן ווי אַמאָל איך מיט דיר פאַר דער חתונה,
וואָלט דאָך קיינער צו איר נישט געקומען. זי וואָלט פאַרזעסן אין דעם
גרויען צאַפּ אַריין. היינט, משהניו, מוז מען זיין העפלעך, צוגעלאָזן. און
איך גיב שוין אַכטונג, אַז פון דעם אַלעמען זאָל, חלילה, נישט אַרויס-
שפּרינגען עפעס אַזוינס, מיר זאָלן דערפון צרות האָבן. די קינדער ווילן
חתונה האָבן. צעעפּן-נישט אַזוי דאָס מויל. יא, זיי ווילן חתונה האָבן. אַט
אַזוי האָט מיר רבקהלע געזאָגט. מ'דאַרף עס מאַכן טשיק-טשאַק און שוין.
מיר וועלן נישט פּראַווען קיין גרויסע חתונות, קיין אויפנאַמעס. איך בין
מוחל אונדזערע גוטע פּריינד זייערע טשעקן. זאָלן זיי זיך וואַרען מיט זיי
געזונטערהייט. איך וויל נישט אויסגעבן און כּווייל נישט באַקומען. מ'וועט
עס מאַכן אין ראַבינאַט — און שוין.

— איז דאָך גוט. נו און אַ דירה, פּרנסה.

— וואָס שייך אַ דירה — איז ביטער. און מפּוח פּרנסה וועט מען
שוין זאָרגן שפּעטער. אַ פאַר געזונטע הענט האָט ער — זאָל ער גיין
אַרבעטן. היינט פעלט נישט קיין אַרבעט.

— אוודאי.

— וואָס איך קען אים פאַרזיכערן איז — אַז קיין קעסט וועט ער
ביי אונדז נישט באַקומען.

— דאָס ווייס איך. אָבער וועגן אַ דירה דאַרף מען שוין אַ טראַכט טאָן.

— אויב ס'האַנדלט זיך נאָר אין טראַכטן איז אונדזער רבקהלע שוין

פאַרזאָרגט מיט אַ דירה. איך טראַכט שוין, שרה-חיהניו.

— משהניו, מאַך זיך נישט תּמעוואַטע. האָסט געוואָלט האָבן קינדער

— דאַרף מען זיי פאַרזאָרגן.

— און ווער האָט מיך פאַרזאָרגט? פון דעסטוועגן, ווינען מיר אין

אַ גאַנץ שיינער דירה. האָסט שוין פאַרגעסן? מיר זענען געקומען אַהער

הויל און נאַקעט און פון דעסטוועגן האָבן מיר זיך יאַקאָש דאַראַביעט.

היינט אַ דירה? דו ווייסט וואָס דו רעדסט? איך האָב אַ פּערטל מיליאָן?

— איז וואָס-זשע וועלן זיי טאָן — וואָלגערן זיך אויף דער גאַס?

— זיי וועלן זיך פארשרייבן אויף א דירה פאר יונגע פארלעך.
— ביז מען וועט זיי געבן א דירה, וועלן זיי שוין האבן א האלבן טויז
קינדער.

— איך הייס זיי דען האבן קינדער? וואָסי, ס'ברענט? מ'ווייט זיי פון
קהל? זיי קענען נישט צוואַרטן? די גרויסע צדיקים מוזן שוין מקיים זיין
די מצווה פון פריה ורביה? שוין?! דער גרויסער גערער חסיד מיט די
קודלעס — דיין צוקונפטיקער איידעמל, קען אַ ביסל צוואַרטן, ער פראַ-
וועט דאָך נישט קיין תעניתים. דיין אמאָלע, אַ ליכטיקן גן־עדן זאָל זי
האַבן, וועט געוויס האָבן נחת וואָס איר אייניקל האָט גענומען אַזאַ תכשיט.
אַלע ווייבער אין גן־עדן וועלן איר מקנא זיין...

— משהלע, גענוג געפלאַפלט. די פראַגע איז וווּ נעמט מען אַ דירה?
אַמאָל האָט אונדזער ערשטע דירה געקאָסט צוויי טויזנט לירות; די צווייטע
— צוועלף טויזנט; די דריטע — דרייסיק טויזנט; און די פערטע —
ס'הייסט די איצטיקע; פופציק טויזנט לירות. האָבן מיר געטוישט די
דירות, גענומען משפּנטאס — און פאַוואַליע אויסגעצאָלט. אָבער אַז היינט
קאָסט אַ ליאָדע דירה אַ פערטל מיליאָן — טאָ פון וואָנען וועלן מיר נעמען
אַזוי פיל געלט?

— וווּ שטייט עס געשריבן, אַז דיין רבקהלע מוז חתונה האָבן דווקא
מיט אַ יונגן בחור? דער עיקר איז דאָך — ער זאָל האָבן אַ דירה.
— דאָס קען האָבן נאָר אַ רייכער אַלמן.

— איך קען איינעם אָן אַלמן. אַזאַ יאָר אויף מיר. ער פאַררוקט אין
אַרבל אַ טויז אַזעלכע קודלאַטע בחורים ווי רבקהלעס.
— ביי מיר האָסטו געפּוועלט.

— גוט. וועל איך רעדן מיט דיין טעכטערל.
ביידע האָבן זיך אַ וויילע פאַרטראַכט און דערנאָך שווער אַפּגעקרעכצט.
— וואָס־זשע וועט טאָקע זיין? וווּ נעמט מען אַ דירה?

איינשפּאַרונגען

— משהניו, וואָס קרעכצסטו? די געגרילטע הון האָט דיר נישט געשמעקט?
דאָכט זיך, אַז דאָס פלייש איז אַזוי ווייך און ברוין, אַז סע צעגייט אין
יעדן אָבר.

— נאָר וואָס? די ביינדעלעך צו דער יויך זענען נישט געווען געשמאַק?
פונעם גלעזל וויסקי ביסטו נישט צופרידן? דער אַנאַנאַס אינעם קאַמפּאַט
איז נישט פריש?

— מיין טייער ווייבעלע, ווער האָט צו דיר טענות? אין די בעסטע
רעסטאָראַנען קאָן מען נישט באַקומען אַזאַ געשמאַקן, היימישן און באַ-
טעמטן מיטאַג.

— וואָס־זשע קרעכצסטו?

— ווייל איך ווייס, אַז דאָס קאַסט אַזוי טייער.

— דו דערציילסט מיר וויפל דאָס קאַסט? אַ שטיקל ציבלקעלע קאַסט
דאָך שוין אַ פונט. אַ זליבעדע ירקות קאַסט... ס'דען דאָ אַ פרייז? ז'ער
ירקותניק טוט דיר אַ טובה, אַז ער פאַרקויפט דיר אַ ביסל גרינצייג. און
דער מכולתניק — ער וויל שוין בכלל מיט דיר נישט רעדן. ער זאָגט:
„צו וואָס זאָל איך דיר פאַרקויפן היינט, פאַר דעם פרייז, אַז מאַרגן וועל איך
פאַר דער סחורה קאַנען נעמען טייערער.“ אַבער זאָרג נישט, אויף דעם
הייס איך שרה־חיה, איך, אַז כ'האַב נאָר געלט, קאָן איך אַלץ צוגרייטן.
אויף מאַרגן קריגסטו ביי מיר אַ געבראַטנס, אַז דו וועסט זיך אַזוי פאַס־
מאַקעווען, ווי דו וואַלסט געגעסן אין אַ האַטעל, אויף אַ גרויסער אויפנאַמע.
— מוחל, דאָרט קריגט מען אַ מפה אין אַ קליין טעפעלע.

— ביי מיר אַבער וועסטו, אַם־ירצה־השם, קריגן אַ גוט שטיקל קישקע
מיט אַ טשאַלנט דערצו.

— ביסט אַן אשת־חילל, שרה־חיהניו!

— אַבי דו ווייסט. אַבער זאָג מיר משהניו, ביי אַזעלכע פרייזן, ביי
אַזעלכע שטייערן, ווי אַזוי וועט מען קאַנען לעבן? שאַ, האָסט געזען דאָס

אינדיק־פלייש וואָס איך האָב איינגעהאַנדלט? און דעם ווורשט? — גאַלד און ברייליאַנטן! און די אייער האָסטו געזען? אַזוי ווי פון אַ גאַנדו. איינס און איינס! צו וואָס דאַרף איך דעם מכולתניק? — פונעם מושב ברענגט מען מיר פרישינקע אייער פאַר דעם זעלבן פרייז. פון היינט אָן וועט מען מיר שוין ברענגען אויך מאַראַנצן און אַפילו באַנאַנעס — גלייך אין שטוב אַריין. איך וויל נישט אָנקוקן דעם פּרצוף פונעם ירקותניק. ווען איך פרוּוו אויסקלייבן אַ ביסל פאַמידאַרן עפנט ער אויף מיר אויף זיין ווערעמדיק מויל: „שרה־חיהניו, גברת כלאַצע, וואָס טאַפט איר אַזוי פיל? איר האָט דערפון הנאה? וואָס מאַכט איר קאַליע? איר וויסט וויפל אַ פאַמידאַרל קאַסט? גאַטעניו, זאַל איך האָבן אַזאַ שטיק גאַלד... איר וויסט אַפנים נישט וואָס ס'טוט זיך היינט. פון וואַנען קומט איר — פון אַ נסיעהלע אין אויס־לאַנד?"

— וואָס נעמסטו זיך איבער, וואָס אַזאַ פּראַסטע כלי בעלעמעטשעט דאַרט. איך האָב פיינט גראַשנדיקע קרעמערלעך.

— משהניו, ער מאַכט בעסערע געשעפטן פון דיר. דו, אַז דו וועסט דאַרפן חתונה מאַכן דיין טאַכטער וועסטו נישט האָבן קיין געלט צו קויפן פאַר איר אַ דירה. אָבער דער ירקותניק, האָט ברוך־השם באַוואַרנט זיינע צוויי טעכטערלעך מיט לוקסוס־דירות אין שיפון בבלי. אַנדערש פאַסט אים נישט.

— אפשר וועט דיין טעכטערל באַקומען אַ רייכן חתן?

— זי האָט דעם זעלבן מזל וואָס איר מאַמע. וואַלט מיין מאַן געווען אַ גביר, וואַלט מיין איידעם אויך געווען אַ גביר. געלט גייט צו געלט. אָבער אַז מיר איז באַשערט געווען זיך מוטשען, האָב איך אַריינגעכאַפט משה כלאַצען.

— גוט. איצט וויל איך גיין אַ ביסל זיך אַפרוען.

— נאָר דו דאַרפסט זיך אַפרוען? עגאַסט! אַט בין איך שוין פון גאַנץ פרי אויף די פיס און דיר פאַלט גאַרנישט איין, אַז איך דאַרף מיך אויך „אַ ביסל אַפרוען“. צען אַ זייגער פרי בין איך שוין געווען אויפן מאַרק און אַלץ איינגעקויפט. נאָך אַ נס וואָס רומאַ, מיין עזרת, האָט מיר גע־האַלפן שלעפן די פעק אין אויטאַ און שפּעטער אין שטוב אַריין. דערנאָך בין איך געגאַנגען צו דער פּריזיערקע, האָב איך מיך דאַרט ווידער אַנגע־מאַטערט אַ פאַר שעה. געקומען פון דאַרט בין איך געלאָפן מעסטן דאָס קליידל. דיין קווינקלע, עטעלע האָט דאָך קומענדיקע וואָך אַ חתונה. איצט

דאָס קאָכן! איך גיי דאָך נישט אַרויס פון קיך! און אַז איך וויל מיט דיר רעדן אַ וואָרט, זאָגסטו אַז דו ביסט מיד... און ווען ביסטו נישט מיד? נאָר איך דאַרף זיין געזונט און אַלעמען באַדינגען.

— וואָס־זשע ווילסטו, שרה־חיהניו? אַרויס מיט לשון!

— גיב אַ קוק: מיט די עטלעכע טויזנט פונט וואָס דו פאַרדינסט אַ חודש קומען מיר יאַקאַש אויס. פאַרשטייט זיך, אַז אַנדערע לעבן בעסער פון אונדז.

— ווילסט זאָגן — ערגער פון אונדז...

— וואָס קען שוין זיין ערגער? איך וועל גיין איינשפּאַרן קישקע־געלט? כּעל מיר זשאַלעווען עסן? שוין גענוג, אַז היינטיקס יאָר זענען מיר אין ערגעץ ניט אַרויסגעפאַרן. צי עס זענען פאַראַן קבצנים, האַלע־דראַנצעס, שנאַרערס? — אַוודאי זענען זיי פאַראַן! אַז זיי האָבן אַזוי פיל קינדער, טאָ ווער קען זיי אַלץ נאַסטאַרטשען?

— ביסט גערעכט. מיר האָבן אויך געקאַנט האָבן אַ סך קינדער...

— ווער איז דאָס דער „מיר“? נישטאָ ווער עס זאָל לאַכן... זע נאָר דעם גרויסן אויפטווער... משה כּניאַקעלע! האַסט בלויז צוויי קינדער, זאָלן געזונט זיין, און דער קאַפּ ווערט מיר שוין אויסגעדאַרט ווי צו מאַכן זיי פאַר לייט.

— מ'דאַרף שפּאַרן.

— פון וואָס זאָל איך שפּאַרן? אפשר וועסטו מיר זאָגן ווי אַזוי? עסן דאַרף מען? אַז אויטאָ מוז מען האָבן? אַנדערע האָבן צוויי אויטאָס — דער מאַן באַזונדער און דאָס ווייב באַזונדער. אַט האָבן מיר שוין איין מאַשין איינגעשפּאַרט. בענזין? וויפל מ'דאַרף פאַרן — פאַרט מען — שוין! פאַר וואָס זאָלן די „אַרעמע שיכטן“ — ווי מען רופט זיי — אויך נישט רוען איין מאָל אין וואָך?

— למשל?

— למשל, איין מאָל אין וואָך עסט מען נישט קיין פלייש, מ'טרינקט נישט קיין אַראַק, קיין זיסע טיי, מ'פרעגלט נישט קיין „טשיפּס“ אויף בויםל, וואָס וואַלט זיי פאַסירט, די „אַרעמע שיכטן“? אַט, למשל, עס איך נישט קיין ברויט, איך נעם נישט קיין פעטן מאכל אין מויל אַריין, איך טרינק טיי אָן צוקער און ברוך־השם: קוק, ווי איך זע אויס... טאָ וואָס־זשע האָבן די „אַרעמע שיכטן“ געמאַכט אַזאַ טראַסק, וואָס מען האַט געהעכערט די פרייזן פון ברויט, צוקער, בויםל און אַנדערע אַרטיקלען. זאָלן זיי

שפּאַרן! חוץ דעם, אין אַזאַ הייסן קלימאַט ווי ישׂראל איז געזינטער, אַז מען עסט וואָס ווייניקער. מ'דאַרף נישט שטופּן אין זיך. וווּ שטייט עס גע- שריבן, אַז יעדער איינער מוז אויפּעסן צוויי אייער אַ טאַג? און איין איי איז ווייניק? אַז יעדער איינער פון אונדז וועט זיך אַפּזאַנג פון איין איי, וועלן מיר איינשפּאַרן — בלויז אין איין טאַג — 3 מיליאָן אייער! ווייניקער אַ לעפעלע צוקער — האָט איר שוין 3 מיליאָן לעפעלעך צוקער אַ טאַג! מאַך אַ חשבון, וועסטו זען, וויפל דאָס באַטרעפט, אַז איינער וועט עסן איין מוציאַ ברויט ווייניקער יעדן טאַג, וועט מען קאַנען ווידער איינשפּאַרן טויזנטער קילאָ ברויט! די צרה איז, וואָס דאָ האָט מען זיך איינגעווינט צו לעבן מיט אַ ברייטער האַנט. אַט האָסטו געגעסן דעם היינטיקן מיטאַג אַן אַ שטיקעלע ברויט, נו, ביסט דען הונגעריק? אַזאַ איינער פון די „אַרעמע שיכטן“ דאַרף האָבן אַ גוטע באַלעבאַסטע, וועט זי, אַפילו מיט אַזאַ קליינער סומע ווי איך, קענען פירן אַ שיינע באַלעבאַטישקייט. מיט אַ סך געלט איז דען אַ קונץ צו פּראַווען אַ שיינן לעבן? מיט ווייניק געלט און מיט אַ קליינער פּרנסה גוט אויסצוקומען — דאָס דאַרף מען קענען! צו דעם דאַרף מען צוגעוויינען די משפּחות מיט אַ סך קינדער, די פענ- סיאַנערן און בכלל מענטשן מיט שוואַכע פּרנסהס.

— אַ שאַד, שׂרה־חיהניו, וואָס דו ביסט נישט קיין מיניסטער...

— אויב די, ווי הייסט זי דאַרט... קאַן ווערן אַ דעפּוטאַטקע אין פּנסת, פּאַסט שוין מיר גיכער צו זיין מיניסטער. די צרה איז, וואָס איך האָב נישט קיין פּאַרטיי. גלויב מיר, ביי מיר וואָלט זיך געפירט אַ בעסערער טאַלק. איך וואָלט איינגעפירט פּרייוויליקע איינשפּאַרונגען — מיט צוואַנג. ווער עס קען זיך דערלויבן — זאַל ער לעבן אַ גוטן טאַג. און ווער נישט — זאַל ער שפּאַרן. מיר האָבן דאָך אַ גאַלדן פּאַלק, האָבן מיר! אַלאַ וואָס? — אַ מנהיג פעלט אונדז. ווען מיר האָבן איצט אַזאַ איינעם ווי למשל, משה רבינו, עליו השלום, מיט זיין שטעקן — וואָלטן מיר דאָך געלאַכט פון דער וועלט. אַבער וווּ איז ער?

פֿאַרן — אַרויספֿאַרן

משה, מאָך-צו ס'געשעפט, זאָג אָפּ די אָנגעשטעלטע, צאָל-אויס די אַרבעטער וויפל ס'קומט זיי, נעם ס'ווייב און יאָזדאָ אין דער ברייטער וועלט אַריין. אַזוי האָט שרה-חיה געזאָגט, איין מאָל אין אַן אַוונט, צו איר מאַן משה כלאַצע.

— שרה-חיהניו, דו, אַזאַ אַלטע ציוניסטקע, ווילסט פּלוצלונג פּאַרלאָזן דאָס לאַנד? ווערן אַ יורדקע? וואָס האָט פּאַסירט?
— איך זאָל ווערן אַ יורדקע? נישט דערלעבן זאָל דאָס די גברת שחורי. דאָס שיינע פּנימל אירס, וואָס האָט שוין אַדורכגעמאַכט דריי פּלאַס-טישע אַפּעראַציעס, זאָל זיך איר שטעלן פּאַפּעריק, רבונג-של-עולם.
— וואָס האָסטו צו דער גברת שחורי? דווקא אַ לייטיש ווייבל, וואָס האָט שכל זייער אַפט זיך איבערצוניצעווען. זי מאַכט איבער-זיך אַ שטיקל רעמאַנט — און איז תמיד יונג.

— נאָר אַזעלכע טפּשים ווי דו קען מען אַפּנאַרן. זי האָט דאָך אַ פּנים ווי אַ געדרוטעוועט טעפל. און ביי דיר הייסט עס, אַז זי איז שוין. מירעלע שחורי — אויך מיר אַ מענטש; ס'דאָ פּון וועמען צו רעדן! נאָר דאָס ציג-געלע דרייט זיך ביי איר ווי אַ קאַטערינקע. אַז איבערדרייען זאָלן זיך ביי מיינע שונאים, די קישקעס אין בויך. מיינסט, משה, אַז איך האָב עפּעס צו איר? חס וחלילה! פּון דעסטוועגן, ווען איך וואָלט נישט מורא געהאַט פאַר גאַט, וואָלט איך איר געוונטשן, אַז ווי נאָר זי וועט זיך זעצן צום רעדל און אָנהייבן טרייבן איר מאַשין, זאָל דער גלאַנציקער „שעווראַלעט“ אירער זיך איבערקערן צען מאָל און אויפן עלפטן מאָל זאָל ער איר אַזוי צעקנייטשן דאָס פּנים, אַז קיין שום פּלאַסטישע אַפּעראַציעס זאָלן איר מער נישט קענען העלפּן.

— פאַר וואָס שעלטסטו זי? זי האָט דיר אַן עוולה געטאָן? באַליידיקט?
— מיך באַליידיקט? ווען זי זאָגט מיר אַ קרום וואָרט, וואָלט איך איר אויסגעדראַפּעט די קוקערס. הערסט: מיך באַליידיקן!...

— פארוואָס-זשע ביסטו אויף איר אין פעס?

— איך אין פעס? פאַר מיינעטוועגן מעג זי אפילו צעזעצט ווערן. מיר אַרט נאָר, אַז ווען זי טרעפט מיך, זאָגט זי צו מיר: שלום, גברת כלאַצע, אפשר דאַרפט איר אין שטאָט אַריין? איך פאַר מיט מיינ מאַשין. זינט מיינ מאַן האָט מיר געקויפט דעם נייעם „שעווראַלעט“ האָב איך שוין פאַרגעסן ווי אַזוי מען גייט צופוס... ווי קענט איר, פרוי כלאַצע — זאָגט זי ווייטער צו מיר — אויסקומען אָן אַן אויטאָ? ווי קענט איר פאַרן אין אויטאָבוס אין אַזאַ פאַרנאָטע? מען קען דאָך אויסגיין פון דער חמימה... וואָסי, איר קענט זיך נישט דערלויבן צו קויפן אַ „פרייוועט“?

— זייער שיין פון איר זייט.

— ביי דיר איז זי תמיד גערעכט. אַבער ווען דו וואַלסט אַנגעקוקט איר שמייכלע אויף די געפאַרבטע ליפעלעך, ווען זי האָט געזאָגט: „איר קענט זיך נישט אויסלערנען פירן אַ מאַשין? שאַדט נישט. אפילו אַ בער קען מען אויסלערנען טאַנצן“... וואָס מיינסטו וויל זי? זי ווייסט דאָך יאָ, אַז איך בין אפשר אַ צען מאָל געגאַנגען צום טעסט — און דורכגעפאַלן. איז דערפאַר דאַרף זי מיר נעמען די לעבער? וואָס האָב איך דאָ חטאָ בעגל געווען? מיינ מאַמע האָט געטריבן אַ מאַשין? מיינ טאַטע האָט גע-טריבן אַ מאַשין? אַ פערדל האָט ער יאָ געטריבן. איך, אַבער, דאַרף דאָך נישט טרייבן קיין פערד נאָר אַ „פאַרד“, טאָ פון וואַנען זאָל איך דאָס קענען? איך מוז דיר זאָגן, משה, אַז אַזוי פאַר איך דווקא זייער גוט. אַבער ווען איך דערזע אַנטקעגן אַן אויטאָ, דאַכט זיך מיר, אַז ער פאַרט אויף מיר אַרויף. דענסטמאָל דערשרעק איך מיך און איך שטעל גלייך אָפּ די מאַשין. אַז נישט, וואַלט איך אויף עמעצן אַרויפגעפאַרן. פון דעסטוועגן, ווען איך וואַלט געווען אַ ביסל יינגער, וואַלט איך אַנגעטאָן אַ קורץ קליי-דעלע ביזן „כ׳בעט דיך איבער“, מיט אַ נאַקעטער פלייצע, וואַלט דער טעסטער נישט געקוקט ווי אַזוי איך פאַר. ער וואַלט געקוקט אויף מיר. און גלויב מיר, איך וואַלט גלייך אויסגעהאַלטן דעם עקזאַמען — נישט ערגער ווי די גברת שחורי.

— ביסטו דאָך אַבער נישט.

— מילא, איך בין טאַקע נישט, אַבער וואָס ביסטו? אַן אַנדער מאַן האָט אַ שטיקל פראַטעקציע. גלויב מיר, מען דאַרף נישט קענען פאַרן. מען דאַרף נאָר האָבן די „לינסנס“. דערנאָך פאַרט-מען-זיך איין. פון די אַלע וואָס טרייבן אויטאָס, ווייסט אַ העלפט נישט מיט וואָס מען עסט עס.

והראיה: וויפל געהרגעטע פון קאטאסטראפעס זענען דא א יאר? דעריבער פארדריסט מיר אויף דער גברת שחורי. מיינסט, אז זי איז א גרעסערע מורה-מורינע פון מיר? און זי טרייבט... אז טרייבן זאל פון איר דאס פאר-איריקע עסן, רבנו-של-עולם.

— הערסט דאך — גיט שרה-חיה צו — אנומלט טרעפן מיר זיך ביי דער פריזיערקע. רעדט מען אזוי. דערציילט זי מיר, אז זי ווינט אין דער שענסטער געגנט, אין צפון פון תל-אביב. און שטיל איז דארט, זאגט זי, אזוי ווי אין אן אויער. הייס איך דאך אבער שרה-חיה, זאג איך צו איר: ווי אזוי קען דארט זיין שטיל אזוי ווי אין אן אויער, אז נישט ווייט פון אייך געפינט זיך א שולע מיט א פאר טויזנט תלמידים? ווערט זי ביי זיך דווקא נישט געפאלן און גיט מיר א זאג: ווען איר האט אזא שולע נעבן זיך, וואלט ביי אייך אויך געווען שטיל. עס איז — מאכט זי מיט א שמייכלעלע

— א שולע פון טויב-שטומע קינדער, נישט פאר אונדז געדאכט. בלייב איך איר אויך נישט שולדיק און איך דערצייל איר, אז מיינע א חברטע ווינט אין א געגנט ווו עס איז נאך שטילער. איר הויז, זאג איך, געפינט זיך נישט ווייט פונעם בית-עולם אין חולון.

— שרה-חיהניו, דו האסט אנגעהויבן מיט פארן און דו ביסט גאר ארויפגעפארן אויף דער גברת שחורי. וואס האסטו געמיינט דערמיט?
— איך האב געמיינט — גיט שרה-חיה צו פארשטיין — אז אויב איך קען נישט פארן דא, טא לאמיר פארן דארט — אין אויסלאנד.
— צו וואס?

— וואס הייסט צו וואס? דו ווייסט דען נישט וואס עס טוט זיך אין דאזיקן לענדעלע? זינט די פרייזן האבן דא אנגעהויבן שטייגן... ווי רופט מען דאס אויף דעם אינטעליגענטן לשון? אינפלאציע?
— יא.

— בקיצור, זינט די דאזיקע אינפלאציע האט אנגעהויבן בושעווען, האט מען דא אנגעהויבן מאכן גאלדענע געשעפטן. דארפסט גארנישט טאן און דיין פארמעגן וואקסט פון טאג צו טאג. דער מאן פון דער גברת שחורי איז געווארן א מיליאנער. וואס מיינסטו האט ער געטאן? ער האט געקויפט עטלעכע דירות און א פאר מגרשים. אין א קורץ שטיקל צייט ארום, זענען די פרייזן פון דירות און מגרשים אונטערגעשפרונגען ביזן הימל. מען זאגט, אז א גרויסע דירה אויפן צפון קאסט שוין קרוב א מיליאן! דו הערסט, משה, וואס איך רעד צו דיר? — א מיליאן! איז מיר איינגעפאלן אזא מין

געדאנק: מיר וועלן ארויספארן אויף א האלב יאר — א יאר קיין אמעריקע אדער קאנאדע — צי מיר וועלן גאר מאכן א רייזע איבער דער וועלט — און ווען מיר וועלן צוריקקומען, וועט אינדזער פארמעגן ווערט זיין מיליאָ-נען. דו פארשטייסט וואָס איך רעד צו דיר? איז צו וואָס דארפסטו נאָך אַרבעטן, דרייען זיך דעם קאַפּ, האַלטן מענטשן, צאָלן זיי געלט, אַז מען דאַרף גאַרנישט טאָן און דאָס פאַרמעגן וואַקסט ווי אויף הייוון. משהניו, ווען מיר וועלן, אין אַ צייט אַרום צוריקקומען קיין ישראל, וועלן מיר דאָך זיין מיליאָנערן. חוץ דעם, משהניו, וועלן מיר אויסמיידן אַ פאַר מלחמות מיט די אַראַבער. מחמת, פריער אַדער שפעטער וועט מען זיך דאָ ווידער שלאָגן. מען האַלט דאָך אין איין רעדן דערפון. אמת טאַקע, אונדזערע מנהיגים האָבן ליב צו פלאַפלען, אָבער ווי זאָגט מען דאָס: אַז מען קלינגט אין קלויסטער — איז חגא. איך וועל דיר זאָגן דעם אמת: איך קען נישט פאַרליידן דאָס טראַמביען פון דער סירענע וואָס מאַכט אָן אַ טרעוואַגע. איך האָב שוואַכע נערוון. זינט דער לעצטער מלחמה אין יום הקדוש, פייפט מיר נאָך אַלץ אין די אויערן. אויב מען מוז שוין יאָ מאַכן אַלע מאַנטיק און דאַנערשטיק מלחמות, טאָ זאָל מען כאַטש נישט טראַמביען. משהניו, וואָס שווייגסטו?

— איך שווייג, ווייל איך טראַכט וועגן דעם, וואָס דו האַסט מיר דאָ געזאָגט. כ'לעבן, נישט קיין קרומער געדאַנק. גיי ווייס, אַז מיין שרה-חיה וועט האָבן אַזאַ איינפאַל. דאַכט זיך, אַז דאָ שניידט זיך אַ צווייטע גאַלדע... מזחקל, עס קען טאַקע זיין, אַז מיר וועלן פאַרן.

„סטערעאָ“

תמיד, ווען מיין ידיד משה כלאַצע געפינט זיך אין עפעס אַ צרה, קומט ער צו מיר פדי אַראַפּרעדן זיך פון האַרצן. דאָס מאַל איז ער געקומען מיט זיין ווייב שרה־חיה אין אַ הייסן און פייכטן אַוונט. צוערשט איז אַריינגע־קומען זיין פלוניתטע און דערנאָך ער, משה כלאַצע. זי האָט מיר דערלאַנגט דעם „בעזים“ גלאַדיאַלן איינגעפאַקט אין אַ דינעם פאַפיר און דערביי אַ פּרעג־געטאַן: „און וווּ איז זיסעלע?“ און ער, משה, האָט צוערשט אָפּגע־ווישט, מיט אַ טונקל נאָזטיכל, זיין שטערן און דעם האַלדו און דערנאָך האָט ער מיר דערלאַנגט אַ פאַרשוויצטע האַנט, זאָגנדיק:

— מענדעלע, שוין בעסער צו זיצן אין סיביר איידער דאָ, אין די דאָ־זיקע היצן. כּיבין אַזוי נאַס, כאַטש נעם און קוועטש מיך אויס. משה רבינו האָט עס אונדז געגעבן אַ לענדעלע — ממש אַ מחיה!
און שרה־חיה האָט צוגעגעבן:

— נו, יאָ, ער אַליין איז געבליבן אין אויסלאַנד, אין די בערג. אייִ, איז ער געווען אַ חכם! און מיר מוזן זיך דאָ פאַרען אין דער חמימה.

משה כלאַצע איז אַריין אין גרויסן סאַלאַן, האָט זיך אַוועקגעזעצט אויפן ברייטן, לעדערנעם פאַטעל און אָפּגעקרעכצט:

— מילא, לאַמיר זיך שוין אַזוי פאַרען ביז הונדערט און צוואַנציק, אַמאָל, אין שטעטל, האָבן מיר געשריגן, אַז עס איז קאַלט, מען ווערט דער־פרוירן און דאָ קלאַגט מען, אַז עס איז צו־הייס. דער מענטש איז קיין מאַל נישט צופרידן, צוליב וואָס זענען יידן געלאַפּן קיין אַמעריקע? פּדי צו שאַרן גאַלד. יידן האָבן אַ ניוך. פאַרלאָז זיך אויף זיי, און אויב זיי זענען אַמאָל געלאַפּן קיין ארץ־ישׂראל, איז זיכער דערפאַר, אַז מען האָט דאָ געקענט מאַכן גוטע געשעפטן. אייִ, דער קלימאַט? קען זיין, אַז ער האָט זיך גע־ענדערט. ווען דאָ וואַלט טאַקע געווען אַזוי הייס ווי איצט, וואַלטן יידן נישט געקומען אַהער. מען האָט דאָך, פּריער, געשיקט שליחים. נו, האָבן

זיי דען נישט דערציילט ווי אזוי מענטשן לעבן דא? וואס פאר א לאַנד דא איז?

— ווי האבן די שליחים געקענט דא עפעס זען, אז ווי נאר זיי זענען אנגעקומען קיין יריחו האבן זיי, קודם-כל, זיך אריינגעכאפט אין „פריילעכן הייזל“, צו רחב הזונה — האט שרה-חיה א זאג געטאן, ווארפנדיק א שארפן בליק אויף איר מאן, משה כלאצע.

— מענדעלע, האסט עפעס א קאלטן טרונק? — טא זיי אזוי גוט און ברענג אים אהער. איך האב א טבע, אז איך ווארט נישט מען זאל מיך בעטן. דאקטוירים זאגן, אז ווען מען שוויצט דארף מען א סך טרינקען. זיסעלע, דערלאנג עפעס א קאלטס און א גוטס. ווארום ביז דיין מאן וועט זיך רירן, וועל איך אויסגיין פון דורשט — האט משה געזאגט הויך, אויפן קול, אז די באלעבאסטע זאל הערן, ווייל זי האט זיך אין דעם מאמענט געפארעט אין קיך.

נאך דעם ווי זיסעלע האט אוועקגעשטעלט אויפן טיש א סיפאן מיט סאדע-וואסער און א טעלער מיט קיכעלעך — האט משה כלאצע אנגעפילט א גלאז וואסער און מיט א מאל זי אויסגעליידיקט. דערנאך האט ער אנגע-שטעלט אויף מיר זיינע גרויסע ביר-אויגן און צו מיר אזוי געזאגט:

— וועסט דאך פרעגן, מענדעלע, וואס פאר א גוטס האט אונדז גע-בראכט צו דיר אין א פראסטן מיטוואך? — וועל איך דיר אויף דעם ענט-פערן: ווען עס איז אנגעזאליעט אויפן הארצן — צו וועמען קומט מען? — צו א פריינד. אמת טאקע, איך ווייס, אז דו קענסט מיר העלפן בלויז קרעכצן, פון דעסטוועגן ווערט לייכטער, אז מען רעדט זיך אראפ פון הארצן.

— וואס-זשע קוועלט דיר משהניו, האב איך אים געפרעגט, דערצייל!

— מענדעלע עס איז ביטער — האט ער שווער א קרעכץ-געטאן — ווי דו קוקסט מיך אן, בין איך א מענטש, וואס האב ליב ר.ו. דער רעש, דער טומל, מאכט מיך משוגע. שטעל זיך פאר, אז ביי דיר אין שטוב גע-פינט זיך א מאשין וואס ארבעט, אן א פערעדישקע, כמעט פיר-און-צוואנציק שעה אין מעת-לעת. וועסטו אויסהאלטן? זעסט דאך, און איך האלט יא אויס. מיין שרה-חיהניו, א געזונט אין איר, ארבעט — מיט דער צונג מיין איך — אין פולן טעמפא — זי שטרייקט נישט, זי פארלאנגזאמט נישט — זי פארט, ברוך-השם, ווי אויף פוטער. איז דאך גענוג, הא? ניין! איז נאך דא א מעשה מיט שכנים.

לעצטנס איז געווארן א מאדע, אז יונגע בחורים שטעלן-אריין אין

זייערע דירות כל-מיני אפאראטן וואס זיי רופן אן „סטערעאָ“. דאָס איז אַזאַ מין חולאת, וואָס האָט אַרומגעכאַפּט די יוגנט. ווי נאָר זיי גיבן אַן עפּן-אויף דעם „סטערעאָ“, דערהערן זיך אַזעלכע מיתה־משונהדיקע קולות ווי צענדל־ליקער בהמות וואָלטן גערעוועט — מיט איין מאָל. אָפּט מאָל דאַכט זיך מיר, אַז קען מיאָקען און הינט האָווקען, שאַקאַלן וואַיען. און אַלץ — אויף די העכסטע טענער. מענדעלע, אַז אויב איך בין נאָך, ביז איצט, נישט אַראָפּ פון זינען פון דעם „סטערעאָ“ — בין איך שטאַרקער פון אייזן. אָבער ווי לאַנג קען איך דאָס אויסהאַלטן? איך בין דאָך נישט מער ווי אַ מענטש. און אַמאָל דאָס אויך נישט...

— אַבי דו ווייסט כּאָטש — האָט שרה־חיה באַמערקט.

— דאָס נעמלעכע פון מיר צו הערן — איז משה כּלאַצע נישט געבליבן שולדיק — בקיצור, איך האָב געפילט, אַז איך ווער משוגע, און אַ ליאָדע טאָג וועט מען קומען און מען וועט מיך אַוועקפירן אין אַ משוגעים־הויז. בין איך אַוועק צו מיינע שכנים און געמאַכט אַ געוואָלד: איך קען נישט מער! אויב איר וועט נישט איינשטילן אייער „סטערעאָ“, וועל איך גיין צו דער פּאָליציי, צו דער עיריה, צום פרעמיער־מיניסטער אַליין, און אַפילו צום געריכט. הערט־אויף צו רעווען, ווייל איך גיי אַראָפּ פון זינען.

זאָגן זיי צו מיר, די שכנים:

— סטערעאָ־מוזיק באַרויקט די נערוון. וואָס העכער די קולות, אַלץ גרעסער איז די גייסטיקע הנאה. זיי דערוועקן זיסע, באַהאַלטענע פּאַרלאַנג־גען. און אויב דאָס ווירקט אויף אייך שלעכט — זאָגן זיי — טאָ זוכט אייך, שכן־לעבן, אַן אַנדער דירה, ערגעץ אין נגב.

האָב איך זיי געענטפערט:

— אויב איר האָט הנאה פון אַזאַ מוזיק, וואָס לעכערט דעם מוח און צופּט די נערוון; אַ מוזיק, וווּ מענטשן זינגען נישט, נאָר רעווען — טאָ גייט איר אין דזשונגל, דאָרט וועט אייך קיינער נישט שטערן, און איך וועל פּאַרבלייבן אין תּל־אביב.

מיינסטו, אַז עס האָט עפּעס געהאַלפּן? — אַ נעכטיקער טאָג. וואָס־זשע האָב איך געטאָן? איך בין געגאַנגען און געקויפּט צוויי „מוזגנים“ — קילונגס־אַפּאַראַטן. נאָכן אַריינשטעלן זיי האָב איך פּאַרמאַכט אַלע פענצ־טער. דעם „סטערעאָ“ האָב איך מער נישט געהערט, נאָר בלויז דעם רעש פון די קילונגס־אַפּאַראַטן. מילא, צום דאָזיקן רעש קען מען זיך צוגעוויינען. בפרט, אַז אין שטוב איז קאַלט און מען שוויצט נישט. און דאָ קומט ערשט

די ריכטיקע צרה — זאָגט מיין ידיד משה כלאַצע — ווי נאָר מיינע קילונגס-
אַפּאַראַטן האָבן אָנגעהויבן אַרבעטן זענען די שכנים געקומען צו לויפן מיט
אַ ויצעקו: דער רעש פון די קילונגס-אַפּאַראַטן — האָבן זיי געטענהט —
שטערט זיי צו הערן די „סטערעאַ“-מוזיק. און אויב איך וועל נאָך אַ מאָל
לאָזן זיי אין גאַנג — האָבן זיי מיר געדראָט — וועלן זיי צעברעכן די
אַפּאַראַטן אַפילו ווען זיי זאָלן דאַרפן גיין זיצן, אַ סך יאָרן, אין תּפּיסה.
און משה כלאַצע האָט אויסגעשטרעקט צו מיר זיינע הענט מיט אַ
געבעט: — מענדעלע, גיב מיר אַן עצה, וואָס זאָל איך איצט טאָן?

א מאַדנער חלום

„די געשיכטע פון דער דאָזיקער מעשה איז אַזאַ מין היסטאָריע“ — אַזוי זאָגט צו מיר מיין שכן פיניע ציפּע-זלאַטקעס, און ער גיט-צו מיט היץ: הער, אייזיקל, אַז איך וועל דיר דערציילן די מעשה נאָר, וועלן זיך דיר די האָר שטעלן קאָפּויער. אַ שאַד נאָר, וואָס דו האָסט אַזאַ גרויסן פּליך. נאָך אַ נס וואָס מיין ציפּע-זלאַטקעלע ווייסט נישט דערפון, אַז נישט וואָלט זי מיך משלח געווען פון שטוב.

אייזיקל — זאָגט ער — דו ווייסט, אַז איך בין געווען אין רוסלאַנד אין דער צייט פון היטלערן? — ימח שמו וזכרו זאָל ער ווערן. נו, וואָס איז דאָ צו רעדן. איך בין געווען יונג, געזונט — און הונגעריק. נו, האָב איך מיך דאָרט, אין פּאַרוואָרפן דערפּל, זיך באַקאַנט מיט אַ מיידל — נינאַ איוואַנאָוונאַ האָט זי געהייסן. מילאַ, וואָס זאָל איך דיר זאָגן? דאָס איז גע-ווען אַ חתיכה, אַ שטיקל סחורה! אַז איך דערמאָן זיך היינט ווי זי האָט אויסגעזען, און ווי אַזוי עס זעט איצט אויס, להבדיל, מיין ציפּע-זלאַטקע, ווערט מיר קאַלעמוטנע אויפן האַרצן. דאָס איז אַזאַ פּאַרגלייך, ווי למשל, צווישן דער זון און דער לבנה. אַבער ווייסט דאָך: פּאַראַן אַזעלכע, וואָס פּליען צו דער לבנה, כאַטש עס איז דאָרטן נישטאַ מיט וואָס צו אַטעמען. בייטאַג, זאָגט מען, ווערט מען פּאַרברענט פון דער היץ, און ביינאַכט ווערט מען געפּרורירן פון קעלט. און איך, ווייסט דאָך, בין אויך געפּלויגן... אַבער לאַמיר אַפּלאַזן ציפּע-זלאַטקען און זיך נעמען צו נינאַ איוואַנאָוונאַ. וויפּל איז שוין דאָ, אַז איך בין אַנטלאָפּן פונעם רויטן גן-עדן? — אַ קימא לן פון אַ יאָר דרייסיק. און דאָ, פּלוצלונג, היינטיקע וואָך, ביינאַכט, גיט זיך צו מיר אַ יאָווע-אַראַפּ נינאַ, פונעם ווייטן קאָזאַכסטאַן — אַט אַזאַ ווי זי איז געווען אַמאַל. ממש בלוט און מילך. און ווי נאָר זי האָט זיך באַוויזן ביי מיר אין שטוב, איז גלייך געוואָרן אויס נאַכט. די זון האָט זיך צע-שיינט מיט טויזנטער חנען און אַ ריח פון בעז און זשויוויצע האָט אַנגעפּילט דאָס צימער. זי האָט געטראָגן אַ געבלימט סיצן קליידל, דווקא נישט קיין

מיני, נאָר אַ מידי. די האָר אירע, די בלאַנדע, זענען געווען צעשאַטן, ווי פריש היי, איבער איר נאַקן. זי האָט זיס געשמייכלט צו מיר, באַוויינדיק דערביי אירע בלענדנד־ווייסע ציין ווי צוויי שנירלעך איידל־געשליפענע פערל: „פעטיאַ“ — זאָגט זי (דאָרט, אין רוסלאַנד, האָט מען מיך אַזוי גערופן) — „שוין דרייסיק יאָר וויל איך זיך „קרעסטשען“ און ווערן אַ יעוורעיקע און די „ראַווינעס“, די רבנים דיינע, דערלאָזן נישט צו דעם. פאַרוואָס? קוק מיך אָן: וועל איך דיר דען נישט קענען ברענגען קיין גע־וונטע קינדער, קיין בראַווע סאָלדאַטן, וואָס זאָלן זיך קענען שלאָגן מיט די אַראַבער? דו ווייסט וועלכע טאַנקיסטן און וואָס פאַר אַ „ליאַטשיקעס“ פון מיר וועלן אַרויסקומען, טשאַרט וואַומי?! דו דאַרפסט נאָר זאָגן, דעם „ראַווינ“, דיינעם, אַז דרייסיק יאָר איז שוין גענוג צו שלעפּן מיין ספּראַווע. זאָל ער מיך אָפּשווענצלען מיטן הייליקן וואַסער פון דער מקווה, און לאַמיר שוין קענען גיין אין דער יידישער צערקווע זיך מאַליען, אַזוי ווי אַלע יעוורעיקע וויבער. פעטיאַ, זאָג: אַ „מוזשיק“, אַ מאַן ביסטו, אָדער אַ צערקאָכענע „זשעשטשינע“? וואָס שווייגסטו, ווען מען צאַפט אַזוי דאָס בלוט פון דיין ניבען? איך קען דאָך שוין אַלע יעוורעיקע זאַקאַנעס: אין די שבתים צינדן ליכט; אָפּשערן זיך די האָר און טראָגן אַ פאַרוק; זאָגן יעדן פרימאַרגן „כל נדרי“... עסן פּרײַער פלייש און דערנאָך מילך; נישט אויסלעשן די עלעקטריע, די טעלעוויזיע און דעם ראַדיאָ אין די שבת־טעג; ווען די שטוב וועט ברענען, זאָל מען נישט אויסלעשן די שריפה — אויב דאָס פייער ברעכט־אויס אום שבת — אַלע „זאַקאַנעס“ קען איך אויף אויסנ־ווייניק. העברעיִש רעד איך בעסער פון דיר און קיין „אַברעזאַניע“ * דאַרף מען מיר אויך נישט מאַכן. איז ווען וועל איך זיין אַ פּאַלנע יעוורעיקע — נאָכן טויט? פעטיאַ — זאָגט זי — טו עפעס!“

אירע רייד האָבן זיך געגאַסן ווי שטיקער הייסע בליי אויף מיין האַרצן — זעצט פאַר פיניע זיין סיפור המעשה — איך האָב באַמערקט, ווי פון נינאַס שיינע, שוואַרצע אויגן, רינען פּערלדיקע טרערן. איך בין אַריינגע־פּאַלן אין אַ שרעקלעכער רציחה און אַ געשריי־געטאַן:

„נינאַטשאַק, איך וועל עס מאַכן, איך! זיי רויק. וויין נישט. יעדע טרער דיינע, איז ווי אַ שטאָך אין מיין ליב. ס'דאָ אַן עצה. איך וועל אַזוי טאָן ווי מען טוט אין דרום־אַמעריקע. פאַרלאָז זיך אויף מיר, נינאַטשאַק.“

* ברית־מילה.

ביי די דאזיקע ווערטער האָט פּיניע אַזש אַ ציטער געטאָן פון גרויס איבערלעבונג און ער האָט ממש'ך געווען:

„איך האָב מיך אויפגעהויבן און אַוועק אין ראַבינאַט.
„דרייסיק יאָר שלעפט איר שוין דעם גיור פון מיין פרוי, פון נינאַ
איוואַנאוואַ — האָב איך געקלאַפט אין טיש — ווי לאַנג נאָך וועט איר
אַזוי אַפּשלעפּן, פּרעג איך אייך? !“

„ר' ייד, מאַכט נישט קיין טומל, דאָ איז נישט קיין בית-מדרש, דאָ
איז אַ משרד — האָט דער רב מיך געוואָרנט — כּיעל באַלד הייסן זעם
שמש — זעסט, אַט דעם אַ, מיט די קנעפלעך, וועט ער דיך באַלד אַרויספירן
בפּבור גדול. דאָ פּסקנט מען אַלץ לויט דער הלכה, אַ שיקסע איז אַ שיקסע,
און אַ גויע איז אַ גויע. אויב דו וועסט מיר באַווייזן, אַז דיין אישה —
ווי הייסט זי דאָרט... דינה איוואַן, איז געשטאַנען ביים באַרג סיני און גע-
נומען די תּורה, וועט מען זי, אים-ירצה-השם, בלי שהיות, מגייר זיין. וואָס
ווילן מיר דען פון דיר? צוויי באַגלויבטע עדות, ירא שמיים, וואָס דאווענען
אין רש"ס תּפילין און אין רבינו תּמס תּפילין, כּשרע יידישע יידן, קלויז-
ניקעס — זאָלן דאָס באַשטעטיקן — און דאָס איז גענוג. האַסטו נאָך אַ
חוצפה צו זאָגן, אַז מיר מאַכן שוועריקייטן?

„ווי קען איך נעמען אַזעלכע עדות? — האָב איך זיך גענומען בעטן
ביים רב — דער בעסטער עדות וואָלט דאָ געווען משה רבינו. אָבער ווי
נעם איך אים? נישט אין טעלעפּאָן-ביכל און אַפילו נישט אין דער מס-
הכנסה האָב איך נישט געפונען זיין אַדרעס. ער איז ערגעץ פאַרשוונדן
געוואָרן אין דער באַפריינגס-מלחמה, וואָס יהושע בן-נון האָט געפירט,
און עד-היום ווייסט מען נישט ווי ער געפינט זיך. און דער בריוו צו יהושע
בן-נון האָט זיך צוריקגעקערט מיט דער באַמערקונג: „אומבאַקאַנט“. טאָ
ווי קען איך נעמען עדות? איך וועל אייך זאָגן דעם ריינעם אמת, רבי,
עס זאָל אייך נישט פאַרדריסן. איך האָב אַפילו שוין אַנגעשפּאַרט אין יריחו.
איך האָב געמיינט, אַפּשר וועל איך דאָרט טרעפּן רחב הזונה, צו איר קומען
דאָך אַזוי פיל מענטשן, וועל איך אפּשר פאַקן איינעם פון זיי, וואָס וועט
קענען זיין אַן עדות פאַר נינאַן און באַווייזן, אַז זי, „ליטשנאַ“, ס'הייסט
פּערזענלעך, איז געשטאַנען ביים באַרג סיני אין „אַטשערעד“ ווען מען
האָט געגעבן די תּורה. אָבער אַ נעכטיקער טאָג! איך האָב דאָרט קיינעם
נישט געפונען. די מענטשן וועלן דאָך נישט גיין זיצן אַזאַ צייט און וואַרטן
אויף מיר.

„און וואָס איז די שלשלת היינט פון דיין אישה?“ — פּרעגט דער רב.
„זי שטאַמט פון שטרענג-רעליגיעזע קרייזן“ — זאָג איך צו אים —
איר טאַטע איז געווען אַ גלח און איר זיידע — אַ דיאַקאָן.“

„און זי, דיין דינה?...“
„נישט דינה נאָר נינאַ.“

„זאָל זיין נינאַ... פאַר וואָס וויל זי דווקא ווערן אַ יידישקע? מיר
האַבן אַזוי פיל יידן וואָס זענען גויים, דאַרפן מיר נאָך האָבן גויים, וואָס
זאָלן זיין יידן? זאָג איר, דיין אישה, אַז זי זאָל האָבן געדולד. וויפל וואָרט
זי שוין — דרייסיק יאָר? נאָך אַזוי פיל וועט זי שוין נישט דאַרפן וואָרטן.
מען וועט עס מברר זיין.“

„נאָך אַזוי פיל וועט זי שוין נישט וואָרטן?“ האָב איך אויפגעציטערט
— וויפל דען? צען יאָר, פּופצן יאָר?! איר האָט צייט?! גענוג! איך וואָרט
נישט מער!“

ביי די דאָזיקע ווערטער האָט מיך אָנגעכאַפט אַזאַ פּעס, אַז איך האָב
אַ כאַפּ-געטאַן דעם רב און אים, ווי אַ שפּענדל, געגעבן אַ טראַג-אַרויס אין
דרויסן. איך האָב אים אַריינגעזעצט אין מיין אויטאָ און גענומען טרייבן די
מאַשין ווי פּייל-אויסן-בויגן. איך בין צוגעפאַרן צו אַ פאַרלאָזן הייזל אין
פעלד, און פאַרשלאָסן דאָרט דעם רב. דערנאָך האָב איך זיך צוריקגעקערט
אין שטאַט אַריין און אַריינגעוואָרפן אין ערשטן-בעסטן פּאַסט-קעסטל
אַ ברייול בזה הלשון:

„איך, פיניע שפּילפויגל, האָב פאַרכאַפט דעם רב פון דער רבנות
הראשית און איך וואָרן: אויב אין משך פון היינטיקן טאָג, ביז 12 אַ זייגער
ביינאַכט, וועט מען מיין פרוי, נינאַ שפּילפויגל, נישט מגייר זיין, וועט איר
דעם רב מער נישט זען קיין לעבעדיקן. איר וואָרט, ביז דער אָנגעגעבענער
שעה, אויף אַן אייגנהענטיק ברייול פון מיין פרוי, אַז זי איז שוין אָפּגעטוקט
געוואָרן אין מקווה כּדת משה וישראל און זי איז אַ פּשרע יידישע טאַכטער.
און פיניע פאַרענדיקט זיין אויסטערלישע געשיכטע אַזוי:

„די רבנים האָבן אָנגענומען מיין אולטימאַטום. נינאַ איז אין משך פון
אַ פאַר שעה געוואָרן אַ פּשרע יידישע טאַכטער. איך האָב אַרומגעכאַפט
נינאַן און זי שטאַרק צוגעדריקט צו זיך — און ביידע האָבן מיר זיך צע-
וויינט פון גרויס פּרייד...“

יצחק בראט

אין דעם מאַמענט האָב איך דערפילט אַ שטאַרקן זעץ אין דער פלייצע
און דערהערט מיין ציפּע-זלאַטקעס קוויטשענדיק קולכל:
"פיניע, וואָס האָסטו זיך אַזוי צערעוועט? טפו, טפו, אויף מיינע
שונאימס קעפּ! וואָסי, די באַבע יאָכנע איז דיר געקומען צו חלום?"

אַ ש ט י י ן

תמיד, ווען מיין פריינד פיניע גיט זיך אַ שטעל־אַריין צו מיר איינער אליין, ווייס איך שוין, אַז צווישן אים און זיין ווייב, ציפע־זלאַטקע, איז דורכ־געלאָפֿן אַ שוואַרצע קאַץ. אויך דאָס מאָל, מוצאי יום־טוב, איז זיין פרצוף געווען אַ פאַרזויערטער, אַן אַנגעכמורעטער, ווי אַלע זיינע שיפֿן וואָלטן פֿלוצעם אונטערגעגאַנגען.

— מיר האָבן געהאַט אַזאַ פֿריילעכן יום־טוב און דו זעסט אויס ווי דו וואָלט געפֿראָוועט תּשעה־באַב — מאַכט צו אים מיין זיסעלע און גיט צו: און וווּ איז ערגעץ דיין ציפע־זלאַטקעלע? געגאַנגען פֿאַרברענגען מיט אַנדערע? אַדער איר האָט זיך שוין ווידער צעבוטשקעט?

— ווען מ'קריגט זיך, איז אַ סימן, אַז מ'האַט זיך ליב — זאָגט פיניע קוקנדיק אויף מיר — און מיר דווקא צעווערטלעך זיך זייער אָפֿט...
— וואָס האָט ווידער פֿאַסירט? — איז מיין זיסעלע גייגערדיק.

— גאַרנישט האָט פֿאַסירט — גיט פיניע אַ מאַך מיט דער האַנט — אַלע מאָל פֿאַלן־איר־אין נייע משוגעתן. דאָס מאָל האָט זי געוואָלט אַ שטיין.
— קויפט מען איר! — פֿסקנט מיין זיסעלע — וואָס, וועסט שוין ווערן אַרעמער? ציפע־זלאַטקעלע האַרעוועט ווייניק? ס'איז נישט קיין אומגליק, אַז מ'קויפט איר אַ מאָל אַ שטיינדל.

— טאַקע יאָ, גיב איך צו — וויפל קאַסט דען היינט אַזאַ שטיינדל?
— טויזנט, צוויי טויזנט, דריי טויזנט? זאָל זיך דיר דאַכטן, אַז מ'האַט דיך געפֿאַקט ביי עפעס אַ „לינק געשעפטל“ און די מס־הכנסה, דער שטייער־אַמט, האָט ביי דיר אַרויסגעריסן נאָך אַ טויזנטער. און אַז ציפע־זלאַטקע רייסט ביי דיר אַרויס, האָט זי כאַטש הנאה. פיניעלע, דו גיסט זיך אַ מאָל אָפֿ אַ חשבון, אַז דאָס איז דיין ווייב?

פיניע גיט אַ טיפֿן זיפֿן און אַ שאַקל מיטן קאַפּ:

— איי, גיב איך זיך אָפֿ אַ דינ־חשבון! אויב איך פֿאַרגעס דאָס אַ מאָל דערמאַנט זי מיר יעדע מינוט, אַז איך בין איר מאַן. איך טענה צו

איר: ציפע־זאלטקעלע, לאָז אָפּ מיט די נאַרישקייטן, מיט די שמאַכטעס, וואָס דאַרפסטו דאָס? פאַר וועמען דאַרפסטו זיך פּוּצן — פאַר דיין מאַן? מיר, ציפקעניו, געפעלסטו אַפילו אַ נאַקעטע און אַ באַרוועסע. אַלא, אין גאַס? וואָס מ'טוט אָן — טוט מען אָן! ס'פעלן דיר דען קליידלעך? אַבי מ'פאַרדעקט דעם זינדיקן גוף — און שוין, נו, נו, אַז איך האָב איר דאָס געזאָגט, האָט זיך אַנגעצונדן אַ פייער, אַז כ'האַב געמיינט, אַלץ גייט אַוועק מיטן רויך.

— היפי! — האָט זי גענומען שרייען — ביטניק! האַלעדראַניעץ! פאַר וואָס פאַרלאָזטו זיך נישט קיין באַרד? לאָז וואַקסן אַ טשוּפרינע אויף דיין פליך, טו אָן אַ פאַרוק, צעפאַטל די האַר אַזוי ווי יענע ווילדע חיות... זיי דאַרפן אויך גאַרנישט. הער זיך אויף צו וואַשן, פונקט ווי זיי... צעפליק די הויזן און לאָז נאַכהענגען סטרעפּאַליאַסן. פיניעלע, נעם אַ גיטאַרע און לייג זיך אַוועק אויפן טראַטואַר... זינג, פיניעלע, וועט מען דיר צוואַרפן אַ גראַשן...

— איך האָב זי געפרוּווט באַרויקן — זעצט פאַר פיניע — אַבער ווען אַ ווילקאַן ברעכט אויס איז אים שווער איינצולעשן. איך זאָג איר: ציפקעלע, ס'גייט אַזאַ מלחמה, מ'דאַרף אַזוי פיל געלט, רעדסטו וועגן אַזעלכע נאַרישקייטן? מיר טאַרן זיך דען דערלויבן אַזאַ לוקסוס? וואָס זענען מיר — אַמעריקע? ביי אונדז וואַלגערט זיך גאַלד אין די גאַסן? מיר זענען דאָך אַ קליינע מדינה מיט קליינע מעגלעכקייטן, זענען מיר. ביי אונדז, אַז עמעצער גנבעט אַוועק אַפילו נישט מער ווי עטלעכע מיליאָן — פעלט שוין דאָס געלט. ציפע־זאלטקעלע — טענה איך צו איר — ווי קענען מיר זיך דערלויבן אַזוי צו לעבן ווי למשל, אַפילו אַזאַ שווייץ? אַהיין פירט מען אַריין געלט פון דער גאַנצער וועלט און ס'בלייבט ליגן אין די בענק, און אַהער קיין ישראל — פירט מען אויך אַריין, אַבער וווּ ליגט עס, דאָס געלט? אין אַ לעכערדיקן זאַק. פאַרוואָס? — ווייל מיר האָבן גרויסע הוצאות. ציפקעלע, ווי מיינסטו? אונדזערע חיילים שיסן מיט פּסחדיקע קניידלעך? ניין! נו, און דאָס קאַסט געלט. און אויף וואָס פּלעזן אונדזערע פּילאַטן? אויף פּרוכטן? — ניין! זיי דאַרפן עראַפּלאַנען. און דאָס קאַסט ווידער געלט. איך רעד שוין נישט וועגן אַנדערע קלייניקייטן ווי: שיפן, טאַנקן, ראַקעטן, האַרמאַטן. דאָס אַלץ מוז מען דאָך קויפן. וווּ וועלן מיר נעמען דאָס געלט, אויב מיר וועלן נישט שפּאַרן? חוץ דעם, פאַרגעס נישט, אַז מיר דאַרפן אויסהאַלטן אַזאַ אַרמיי, קיין עיך־הרע, פון פּקידים,

פון אָנגעשטעלטע. אין תל-אביבער מאַגיסטראַט אַליין האָבן מיר, ברוך-
השם, אַ וועלכע צען טויזנט. מ'דאַרף זיי צאָלן געלטער? — אַודאי! אַפֿ-
זאָגן קענסטו זיי? — ניין! וואָס קען טאָן אזאָ מענטש? קיין פּאָך האָט ער
נישט, אַרבעטן וויל ער נישט — מוז ער דאָך זיין אַ פּקיד. חוץ דעם
דאַרפסטו וויסן — גיב איך מיין ציפקעלען צו פאַרשטיין — אַז מיר זענען
אַ דעמאָקראַטיש לאַנד. די אָנפירונג באַשטייט פון אַ קאָאָליציע. דאָס זענען
פאַרטייען, וואָס וועלן בקרוב ווידער גיין צו וואַלן. פאַראַן פאַרשידענע
התחייבותן לגבי מענטשן: דעם דאַרף מען געבן אַ גוטן פּאַסטן און יענעם
דאַרף מען איינאַרדענען... ס'קומט אים! ער האָט אַגיאַטירט, געהאַרעוועט,
אַז זיין קאַנדידאַט זאָל אַריין אין דער לייטונג. פאַרשטייסט?
און פּיניע זעצט פאַר:

אַט אַזוי טענה איך צו איר און זי — כאַטש רעד צו דער וואַנט!
„וואָס פּלאַפּלסטו וועגן אַץ, קלאַץ, נעכטיקע טעג — זאָגט זי — די פּאַליטיק,
מיט דער עקאָנאָמיע און נאָך אַזעלכע שמאַנצעס — דאָס לאָז איבער פאַר
אונדזער רעגירונג. — זאָלן זיי זיך ברעכן דעם קאַפּ. פאַר וואָס ווער איך
נישט קיין מיניסטער? — וויל איך וויל נישט קריכן מיט קיין געזונטן
קאַפּ אין אַ קראַנקן בעט. חוץ דעם, צו באַלעבאַטישקייט טויג איך נישט.“
— דאָס איז ביי אונדז נישט קיין חסרון — רייס איך זי איבער —
דו דאַרפסט נאָר אויסקלייבן די ריכטיקע פאַרטיי.

— וואָס איז די גרויסע מעצאַצע צו זיין מיניסטער — זעצט פאַר מיין
ציפּע-זלאַטקעלע — אויף דעם דאַרף מען ענדיקן קורסן? מ'דאַרף האָבן
אַן אַטעסטאַט? גלויב מיר — זאָגט זי צו מיר — אַפילו אַזאָ גאַרנישט
ווי דו, אַזאָ לאַיוולח, וואַלט אויך געקענט זיין מיניסטער. מ'דאַרף נאָר,
אַז די פאַרטיי זאָל דיר שיקן. זע נאָר די קונץ! מ'זעצט זיך אַוועק אויבן אָן,
מ'רינגלט זיך אַרום מיט אייגענע מענטשן, מיט שיינע סעקרעטאַרקעס,
מ'רעדט, מ'שרייבט-אונטער פאַפירן — און שוין. די געשעפטן גייען.

— נו, און די מלחמה-געפאַר — וואַרף איך אַריין. מ'דאַרף זיך גרייטן.
— מלחמה שמלחמה, ווער זעט זי? וועמען ס'טרעפט — טרעפט,
אַבער די מערהייט לעבט אַ גוטן טאָג. וויל איך דעריבער — זאָגט זי —
אַז דו זאָלסט מיר קויפן אַ שטיין, אויף צעזעצעניש אַלע שונאים.
— זעסט — זאָג איך — וואָס-וואָס, אַבער קיין שטיינער פעלן נישט
אין דאָזיקן לאַנד. אויב דו ווילסט אַזוי שטאַרק כ'זאָל דיר קויפן אַ שטיין,

בין איך גרייט אפילו צו פאָרן אין נגב אָדער קיין אילת און אים ברענגען פאָר דיינעטוועגן.

— וועגן וואָס פאָר אַ שטיינער רעדסטו דאָס — חכם מיינער? —
ווערט ציפּע-זלאַטקעלע ניגערק.

— וואָס הייסט וועגן וואָס פאָר אַ שטיינער? אָודאי, אויב דו ווילסט, אַז כ'זאל דיר קויפן יענעם שטיין, וועלכן יעקב אָבינו האָט זיך אונטער-געלייגט צוקאָפּנס — דאָס, ליידער, קען איך דיר נישט שאַפן. קען זיין, אַז מיט דער צייט וועלן אים אונדזערע אַרכעאָלאָגן אויך געפינען. אָבער דער-וויל ווייסט מען נישט וווּ ער שטעקט. וואָס איז דען די נפּקא מינה? — אַ שטיין!

— אַ פשוטן שטיין — זאָגט זי — האָב איך שוין. דער דאָזיקער שטיין שטייט מיר איצט פאָר די אויגן. ער הייסט פיניעלע, איך מיין, אַז דו זאלסט מיר קויפן אַן עכטן שטיין.

— אַ שטייגער, למשל? פון וויפל קאָראַט?
— נישט וויכטיק פון וויפל קאָראַט — שמייכלט זיס ציפּע-זלאַטקעלע.
דער עיקר אַז דאָס זאָל זיין אַ שטיין, וואָס קיינער פון מיינע חברטעס האָט נאָך נישט — און קען נישט האָבן.

— אַ שטיין פון דער קעניגין עליזאַבעט? פון פּאַביאָלאַ? פון דער פּרינצעסין אַנאַסטאַסיאַ?

— ניין, פיניעלע, נישט די שטיינער מיין איך — זאָגט זי — איך וויל דו זאלסט מיר פאַרשאַפן אַ שטיינדל פון דער לבנה. אַזא שטיין האָט נאָך קיינער נישט. און דאָס איז אַ סחורה פאָר מיר. איך שטעל מיר שוין פאָר וואָס ס'וועט זיך טאָן, אַז איך וועל אים האָבן. אוי, גאָטעניו, ווי האָב איך אים שוין!... — גיט ציפּע-זלאַטקעלע אַזש אַ טאַנץ-אונטער פון גרויס פּרייד — ווי האָב איך אים שוין!...

פריילעך און לוסטיק

ס'מיר לוסטיק און פריילעך און גוט אויף דער נשמה — גאנצע פיר-און צוואנציק שעה אין מעת-לעת. ווען איך וואלט אַ מאָל געוואָלט, למשל, זיך קריגן מיטן ווייב, געוואָלדעווען, שרייען, קערן וועלטן — ווי עס פאָסירט געוויינלעך ביי לייטישע משפחות — האָב איך צו דעם קיין צייט נישט. איך בין פאַרנומען מיט אַנדערע זאַכן — סיי בייטאַג סיי ביינאַכט: איך הער זיך צו, איך טראַכט, איך קוועל — ס'מיר גוט. איך האָב טייערע שכנים, גאַלדענע מענטשן, אינטעליגענטע מענטשן — מלאכים!

אַ דאַנק די דאָזיקע שכנים מיינע שלאָף איך נישט בייטאַג, איך כראַפּע נישט ביינאַכט. און דער עיקר: איך דאַרף נישט קיין זייגער. ער ליגט ביי מיר אין שופלאָד, דער גאַלדענער זייגער מיינער, און וואָרט אויף גנבים. ער גייט נישט. ער וויל אַז מען זאָל קומען צו אים.

מיין ווייב גיט מיר צו פאַרשטיין, אַז אַ מענטש דאַרף רו. אַ גרויסער רעש — זאַגט זי — פאַרקירצט דאָס לעבן פון מענטשן. זאַג איך צו איר: פריידעניו, רעש איז לעבן און שטילקייט איז בית-עולם. קינדער רעשן, אַלטע לייט קרעכצן.

זאַגט זי: דער רעש איז דאָ אַזוי גרויס, אַז מען קען משוגע ווערן. אָבער איך וועל דיר נישט אַנטאָן דעם פאַרגעניגן, ווייל אַז איך וועל אַראָפּ פון זינען, וועט מען מיך אַריינגעבן אין אַ משוגעים-הויז, וועסטו דאָך ווערן אַ פריי פויגל. דאָס וועל איך דיר נישט טאָן, פיביעלע.

אַזוי טענהט זי צו מיר, מיין ווייבעלע און איך לאַך. פון דער אַנדערער זייט איז מיר אַ רחמנות אויף איר: זי קען, נעבעך, נישט הנאה האָבן פון לעבן. אַפנים, אַזאַ טבע האָט זי שוין.

איך מוז אײך זאָגן, אַז ערשט נישט לאַנג איז דאָס הויז וווּ מיר וווינען, אין תל-אביב, געשטאַנען אַלייניקע צווישן זאַמדן און בלאַטעס. אַט אַזוי ווי די פּיאָנערן, די אַמאָליקע ראַשונים, האָבן זיך געפונען אין יענעם מקום וואָס איז שפּעטער געוואָרן פתח-תקוה. איצט איז די שטאָט געקומען צו

מיר. הייזער הויכע, מיט א סך פענצטער און וועראנדעס האָבן זיך אוועק געשטעלט אַרום און אַרום ווי זעלנער בעת אַ פאַראַד. אין די דאָזיקע הייזער וווינען יונגע פאַרלעך מיט אַ סך קינדער, קיין עין־הרע. און די קינדערלעך, אַ געזונט אין זיי, טאַנצן און שפּרינגען און לויפן אַ גאַנצן טאַג אונטער מיין פענצטער. ווען זיי הויבן־אָן שליידערן דעם פוטבאָל, מיינט מיין פּראַדעלע אַז מען שיסט. זי דערשרעקט זיך. באַרויק איך זי. „עפּן דאָס פענצטער“ — זאָג איך צו איר — וועסטו אויך הנאה האָבן אַזוי ווי איך. „קוק אָן די קינדערלעך. פון דער גאַנצער שכונה זענען זיי געקומען אַהער.“ אַבער לאַמיר גיין פּסדר :

גאַנץ פּרי, עס איז נאָך פינצטערלעך. גאָט אַליין שלאָפט נאָך — און די מלאכים אַוודאי און אַוודאי, דערהערט זיך, נישט ווייט פון אונדזער הויז, אַ טראַמביען. דער פּייפּער פונעם אויטאָ פּייפט לאַנג און צעצויגן, אַט אַזוי ווי אַ תקיעה גדולה. דאָס רופט ער אַזוי די פרוי סטעלאַ פונעם זיבעטן שטאַק, אַקעגנאיבער. ער זאָגט איר אָן, אַז אונטן וואָרט אויף איר דער אויטאָ, וואָס פירט זי יעדן טאַג קיין לוד צו דער אַרבעט.

פון וואָנען ווייס איך, אַז די דאָזיקע פרוי הייסט סטעלאַ? ווייל פון אויטאָ אַפּער שרייט תמיד אַרויס אַ דינע פרויען־שטימע: „סטעלאַ, תרדי כּבר, אנחנו מחפּים למטה.“ ס'הייסט, סטעלאַ, קום שוין אַראָפּ, מיר וואָרטן אויף דיר אונטן.“

איז אַבער די דאָזיקע סטעלאַ, די שכנה מיינע, שטאַרק פאַרשלאָפּן. ביז וואָנען זי רייבט־אויס די אויגן, ביז וואָנען זי „מאַכט זיך“ ס'פּנים, דויערט אַ ביסל. זיצן די מענטשן אונטן שטאַרק אומגעדולדיק. פּייפט דער שאַפּער מיט זיין פּייפּער און די פרוי הערט נישט אויף צו שרייען: „סטעלאַ, קריך שוין אַראָפּ.“ און סטעלאַ ענטפּערט פון דער הויך: „רגע, רגע, איך קום שוין.“

ווען דער אויטאָ גיט דעם לעצטן פּייף און דער שאַפּער לאָזט דעם מאַטאָר אין גאַנג ווייס איך, אַז עס איז גענוי האַלב זעקס אַ זייגער. דערמאָן איך מיר, אַז אין אַזאַ צייט איז מיין טאַטע, עליו השלום, תמיד אויפגעשטאַנען צו תהלים. דאַנק איך אין האַרצן דעם שאַפּער וואָס ער וועקט מיך אויף אין דער זעלבער שעה. אויב איך זאָג נישט קיין תהלים, טאָ לאַמיר כאַטש טראַכטן דערפון. כּפרט, אַז מחשבות רעכענען זיך ווי מעשים. ליג איך מיר אין בעט און נאָך איידער איך האָב רעכט געעפנט די אויגן האָב איך שוין פאַרדינט אַ מצווה.

שפעטער, ווען איך האלט שוין ביים אריבערדרייען זיך אויף דער צווייטער זייט, דערהער איך א סקראבען פון א בלעכענער לאפאטע איבער די באלאטן פונעם טראטואר. דאס קראצט אזוי דער גאסן-קערער אפ דאס מיסט און דאס זאמד וואס האט זיך אנגעזאמלט אין משך פון לעצטן טאג. ער, דער גאסן-קערער — קראצט, און זיין טראנזיסטאר — שפילט ביידע ניגונים גיסן זיך צונויף אין איין קאקאפאניע, און שאפן א העכסט-מאדערנע מוזיק. עס איז פונקט האלב זיבן א זייגער.

ווען די שכנה — פונקט אקעגנאיבער אונדזערע פענצטער, הויבט אן אויסקלאפן די דיוואנען ווייס איך, אז עס איז זיבן. מיר דאכט זיך דעמאלט, אז דאס קלאפט אזוי דער זייגער אויס די שעהען: איינס, צוויי, דריי... און אז עס הערן זיך נאך קלעפ — איבער זיבן — איז א סימן, האלט איך, אז דער זייגער איז קאליע געווארן.

האלב אכט הויבן-אן די שכנים גרייטן זייערע קינדערלעך אין שול און אין גן אריין. עס הערן זיך געשרייען, געוויינען פון קינדער און סתם קולות. די ראדיאס ביי די שכנים שפילן דושאז-מוזיק. עס איז פריילעך. איך קלייב מיך אויך צו דער ארבעט. פריידעלע איז אויסער זיך: „איך וועל פון זינען אראפ“ — וויינט זי אויס — „דער רעש וועט מיך פארטרייבן אויף יענער וועלט“.

זאג איך צו מיין ווייבעלע:

„אט באלד וועל איך אוועקגיין צו דער ארבעט, די שכנהס פון אקעגנ-איבער וועלן אפפירן די קינדערלעך אין גן אריין. עס וועט ווערן שטיל, וועסטו קענען כאפן א דרימל. ווער איז שולדיק, וואס דו קענסט נישט שלאפן אין רעש? אט, למשל, מיר ארט עס נישט. איך כאפ מיך אלע מאל אויף, אבער כ'שלאף ווייטער.“

פון דער ארבעט קום איך ווען די שיינע תימנקה פון זעקסטן שטאק קלאפט אירע דיוואנען. עס איז פונקט דריי א זייגער. זי ארבעט, די תימנקה, אין באנק, האט זי קיין צייט נישט צו רוימען די שטוב אין די פרימארגן-שעהען.

אפגעגעסן מיטאג, לייג איך מיך צו. שלאפן, שלאף איך נישט, ווייל פונקט ביים פענצטער רעמאנטירט דער שכן זיין אויטא. יעדע מינוט לאזט ער דעם מאטאר אין גאנג און פארלעשט אים. און דווקא איז דאס א ריזיקער לאסט-אויטא. האט דער מאטאר א טבע: ער פייפט איידער מען צינדט אים אן און איידער מען לעשט אים אויס. א גרויסער מאטאר, א

יחסו, קען זיך דאס דערלויבן. ער בלאַזט פון זיך. גיי איך צו צום פענצטער און איך קוק זיך צו ווי די שוואַרץ-חנעוודיקע תימנקע בויגט זיך איבער איבערן ראַנד פון דעם מרפסת-ווענטל און הענגט דאָס וועש. דערנאָך לייג איך מיך אויף דער סאָפּע און הער פון שכנס ראַדיאָ די נייעס פון פינף אַ זייגער.

ווען עס פאַלט-צו די נאַכט צעצינדן זיך די ליכטער אין די שכנותדיקע בנינים. דעמאָלט דאַכט זיך מיר, אַז פריידעלע האָט אָנגעצונדן דאָס ליכט אין אונדזער סאַלאָן. איך שטיי ביים פענצטער און קוק אין דער טעלעוויזיע פון מיין שכן, דעם איראַקער. דערווייל רעדט מען אַראַביש אין קליינעם „קעסטל“. באַלד וועט מען אַריבערגיין אויף העברעיִש. יאָ, אַט הער איך טאַקע דעם סיגנאַל. אַ יונג מיידל באַווייזט זיך אויפן עקראַן און לייענט די נייעס פון האַלב ניין אַ זייגער.

פריידעלע איז אַרויס צו אַ שכנה. איך צינד נישט אָן קיין ליכט. צו וואָס? ביי מיר אין די צימערן איז ליכטיק פון די שכנישע פענצטער. איך הער מוזיק פון די שכנים; איך קוק אַריין אין זייערע טעלעוויזאָרן. עס קאַסט מיר נישט קיין געלט און איך האָב הנאה.

ווען דער טעלעוויזיע-פראַגראַם ענדיקט זיך, גייען ווייטער אָן די פראַגראַמען פון ראַדיאָ. אַז איין שכן געפעלט נישט די מאַדערנע מוזיק, שטעלט ער אָן דעם פאַטעפּאָן. הער איך חזנות. אַז נישט, גיי איך אַריבער צו אַ צווייטן פענצטער און הער דזשאַז-מוזיק.

שלאָפן לייגן מיר זיך שפּעט, ווייל פונקט אַקעגנאיבער אונדזער שלאָפן-צימער וווינט אַ יונג פאַרל וואָס ביי זיי איז ערשט נישט לאַנג געבוירן געוואָרן אַ בן-זכר. האַלט ער אין איין וויינען, דער דאָזיקער בחורעץ, אַז עס כאַפט מיך אַזש אָן ביים האַרצן. וויל איך אים באַרויקן. כאַפּ איך דעם גרויסן בער פון מיין קליין טעכטערל און שאַקל אין פענצטער צום וויינען-דיקן בן-זכר:

„הער-אויף צו וויינען — שריי איך צו אים — אַז נישט וועט דיך דער בער איינשלינגען“.

אַז עס ווערט שטיל ביי די שכנים ווייס איך שוין, אַז עס איז צוויי אַ זייגער ביינאַכט. ווערט מיר אומעטיק אויפן האַרצן און איך לייג מיך שלאָפן — ביז דער גאַסן-קערער וועקט מיך אויף. ס'קומט אַ נייער טאַג מיט נייער פרייד.

וואַרעם וואַסער

די שכנים פון גרויסן, שיינעם הויז אויף דער גיבורים-גאַס, אין תל-אביב, האָבן זיך פאַרזאַמלט אין דער ווינונג פון אדון שחורי. ער, דער פאַר-זיצער פונעם הויז-קאָמיטעט, האָט גערופן די איינוווינער אויף אַ דרינגענ-דער באַראַטונג. אויפן סדר-היום איז געשטאַנען די פּראָגע: וואַרעם וואַסער פאַר דירות.

איידער די פאַרזאַמלונג האָט זיך אָנגעהויבן, האָט די פרוי שחורי גע-פרעגט יעדן איינעם פון די שכנים וואָס ער ווינטשט זיך צו טרינקען: טיי — אָדער קאַווע. איר מאַן, מיטעק שחורי, האָט שוין פּרִיעַר אַרױפֿ-געשטעלט אויפן טיש אַ פּלעשל וויסקי, אַ פּלעשל רויטן וויין, אַ סיפּאַן סאַדע-וואַסער, אַ טעלער מיט קיכעלעך. אייניקע שכנים האָבן מיט גרויס אינטערעס באַטראַכט די נייע דיוואַנען, וואָס האָבן באַדעקט די פּאַדלֶאַגע פון וואַנט צו וואַנט, דאָס מאַדערנע מעבל, די בילדער אויף די ווענט. די שכנטע, פרוי זינגערמאַן-זמיר פון אַקעגנאַיבער, אויפן זעלבן שטאַק, האָט שטילערהייט אַריינגעשושקעט דער צווייטער שכנטע פון אויבערשטן שטאַק, גברת פינקלשטיין, אין אויער אַרײַן:

— וואָס זאָגסטו אויף די נייע דיוואַנען, אויפן מאַדערנעם מעבל, אויפן זילבער? מענטשן האָבן זיך דאָס נאַזשײַעט. און אַלץ פון קליינינקן קאַנ-פעקציע-געשעפטל, נעבעך. אונדזערע מענער האַרעווען ווי די בעלגישע פּערד — און וואָס האָבן מיר דערפון? איך האָב געוואַלט אַריבערגיין אין אַ גרעסערער דירה. אָבער זינט עס איז געוואָרן די קלאַגעדיקע טייערניש, ווי קען מען גאָר טראַכטן וועגן דעם? ביי די איצטיקע פּרייזן?

— זאָרג נישט — ענטפּערט שטילערהייט פרוי פינקלשטיין — ווער עס האָט געלט — דער קויפט. מען דאַרף נאָר מאַכן גוטע געשעפטן. פאַר-שטייט זיך, אַז פון אַ פענסיע קויפט מען נישט קיין דירות.

די פרוי שחורי האָט אַריינגעטראָגן אויף אַ טאַץ די ערשטע פּאַרציע

טיי און קאווע. דער באַלעבאַס, אדון מיעטעק שחורי, דער פאַרויצער פונעם הויז־קאַמיטעט, האָט דערווייל געעפנט די פאַרזאַמלונג.

— רבותי — האָט ער געזאָגט — ווי איר זעט זענען מיר זיך צוזאַם מענגעקומען. איצט שטעלט זיך די פראַגע: צו וואָס זענען מיר זיך צו־זאַמענגעקומען? וואָלט געווען פרייטיק־צו־נאַכטס, וואָלטן מיר געכאַפט אַ קערטל. אָבער היינט איז אַ פראַסטער מיטוואָך, איז צו וואָס־זשע זענט איר געקומען אָהער? — ווייל מען האָט אייך גערופן. איצט שטעלט זיך ווידער די פראַגע: צו וואָס האָט מען אייך גערופן? מיר וווינען שוין אין דעם הויז העכער צען יאָר, און קיינער פון אייך האָט נאָך נישט איבערגע־טראָטן די שוועל פון מיין דירה, סיידן איר האָט געדאַרפט איינצאַלן דאָס חודש־געלט...

דאָ האָט אים פרוי פינקלשטיין איבערגעריסן:

— שכן־לעבן, ווען איר לאַדט אונדז איין וואָלטן מיר דווקא יאָ גע־קומען.

דער אדון שחורי האָט זיך נישט פאַרלאָרן פונעם צווישן־רוף און ווייטער ממשיך געווען:

— יאָ, ווי־זשע האָלט איך? מיט חכמהלעך וועלן מיר דאָ נישט יוצא זיין. מ'דאַרף דאָ באַשליסן: יאָ וואַרעם וואַסער — אָדער נישט וואַרעם וואַסער. יעדן איינעם קומט אויס צו צאָלן זעכציק פונט אַ חודש. אַז איר וועט געבן געלט — וועט מען קויפן סאַלער — און דער קעסל וועט ברענען...

— זאָלן זיי דאָרט ברענען אין דער חברה* מיר דאַרפן זיי אויף טישטשי־ניינציק פפרות. אַליין וועלן מיר קויפן סאַלער און אַליין וועלן מיר הייצן דעם קעסל — האָט אויסגערופן אַ שכן.

— גערעכט אדון זאָזוליאָ, סלושניע — האָט צוגעגעבן אַ צווייטער — מיר דאַרפן נישט אויסהאַלטן דאָרטן דעם שטאַב דאַרמאַיעדניקעס. אַליין איז די נשמה ריין.

דער באַלעבאַס פון דער דירה, אדון מיעטעק שחורי, האָט אַ קלאַפ־געטאַן מיט זיין שווערער האַנט אָן טיש:

— רבותי, חברים, רייסט מ'ך נישט איבער — דאָ איז נישט קיין זיצונג אין דער פנסת, דאָ איז אַן ערנסטע און וויכטיקע פאַרזאַמלונג. קוקט

* געזעלשאַפֿט, וואָס באַזאָרגט וווינונגען מיט וואַרעם וואַסער און באַהי־צונג.

אין פענצטער, וועט איר זען, אז עס כלאפעט א רעגן און אויף מאָרגן האָט מען שוין אָנגעזאָגט אַ קעלט פון אַכצן גראַד. עס דראָט אַ געפאַר, אַז מאָרגן פרי וועלן אויפשטיין די ווייבער און זיך וועלן באַדן, אָבער קיין וואַרעם וואַסער וועט נישט זיין. איצט שטעלט זיך די פראַגע: פאַר וואָס וועט נישט זיין קיין וואַרעם וואַסער? ווייל מען דאַרף געלט. און פאַר וואָס דאַרף מען געלט? ווייל מען דאַרף איינצאלן פאַר סאַלער. אַן פערד שלעפט מען נישט קיין וואָגן.

— טאָ זאָל מען צעטיילן וויפל יעדער איינער דאַרף צאָלן — זאָגט פרוי פינקלשטיין.

— ריכטיק, פרוי פינקלשטיין איז גערעכט — זאָגט ווייטער מיעטעק שחורי. דאָ אָבער הויבט זיך אַן די צרה, ווי אזוי זאָל מען מאַכן די פאַר-טיילונג? די זאך איז אזוי: אַ בשותפותדיקן קעסל האָבן מיר. ריכטיק? — נו, דאַרפן מיר הייסט עס אָנפילן דעם קעסל מיט סאַלער, אַז ער זאָל ברענען...

— ברענען זאָל ער ווי טרוקענע שטרוי, דער-אַ זשאָב — שושקעט אַריין די פרוי זינגערמאַן-זמיר איר שכנטע פינקלשטיין אין אויער אַריין. — ער דברט און דברט און קומט נאָך אַלץ נישט צום עיקר. און דאָס איז אזאָ גביר, אזאָ אָנגעשטאַפטער דבר-אחר.

— יאָ, ווי-זשע האַלט איך? — ביי די פערד. זיי שלעפן נישט אָן האָבער. דאָס מיינט, אַז יעדער איינער זאָל געבן זעכציק פונט „נאָ בראַטאַ“ און מיר וועלן קויפן האָבער... ס'הייסט סאַלער פאַרן קעסל, ער זאָל ברענען... פרוי זינגערמאַן-זמיר שפאַרט-אונטער איר לינקע האַנט אונטער דער באַגוידערטער גאַמבעלע, איר בליק עקבערט דעם פעטן פּרצוף פון איר שכן, דעם אדון שחורי:

— פאַניע שחורי, ווי קען זיין זעכציק פונט „נאָ בראַטאַ“ — ווי איר זאָגט — אַז איך למשל, מיטן מאָן זעמיר נישט מער ווי צוויי אַסאַבעס, צוויי פּערזאָן, און איר מיט דער גברת שחורי און מיט די קינדער זענט עטץ פינף פּערזאָן. דאַרף איך צאָלן דאָס זעלבע וואָס איר? וווּ איז יושר? דאָ האָט פרוי שחורי אויסגעשאַסן:

— גברת זינגערמאַן, איך וויל אייך נישט באַליידיקן, ווייל איר געפינט זיך ביי מיר אין שטוב, אָבער ווען דאָס זאָגט מיר אַן אַנדערע, וואָלט איך איר געענטפּערט, אַז בעסער זאָל זי ציילן די ציין פון מויל, איידער זי ציילט מיינע קינדער. און אַז איך, למשל, האָב פינף צימערן און איר האָט

נישט מער ווי צוויי — האָב איך ביי אייך גענומען געלט אויף דעם? איר ווילט יעדן טאָג וואָשן אייער „כ׳בעט אייך איבער“ — טאָ באַצאָלט. אין אַזאַ שווערער צייט דאַרף יעדער איינער טראַכטן וועגן זיך.

— פרוי שחורי — רופט זיך אָן דער שכן פון פערטן שטאָק, דער קצב אדון פליישער — וואַרפט זיך גישט אַזוי, איר זאָלט מיר מוחל זיין, ווי אַ געשאַכטענע בהמה. די יידענע, כ׳מיין די גברת זינגערמאַן סקאַוו־ראַנעק... זמיר איז דאָך פשר גערעכט. פאַר וואָס זאָל זי צאָלן פאַר אייערע ביקעס... כ׳מיין די דריי בחורים? ביי אייך זענען קאַנעהאַרע דאָ פינף אירע, דאַרפט איר צאָלן פאַר פינעף אירע, זי האָט צוויי זדעכלאַקעס — טאָ זאָל זי צאָלן פאַר צוויי. אַז איר, גברת שחורי, קויפט ביי מיר צוויי קילאָ פלייש, רעכן איך אייך פאַר פינף קילאָ?

— איז אפשר זאָלן מיר רעכענען פון צימער — מישט זיך אַריין אַ צווייטער שכן.

— פון צימער? — רופט זיך אָן דער קצב — ס׳אַן אַנגענומענער פּלל, אַז קבצנים האָבן אַ סך קינדער און ווייניק צימערן און גבירים פאַר־מאַגן אַ סך צימערן און ווייניק קינדער. אַן אויסנאַם איז בלויז דער אדון שחורי, וועלכער פאַרמאַגט ביידע זאַכן, קומט־אויס, אַז אַ סך פאַרשויענע נוצן אַ סך וואַסער. דאַרף מען דעריבער מאַכן די פאַרטיילונג לויט דער צאָל נפשות און גישט לויט דער צאָל צימערן.

עס איז אויסגעבראַכן אַ גרויסער טומל. איינער האָט געשריגן: „לויט צימערן!“ און אַ צווייטער האָט געליאַרעמט: „לויט נפשות!“ דער אדון שחורי האָט געברויזט פון צאַרן. זיין רויט פנים האָט זיך נאָך מער אַנגע־בלאַזן, באַדעקט זיך מיט גראַע פלעקן. ער האָט געטראַסקעט אין טיש, אַזש די גלעזלעך אויף דער טאַץ זענען אונטערגעשפרונגען ווי זיי וואַלטן גענומען טאַנצן.

— וואָס זענען מיר? מענטשן זענען מיר, צי גענדז? שטיל זאָל זיין! — האָט ער ווידער אַ קלאַפּ געטאַן אין טיש. איך האָב אַ נייעם פאַרשלאָג: אויב מען קען נישט דורכקומען צווישן זיך וועגן פאַרטיילן דעם אַפּצאָל — טאָ לאַמיר מאַכן אויס שותפות! יעדער איינער וועט קויפן און אַוועקשטעלן אויפן דאָך אַ זון־קעסל. די זון וועט געבן וואַרעם וואַסער. וויפל שכנים האָבן מיר? דרייסיק? וועלן מיר האָבן דרייסיק קעסלען מיט שפּיגלען אויפן דאָך. מיר וועלן פטור ווערן פון אַלע דאַרמאַיעדניקעס וואָס שינדן פון אונדז די הויט.

— איך בין שוין מספּים! — רופט אויס די גברת זינגערמאַן-זמיר — לעצטנס רעדט מען אַ סך וועגן אַ שייַן אַרץ-ישׂראל — „אַרץ-ישׂראל יפה“. וועלן מיר זיין די ערשטע וואָס וועלן באַווייזן ווי אַזוי אַ שייַן הויז זאַרף אויסזען. די דרייסיק קעסלען מיט די שפּיגלען וועלן אַראָפּלייכטן פונעם דאָך. פון דער ווייטנס וועט עס אויסזען, ווי זעלנער וואָלטן געשטאַנען אויף אַ פאַראַד. און ווען עמעצער פון אונדז וועט אויפן דאָך וועלן זיך אַ ביסל סמאָליען אויף דער זון, וועט ער קענען זיך שפּיגלען פון אַלע זייטן. — די מעשה איז אָבער — רופט זיך אָן דער שכן פון אויבערשטן שטאַק, דער אדון פינקלקרויט — וווּ וועט מען אַהיינטאָן די דרייסיק אַנטענעס?

— די אַנטענעס וועט מען צופעסטיקן צו די ווענט — זאָגט דער אדון שחורי, מחמת אויף איין צענטראַלער אַנטענע וועט קיינער נישט מספּים זיין. ביי די דאָזיקע ווערטער הויבט זיך אויף די פרוי פינקלשטיין. איר פנים שטראַלט. זי פאַכעט מיט די הענט:

— איך האָב, ליבע שכנים, איך האָב! אַנשטאַט דרייסיק קעסלען דאַרף מען מאַכן איין גרויסן קעסל מיט איין ריזיקן שפּיגל, וועלכער וועט לייכטן אין גאַנץ תל-אביב און פאַרשענערן די שטאַט... דאָ שפּרינגט-אויף דער אדון פינקלקרויט:

— איך בין קעגן דעם! איך ווין אונטערן דאָך. און אויב דער קעסל וועט פּלאַצן, דער דאָך וועט איינפאַלן, וועט עס מיר אַ תל-מאַכן פון גאַנצן מעבל.

— גערעכט! אַזאָ גרויסער קעסל מיט אַזוי פיל וואַסער, קען איינלייגן דעם גאַנצן בנין — זאָגט דער אדון שחורי. שוין בעסער דרייסיק קעסלען מיט דרייסיק שפּיגלען. אַזאָ קעסל קאַסט נישט מער ווי דריי טויזנט פונט. דאָס הייסט, אַז מיט ניינציק טויזנט פונט וועלן מיר לייזן דאָס גאַנצע פּראָבלעם פון וואַרעם וואַסער. יעדער שכן וועט זיין אַ באַלעבאַס פאַר זיך. עס וועט נישט זיין קיין הויז-קאַמיטעט און מ'וועט פאַרשפּאַרן מאַכן פאַר-זאַמלונגען.

דער פאַרשלאַג פון אדון שחורי איז אַנגענומען געוואָרן. דעם זעלבן טאָג האָט מען באַשטעלט די דרייסיק קעסלען מיט די שפּיגלען, וועלכע וועלן בקרוב שטיין גאַוזהדיק אויפן דאָך פונעם גרויסן הויז אויף דער גיבורים-גאַס, אין תל-אביב, און אַרויסשיינען פון דער גאַנצער סביבה.

א חתונה

— מענדעלע, דו ווייסט, אָז מיר האָבן אין גיכן אַ חתונה?
— וואָס פֿאַר אַ חתונה אין מיצקע דרינען? — פרעג איך מיין ווייבעלע.
און איך פֿאַרשטיי, אָז דאָס שמעקט שוין ווידער מיט געלט — ווער זענען
דאָס די חתן־כלה און די מחותנים?
— זע נאָר, ווי ער מאַכט זיך דאָס געפּגרט — פֿאַרקרימט זיך מיין
יענטעלע — האָסט נישט געזען די איינלאָדונג?
— אַוודאי האָב איך נישט געזען. איך קוק־דען־נאָך דיין פֿאַסט?
— וואָס הייסט עס: „דיין פֿאַסט?“ ס'דאָך אַנגעקומען אויף דיין נאָמען.
— אויף מיין נאָמען באַקום איך נאָר מעלדונגען פון די בענק צו צאָלן
די וועקסעלעך. די איבעריקע פֿאַסט פֿאַרשווינדט ערגעץ.
— איך האָב דיר אַליין, מיט מיינע אייגענע הענט, נישט געוווּן די
איינלאָדונג צו דער חתונה פון אברהם־מיכל האַבערגריץ און יאָדוויגאַ
קוועקזילבער? — האָט יענטעלע געצויגן יעדעס וואָרט ווי מאַסטיק און
אויסגעשטעלט אויף מיר אַ פֿאַר גולנישע אויגן — האָסט נישט געלייענט
די איינלאָדונג? אַ מאַדנע זאָך! ווען איך בעט ביי דיר נאָך אַ פֿאַר פונט,
ענטפּערסטו מיר גלייך אויפן אָרט: „כ'האָב שוין דיר אַוועקגעגעבן מיין
פֿאַרדינסט פֿאַר די קומענדיקע אַנדערטהאַלבן חדשים, איז וואָס־זשע ווילסטו
נאָך?“ דאָס געדענקסטו זייער גוט. אויף דעם האָסטו אַן אייזערנעם זכרון.
און אָז כ'פרעג דיך, צי דו האָסט געזען די איינלאָדונג אויף דער חתונה —
זאָגסטו „איך געדענק נישט“... אנו, דערמאָן זיך נאָר גוט, גיב זיך אַ קלאַפּ
אין שטערן. דו האָסט דאָך אַליין געלייענט: „מיעטשיסלאָוו און זאַפּיאַ
קוועקזילבער פון פּלהס צד און ברוך און שיינע־זיסל האַבערגריץ פון חתנס
צד לאָדן אייך איין אויף דער חתונה פון זייערע קינדער אברהם־מיכל און
יאָדוויגאַ“. דו געדענקסט: האָסט נאָך דעמאָלט אַפּילו אַ זאָג געטאָן: „ווער
זענען דאָס די פֿאַליאַקן — מיעטשיסלאָוו און זאַפּיאַ וואָס לאָדן אונדז איין
אויף זייער חתונה?“ האָב איך דיר נאָך געהאַט געענטפּערט: „דאָס זענען

נישט קיין פּאַליאַקן נאָר יידן. והראיה: די פּאַמיליע זייערע „קוועקזילבער“. און דאָס זענען עולים חדשים, אַפנים פון יענעם לאַנד וווּ מענטשן לעבן תמיד אין פחד. און אַפילו דאָ, אין ישראל האָבן זיי נאָך אַלץ מורא צו ענדערן זייערע נעמען — אויף יידישע. טאַמער וואָס-ווען — קיינער ווייסט נישט וואָס מאַרגן וועט זיין.

— אַ! איצט דערמאָן איך זיך שוין! — האָב איך אין פּאַרלעגנהייט אויסגערופן — אַנטשולדיק מיר זייער, מוֹתקל, ביסט גערעכט. איך האָב טאַקע פּאַרגעסן...

— צי איך בין גערעכט? — אַוודאי! איך בין תמיד גערעכט — האָט יענטעלע אויסגערופן מיט נצחון — נו, איצט אַז דו ווייסט שוין, וויל איך דיר זאָגן, אַז מ'דאַרף זיך גרייטן...

— מיר דאַרפן זיך גרייטן? — חידוש איך זיך — זאָל יאָדוויגאַ מיט אברהם-מיכלען זיך גרייטן. האָסט געהערט אַ ביסל?

— הויבסט שוין אָן מיט דיינע שטותים? — פּאַרט יענטעלע אַריין אויף איר שטייגער — די באַבע יאַכנע-דוואַסיע האָט דיר געלאָזט גריסן... מיט אַט דעם קליידל קען איך גיין אויף אַ חתונה? לעבסט אויפן מאַרס? אַוודאי, וואָלסט געווען צופרידן, אַז דיין ווייב זאָל גיין אין שמאַטעס, אַבי דיר זאָל נישט קאָסטן קיין געלט... אַבער נישט ביי יענטעלען!

— פעלט דיר קליידלעך? דאַכט זיך, אַז די שאַפּע ווערט שוין צע-זעצט פון דיינע מלבושים. יעדן טאַג דאַרף מען אַ נייע שמאַטע? — האָסט הנאה פון אויסגעבן געלט? דאָס מאַל וועסטו ביי מיר אַזאַ הנאה נישט האָבן — האָב איך זיך אָנגענומען מיט פּוח און איר אַ זאָג-געטאָן מיט פּעס.

— זע נאָר, ווי ער האָט עס צעעפנט אויף מיר אַ געמבע? — מענ-דעלע, וועסט טאַנצן אַזוי, ווי איך וועל דיר אויפשפּילן... איי וועסטו טאַנצן!... אַ שאַד דיינע נערוון... נישט נאָר אַ קליידל וועל איך זיך אויפנייען... נאָר אַ פּאַר שיק וועל איך מיר אויך קויפן... אַ ווייב פון אַזאַ „גרויסן צעלייגער“ ווי דו, דאַרף גיין אָנגעטאָן ווי אַ מענטש. צי דו ווילסט יאָ — צי נישט. און וואָס אַנטאָן און ווען אַנטאָן — דאָס פּאַרלאָן זיך שוין אויף דיין ווייב. זי איז דאָך יאָ אַ מענטש!...

ווי פּאַרשטייט איר? איך וועל גיין סקאַנדאַלעווען צוליב אַזעלכע זאַכן? ווי זאָגט אַ גוי: „האַסט זיך אָנגערופן אַלס שוואַם, טאָ קריך אין קאַרב אַריין“... אַ ברירה האָב איך?

אַ קיצור, יענטעלע האָט באַצייטנס באַשטעלט אַ קלייד אין באַקאַנטן

מאדע-מאגאזין, אין תל-אביב. איך האָב אַפילו געפרוּווט שטעלן אַ פּראָגע: „פאַר וואָס דווקא אויף דיזנגוף? אויף דעם האָט יענטעלע געענטפערט: „דאָס איז דער עלעגאַנטסטער מאָדע-מאָגאָזין. ווהראיה: דאָרט קאָסט פונקט דאָפּלט ווי אין אַלע אַנדערע מאָגאָזינען“... נו, און חוץ דעם האָט זי נאָך איינגעהאַנדלט אַ פאַר עלעגאַנטע שייך און זי איז געווען פאַרטיק צו דער חתונה.

ווען ס'איז אונטערגעקומען די גליקלעכע נאָכט פון אברהם-מיכל און יאָדוויגאַ האָבערגרייך, האָב איך זיך געלאָזט עלעגאַנט אַפּראַזירן די מאָרדע. אַרויפגעצויגן אויף זיך אַ פאַר העלע פלודערן און אַ טונקעלע מאַרינאַרקע ווי אויך אַ מינע פון אַ מחותן — און געווען גרייט זיך לאָזן צום אויטאָ-בוס. איך האָב אויסגערעכנט, אַז אַ האַלבע שעה איז גענוג פּדי אַנצוקומען אין „אולמי גיל“ צו דער חופּה, וואָס האָט געזאָלט פאַרקומען זיבן אַ זייגער אין אָונט.

זיך איך מיר און כאָפּ דערווייל אַ קוק אין דער צייטונג. מיין יענטעלע שוויצט-אַרום אַהער און אַהין. אַלע שופּלאָדן זענען אַרויסגערוקט, די שאַפּעס — צעפּראַלט. עס טוט זיך אויף טישן און אויף בענק, אין אַזאַ מאַמענט, ווייס איך, איז געזינטער פאַר מיר צו זיצן שטיל אין אַ ווינקל און זיך נישט אַנרופן מיט קיין וואָרט. וואָרום די כוואַליע וואָס הייסט „יענטעלע“, קען מיך פאַרפלייצן, אַז מ'זאָל מיך אין גאַנצן נישט אַרויסזען... זיך איך, לייען די צייטונג — און שווייג. פּלוצלונג דערהער איך יענטעלעס זיס קולכל:

— מענדעלע, קום נאָר אַריין אויף אַ מינוט!

איך גיב אַ קוק, דער זייגער דערנענטערט זיך שוין צו זיבן. ס'הייסט, אַז צו דער חופּה וועלן מיר שוין אַוודאי נישט קומען. אָבער צו דער וועטשערע וועלן מיר נאָך באַווייזן. און דאָס איז דאָך דאָס וויכטיקסטע — טראַכט איך. איך גיי אַריין אין שלאָף-צימער, זע איך ווי דער שווייס גיסט זיך פון מיין יענטעלען ווי זי וואָלט נאָר-וואָס אַרויס פון אַ שוויץ-באָד. זי האַלט ביידע הענט אויף דער פלייצע, וויל צומאַכן דאָס נייע קליידל — און עס גייט נישט.

זאָגט זי צו מיר אַזוי:

— העלף מיר צומאַכן דעם ריטש-ראַטש. אָבער פאַרזיכטיק!

איך האָב דעליקאַטע אַנגענומען דאָס קעפל פונעם ריטש-ראַטש און געפרוּווט אַ צי טאָן — אַ נעכטיקער טאָג! עס גייט נישט. און ווי קען עס

גיין, און איין „פלייצע“ פון דער אנדערער איז אפשר א קילאמעטער-ווייט.
רוף איך זיך און צו יענטעלען:

— די שניידערקע האט דאך דיר אפגעשאכטן דאס קליידל. עס פעלט
דא אפשר א מעטער שטאף. טא ווי קען איך עס צוזאמענציען?
— רעדסט ווי אן אידיאט! — מאכט מיר יענטעלע א קאמפלימענט —
וואס הייסט, עס פעלט? ס'דאך גענייט געווארן לויט א מאס און איך האב
עס אפשר צוואנציק מאל אנגעמאסטן. מ'דארף עס נאר קענען צוזאמענ-
ציען. גיי, גיב צו פארשטיין אן אייזל-קאפ ווי אזוי א גוט קליידל ווערט
היינט גענייט. דאס איז דאך ספעציעל אזוי צוגעשניטן, כדי בולטער צו
מאכן די ליניע...

— איך קען דאך נישט נעמען א קליידל, וואס פאסט פאר א מיידעלע
פון זיבעצן יאר און שלעפן עס אויף אזא אסאכע ווי דו. ווי וועט עס קענען
איינהאלטן דיין „פיגור“? ס'איז דען פון לעדער אדער פון בלעך? —
ווער איך אין כעס און לאז אפ דעם ריטש-ראטש.

— איך וועל טיף אריינציען די לופט — און דו שלעפ! — שרייט
יענטעלע צו מיר און קוקט אין שפיגל אריין. — און אז דו וועסט צונויפ-
ציען וועל איך די לופט ארויסלאזן — מאכט זי צו מיר.
א קיצור איך נעם שלעפן דעם ריטש-ראטש און זי די לופט — עס
גייט! ביז איבער דער טאליע האב איך שוין יאקאש צונויפגעצויגן. אבער
און ס'איז געקומען העכער — סטאפ! גיי שריי חיוקים!
— צי! — שרייט זי — אבער פארזיכטיק, צי!

איך נעם-אן דעם ריטש-ראטש און גיב מיטן גאנצן כוח א צי —
טראך! דאס קעפל האט זיך אפגעריסן און דער ריטש-ראטש הויבט זיך
אן לאנגזאם צו עפענען דווקא אליין און קיינעם הילף... יענטעלע לאזט-
ארויס א פארצווייפלען געשריי און גיט זיך א כאפ מיט ביידע הענט
ביים קאפ:

— פארטיק-געמאכט דעם ריטש-ראטש! אזעלכע ליימענע הענט... אזא
שטיק אידיאט... געפטרט אזא קלייד!... אזא קלייד! און איך האב זיך דאס
געגרייט די גאנצע צייט צו באווייזן אין דאזיקן קליידל ספעציעל צו דער
חתונה... נו, ער האט דאס מיר אפגעפראוועט א חתונה! איך וועל זי
געדענקען א גאנץ לעבן!...

מאנא-לשון

אויף איר חשבון

גיט מיר אפ מזל-טוב. איך האָב צום צווייטן מאל חתונה געהאַט. נאָך דעם ווי מיין מירעלע איז אַוועק פון דער וועלט, האָב איך געמיינט כ'על אויך מיטגיין. אָבער ס'איז אַריבער אַ חודש, צוויי, אַ יאָר. כ'האָב געזען, אַז ווער עס שטאַרבט — ליגט אין דר'ערד און ווער עס לעבט, וויל ווייטער לעבן. און ווי אַזוי קאָן מען לעבן אויף דער עלטער אָן אַ ווייב? האָב איך גענומען און כ'האָב חתונה געהאַט.

מיט דער ערשטער ווייב, מיט מירעלען, האָב איך אָפגעלעבט גאַנצע דרייסיק יאָר. זעט איר דאָך, פון דעסטוועגן האָב איך אויסגעהאַלטן. זי האָט מיר געבוירן אַ טאָכטער — פריידעלע הייסט זי. שוין אַ חתונה גע- האַטע. איר זאָלט אָנקוקן צוויי אייניקלעך — בריליאַנטן. אַ לעבן אויף זיי! דאָס גרעסטע פאַרגעניגן האָב איך, ווען זיי קריכן מיר אויפן קאָפּ, אויף דער פלייצע, זעצן זיך אויף די אַקסלען. דער עלטערער, אורי, האַלט צו מיר אין איין שרייען: „סבא, זיידע, מאַך צו אַן אויג“ — און ער פאַרדעקט מיט זיינע הענטלעך מיינע אויגן. זאָג איך צו אים: אורילע, וואָס זענען דאָס פאַר אַ רייד? וווּ האָסטו עס געהערט אַזעלכע ווערטער?

זאָגט צו מיר מיין אייניקל, דער חכם:

„די אמא'לע זאָגט אָפט צום אבא'לע: ווען דער אַלטער וועט צומאַכן אַן אויג, וועלן מיר אַריבערגיין אין זיין גרויסער דירה. דאָס מיינט זי דיך, סבא'לע.“

אַט אַזאַ חכם איז ער, מיין אייניקל. אַ געזונט אין אים. און דער צוויי-טער, דני'עלע, וואַקסט גאָר אַ גאון. ער קען שוין יידיש אויך. זיך אויסגע- לערנט פון מיר. ווען ער דערזעט מיך, זאָגט ער: „סבא'לע, ליג אין דר'ערד, איך וועל אַרויפקריכן אויף דיין בויך.“ לייג איך מיך אויף דער פאַדלאַגע און ער רייט אויף מיר. דערביי שרייט ער אַזוי זיס: סבא סוס... סבא סוסע-לע... ס'הייסט, זיידע פערד, זיידע פערדעלע... איך זאָג אייך: אַ חכם עתיק. די טאָכטער מיינע, פריידעלע, איז שטאַרק צוגעבונדן צו מיר. נאָכן

טויט פון דער מאמען, בין איך דאך אי א טאטע אי א מאמע. טענהט זי צו מיר: „אבאלע, טאָרסט נישט זיין אליין אין אַזאַ גרויסער שטוב. טאָמער, חלילה, ס'ווערט דיר שלעכט, דו חלשסט, איז דאך נישטאָ ווער ס'זאל דיר דערלאַנגען אפילו אַ גלאַז וואַסער. און ווער וועט דיר אַפּקאַכן אַ מיטאַג, אויסוואַשן אַ העמד, צורוימען די שטוב? אַזאַ מענטש ווי דו, אויף דער עלטער — זאָגט זי — דאַרף מען אַפהיטן, דערלאַנגען — טאָ ווער וועט עס טאָן? בין איך גרייט, אבאלע, אַז דו זאָלסט אַריבער צו מיר. זאָג אליין: דו דאַרפסט אַ דירה פון פיר צימערן? איינער אליין? מ'קען דאך משוגע ווערן, אַראַפּגיין, חלילה, פון זינען אין אַזאַ גרויסער קאַזאַרמע. אָבער ביי מיר, אין קליין צימערל, וועסטו זיך פילן פריי. האָסט דאָרט אַ בעט, אַ טישל, און אַז עס וועט זיך געפינען נאָך אַרט, וועלן מיר דיר אַרײַנשטעלן אַ שאַפּע אויך. אָבער צו וואָס דאַרפסטו אַ שאַפּע? דאָס ביסל בגדים וואָס דו האָסט, וועסטו האַלטן ביי מיר אין שאַנק. און דאָס צירונג, דאָס געלט, וועל איך אַרײַנלייגן אין באַנק אַרײַן, אין מיין סיף. חוץ דעם, ווײַן איך נישט וײַט פון קופּת חולים. יעדן טאָג וועסטו קענען גיין אַהין, קײַנער וועט דיר נישט שטערן. לעס שטוב געפינט זיך אויך דער שפּיל־פּלאַץ, וועסטו זיך קענען שפּילן מיט די אײַניקלעך.“

גיי ווייס, אַז כ'וועל האָבן אַזאַ געטרייע טאָכטער. ווי זאָגט מען דאָ: אַן אמתער מותק, פון דעסטוועגן האָב איך איר געענטפערט אַזוי: „פריידעלע, איך דאַנק דיר פאַר דיין גוט־האַרציקייט. געוויס מײַנסטו נאָר מײַן טובה. ביסט אין גאַנצן געראַטן אין דיין מאַמען, אַ ליכטיקן גן־עדן זאָל זי האָבן. זי איז מיר אויך געווען שטאַרק געטריי. גאַנצע דרייסיק יאָר. געוויס האָבן מיר זיך אַ מאָל געקריגט, זי האָט אַרײַנגעוואַרפן אַ שאַרף וואַרט, איך האָב אַרײַנגעוואַרפן אַ שאַרף וואַרט. אָבער, לויט ווי איך גע־דענק, האָבן מיר זיך קײַן מאָל נישט געשלאָגן. אַפּגעקריגט זיך — זענען מיר אַ פאַר חדשים געווען ברוגז און ס'איז געווען אַזאַ שטילקייט אין שטוב, אַז ווען דער שכן פון זיבעטן שטאַק האָט זיך געקריגט מיטן ווייב האָב איך געהערט יעדעס וואַרט.

און נאָך האָב איך איר געזאָגט:

„טעכטערל, דו האָסט צוויי קליינע קינדער. זיי זענען נישט פון די שטילסטע. און איך דאַרף רו. מילא, די מאַמע, עליה השלום, האָט שוין אײַביקע רו. אָבער איך וויל דערווײַל אַ ביסעלע רו. בײַטאַג, נאָכן עסן, האָב איך ליב זיך צולייגן, כאַפּן אַ געשמאַקן דרימל. זינט די מאַמע איז

נישטאָ, קען איך דאָך רויק־שלאָפן וויפל איך וויל. טאָ האָב נישט קיין פאַראיבל, טעכטערל, וואָס דערווייל וועל איך בלייבן ביי זיך אין שטוב. אַ ביסל געלט אין באַנק האָב איך נאָך. וויפל איז מיר דען באַשערט נאָך צו לעבן? ס'וועט מיר סטייען."

בקיצור, אַז מײן טאָכטער האָט מיך גענומען איינרעדן, אַז איך טאָר נישט בלייבן אַליין, האָב איך אַ טראַכט געטאָן: דווקא אין דעם איז זי גע־רעכט. איך האָב מיך גענומען אויסטראַיען און גיין אין קאַפּע־הייזער, אין טעאַטער. ווי נאָר די פּלערליי אלמנות און גרושות האָבן מיך דערזען אַליין, האָבן זיי זיך אָנגעהויבן צורוקן צו מיר. איך האָב מיר געטראַכט: אַז זיי איז ליב, איז מיר ניהא. פון ערשטן קוק זענען זיי מיר אַלע געפּעלן געוואָרן. געווען צווישן זיי שוואַרצע, בלאַנדע און ברונעטע. און נאָך האָט זיך מיר אויסגעדאַכט, אַז אַלע זענען זיי שענער פון מירעלען, אַ ליכטיקן גן־עדן זאָל זי האָבן. פון דעסטוועגן האָב איך גענומען איבערקלייבן. אַ שיינע דירה האָב איך, געלט האָב איך, אַ פענסיע האָב איך אויך. טאָ פאַר וואָס זאָל איך נישט נעמען, אויף דער עלטער, עפעס אַ יונג ווייבעלע, אַט אַזוי ווי דוד המלך האָט אַמאָל גענומען? וואָסי, איך בין קליגער פון אים.

איר ווילט וויסן דעם סוף? כ'האָב געפאַקט אַ ווייבעלע — אַ צאַצקע! זי איז טאַקע אַ ביסעלע עלטער פון מײן טאָכטער, פון פריידעלען, אָבער ס'מאַכט נישט. דערפאַר האָט זי אַ פיגורקעלע, אַ פאַר פיס, אַ פאַר אויגן — נאָר צו קוויקן זיך אין זיי! זי איז אַן עולה חדשה פון רוסלאַנד און הייסן הייסט זי זשעניעטשאַ. פון וואַנען זי קומט צו מיר? פון קופּת חולים. זי איז אַ קראַנקן־שוועסטער. איין מאָל, ווען זי האָט מיר געמאַכט אַן איינ־שפּריצונג, האָב איך געכאַפט אויף איר אַ קוק — און תיכף, אויפן אַרט באַשלאָסן: דאָס איז עס! אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט — איך האָב זיך דערוויסט אַז זי איז אַן אלמנה, און אַזוי ווי איך בין אויך אַן אלמן — זענען מיר דאָך אַ גלייכע פאַר. אַז זי האָט דערזען מײן דירה, און איך האָב איר דער־ציילט וואָס איך פאַרמאַג — האָט זי באַלד געזאָגט: יאָ! איידער וואָס־ווען האָב איך זי אַריינגענומען צו זיך אין שטוב אַריין. דערנאָך האָבן מיר חתונה געהאַט פּדת וכדין, און מיר זענען אַרויסגעפאַרן צו פּראַווען דעם האַניק־חודש. מיר זיצן אין אילת, אין שענסטן האַטעל. ס'קאָסט זייער טייער. אָבער דער עיקר איז, אַז מײן זשעניעטשאַ איז צופרידן. מיר פאַר־ברענגען ביידע און לעבן אַ גוטן טאָג.

אַנומלט האָט מיך מײנער אַ באַקאַנטער אַ פּרעג־געטאָן:

יצחק בראט

„ר' עליע, איר קענט זיך פארגינען אויסצוגעבן אזוי פיל געלט?“
האָב איך אים געענטפערט :
„איך האָב אַ טייערע טאַכטער, זיך איך דאָ אויף איר חשבון. כ'מיי
אויפן חשבון פון דער ירושה וואָס איך וועל איר, איבער הונדערט און
צוואַנציק יאָר, איבערלאָזן. אמת, זי וועט טאַקע, שפעטער, האָבן דערפון
גרויסע צרות, דערפאַר אָבער האָב איך איצט גרויס פאַרגעניגן.
ווי מיינט איר, בין איך נישט גערעכט?“

א שליח

איך בין א שליח. מ'שיקט מיך — פאר איך. ווי אזוי? דורכן „שליסל“. כ'געהער דאך צו א פארטיי. האט מיר דער גורל צוגעשפילט. איך זיין אין אויסלאנד.

אין דרום-אמעריקע איז איצט זומער, הייס, האב איך מיך אראפגעכאפט אין לאנד אריין. דא איז קאלט, די לופט איז פריש, וועל איך א ביסל קומען צו זיך. דארט, אין גלות, איז זייער שווער. קאטארזשנע ארבעט. טאג און נאכט בין איך פאריאגט, פארפלאגט מיט באנקעטן, אונטן, צוזאמענטרעפן. מ'וואלגערט זיך ארום איבער די שענסטע האטעלן. מ'קומט אפט אפ אין די קאבארעטן. מיט איין ווארט: מ'פראוועט ציוניסטישע ארבעט.

פון תמיד אן בין איך געווען א פארטיאט. אט דאס טאקע האט מיך געבראכט אין קיבוץ אריין. ווען איר וואלט געזען ווי איך האב געמאלקן די בהמות, וואלט איר מיך אפגעפאטאגראפירט און אריינגעשטעלט מיין בילד אין דער טעלעוויזיע. זעלטן ווען א ייד זאל נאך צוויי טויזנט יאר גלות אזוי קענען מעלקן. איך האב דערצו זוכה געווען. און ווען די פארטיי האט אנגעהויבן אויסקלייבן קאנדידאטן — בין איך געווען דער ערשטער. מיט אזא טאלאנט — האט מען צו מיר געזאגט — קענסטו זיין דער בעסטער שליח. און זיי האבן זיך טאקע נישט אפגענארט: איך פאר, איך טו, איך רעד. מיין ווייבל — אביבה — העלפט מיר צו. זי האט אין קיבוץ געהאט צו טאן מיט הינער, איז זי געווינט צו רעש, צו קהל. זי האט געכאפט דעם שניט פון א שליח א ווייב, ווי זי וואלט אין דעם פאך געבוירן געווארן. נאר איין חסרון האט זי: תמיד לעבט זיך אין פחד טאמער, חלילה, ווער איך אויס שליח און מיר וועלן ווידער מוזן גיין אין קיבוץ אריין.

טענה איך צו איר: אביבהלע, וואס האסטו מורא? אונדזער פארטיי שטייט דען חס-ושלום פאר ליקוידאציע? מ'שאפט דען אפ די שליחים? אלע יידן פון גלות קומען, חלילה, קיין ישראל? אויב אונדזער שליחות וועט זיך ענדיקן אין דרום-אמעריקע, וועלן מיר פארן אין אן אנדער לאנד.

יידן געפינען זיך, ברוך-השם, אין דער גאַנצער וועלט. און דאַרטן וווּ יידן — דאַרטן זענען מיר. ציטער נישט אַזוי, מ'הייסט אונדז נאָך נישט זיך צוריקקערן קיין ישראל.

אַלץ וואָלט געווען גוט ווען נישט דאָס, וואָס יעדער איינער טייטלט אויף מיר מיט די פינגער: „זע נאָר, וואָס פאַר אַ ליכטיק לעבן דער דאָ-זיקער שליח מאַכט עס אין פינצטערן גלות און אין וואָס פאַר אַן אויטאָ ער פאַרט, אין וועלכער דירה ער וווינט, וואָס פאַר אַ טייערע קליידער זיין ווייב טראַגט!“ כ'פאַרשטיי נישט: וואָס איז דאָ דער חידוש, אַז אַ ווייב טראַגט? זי האָט עס דען ביי עמעצן צוגערויבט? ווי אַזוי דען זאָלן מיר זיך פירן? מיר רעפּרעזענטירן דאָך די מדינה!

די קינאה פרעסט זיי אויף. נישט נאָר יידן, נאָר אַפילו אַ סך גוים זענען אונדז מקנא. אַלע מורמלען: „זע נאָר וואָס פאַר אַ לעבן זיי מאַכן דאָ!“ זיי פאַרשטייען נישט, אַז אַ שליח פון אַזאַ לאַנד ווי ישראל, דאַרף זיך פירן מיט אַ ברייטער האַנט, מיט ראַזמאַך, מיט אַ פאַרנעם, כדי אַזוי אַרום געווינען עוליים. אַזאַ פאַטענציעלער עולה, ווען ער זעט ווי אַזוי אַ ייד פון ישראל פירט זיך, גיט ער זיך באַלד אַ טראַכט: „זע נאָר דעם לוקסוס! אַפנים, אַז דאַרט, אין ישראל, לעבן מענטשן ווי אין גן-עדן“.

און ער באַשליסט באַלד צו קומען אין הייליקן לאַנד אַריין. ער פאַרשטייט, אַז ישראל איז נישט עפעס אַן אינדיע, אַדער אַ כינע, וווּ מענטשן קומען-אָפּ אויף דער וועלט, ווערן פאַרשמאַכט, מחמת די דאָ-זיקע לענדער זענען אַרעם און זיי מוזן אַנקומען צו פרעמדער הילף.

די צרה איז, וואָס אַנדערע מאַכן מיר קאַליע די גאַנצע אַרבעט. אַנומלט האַבן אַ פאַר שליחים פאַרענדיקט זייער אַרבעט און זיי האַבן זיך געדאַרפט צוריקקערן קיין ישראל. זענען זיי, נעבעד, אַרומגעגאַנגען מיט אַזעלכע פאַראומערטע און פאַרחאָשכטע פּנימער, אַז די יידן זענען געקומען צו מיר מיט אַ טענה: „איר פאַדערט פון אונדז מיר זאָלן עולה זיין קיין ישראל און דאָ האַבן די שליחים אַליין נישט קיין חשק זיך צוריק-קערן אין לאַנד אַריין“.

און די דאָזיקע יידן, די שליחים מיין איך, זענען פּשר גערעכט. צו גוטס געוויינט מען זיך שנעל צו. גלוסט זיך טאַקע נישט דאָס אַלץ איבער-לאָזן. בפרט, אַז אַ מענטש האָט זיך שוין גוט איינגעפונדעוועט אין אויס-לאַנד, האָט אַנגעבונדן גרויסע קאַנטאַקטן, געמאַכט אַ לעבן, איך אַליין קען

עטלעכע שליחים, וואס האבן פריער געשיקט יידן קיין ישראל און איצט זענען זיי אליין יורדים. די טענה איז: זיי זענען שוין אריין אין אן אנדער לעבן און קענען זיך דערפון נישט אפרייסן. יא, זיי זאגן מיר צו, אז ווי נאר זיי וועלן מאכן דעם ערשטן מיליאן, וועלן זיי זיך צוריקקערן קיין ישראל.

אזא איינעם האב איך געטראפן אין א גרויסער שטאט פון א דרום-אמעריקאנער לאנד. דאס איז פארגעקומען אזוי: אין די חדשים יאנואר-פערברואר איז דארט געוויינלעך הייס. האב איך גענומען מיין וויבעלע, אביבה, און מיר זענען ארויסגעפארן אין א שיינער געגנט, וואס גאנץ שוויצאריע קען זיך קעגן איר באהאלטן. ממש א גן-עדן! שניי און בערג נאר צו לעבן און געניסן. אין איינעם אן אונט גייען מיר פארברענגען אין א נאכט-לאקאל. איך כאפ א קוק — ביי איין טישל זיצט א יפהפיה מיט א מיני שבמיני, געמאכט פון פעדערן מיט א דורכזיכטיקער בלוזקע, וואס אנטפלעקט אלע פארבראגענע זאכן... פארשטייט זיך, אז כ'האב מיך באלד פאראינטערעסירט: ווער קען דאס זיין? און בשעת מיין אביבה האט גע-כאפט א שמועס מיט אוינדזערס א באקאנטן, האב איך מיך פארזיכטיק צוגעשארט צו דער יפהפיה. וואס ווייזט זיך ארויס? זי איז די פרוי פון א געוועזענעם שליח. נאכן פארענדיקן זיין שליחות איז ער ווייטער געבליבן אין יענעם לאנד און איצט פראוועט ער שליחותן פאר זיין ווייב. דאס מאל האט זי אים געשיקט קיין בארילאטשע — אזוי הייסט דאס ארט — און זי אליין האט זיך אויך מיטגעכאפט.

קומענדיק צו די יידן אין גלות האב איך מיך גלייך אריינגעווארפן אין דער ארבעט: באטראכט דאס לאנד, איינגעקויפט שיינע זאכן, געשלאסן באקאנטשאפטן מיט מענטשן. אביבה האט זיך פארנומען מיט זוכן א דירה — ערגעץ אין שענסטן קווארטאל פון דער הויפטשטאט. נאך דעם ווי מיר האבן זיך איינגעארדנט, האב איך געהאלטן פאר יידן מיין ערשטן רעפעראט. כ'האב זיי געעצהט צו פארלאזן אלץ און קומען קיין ישראל — יונג און אלט. נישט וויכטיק — האב איך געזאגט — צי זיי האבן פאכן, צי געלט. דער עיקר: זיי זאלן עולה זיין. „די מוטער רחל וויינט און בעט זיך איר זאלט קומען. די וויסטענישן ווארטן מ'זאל זיי באפרוכפערן. די ברייטע שטחים בעטן זיך מ'זאל זיי באזעצן. עס פעלן ארבעטס-הענט. איר האט יא קאפי-טאל, איר האט נישט — ישראל גיט איך אלץ — קומט מאסנוויי! פאר-לאזט ענדלעך דעם פינצטערן גלות און קומט אין אייער ליכטיק לאנד.

וואס בענקט נאך אייך, וויל אייך אויפנעמען מיט אפענע ארעמס. א לאַנד, וווּ אייערע ברידער זענען גרייט אייך אוועקצוגעבן אפילו זייער לעצטן ביסן פון מויל, זייער דירה, זייערע שטעלעס — אבי איר זאלט עולה זיין.

דערנאך בין איך אוועק אין א יידישער שולע. כ'האב צו די קינדער גענומען רעדן העברעיש. זיי האבן אבער נישט פארשטאנען. האב איך זיי אנגעהויבן לערנען די שפראך. קיין העברעיש האבן זיי זיך טאקע נישט אויסגעלערנט, דערפאר האב איך זיך אויסגעלערנט שפאניש. און איצט דערצייל איך זיי וועגן מיינע איינדרוקן אין יענעם לאַנד.

אלץ איז גוט און פֿיין, אבער די האַרעוואַניע איז גרויס. נאך אַ נס, וואָס שבת און זונטיק, ווי אויך אין די ייִדישע און גוִיִשע יום־טובֿים, אַרבעט איך נישט. דעמאלט נעמען מיר אונדזער גרויסן „שעווראלעט“ און מיר פֿאַרן שפּאַצירן איבערן לאַנד. און גלויבט מיר, ס'דאָ וואָס צו זען.

און ווי נאָר כ'קום פון דער נסיעה, אַ מידער, אַהיים, מוז איך שוין ווידער גיין צו דער אַרבעט. וואָס איך טו? פרעגט מיך בחרם. איך האָב נישט קיין ספּעציעלן אַרבעטס־פּלאַן. אַבער דער עול איז שווער. דו טראָגסט אויף זיך אַ גרויסע פּאַראַנטוואָרטלעכקייט. ביסט אַ שליח. דאַרפסט בויען דעם בריק צווישן גלות און ישראל. האַרעווע איך טאָקע: איך טרעף זיך מיט מענטשן, איך עס מיט זיי מיטאַגן אין גרויסאַרטיקע רעסטאָראַנען. איך פּראַווע ביי זיך אין שטוב בעלער פֿאַר הויכגעשטעלטע פּערזענלעכ־קייטן. מיין אביבה איז געוואָרן אַן עלעגאַנטע דאַמע. ווען איך וואָלט עמעצן דערציילט, אַז ערשט נישט לאַנג האָט זי געהאַט צו טאָן מיט הינער אין שטייג, וואָלט מען געמיינט, אַז איך בין פון זינען אַראָפּ.

אַט אַזוי מוטשע איך מיך אינעם פרעמדן לאַנד — נאָר דערפּאַר, ווייל איך בין אַ פּאַטריאָט. כ'זוייס, אַז ישראל האָט נוצן פון מיר. כ'טו עפעס־אויף, אַ פּאַקט: די מדינה וואַקסט, אַנטוויקלט זיך. צה"ל איז שטאַרק. און איך האָב הנאה.

יאָ, איך האַרעווע שווער. וועדליק איך האָב אויסגערעכנט קומט מיר אויס — נאָכן אַראַפּרעכענען די ייִדישע און גוִיִשע רויִטעג און דעם אור־לויב אין די הייסע זומער־חדשים — צו אַרבעטן אין משך פון יאָר גאַנצע הונדערט מיט פּערציק טעג! און דאָס מוז איך אויסטראַגן אויף מיינע בידנע פּלייצעס. פּאַרוואָס? ווייל איך בין אַן אמתער פּאַטריאָט פון דער מדינה. קיין שום זאָך איז מיר נישט שווער צו טאָן פֿאַר ישראל. איך האָב נאָר

אַראָפּגעלאַכט פֿון האַרצן

מורא, אַז עמעצער זאָל מיר נישט אונטערשטעלן אַ פּיסל און איך זאָל
דאַרפֿן צונויפֿנעמען די מאַנאַטקעס און קומען צוריק אין קיבוץ אַריין.
נישט איין מאָל חלומט זיך מיר אַזאַ בייזער חלום און איך כאַפּ מיך תּמיד
אויף אַ באַגאַסענער מיט קאַלטן שווייס.

אַ משפחה מיט אַ סך קינדער

איר קענט מיך נישט? — איך בין פון די משפחות וואָס זענען געבענטשט מיט אַ סך קינדער. דערווייל האָב איך, מיט גאָטס הילף, נישט מער ווי צוועלף. אָבער מיין פרוי, סאַביכאַ, איז נאָך גענוג יונג און איך גלויב, אַז דאָס קינדלען וועט זיך נישט אַפּשטעלן, וויפל? וויפל דער אויבערשטער וועט געבן.

מיר וווינען אין שיפון צוזאַמען מיט „שיפנאַזים“ און זי, מיין פרוי סאַביכאַ, האָט זיך שוין אַנגעשטעקט פון זיי: „ניסים, זאָגט זי, אפשר שוין גענוג? קוק-אַן אונדזערע שכנים — זיי האָבן נישט מער ווי צוויי-דריי קינדער. זע, ווי זיי לעבן — און ווי מיר לעבן. ניסים גיב אַ טראַכט“... אַז איך דערהער פון סאַביכאַן אַזעלכע דיבורים צינדט זיך אין מיר אַן אַ פּייער: וואָס דאַרף מען דאָ טראַכטן — גיב איך אַ זעץ מיט דער האַנט אין טיש — דאָ דאַרף מען טאָן! די „וויס-וויסן“ האָבן אַנדערע פאַרגעניגנס, למשל, אַרומפאַרן אין שיינע אויטאָס, זיצן אין גרויסע דירות, גיין אין טעאַטער, אויף קאַנצערטן, זיצן אין קאַפּע-הייזער און איך, ניסים, האָב מיר אַן אַנדער פאַרגעניגן — איך האָב ליב קינדער. דאַרפסט זיין שטאַלץ מיט מיר — זאָג איך צו איר — וואָס דו האַסט אַזאַ מאַן ווי איך, אַזאַ אויפטוער! אונדזער פאַטער יעקב — האַסט אים געקענט — פרעג איך זי — נישט דער פון קאַסאַבלאַנקאַ מיטן בלינדן אויג — ער האָט אויך געהאַט צוועלף קינדער — כ'מיין דעם, פון אונדזער הייליקער תורה — יעקב אַבינו, אונדז צו לענגערע יאָר. ער האָט אויסגעהאַדעוועט צוועלף זין איינס און איינס. ער האָט אָבער געהאַט צוויי ווייבער און איך האָב עס געמאַכט מיט איין ווייב. דו פאַרשטייסט שוין, ווער דיין מאַן איז? וואָס פאַר אַ ווערט ער האָט? און דו האַסט נאָך אַ חוצפּה מיר צו זאָגן: „ניסים, טו דאָס און טו יענץ. ניסים, מ'דאַרף קויפּן די קינדער שיכעלעך, הויזעלעך, העמדע-לעך... מ'דאַרף זיי לערנען... עס איז ענג אין די דריי קליינע צימערלעך... מען דאַרף האָבן געלט, אַ סך געלט!...“

ווילסט אַ סך געלט — גיב איך אַ געשריי צו סאַביכאַן, טאָ גיי צו די „וויס־וויסן“, צו די „שיפּנאַזים“! ביי מיר וועסטו נישט קריגן קיין סך געלט, נאָר אַ סך קינדער. צוועלף קינדער האָבן מיר, ברוך־השם, צוועלף שבטים! און ביי מיר, האָף איך, וועלן זיין נאָך מער שבטים ווי ביי אונדזער טאַטן, ביי יעקבן. מחמת איך בין נישט יעקב, איך בין ניסים.

דאָ מישט זיך ווידער אַריין מיין סאַביכאַ. „ניסים — זאָגט זי — פאַר־שטיי, אַז בלויז מיט ניסים אַליין קען מען נישט לעבן...“

דערהערנדיק דאָס, גיט מיר דאָס האַרץ אַ שפרונג אין גאַרגל אַריין: וואָס? איין ניסים איז דיר ווייניק? דאַרפסט נאָך עמעצן? און איך גיב זיך אַ יאָג צו איר, גרייט זי דורס צו זיין.

ברעכט־אויס סאַביכאַ אין אַזאַ געלעכטער, ווי עמעצער וואָלט זי פּלוצ־לונג גענומען קיצלען אונטער דער פאַכווע: „חמור“ — זאָגט זי צו מיר זייער איידל, און זי האַלט דערביי אונטער איר דיקן בויך וואָס טרייסלט זיך פון געלעכטער — „פרנסה דאַרף מען האָבן! די קינדער ווילן עסן. מען דאַרף זיי מאַכן פאַר מענטשן.“

כאַ־כאַ־כאַ — מען דאַרף זיי ערשט מאַכן — צעלאַך איך זיך אויכעט. זיי זענען שוין געמאַכט. און וואָס שייך עסן, זאָרגט שוין פאַר דעם אונדזער רעגירונג: חמורים, פערד און משפחות מיט אַ סך קינדער האָבן גענוג ברויט. צוועלף לעבלעך ברויט אַ טאָג איז ווייניק? — טאָ קויף נאָך צוויי. זאָלן די קינדער קייען פון גאַנץ פרי ביז שפעט אין דער נאַכט. וואָס נאָך דאַרפן זיי — מילך? דער פרייז פון מילך איז אויך נישט געשטיגן — זאָלן זיי זשליאַקען מילך. אָבער וואָסער — וואָס ווייניקער. מחמת די עיריה האָט שוין ווידער געהעכערט דעם פרייז פון וואָסער.

„נו, און וועגן אַ שטיקל פלייש?“ — פּרעגט מיך ווידער סאַביכאַ.

פלייש האָבן זיי דווקא גענוג — זאָג איך צו איר — אָבער נאָר אויף צו קוקן. גאָר אַ היפשע שטיק פלייש. זי הייסט — זאָג איך — סאַביכאַ און זי איז מיין ווייב. פלייש? מאַך אַ חשבון: איך און דו זענען מיר צוויי. דערצו רעכנ־צו אונדזערע צוועלף „שבטים“ — זענען מיר שוין... איינס, צוויי דריי... וויין נאָר מיר דיינע הענט, עס סטייען מיר נישט קיין פינגער... אַט אַזוי... צען, עלף, צוועלף, דרייצן, פערצן... פופצן... זעכצן... גיין, דער־וויל פערצן. וויפל קאַסט אַ קילאָ פלייש? צוואַנציק? פינף־אויף־צוואַנציק לירות? לאַמיר זאָגן, אַז מיינע קינדער איז גענוג וואָרעם, און זיי קענען עסן געפרוירן פלייש. וויפל קאַסט געפרוירן פלייש? — אַן ערך אַכצן

לירות אַ קילאָ. היינט רעכנ־אויס: אפילו 200 גראַם אויף אַן עסער דאַרפן מיר האָבן קנאַפע דריי קילאָ פלייש אַ טאַג. דאָס הייסט, העכער פּופציק לירות נאָר אויף פלייש. און אין חודש זענען דאָ, זאָגט מען, דרייסיק טעג. פּרעג איך דיר, סאַביכאַ: קענען מיר עסן פלייש?

„נו און אַנטאַן, מלבושים“ — פּרעגט מיך ווידער מיין ווייב.
מלבושים — גיב איך איר צו פאַרשטיין — דאָס איז שוין נישט אַזאַ וויכטיקע זאַך. קודם־פּל זיצן די קינדער אין שטוב. עס איז ענג, זיי זענען צוגעטוליעט איינער צום אַנדערן, איז זיי וואַרעם, און חוץ דעם, האָב איך געזען גאַנץ שיינע פּרויען און מיידלעך, וואָס גייען אַרום, אפילו אין גאַס, כּמעט אין גאַנצן נאַקעט...
וואָס קען איך טאָן: איך בין טאַקע נישט מער ווי עטלעכע און פּער־

ציק יאָר אַלט, אָבער איך פּיל מיך שוואַך. איך קען נישט אַרבעטן. איר פאַרשטייט? חולה * און אויסער אַרבעט — האָב איך אויך וואָס צו טאָן: יעדן טאַג גיי איך אין די „סאַציאַלע“ און איך קלאַפּ דאַרטן אין טיש. איך פּאָדער: גיט מיר! איך גיב דער מדינה קינדער — זאָג איך — און די מדינה דאַרף מיר געבן געלט. יעדן טאַג דריי איך דאַרט איבער אַן אַנדער טיש. צוויי מאָל האָט מען מיך שוין איינגעזעצט. אָבער איך גיי ווידער. ווער זאָרט פאַר דער מדינה? — שריי איך דאַרט, אין די „סאַציאַלע“ — איך! צוועלף קינדער, דאָס זענען דאָך פּיר „שיפּנאַזישע“ משפּחות! און יעדע משפּחה נייע עולים, קאַסט אייך דאָך, זאָגט איר, הונדערט מיט צוואַנציק טויזנט לירות זי צו באַזעצן אין לאַנד. טאָ וואָס דאַרפט איר די מענטשן ברענגען פּון חוץ־לאַרץ אַז איך גיב אייך זיי דאָ אויפן אָרט, פאַרטקע. איר קענט פּון זיי מאַכן וואָס איר ווילט. און וואָס פּאָדער איך דען? גיט מיר נאָר אַזוי פּיל וויפּל עס קאַסט צו ברענגען און באַזעצן דאָ בלויז איין משפּחה פּון עולים. איך וועל מיך באַגנוגענען דערווייל אפילו מיט נישט מער ווי הונדערט טויזנט לירות. די רעשט צוואַנציק טויזנט שענק איך אייך אַוועק. בין איך בסדר?

מיינט איר, אַז זיי גיבן מיר, די „שיפּנאַזים“? — הויבט זיך נישט אָן. איינע פּון די „סאַציאַלע“, אַ „שיפּנאַזישע“, האָט נאָך געהאַט די חוצפּה מיר צו זאָגן: „ווער הייסט איך מאַכן אַזוי פּיל קינדער? פאַר וואָס האָב איך נאָר צוויי?“

* קראַנק.

ווייל די „שיפנאזים“ ווילן — האָב איך איר געענטפערט אויפן אָרט — אַז מיר, די ספרדים, זאָלן פאַר אייך מאַכן די שוואַרצע אַרבעט און איר וועט זיך קענען באַרימען, אַז דאָס לאַנד וואַקסט, צה"ל איז שטאַרק. וועמען האָט איר צו פאַרדאַנקען, וואָס די באַפעלקערונג פאַרגרעסערט זיך? — אונדז, די משפחות מיט אַ סך קינדער! איר פאַרנעמט אומעטום דעם אויבן-אַן, און מיט אונדז ווילט איר פאַרשטופן אַלע לעכער. וואָס זאָל איך אייך זאָגן: מיין שוועסטער-קינד, יחזקאל יחזקאל איז געווען קליגער פון מיר. אַנשטאַט צו פאַרן אַהער, קיין ישראל, איז ער גע- פאַרן קיין פראַנקרייך. ער האָט דווקא אַ קליינע משפחה — נישט מער ווי צען קינדער. אָבער דערפון, וואָס די פראַנצויזישע רעגירונג גיט אים פאַר זיי, פאַר די קינדער, קען ער לעבן בריווח. ער שפילט אַ גאַנצן טאַג אין שעש-בעש און ער האָט פראַנסה. און איך שפיל אויכעט אַ גאַנצן טאַג אין שעש-בעש — האָב איך, מיינע שונאים, אַ קרענק. איך מוז אייך זאָגן, אַז זיי, מיין סאַביכאַ, איז פשר גערעכט: וואָס וועט זיין דער סוף? פריער האָב איך אין די „סאַציאַלע“ בלוז איבערגעדרייט טישן, אָבער איצט קלייב איך זיך שוין האַקן פענצטער. און אַז דאָס אַלץ וועט נישט העלפן, וועל איך ברענגען מיינע צוועלף „שבטים“ צו די „סאַציאַלע“, און כוועל זיי דאָרט אַלע איבערלאָזן. זאָלן זיי זיך וואַרגן מיט זיי, די „שיפנאזים“. אַט אַזוי וועל איך טאָן. איך האָב נישט קיין אַנדער ברירה.

געסט

נאך א שטיק צייט פאר פסח, האט מיין ווייבעלע שוין געהאט צו מיר א זאג-געטאן, אזוי צו זאגן:

— אייניקל, אפשר וואלט געווען א יושר מיר זאלן ארויספארן ערגעץ אויף יום-טוב? די זאך איז אזוי: פראווען דעם סדר ביי זיך אין שטוב האב איך נישט בדעה. איך רעד שוין נישט וועגן געלט — כאטש דאס שפילט היינט אויך א גרויסע ראלע — נאר די הארעוואניע, דאס צוגרייטן, דאס קאכן, וואשן די פלים. אייניקל, דאס איז נישט פאר מיינע פחות. און אז כוועל מיך שוין גוט אנהארעווען, געבן אלעמען עסן פון שענסטן און פון בעסטן וועט מען מיך נאך בארעדן אויך. דיין שוועסטער-קינד — די בלאג-דע, געוועזענע קראסאוויצע, וועט מיט איר שארף צינגעלע א שניידט-טאן: „אייניקלס ווייב, זלאטקעלע, האט דווקא ליב צוצוגרייטן א סך. עס קען שטייען פאר א פאלק סאלדאטן. אבער אלץ אויף אזא פראסטן שטייגער, אן געשמאק... די פיש, דאס פלייש, די יויך, זיי האבן נישט קיין יידישן טעם, פונקט אזוי ווי דאס טונקעלע קליידל וואס זי טראגט אויף זיך: א פלייצע, א שניט, א דעקאלט... פראוויגן בלייבט פראוויגן.“

— זלאטקע-לעבן, צו וואס דארפטו זיך פארדרייען דעם קאפ מיט פראווען סדרים ביי זיך אין שטוב? אין גאנצן לאנד איז נישטא קיין שטיקל סדר, פון דעסטוועגן לעבט מען יאקאש. מיר וועלן בעסער גיין צו אונ-דזער קווינקעלע, צו שיינדעלען. איך האב דיר פארגעסן צו זאגן, אז אנומלט האט זי זיך ארויסגעכאפט, אז היינטיקן פסח וועלן מיר זיין ביי איר צום סדר.

— ביי שיינדעלען? — מהיכא תיתי! איר קאכן טויג אפילו אויף טיש-טשיי-נינציק פפרות, אבער דאס וואס איך לייג אריין אין געשעפט — לוינט זיך. אבי זיך נישט פארען ביי די טעפ. ווער דארף היינט פרעסן? יעדער איינער האלט דאך היינט א דיעטע.

— ביי זיך, אבער נישט דעמאלט ווען מען גייט צו עמעצן — באמערק איך.

בקיזור, מיר האבן געפראוועט דעם סדר ביי שיינדעלען. אלץ איז אדורך גלאטיק. מיין זלאטקעלע איז געווען צופרידן; איך בין געווען צופרידן. און מיין בנאָק — אַברהמעלע, איז אַוודאי געווען צופרידן; ער האָט פון אַלע קרובים און, פאַרשטייט זיך, אויך פון מיר, באַקומען אַ היפשע סומע פאַרן צוריקגעבן דעם אַפיקומן.

איז דאָך גוט, האָ? זאָגט אַבער אַ ווערטל, אַז אַ מענטש טראַכט און גאַט לאַכט. דעם ערשטן טאָג חול-המועד, אין די פרימאָרגן-שעהען, מיר זענען נאָך געשלאָפן, דערהערט זיך אַ שאַרפער קלונג אין דער טיר. איך גיי צו און גיב אַ פרעג מיט כּעס: „ווער איז דאָרט?“ און באַלד באַקום איך זאָג מיין ענטפער:

— אייזיקל, דו דערקענסט שוין נישט קיין מענטשן? דאָס בין איך, פראַדעלע. זעליק ברענגט באַלד די זאַכן. אַט טראַגט ער שוין די וואַליועס. זלאַטקעלע איז שוין אויפגעשטאַנען? וואָס, זי פאַפט נאָך? נישקשה, זי וועט שוין אויפשטיין. זאָג איר, אַז געסט זענען געקומען.

דאָ מוז איך מאַכן אַ שטיקל איבעררייס פון מיין סיפּור-המעשה און אייך דערציילן ווער די געסט זענען:

פראַדעלע איז אַ ווייטע קרובה מיינע, פון טאַטנס צד. איך וועל אייך גענוי אַפּמשלען, וואָס פאַר אַ קרובהשאַפט דאָס איז. זי, פראַדעלע זאָגט, אַז מיין זיידע און איר זיידע זענען געווען לייבלעכע שוועסטער-קינדער. דערנאָך האָט אירע אַ מומע חתונה געהאַט מיט אַ פלימעניק פון מיין מאַמעס צד און זייערע קינדער האָבן זיך אַנגעקערט מיט דער משפּחה פון איר מאַן, פון זעליקן. דאָס הייסט, אַז מיר זענען געקניפט און געבונדן. נאָענט — וואָס נענטער קען שוין נישט זיין. פראַדעלע רופט מיין זלאַט-קעלען: „קווינקע“ און מיך — „קוויין“. נו, איז אייך אַלץ קלאָר?

און פראַדעלע, דאַרפט איר וויסן, איז קיין עין-הרע זייער דיק, כּעל אייך זאָגן, אַן אַ גוזמא: ווען זי וואַלט זיך אַוועקגעלייגט אין טייך, וואַלט דער טייך אַריבער איבער די ברעגן. זעליקל האָט מיר אַ מאָל דערציילט כּסוד, אַז ווען ער האָט געבויט זיין שיכּון, האָט ער באַשטעלט אַ ספּעציעל גרויסע וואַנע פון אויסלאַנד פאַר זייער באַד-צימער. פון דעסטוועגן באַדט זיך זיין פראַדעלע זיצנדיקערהייט. ווייל ווען זי וואַלט זיך, חלילה, אַוועק-געלייגט אין וואַנע, וואַלט דאָס וואַסער פאַרפלייצט די גאַנצע שטוב. ווען

איר מאן, זעליק, גייט מיט איר אין גאס, מיינט מען, אז דאס פירט אַ מאַמע איר קינד אין גן אַריין. און כאַטש אייך ווייזט זיך אויס, אַז דאָס גייט אַ העלפאַנט אויף צוויי פיס. איז פראַדעלע פון דעסטוועגן גאַנץ רירעוודיק. דער פלישיקער, רויטער און קיילעכדיקער פנים פאַרמאַגט צוויי קליינע גלאַנצנדיקע אייגעלעך. אויפן קאָפּ איז דאָ אַ האַר-טורעם פון אַ מיתה-משונה קאַליר און דער ביוסט אירער איז געגליכן צו אַ מרפסת, צו אַ גאַניק, אין די נייע שיכונים פאַר יונגע פאַרלעך.

ווען פראַדעלע האָט זיך געגעבן אַ שטעל-אַריין אין קאַרידאָר האָב איך מיר געגעבן אַ רוק אַוועק הינטערוויילעכץ, מחמת זי האָט אויסגע-פילט דעם קאַרידאָר פון וואַנט צו וואַנט. און ווען איך האָב מיין ווייבעלע, זלאַטקעלען, אָנגעזאַגט די בשורה, אַז איר קווינקע, פראַדעלע, פון עפולה, איז געקומען צו גאַסט, האָט זי אויסגעשריגן, ווי מ'שרייט-אויס אין אַ פאַל, ווען עס פאַסירט, חלילה, אַן אומגליק: „אוי!“ דער „אוי“ איז אַזש דער-גאַנגען צו פראַדעלען און זי האָט גלייך אַ זאַג געטאַן מיט איר באַסאָווער שטימע:

— וואָס אויקעט זי דאָרט, דיין זלאַטקעלע, אַ שפילקע האָט איר אַ שטאַך געטאַן אין ווייכן חלק? זאַג איר, אייזיקל, אַז באַלד וועלן אַריינקומען אירע געסט — איך, זעליק און די דריי קינדער. דער פערטער, אורי, האָט נישט געוואָלט פאַרן מיט אונדז. ער האָט צוגעזאַגט צו קומען מאַרגן. מיין זלאַטקעלע איז געווען אַזוי צעמישט און דערשלאָגן, אַז זי האָט זיך נישט געקענט רירן פון אָרט. זי איז געלעגן מיט פאַרגלאַצטע אויגן און געמורמלט: „אוי וויי איז מיר, נאָר דאָס האָט מיר געפעלט!... זעליקל, זאַג, אַז איך בין קראַנק, איך האָב אַ שאַרפע גריפע. די היץ ברענט... מען קען זיך פון מיר אַנשטעקן... עס איז אַ ספּנה...“

— וואָס בעלעבעטשעט זי דאָרט, דיין יפהפיה — האָט פראַדעלע אויס-געגאַרגלט מיט אַ זויערער מינע. זי „לאַמאַיעט“ זיך דיין ווייבעלע, פיעש-טשעט זיך ווי אַ פלה נאָך דער חופּה. נישקשה, זי מעג שוין אַראַפּקריכן פון בעט. מיר האָבן שוין היינט באַוויון צו קומען פון עפולה, וווּ איז זי דאָרט, איך וועל זי באַלד אַוועקשטעלן אויף די פיס...“

און זאָגנדיק דאָס, האָט זי געגעבן אַ שפאַן-אַריין אין שלאַף-צימער. איידער איך האָב איר באַוויון אַ זאַג-צו-טאַן, אַז זלאַטקעלע איז נעבעך שטאַרק קראַנק, זי האָט אַ גריפע — האָט פראַדעלע געגעבן אַ צי-אַראַפּ פון מיין ווייבעלע די וואַרעמע קאַלדרע און אויסגעשריגן באַפעלעריש:

— זלאַטקעלע, וואָס מאַכסטו זיך געפּגרט, קריך-אַראָפּ פון געלעגער
און נעם-אויף די געסט!
— זי איז נישט מיט אַלעמען — האָב איך שטיל געזאָגט — אַ שטיקל
גריפע...

— אַ גריפע? ווייז-נאָר אַהער דעם קאַפּ — האָט פּראַדעלע געזאָגט
און אַ טאַפּ-געטאַן מיט דער דיקער, פליישיקער האָנט זלאַטקעלעס שטערן.
— ווער האָט עס דיר איינגערעדט די קרענק? דו, זעליקל? — האָט זי
שאַרף אַ קוק-געטאַן אויף מיר — זי האָט אַזוי אַ גריפע, ווי איך בין איצט
מעוברת. זלאַטקעלע, פיעשטשען וועסטו זיך ביי דיין מאַן, אָבער ביי מיר
ביסטו אַ קליינער מיוחס — געגאַנגען!

פּראַדעלע האָט איר צוגעוואָרפּן דעם שלאַפּראַק און צוגעגעבן:
— זלאַטקעלע, זיי אַזוי גוט, גיי אַריין אין קיך און מאַך טיי פאַר די
געסט. נאָך דעם ווי מיר וועלן עפעס איבערכאַפּן, וועסטו אונדז צוגרייטן
אַ גוטן פּרישטיק. איך האָב נעכטן געזאָגט צו מיין זעליקן: קום, לאַמיר
געבן אַ פאַר-אַריין צו זלאַטקעלען. דאָרט וועלן מיר פאַרברענגען דעם
חול-המועד און אויך זיי, אונדזערע טייערע קווינען, וועלן נישט זיין סאַ-
מאַטנע. אַזעלכע נאַענטע קרובים, וואָס וויינען אַזוי ווייט איינער פון אַנדערן,
דאַרפן זיך האַלטן צוזאַמען.

אין גאַנצן אַ צעקאַכטע, ווי מ'וואַלט זי אויפגעצווונגען מיט כוח, איז
מיין זלאַטקעלע אַריין אין קיך און זיך אַנגעהויבן פאַרען, קרעכצנדיק
שטילערהייט, אַט אַזוי ווי מען נעמט-אויף געסט, וואָס קומען, חלילה,
מנחם אָבל זיין.

פּראַדעלע איז דערווייל אַריין אין סאַלאַן, און אַראַפּלאָונדיק איר שווערן
קערפער אויפן פּאַטעל, האָט ער, דער פּאַטעל, אַזש אַ קרעכץ געטאַן. און
ביי מיר האָט דאָס האַרץ דערביי אַ ציטער-געטאַן: גיי זוך איצט סטאַלאַ-
רעס... באַלד זענען אַריין אירע דריי בנים מיטשלעפּנדיק אַ גרויסן וואַלף-
הונט. „מיר האָבן נישט געהאַט ביי וועמען אים איבערצולאָזן“ — האָט
פּראַדעלע זיך פאַרענטפערט — און איר מאַן האָט שטילערהייט צוגעגעבן:
„ער איז דווקא אַ רויקער, מיין „מוזיניק“ — דאָס האָט ער געמיינט דעם
הונט — מען דאַרף אים נאָר געבן, צו דער צייט, גוט צו עסן, און יעדן
טאַג וואַשן. זעליקל — האָט ער זיך געוואַנדן צו מיר — זיי אַזוי גוט,
גרייט-צו די וואַנע מיט לעבלעך וואַסער, מיר וועלן באַלד אויסבאָדן דעם
חברה-מאַן, ער איז „פאַרקוזשעט פונעם וועג“...“

און פראדעלע האָט צוגעגעבן :

— קינדער, פילט זיך דאָ אַזוי ווי ביי זיך אין דער היים. זעליקל, פאַק־אויס די זאַכן. זלאַטקעלע וועט אונדז באַלד באַפרייען אַ שטיקל אַרט אין דער שאַפּע, וועסטו אויפהענגען מיינע קליידלעך, זיי זאָלן זיך נישט צעקנייטשן.

מייך זלאַטקעלע האָט געגרייט דעם פרישטיק פאַר די געסט און דערביי געמורמלט צו זיך אַליין :

— אַזאַ אַנשיקעניש, אַזאַ אומגליק... נאָר זיי האָבן מיר דאָ געפעלט...

און איך האָב דאָך אים געזאָגט : לאַמיר אַרויספאַרן אויף יום־טוב... האָט ער מיר נישט געפאַלגט, ווי איז מיר... גאַטעניו, איך וועל פון זינען אַראָפּ...

מייך ווייבעלע האָט נאָך עפּעס גערעדט צו זיך, אָבער איך האָב שוין

מער נישט געהערט, ווייל אין דעם מאַמענט האָב איך געעפנט ביידע

קראַנען פון דער וואַנע, געלאָזט דאָס וואַסער, כדי אויסצובאָדן דעם הינ־

טישן „מוזיניק“ פון מיינע געסט. גלויבט מיר, איך האָב אים איצט מקנא

געווען, דעם קודלאַטן פּלב. דערביי האָב איך געטראַכט :

וואָס וועט זיין, ווען דעם העלפאַנט, פראַדעלען, וועט זיך פאַרגלוסטן

באָדן אין דער וואַנע? כּוועל דאָך מוזן אַרויסרופן די פּייערלעשערס,

זיי זאָלן אויספאַמפען דאָס וואַסער פון שטוב!...

געקניפט און געבונדן

אַמאָל, מיט אַ סך יאָרן צוריק, האָט עפעס אַ חכם אַ זאָג-געטאָן אַ קלוג וואָרט, איז עס אַזוי צוגעפאַסט צו אונדז יידן, ווי ער וואָלט עס געזאָגט אין די איצטיקע טעג.

„ישראל — ערבין זה לזה“ — האָט געזאָגט דער דאָזיקער חכם. ס'הייסט, יידן זענען ערוב איינער פאַרן אַנדערן. היינט וואָלט דאָס באַדייט, אַז איין ייד זשירירט פאַרן צווייטן; איינער איז אויסגעמישט מיטן צווייטן; איינער גיט אַכטונג, וואָס אַ צווייטער טוט. בקיצור, יידן זענען געקניפט און געבונדן — סיי דאָ אין ישראל און סיי אין דער גאַנצער וועלט.

אין לאַנגן גלות האָבן זיך יידן אויפגעהאַלטן טאַקע אַ דאַנק דעם דאָזיקן כלל. אויב אין עפעס אַ פאַרוואָרפן שטעטל האָבן זיך אַ מאָל גע-פונען קבצנים, דלפונים, אביונים, וואָס האָבן קוים געזשיפעט, איז געווען אַ מתן-בסתר, צדקה-חברהס, סומך נופלים, רופא חולים און מתיר אסי-רים. מ'האָט אַזאַ איינעם אַריינגעטראָגן אין שטוב אַריין פיש און פלייש און חלות אויף שבת; מ'האָט געפראָוועט הכנסת פלה, הלווית המת, מיט איין וואָרט: פונעם וויגעלע ביזן גריבעלע האָט מען אויף אים אַכטונג געגעבן, ער זאָל בכבודיק זיך קענען מוטשען צוזאַמען מיט זיין גאַנצער משפחה. און איבער די הונדערט צוואַנציק, ווען ער, דער אביון אין זיבן פאַלעס, האָט, נישט פאַר אונדז געדאַכט, געגעבן אַ שטאַרב-אַפ, איז ער געווען זיכער, אַז אויפן עולם-האמת וועט ער זיין אַ גלייכער מחותן אַפילו מיטן גרעסטן נגיד פון שטאַט. אויב ס'איז אים באַשערט, וועט ער עסן פעטע שטיקער פונעם שור-הבר און פונעם לויתן, פאַסמאַקעווען זיך אַזוי ווי דער גביר אויף דער וועלט. און ווען עס וועט אַ שאַל-טאָן דער שופר של משיח און מ'עט צווייסן געבן דורך ראַדיאַ און טעלעוויזיע, אַז ס'איז געקומען די צייט פון תחיית המתים, וועט דער קבצן צוזאַמען מיטן גביר אַ כאַפּ-טאָן די מאַנאַטקעס און נעמען זיך קאַטשען אין הייליקן לאַנד אַריין.

געקניפט און געבונדן. גאַלדענע ווערטער, וואָס זענען צוגעפאַסט צו

אונדז, יידן, ווי ס'איז צוגעפאסט צו א מאנספארשויג א מלבוש פון א גוטן שניידער. נעמט א שטייגער די יידן אין די תפוצות: זיי זענען אזוי געקניפט און געבונדן מיט די גוים און מיט זייערע לענדער, און זיי קענען זיך פון דארט בשום אופן נישט ארויסרייסן. חוץ דעם איז יעדער איינער פון זיי אזוי צוגעגעלט צו זיינע הייזער און פל-הגוטס — צו די גוי'שע, שווארצע און ווייסע משרתים און יוצר-משרתים, און ער קען זיך פון זיי נישט אפ-געוויינען. אויב עמעצער פון זיי, למשל, אין דער רייכער אמעריקע, האט חתונה מיט א לייטישער שיקסע, קען אזא איינער פון איר אוודאי זיך נישט אפרייסן. זיצט ער דערווייל דארט. ווען ס'קומט-אונטער אזא זאך, א שטייגער, ווי עס איז געווען די זעקס-טאגיקע מלחמה, גיט דעם ייד אין דער פרעמד א טיאקע אין הארצן. ער איז שטאלץ מיט דעם, וואס די ישראלים האבן נאך צוויי טויזנט יאר אפגענומען ביי די ישמעאלים דעם פותל המערבי, די מערת המכפלה, דער מוטער רחלס קבר. ער איז צו-פרידן, וואס יידן האבן אן אייגענע מדינה. פון דער צווייטער זייט גיט אזא ייד א טראכט: אזא צדיק ווי עס איז געווען אברהם אבינו, עליו השלום, פון דעסטוועגן האט ער זיך אויך געפונען צווישן גוים און אפילו געמאכט מיט זיי גרויסע געשעפטן. טא וואס איז דער היינטיקער ייד, וואס לעבט אין חוץ-לארץ, ערגער פון אים? און אויב ס'איז דארט, צווישן די גוים אין דער וועלט, אזוי ביטער און קלאגעדיק, אלץ אזוי טריף, טא פאר וואס רייסן זיך אזוי די ישראלים קיין אויסלאנד? און וויפל סאמערדאנע ישר-אלים האבן עס פארלאזן די הייליקע ערד פון ציון און האבן זיך אריבער-געצויגן קיין אמעריקע, קאנאדע און אנדערע לענדער? איז דער תירוץ: זיי זענען געקניפט און געבונדן מיטן שוויילטאג און זיי קענען זיך פון אים נישט אפרייסן.

און מ'זאגט געקניפט און געבונדן — איז דאך נישט שייך. וואס א שטייגער וואלטן יידן אין ישראל געטאן און די יידן פון גלות? ווו וואלטן מיר געקענט דורכפירן קאמפיינען, מגביתן, „באנדס“-אקציעס, זאמלונגען פאר דער הסתדרות, פאר וויצ"א, פאר אוניווערסיטעטן, שפי-טאלן, ישיבות, מוזייען און אויף אלץ, וואס מען קען דא הערן און זען? ווו וואלטן יידן געקאנט זאמלען אויף צדקה? ווהיזן וואלט מען געקענט ארויסשיקן שליחים? ווהיזן וואלטן געפארן אונדזערע מיניסטארן? פאר וועמען וואלטן מיר דא געבויט צענדליקער גרויסע האטעלן? — דאס אלץ טוען מיר דאך פאר זיי, פאר די יידן, אין די תפוצות, ווייל מיר זענען

מיט זיי געקניפט און געבונדן. און דאָס אויף אַזוי ווייט, אַז מיר פּרעגן זיי נישט וואָס זיי טוען, פון וואָנען זיי נעמען, וואָס זיי טראַכטן, צי זיי ווילן יאָ עולה זיין, צי זיי ווילן נישט עולה זיין — מיר שטעלן נישט קיין קשיות, מיר נעמען! איז עס נישט שיין פון אונדזער זייט?

זיי, ווידער, די יידן אין דער וועלט טענהן, אַז זיי זענען מיט ישראל געקניפט און געבונדן. דערפאַר גיבן זיי געלט מיט אַ ברייטער האַנט, זיי קומען אַהער אויף באַזוכן, נישט אַלץ פאַרשטייט זיך, געפעלט זיי דאָ. אָבער דערפאַר האָבן זיי אַ פּריווילעגיע: אויב ס'פאַרשמעקט זיי נישט דאָס זיין הי, אין הייליקן לאַנד, זיי קרימען מיט דער נאָז, כאַפּן זיי די טשעמאַ-דאַנטשיקעס, באַצאלן די פעטע חשבונות אין די האַטעלן און ויסערוויחנן — פאַרלאָזן ישראל און שוין זענען זיי ביי זיך אין דער היים, אין גלות.

און אויך דאָ, אין ישראל זענען מיר געקניפט און געבונדן. די גאַלי-ציאַנער מיט די פּוילישע; די ליטוואַקעס מיט די וואַלינער; די רומענער מיט די רוסישע; די מאַדיאַרן מיט די טשעכישע; די יעקעס מיט די „אַסט-יודען“; די איראַקער מיט די טוניסער; די מאַראַקאַנער מיט די אַלושי-רער; די תּימנער מיט די פּערסישע; די לבנונישע מיט די מצרישע יידן — אַלע זענען זיי צווישן זיך געקניפט און געבונדן — אַן אמתער מיוזג גלויות.

נאָך מער פּילט מען די צוגעבונדנקייט אויף אַנדערע געביטן. אויב עפעס אַ „גדול“ אַ שישקע, אַ שליח פון וועלכער ס'איז פאַרטיי, באַזעצט זיך אויף אַ בענקל, איז ער צו אים אַזוי געקניפט און געבונדן, אַז מען קען אים פון דאָרט נישט אָפּרייסן אָפּילו מיטן פּוח פון אַ טראַקטאָר. ווען אַ פּקיד — אָפּילו עפעס אַ שמעגעגע, אַ לעמעשקע, געפינט זיך אויף זיין פּאַסטן — און ער איז קבוע — נאָך עטלעכע יאָר נישט-אַרבעט, מעג ער אַ גאַנצן טאַג דרימלען און אָפּילו כראַפּען ביי זיין טיש — איז ער אַזוי פאַרקניפט און פאַרבונדן, אַז דו קענסט שרייען, ליאַרעמען, אָפּרייסן זיך דאָס האַרץ, חלשן, אויסשפּייען די גרינע גאַל — אָבער אָפּזאַגן אים וועסטו נישט קענען.

אַלץ, ווי געזאָגט, איז געקניפט און געבונדן. די ישראלדיקע לירה — צום אַמעריקאַנער דאָלאַר; די זשורנאַליסטן זענען פאַרבונדן מיט די אינזשיניערן; די אינזשיניערן מיט די טעכניקער; די טעכניקער — מיט די דאָקטוירים; די דאָקטוירים — מיט די פּראַפעסאָרן; די פּראַפעסאָרן — מיט די דירעקטאָרן; די מענער זענען צוגעבונדן צו די ווייבער; די ווייבער

— צו דער מאָדע; די מאָדע — צו די סוחרים; די סוחרים — צום געלט;
 דאָס געלט — צו די גבירים; די גבירים — צו זייער עשירות; די קבצנים
 — צו זייער דלות; די אַלטע-לייט — צו דער זיקנה; די זיקנה — צו דער
 קרענק; די קראַנקע — צו קופת חולים; די קופת חולים — צו דער הס-
 תדרות; די הסתדרות — צו די שטרײַקערס; די שטרײַקערס — צו
 העכערע לוינען; די לוינען — צום יקרות; דער יקרות — צו די קונים.
 אַפילו די שכנים זענען געקניפט און געבונדן. אויב איינער פון זיי
 קויפט אַן אויטאָ, קריכן ביים צווייטן אַרויס די אויגן פון קינאה. דאָס ווייב
 דערגייט אים אַזוי לאַנג די יאָרן, אַז ער מוז נעבעך אַריינקריכן אין די
 גרעסטע חובות אבי אויך צו קויפן אַן אויטאָ — און נאָך אַ גרעסערן און
 שענערן. אויב דעם שכנס ווייב האָט געטוישט דאָס מעבל, מוז דאָס ווייב
 פון צווייטן שכן אויך טוישן דאָס מעבל. די חכמה באַשטייט אין נאָכקוקן,
 אין נאָכטאָן, אין נאָכלויפן, אין נאָכמאַלפעווען יענעם. איינער וויל איבער-
 יאָגן דעם צווייטן. הערשט דעריבער אַ לויפער, אַ כאַפּערי, אַ רייסערי
 ווי ביי אַ שריפה, ווען עס ברענט און יעדער איינער סטאַרעט זיך אַרויס-
 כאַפּן, וואָס עס לאַזט זיך. אין דעם פאַל וויל יעדער איינער אַריינכאַפּן
 וואָס עס לאַזט זיך. און דאָס אַלץ — וויל יעדער איינער וויל זיין געקניפט
 און געבונדן מיטן צווייטן.

צי ס'איז גוט? — איר זעט דאָך!...

נישטאָ קיין נחת

מיין מאַמע, עליה השלום, פלעגט זאָגן: „דער-אָ ווישקראַבאָק“ — געמיינט האָט זי מיך, דעם מוזניק — „איז גאָר עפעס אַ לאַ-עלינו — גאָט זאָל מיר נישט שטראַפֿן פאַר די רייד. דאָס נעמט זיך אַפנים דערפון — האָט זי צו-געגעבן — וואָס דאָס-אָ באַשעפעניש איז געבוירן געוואָרן ערב שבת, פונקט דעמאָלט, ווען די מלאכים האָבן פאַרענדיקט די אַרבעט. האָט דער מלאך, וואָס איז ממונה איבער דער חכמה, געגעבן מיין פיניעלען אַ וואָרף-צו אַ קווערטל שכל — און פאַרקלאַפט דאָס פענצטערל. איז דער שכל צערונען געוואָרן און מיין מוזניקל איז געבעך געבליבן ביי גאַרנישט.“

ווען איך בין אונטערגעוואַקסן און אָנגעהויבן פאַרשטיין דער מאַמעס רייד, האָב איך צו איר איין מאָל אַזוי געזאָגט: „מאַמעלע, זיי וויסן, אַז דאָס עפעלע פאַלט נישט ווייט פונעם ביימעלע, אויב דו מיט דיין מאַך, מיין ליבהאַרציקער טאַטע — האָט איר געקענט צוקומען צו אַ הייזקע, וואָס ליגט פּמעט אין דר'ערד, און אויסהאַדעווען קינדער, וועל איך אויך קענען באַווייזן אַזאָ קונץ. דו, מאַמע, זאָגסט, אַז דער מלאך, וואָס איז ממונה איבער דער חכמה האָט פאַרפירט. עס איז אַבער דאָ נאָך אַ מלאך, וועלכער איז ממונה איבערן מזל. און יענער האָט זיך דווקא גוט ספּראַוועט. זיי רויק, מאַמע, וועסט נאָך פון מיר גרויסן נחת האָבן.“

פון וואָנען האָט מיין טאַטע געשעפט זיין חיונה? ער איז אַרומגעפאַרן איבער די יאַרדן מיט טאַנדייטנער סחורה. ווען אַ דאַרפישער גויעץ פלעגט אָנמעסטן אַ מאַנטל און ער איז אויף אים געווען קליין, האָט מיין טאַטע אַ צי געטאָן איין פאַלע אַרויף און די צווייטע אַראַפּ, אַ קלאַפּ געגעבן דעם פויער איבער דער פלייצע, געפאַשטט אין זיין מאַזאליעדיקער האַנט אַזוי, אַז יענעם זענען אַזש פונקען געפלוין פאַר די אויגן. לטוף האָט ער דעם קונה איינגערעדט, אַז דער מאַנטל איז אויף אים נאָך צו גרויס. אַבער דאָס איז געמאַכט געוואָרן — האָט ער געזאָגט — אויף „וויראַסט“, דאָס הייסט, אַז ווען דער פויער וועט נאָך מער אויסוואַקסן, וועט דער מאַנטל נאָך אַלץ זיין גוט אויף אים.

גאר שנעל האָב איך מיך אויסגעלערנט די דאָזיקע מלאכה. איך האָב געצויגן און געפאַטשט, אָז עס איז אַזש געגאַנגען אַ רויך. ווען היטלער, ימח שמו, האָט זיך גענומען צו יידן, בין איך אַנטלאָפֿן צו אַ באַקאַנטן פּויער. יונג בין איך געווען. געזונט בין איך געווען — און געלט האָב איך אויך געהאַט — איז גאַר קיין חידוש נישט, וואָס דעם פּויערס ווייב, יאָדזשיאַ, האָט מיך באַהאַלטן אויף די ווישקעס, אין שייער. ווי נאָר עס איז פינצטער געוואָרן, האָט זי מיר געטראָגן עסן. די פּויערטע האָט געהאַט אַ יונגע טאָכטער האָט זי מיר אויך געטראָגן עסן. ווי נאָר דער פּויער האָט דערשנאַפט וואָס דאָ קומט פאַר, האָט ער זיך דערשראַקן. נישט געוואָלט, אָז סיי דאָס ווייב און סיי די טאָכטער זאָלן טראָגן — און ער האָט מיך משלח געווען. בין איך אַוועק אין וואַלד. דאָרט איז געווען אַ „גאַאָווע“, אַ וואַלד־שומר, האָבן די פּויערים אים ערגעץ אַוועקגענומען. געבליבן איז נאָר זיין ווייב מיט צוויי גרויסע הינט.

האָב איך איין מאָל, אין אַ פינצטערער נאַכט, דערקליבן זיך צו איר. זי האָט מיך אויך געקענט. איך האָב צו איר אַזוי געזאָגט:

„קאָכאַנאַ זאַסיו, צוויי הינט האָסטו שוין, טאָ זאָל זיין נאָך אַ דריטער. גלויב מיר, זאַסיע טייערע, אָז זיי, די הינט מיין איך, איז בעסער פון מיר.“

האָט זי אויף מיר רחמנות באַקומען, געמאַכט פאַר מיר אַ שטיקל בודע און איך האָב יאָקאַש ווייטער געזשיפעט. זי האָט מיר צוגעזאָגט, אָז אויב איר מאַן, דער פּאַן וואַלדיסלאָו, וועט זיך מער נישט צוריקקערן, און אויב די דייטשן וועלן מיך נישט דערהרגענען, וועל איך קענען ביי איר פאַר־בלייבן אַפילו נאָך דער מלחמה.

נו, פרעג איך אייך: דאָרף מען זיין קלוג? איך האָב מיר נאָך גע־טראַכט: איי, ווען איך האָב איצט דאָ מיין טייערע מאַמע, וואָלט זי געזען ווי איר מוזיניקל, דער תם, האָט זיך ספּראָוועט — בעסער ווי טויזנטער חכמים.

בקיצור, איך האָב מיך געראַטעוועט. איך האָב געזען יידן לויפֿן קיין דייטשלאַנד — בין איך אויך געלאָפֿן. אין מינכען האָב איך געפאַקט אַ יעקע פון גאַר גרויסן יחוס. עפעס אַ באַראָן־פּאַן. האָב איך מיך אַריינבאַ־קומען צו אים. אויף אַ טיר פון איינעם פון זיינע צימערן האָב איך אויפֿ־געקלעפֿט אַ צעטל „בעשלאָגנאַמט“, ס'הייסט רעקוויזירט פאַר אַ געוועזע־נעם קאַצעטלער — און דערביי האָט פיגורירט מיין נאָמען: וואַלדיסלאָו פּאַטאַצקי. דער יעקע האָט געהאַט אַ יונגע טאָכטער. האָט זי מיך איין

מאָל אַ פּרעג־געטאָן: ווי קומט אַ פּאַטאָציקי, אַ פּאַליאַק, צו זיין אַ קאַצעט־לער? האָב איך איר געגעבן צו פּאַרשטיין, אָו איינער פון די פּאַטאָציקיס האָט זיך אַ מאָל מגייר געווען, האָבן די דייטשן געמיינט, אָו דאָס בין איך. איצט, ווידער, קען איך נישט זיין אין פּוילן, ווייל די קאָמוניסטן טשאַטע־ווען אויף מיר. אַ קלייניקייט: אַ קאַפיטאַליסט!

וואָס זאָל איך איך זאָגן: האָב איך געמאַכט אַ לעבן ביים דאָזיקן באַראַן־פּאַן! צוליב דעם אַליין האָט היטלער געמעגט קראַפּירן. איז אָבער די מעשה, וואָס איך האָב מיך פּאַרפּלאַנטערט מיט דער שיקסע. טראַכט איך מיר: פּיניע, אָו דיין טאַטע וועט זיך אויף יענער וועלט דערוויסן, אָו דו האַסט דאָ צו טאָן מיט אַ שיקסע און נאָך מיט אַ באַראַן־פּאַנס אַ טאַכטער, וועט ער דאָרט קיין רו נישט האָבן. פון גרויס בושה וועט ער קיינעם נישט קענען קוקן אין די אויגן אַריין. און די מאַמע — זי וועט זיך גלאַט נעמען דאָס לעבן — אַפּילו טויטערהייט. האָב איך מיך שיינ געזעגנט מיטן יעקע און מיט זיין יונג טעכטערל. געזאָגט זיי, אָו איך פאַר אויף עטלעכע טעג אין דער שווייץ אַרויסצונעמען אַ ביסל געלט פון מיין קאַנטע אין ציריך — און איך בין מיט גאַטס הילף אָנגעקומען קיין ישראָל. אין ציריך בין איך טאַקע געווען — אָבער מיט יאָרן שפּעטער, ווען איך האָב געדאַרפט — נישט אַרויסנעמען — נאָר אַריינלייגן געלט אין אַ דאָרטיקער באַנק. אָבער דאָס זאָל בלייבן צווישן אונדז.

בין איך דאָך עפעס אַ בר־מזל. טרעף איך אַ ייד אין תל־אביב — דאָס איז געווען מיט העכער צוואַנציק יאָר צוריק — מיטן נאָמען אברהם גוטמאַן. איז דאָס געווען אַ ייד — אַזאַ גוט יאָר אויף אונדז אַלע. פּרעגט מיך דער ייד: „פּיניע, וואָס טוסטו?“ ענטפּער איך אים: „וואָס זאָל איך טאָן? מען דרייט זיך.“ פּרעגט דער ייד ווייטער: „און אַ פּאַמיליע, אַ משפּחה, האַסטו?“ זאָג איך: „נאָר דאָס פעלט מיר. אַפּילו אַליין קען איך מיך אויך קיין עצה נישט געבן.“

מאַכט דער ייד: „דעם טאַטן דיינעם, וועלפל בעזנאַסיק, האָב איך גע־קענט. אָו אַרנטלעכער ייד געווען. איך האָב אַ פּאַבריק פון באַלאַטן, אויב דו ווילסט. קום צו מיר, וועסטו אַרבעטן און האָבן חיונה.“

איך אַ יאָר אַרום איז שוין די גאַנצע פּאַבריק מיט זיין טאַכטער אַלס צולאָג — געווען מיינע. אין אַ צייט אַרום בין איך שוין געווען אַ שותף צו אַ גרויסער צעמענט־פּאַבריק. ס'מיר אַוועק ברוד־השם מיטן רעכטן פּוס. פּריער איז געשטאַרבן די שוויגער און דערנאָך דער שווער. איך בין גע־

בליבן דער איינציקער יורש — איך מיין זייער טאכטער — מיין ווייב. וואָס איז די נפקא מינה? איצט שטיי איך, גאָט צו דאַנקען — אויף אַלע יידן געזאָגט געוואָרן. געלט האָב איך, פּרנסה האָב איך, אַ ווייב האָב איך — אָבער קיין קינדער — פאַר קיין שום יידן געדאַכט — האָב איך נישט. גלויבט מיר, נישטאַ קיין דאַקטאָר אין לאַנד און אין אויסלאַנד מיט וועלכן מיין ווייב זאָל שוין נישט האָבן געהאַט צו טאָן — אָבער עס גייט נישט! דאָ האָט מיר דאָס מזל נישט צוגעשפּילט.

ליג איך מיר אָפּט מאָל אויף דער ווייכער סאַפּע, אין גרויסן סאַלאָן. איך קוק אויף די טייערע בילדער, אויפן שיינעם פאַרטעפּיאָן, אויף די אויסלענדישע, ברייטע פאַטעלן — אויף כּל־הגוטס, און איך טראַכט: פיניע, וועמען וועסטו דאָס אַלץ איבערלאָזן איבער הונדערט און צוואַנציק יאָר? האָסט אַזוי פּיל גאַלד סיי אין לאַנד און סיי אין אויסלאַנד, טאָ וואָס קומט אַרויס דערפּון? ווען דו וואַלסט געקענט פאַקן כּאַטש איינעם פּון יענע דריי מלאכים וואָס האָבן זיך אַ מאָל אַרומגעדרייט אין געצעלט פּון דער מוטער שררה. אַזאַ איינער וואַלט דאָך דיר געקענט העלפּן. אָבער וווּ געפינט מען איצט אַ מלאך אַפּילו אויף אַ רפּואה? נאָר אין חלום!

קלייב איך מיך איצט צו מאַכן אַ רייזע איבער דער וועלט. לאַמיר כּאַטש אַליין הנאה האָבן פּון מיין געלט. מיין ווייב רעכנ איך צו שיקן אויף אַ באַזוך ביי אירע קרובים אין אַמעריקע, און איך וועל מיך אַראַפּכאַפּן קיין יאַפּאַן. מען דערציילט זיך אַזוי פּיל אָן פּון די „גיישעס“. טאָ לאַמיר גיין זיי אַנקוקן.

אוי וויי! גיי ווייס, אַז איך, פיניע, אַזאַ בר־מזל, וועל דווקא ביי אַזאַ קלייניקייט ווי פּריה ורביה זיך אַרויסווייזן פאַר אַזאַ שלימזל.

מאָדערנע צרות

האַט אַ ביסל געדולד. הערט מיך אויס. איך ווייס, איר איילט זיך. טויזנטער געשעפטן! די הויט ברענט אויף אייך. איר לויפט, איר יאָגט, איר קרעכצט, איר האַלט זיך ביים האַרצן. די נשמה שטייט אייך אויפן שפיץ נאָז. די קישקעס דרייען זיך איבער. די לונגען פאַנפען. דער אַטעם בלייבט שטעקן אין האַלדז. און איר פּוּשזעט ווי אַן אויסגעכאַליעט פּערדל. דאָס פּערד פאַררייסט דעם וויידל און איר — דעם קאַפּ. ער טראַכט נישט — און איר טראַכט אויך נישט ווהין איר לויפט. דאָס פּערד ספּאַטיקעט זיך און פּאַלט — און איר גליטשט זיך אויס און פּאַלט אויכעט. ער לעבט ווי אַ פּערד — און איר — האַט נישט קיין פאַראַיבל — לעבט אויך אַזוי. ער טראַכט נישט וועגן מאַרגנדיקן טאָג און איר טראַכט אויך נישט.

וואָס־זשע איז דער אונטערשייד צווישן מענטש און בהמה? — גאָר־נישט. גאָרנישט שבגאָרנישט! אַ בהמה לאָזט זיך מעלקן — און אייך מעלקט מען אויכעט. אַמאָל האַט מען עס געמאַכט מיט די הענט — און היינט מאַכט מען עס מיט אַ מאַשין. דאָס זעלבע טוט אונדזער פינאַנס־מיניסטער מיט אייך. ער מעלקט אייך אויך מיט אַ מאַשין, מיט אַן אַפּאַראַט. נאָר וואָס? די בהמה האַט כאַטש הנאה, אַז מ'מעלקט זי, און איר האַט אַפּילו קיין הנאה אויך נישט. ווען מ'נעמט אייך מעלקן, וואַרפט איר זיך ווי אין קדחת, איר ברענט, איר שרפעט, איר צאָרנט, איר דריגעט מיט די פּיס־לעך, איר שרייט, איר פּרייכט, איר שוויצט, איר שפּייט אויס די גרינע גאַל — און סיי־ווי מעלקט מען אייך — איר צאָלט. איז דאָך די בהמה קליגער. זי לאָזט זיך מעלקן און מעלה־גירהט. קוקט מיט אירע בעלמישע אויגן — און קוועלט, און אַז איר מעלה־גירהט — שלאָגט צו דער גאַל, ס'באַפּאַלט אַ חלשות, ס'גלוסט זיך ברעכן, איר דברט אָן טעם, אָן טאַלק. נישט פאַר זיך — נאָר פאַרן פּאַלק, איר קייט־איבער דאָס וואָס איר האַט געזאָגט נעכטן און אייערנעכטן און פאַראַיאָרן, און מיט צען יאָר צוריק. איר ווילט, אַז מ'זאָל אייך גלויבן, כאַטש מ'הערט אייך ווי יאַסקע דעם

טויבן. איר פליט ארום ווי מלאכים. איר זעט קיינעם נישט — חוץ זיך אליין. איר לויפט, איר טשוואַלעוועט, איר שוויצט. איר ווילט זיצן דאָרטן וווּ יענער זיצט — אויף יענעמס שטול, אויף יענעמס פרנסה. עס אַרט אייך נישט וואָס ער איז — און ווער — אַבי איר זאָלט האָבן מער. איר זענט גרייט יענעם דרעלעווען אַ צאָן — אַבי איר זאָלט זיצן אויבן־אָן. איר זאָלט קענען פון זיך בלאָזן און מיט איין שאָס הרגענען צוויי האָזן. גלויבט מיר, איך בין אויך געלאָפן. איך האָב מיך אויך געיאָגט. וויפל איך האָב געהאַט, איז מיר אויך ווייניק געווען. איך האָב שוין געהאַט אַ שיינע דירה, אַ שיינ ווייב, שיינע חובות — און כ'האַב געוואַלט נאָך. האָב איך געקויפט אַ גרויסע מאַשין, אַ „וואָלוואַ“. די שכנים האָבן געפלאַצט פון קינאה. די שכנטעס האָבן נישט פאַרגינט. ווען זיי האָבן דערזען מיך און מיין פאַניעטשקען אין דער מאַשין, האָבן זיי געברענט אַזוי ווי קיין מיין פאַניעטשקע איז געזעסן פון פאַרנט, געקוקט אין שפיגעלע אויף הינטן, אויף אלע זייטן. געוואַרט, אַז אַ גוטע חברטע וועט אַוועקפאַלן אין חלשות — פון גרויס קינאה. די קעניגין עליזאַבעט איז געווען קלענער פון איר. איז דאָך גוט — יאָ? גוט אין דר'ערד. ווי קען זיין גוט, אַז אַ מענטש האָט גרויסע אויגן. זאָגט מיין פאַניעטשקע: גאָדל, איך האָב עפעס באַשלאָסן. פרעג איך זי: מותקל, וואָס האַסטו אַזוינס באַשלאָסן? זאָגט זי: איך וויל האָבן אַן אייגענע מאַשין. איך וויל האָבן אויף וואָס צו פאַרן. וואָס הייסט אויף וואָס — זאָג איך — האַסט דאָך מיך. זאָגט זי: דו פאַרסט ווהיין דו ווילסט. איך וויל אויך פאַרן ווהיין איך וויל. איך גיי מיך לערנען פירן אַ מאַשין.

טראַכט איך מיר: ס'דאָך אַ מאַדערנע צייט. מ'קען דען אַפּשטיין? זי האָט לאַנגע האָר — איך האָב לאַנגע האָר. זי רויכערט — איך רויכער. איך טראַג הויזן — זי טראַגט הויזן. איך טרייב אַ מאַשין — זאל זי אויך טרייבן אַ מאַשין. אַז זי וועט האָבן צו טאָן מיט דער מאַשין, וועט זי האָבן ווייניקער צו טאָן מיט מיר.

האַט זי אַנגעהויבן נעמען לעקציעס, מיין פאַניעטשקע. יעדן טאָג איז געקומען אַ יונגער לערער מיט באַקן־בערד, מיט אַ רויטן פנים און כיטרע אייגעלעך. אַ בחור — אַ גבר! מיין פאַניעטשקע האָט געקוואַלן. זי איז געלאָפן צו אים, צו די לעקציעס מיין איך, ווי אַ פרומע יידענע צו פל־נדרים. און מיין פאַניעטשקע איז נישט אַזוי אַלט ווי איר מיינט. אַז מ'קוקט זי אַן פון הינטן, מ'זעט אירע הויכע פיס, איר מיטלמעסיקע טאַליע, קען מען

מיינען, זי איז נאָך אַ מיידל. פון פאַרנט איז נישט אַזוי — אָבער זי קען נאָך אַנגיין. בפרט, איידער זי גייט נעמען די לעקציע, מאַכט זי צורעכט איר פּריוור, דאָס פנים, טוט אויס די הויזן און טוט אָן אַ קורץ קליידל — און שמיכלט אַזוי זיס, ווי צו מיר אַמאָל, ווען כ'האַב זיך געשדכנט צו איר. איין מאָל זאָג איך צו איר: פאַניעטשקע, איין לעקציע קאָסט היינט עטלעכע און פּערציק פונט. וויפל איז דער שיעור? זאָגט זי: וואָס זאָל איך טאָן? נאָך די ערשטע פּופציק לעקציעס בין איך דורכגעפּאַלן. איך מיין, אַז כ'וועל דאַרפן נאָך אַ פּופציק לעקציעס.

און זי איז צופּרידן. דער שאַפּער — דער לערער, קומט יעדן פּריי-מאַרגן מיט זיין גרויסער מאַשין. פאַניעטשקע נעמט לעקציעס און איך — פּילן. דער דאָקטאָר זאָגט, אַז כ'טאָר מיך נישט אויפּרעגן. גיי דערצייל אים, אַז איך האָב צו טאָן מיט אַ נהג אַ גבר, אַ שלעגער, און מיין ווייב פּאַלט אַלע מאָל אַדורך ביים טעסט — און נעמט ווייטער לעקציעס. שוין נישט נאָר אין די פּרימאַרגנס, נאָר אויך אין די אַוונטן. דער לערער אירער האָט געזאָגט, אַז זי מוז זיך אויסלערנען פירן אַ מאַשין — אויך ביינאַכט.

וואָלט איך מיך אַרומגעקוקט: וואָס, ווען, ווו — האָב איך דאָך קיין צייט נישט. איך בין פאַריאַגט. געשעפּטן! כ'דאַרף דאָך אויסהאַלטן צוויי מאַשינען מיט אַ שאַפּער, וואָס גיט לעקציעס מיין ווייב, אַ שטוב, אַן עוורת, קינדער. ווערט מיר דער קאַפּ אויסגעדאַרט. איך דאַרף קאַמבינירן, שמירן, פירן, פאַרפירן, אויסבאַהאַלטן, ווייַסן, שוואַרצן, נעמען, געבן, צוזאַגן — אַבי פּרנסה; כ'לויף — אַזוי ווי אַלע לויפן; כ'יאָג מיך — אַזוי ווי אַלע יאַגן זיך; כ'רייס-איין וועלטן — אַזוי ווי אַלע רייסן-איין וועלטן. כ'קריך אויפן לייטער פל-זמן ער האַלט זיך. דער לייטער שאַקלט זיך און ביי מיר טאַכקעט דאָס האַרץ. אָבער איך קריך ווייטער.

בקיזור — איך בין שטאַרק פאַרנומען. בין איך דאָך אָבער אַ מענטש. און לייטן זאָגן — אַ גוטער מענטש. האָב איך ביי מיר אַ סעקרעטאַרקע. וויפל זי איז אַלט? אַז כ'וועל אייך זאָגן, אַז זי איז דריי מאָל יינגער פון מיין ווייב, וועט עס נישט זיין קיין גוזמא. תּמּרל הייסט זי. איז דאָס אַ תּמּרל, האָט זי אַ פּנימל, אַ פיגורקעלע, אַ פאַר גרויסע, קיילעכדיקע אויגן! און בלאָ זענען די אויגן אירע, ווי אונדזער ישראליקער הימל. און זיס איז דאָס תּמּרל ווי האַניק. און כאַטש איך בין קראַנק אויף צוקער און האַניק איז פאַר מיר סם המוות — קען איך זיך פון איר נישט אַפּוּאַגן. און זי, תּמּרל, האָט אויך אַ מאַשין. דעם עקזאַמען האָט זי דווקא יאָ אויסגעהאַלטן,

אָבער פֿאַרן — פֿאַרט זי שלעכט. זי האָט נאָך נישט די זיכערקייט. פֿאַר
 אײַך, אײַן די אַוונטן, מיט איר. וווּ אײַך פֿאַר? וואָס אײַז די נפֿקא מינה?
 אַנומלט פֿאַרן מיר — אײַך און תּמרל — קײן הרצליה. פֿונקט אײַז גע-
 ווען אַ כאַמסין, אַ נעפל, חושך מצרים. פֿאַר אונדז פֿאַרט אַ מאַשין און דער
 שאַפּער, ווי ער וואַלט געווען אַ שיפורער. דער אײַטאָ זײַנער לויפט זיג-
 זאָגיק אַהין און אַהער. זאָג אײַך צו תּמרון: אַזא שאַפּער ווי יענער דאָרט,
 מעג ברעכן רוקן-און-לענד. ער זאָל זײַן אַ רײַנע, שײַנע פּפּרה פֿאַר אונדז
 און פֿאַר פֿל ישראל. היט זיך, תּמרל, זאָג אײַך צו מיין שאַפּערין, ווייל אײַך
 האָב פֿײַנט צו ליגן אײַן שפּײַטאַל און אײַפן בית-עולם — אַוודאי נישט.
 זעט אײַס, אַז כ׳האָב דאָס אײַסגערעדט אײַן אַ בײַזער מינוט. ווייל אײַן
 דעם מאַמענט האָט זיך דערהערט אַ טראַסק. בײַדע מאַשײַנען האָבן זיך
 „צעקושט“. אײַן מאַשײַן האָט געגעבן אַ שפּרונג אײַן אײַן זײַט און די צווייטע
 — אײַן דער צווייטער זײַט. קודם-פֿל האָב אײַך זיך גענומען באַטאַפּן צי
 אײַך לעב נאָך. און דערנאָך האָב אײַך אַנגעהויבן באַטאַפּן תּמרון — צי זי
 לעבט. מיר קריכן אַרויס פֿונעם אײַטאָ. יענע, דאָרט, קריכן אײַך אַרויס
 פֿון זײַער אײַטאָ. מיר גרײַטן זיך צו וואַרפֿן ווי די הענער אײַנע אײַף די
 אַנדערע. תּמרל בעט זיך בײַ מיר: גאָדעלע, רעג זיך נישט אײַף, דו האַסט
 אַ שוואַך האַרץ. דער ביטוח * וועט אַלץ באַצאָלן. דאַנק גאָט, וואָס מיר
 זענען אַרויס מיטן לעבן. מיך אַרט אָבער וואָס יענער דאָרט, דער גולנישער
 שאַפּער, אײַז אײַך אַרויס גאַנץ. אײַך גײַ-צו צו יענער צעקניטשטער מאַשײַן.
 אַ הויכער, געזונטער פֿאַרשוין האַלט עמעצן אײַן די אַרעמס און רעדט
 גיך-גיך: באַרויך זיך, טײַערע, ס׳האַט גאַרנישט פּאַסירט. דער ביטוח
 וועט אַלץ באַצאָלן. אָבי דו ביסט אַרויס גאַנץ. אײַך בײַג מיך אַראָפּ און
 ס׳ווערט מיר פֿינצטער פֿאַר די אײַגן: ס׳נישט קײן שאַפּער — נאָר אַ שאַ-
 פּערין. און נישט קײן פרעמדע — נאָר אַן אײַגענע. טאַקע זי — מיין
 פֿאַניעטשקע...

* פֿאַרזיכערונג — אַסעקוראַציע.

א פחדן

איך האָב מורא. אַזאַ מענטש בין איך. אַפנים עס פעלט מיר עפעס אַ שרייפעלע. דער טאַטע האָט אַ מאָל געזאָגט אַז איך בין נישט דערבאַקן. ווער איז שולדיק? — ער, מיין טאַטע, האָט מורא געהאַט אַפילו פאַר אַ הונט — האָב איך אויך מורא. תמיד האָט ער מיך געוואָרנט: ווען אַ הונט באַפאַלט דיר, זעץ זיך אַוועק — און שוין, טו גאַרנישט. דער הונט וועט זען אַז דו זיצסט — וועט ער אַוועקגיין.

היינט, ווען איך דערצייל דאָס מיין בנ'אַק מאַכט ער פון מיר ס'גרעסטע געלעכטער. ווען אַ הונט באַפאַלט דיר — זאָגט ער — כאַפ אַ שטעקן און גיב אים אין די צייך, וועט ער ליגן; און דו וועסט נישט דאַרפן זיצן.

וואָס זאָל איך טאָן? — איך בין אַ פחדן. אַפילו דאָ, ביי זיך אין לאַנד, האָב איך מורא. פאַר וועמען? פאַר וואָס? — פרעגט מיך בחרם. עס שטייט דאָך געשריבן: אשרי אדם מפחד תמיד. „ווייל איז דעם מענטשן, וואָס האָט שטענדיק מורא“ און אַזוי ווי מיר איז ווייל — האָב איך מורא.

ווי נאָר איך בין אַרויס פון דער מאַמעס בויך האָב איך שוין גענומען שרייען: איך האָב מורא. איך דאַרף נישט קיין נייע זאַכן. איז מיר דען פריער געווען שלעכט? עס האָט מיר געפעלט עסן? טרינקען? אַ מלבוש? דערנאָך, ווען מען האָט מיך אַריינגעלייגט אין דער באַליע, גענומען באַדן, האָב איך מורא געהאַט איך ווער דערטרונקען. און איך האָב ווידער אַזוי געבעקעט, אַזוי זיך געריסן, אַז מיין מאַמע האָט זיך דערשראַקן און מען האָט זי געדאַרפט מינטערן. און אין אַ וואָך אַרום, ווען דער מוהל האָט מיך גענומען אין דער אַרבעט אַריין, האָב איך געמיינט, אַז ער שעכט מיך, אַז ער שניידט פון מיר אַפ אַ שטיק. מיינע יללות האָבן געשפאַלטן הימלען. די מאַמע האָט געוויינט. די יונגע ווייבלעך האָבן געשאַקלט מיט די קעפ. דער טאַטע האָט געקוואַלן: „ער האָט, קיין עין-הרע כוח, דער בחורעץ — האָט ער געזאָגט — ער וועט זיין אַ לייט“.

ווען איך בין אונטערגעוואַקסן און מען האָט מיך געשיקט אין חדר

אריין, איז מיד באפאלן א פחד: ס'טייטש? און אז איך וועל נישט קענען לערנען? איך האב מורא פאר פעטש. און וואס וועט זיין אז די שקצים וועלן מיד באפאלן אויפן וועג?

תמיד האב איך מורא געהאט — אפילו שפעטער, ווען איך בין שוין געווען א בחור. וואס זאל איך טאן? אזא נאטור האב איך. ווען איך בין געגאנגען מיט א מיידל, האב איך מורא געהאט זי אָנצורירן. און ווען איינע איז מיר יא געפעלן געוואָרן, האב איך מורא געהאט צו בעטן איר האַנט, ווייל טאָמער זאָגט זי: יא. ווי אזוי וועל איך מיד אָן עצה געבן? מען האָט מיר געזאָגט, אָן א פרוי איז אזא באַשעפעניש וואָס וויל אויך עסן. און נישט נאָר דאָס: זי האָט ליב אַ שיינעם מלבוש, אַ בריליאַנטל און נאָך אזעלכע זאַכן. ווו וועל איך עס נעמען?

האָב איך מורא געהאָט. מילא זי — ווי זי. און וואָס וועט זיין, אָן זי וועט מיד באַגליקן מיט אַ האַלבן טויף קינדערלעך? זיי האָבן דאָך די זעלבע טבע: זיי ווילן עסן. דאָ אָבער האָט זיך אַריינגעמישט דער טאַטע: „איך וועל דיר העלפן — האָט ער געזאָגט. און אויב נישט איך — וועט דיר דער אויבערשטער העלפן. איך האָב דאָך אויך חתונה געהאַט“.

„ביסט אַ חכם — האָב איך צו אים געזאָגט — האָסט גענומען די מאַמע, אָבער איך דאַרף נעמען אַ פרעמדן מענטשן! איך האָב מורא...“

צו דער חופה האָב איך נישט געוואָלט גיין. נו, האָט מען מיד גע-פירט. נאָך ווי אזוי! מיט קלעזמער. זיי האָבן געשפילט און מיר איז אויס-געגאָנגען דאָס האַרץ פון פחד: אָט וועלן אַלע זיך צעגייזן — האָב איך גע-טראַכט — און איך וועל בלייבן אַליין מיט איר, מיט דער פּלה, צי מיטן ווייב. מאַין יבוא עזרי?

און אָן דער אויבערשטער האָט טאַקע געהאַלפן. מיין ווייב איז פאַר-גאַנגען אין טראָגן, האָב איך ווידער מורא געהאַט: וואָס וועט זיין, אָן זי וועט מיר געבוירן אַ צוויילינג און אפשר טאַקע אַ דריילינג? און אַלע וועלן זיין מיידלעך? — די הויט האָט אויף מיר געציטערט.

האָט מיר דער טאַטע באַרוקט: „איך זע, אָן עס וועט זיין פון דיר אַ מענטש. ווען דו וואָלסט אזוי געטויגט צו פרנסה, וואָלסטו געגאַנגען אין גאַלד“.

איך דער צייט איז מיר דווקא נישט געווען שלעכט. איך בין געוואָרן אַ טאַטע. קעסט האָט דער שווער געגעבן. איך האָב אָבער מורא געהאַט: וואָס וועט זיין, אָן די קעסט וועלן זיך ענדיקן?

לאנג צו טראכטן האָב איך נישט געדאַרפט. עס האָט זיך צעפלאַקערט די מלחמה. די וועלט האָט גענומען ברענען. האָב איך געכאַפט דאָס ווייב מיטן קינד און גענומען לויפן פונעם פייער. דער פחד איז געווען גרויס: וואָס וועט זיין, אָז דער דייטש וועט מיך איבעריאַגן? לויפנדיק האָב איך ערגעץ פאַרלאָרן דאָס ווייב מיטן קינד. דאָס קינד האָב איך שפעטער אָפגעפונען. ווי קען איך זיך אליין אָן עצה געבן מיט אַ קליין קינד? האָב איך געפאַקט עפעס אַ פרוי, וואָס האָט, לויפנדיק, פאַרלאָרן איר מאַן. זי האָט געניאַנטשעט מיין קינד און איך בין געשטאַנען אויפן באַזאַר. איך האָב מורא געהאַט, אָז מיין ווייב וועט זיך אָפגעפינען און מיך טרעפן מיט אַ פרעמדער פרוי. אין אַ צייט אַרום האָב איך מיך אָבער דערוווסט, אָז זי, מיין געזעצלעכע ווייב, האָט זיך פאַרפלאַנטערט מיט עפעס אַ גאַליציאַנער. פשוט, צוליב אַ שטיקל ברויט. אויך זיין ווייב, דעם גאַליציאַנערס, איז לויפנדיק פאַרלאָרן געגאַנגען. איך האָב זיך שפעטער דערוווסט, אָז זי געפינט זיך גאַר ביי מיר.

מיט איין זאַך איז אין רוסלאַנד געווען גוט: מען האָט נישט גערעדט. מיין נייע, פלומרשטע, ווייב האָט געשוויגן. איך האָב געשוויגן. מען זאָגט: שווייגן איז גאַלד. מיר זענען געגאַנגען אין שמאַטעס. אין רוסלאַנד איז אַזוי: ווער עס גנבעט — דער לעבט; און ווער עס רעדט — דער זיצט. איך האָב נישט געגנבעט, נישט גערעדט — און אויך געזעסן.

פאַרוואָס? אַסור אויב איך ווייס. מען האָט געפירט צען אַרעסטאַנטן. איז איינער פון זיי אַנטלאָפן. האָט מען מיך גענומען. עס האָט געפעלט צום מנין. ווען איך האָב געפרעגט: פאַרוואָס? האָט מען מיר געענטפערט: מ'עט אויפקלערן. ביז מען האָט אויפגעקלערט, בין איך דערווייל געזעסן זעקס יאָר. נאָך די זעקס יאָר האָב איך מורא געהאַט, אָז מען וועט מיר צוקלעפן נאָך אַ „צענערל“.

ווען די מלחמה האָט זיך געענדיקט, האָב איך מורא געהאַט, אָז איך וועל דאַרפן פאַרבלייבן אין רוסלאַנד. האָב איך „געשמירט“ — און גע-פאַרן. רוסלאַנד איז אַ גרויסער ים און דער מענטש איז דאַרטן אַ טראַפן. בין איך פאַרשווונדן געוואָרן. אין יאָרן אַרום האָב איך אויפגעטויכט אין הייליקן לאַנד, אין ישראל. ווי אַזוי? פרעגט נישט. איך האָב מורא צו דערציילן. וואָס איך טו? נישט וויכטיק. איך האָב אָבער מורא אָז מען וועט מיך פאַקן. מיינט איר, אָז כ'פראַווע, חלילה, שוואַרצע געשעפטן? גאַט באַהיט: איך האָב דווקא צו טאָן מיט שיינע, ערלעכע יידן. וואָס איז דען

די נפקא מינה? מען טוישט, מען קויפט, מען פארקויפט. מען כאפט זיך אריין אויף דער בערזע — און ברוך־השם! פרנסה איז דאָ. אָבער ווידער דאָס זעלבע: איך האָב מורא. מ'עט מיך נעמען פרעגן פון וואָנען איך האָב אַזוי פיל געלט צו לייען, צי איך האָב אַ פּריוואַטע באַנק. איך ווייס וואָס יידן קען איינפאַלן צו פרעגן?

טראַכט איך: איך וועל נעמען דאָס געלט און עס באַוואַרענען אין דער שווייץ. ווייס איך דען אַז דאָרט איז קראַנט? און איך בין דען זיכער, אַז מען וועט מיך נישט פאַקן?

געפין איך מיך אין שטענדיקן פחד. חוץ דעם האָב איך מורא. טאַמער ברעכט ווידער אויס אַ מלחמה מיט די אַראַבער. איך האָב פּוח צו וואַיע־ווען? ווען מייַן בנאָק קומט פון צבא אויף אַ פאַר טעג אַהיים און ברענגט־מיט זיין אויטאָמאָט, ציטער איך, טאַמער וועט די „כלי“ פון זיך אַליין נעמען שיסן. איך שלאָף נישט גאַנצע נעכט. וואָס זאָל איך טאָן? אַזאַ מענטש בין איך. איך האָב מורא.

אויף דער עלטער

הייסן, הייס איך אייזיק פייגלשטיין — צפור־אבן, און רופן רופט מען מיך : „דער פענסיאָנער“. איך מוז אייך זאָגן ס'מיר גוט. איין קלייניקייט: איך דאַרף נישט אויפשטיין יעדן פרימאַרגן צו דער אַרבעט; איך דאַרף נישט מאַכן פאַר זיך קיין סענדוויטשן; איך דאַרף מיך נישט קוועטשן אין אוי־טאַבוס; איך קוק נישט אָן דאָס אָנגעכמורעטע פנים פונעם באַלעבאַס. איך בין אַ פרייער מענטש. איך טו גאַרנישט, איך דאַרף גאַרנישט און מיין ווייב זאָגט, אַז איך בין גלאַט אַ גאַרנישט.

ווען מען פרעגט מיך וואָס איך טו — זאָג איך: כ'בין אַ פענסיאָנער. זע איך באַלד ווי יענער פאַרקרימט מיט דער נאָז, גיט אַ מאַך מיט דער האַנט און שמייכלט מיט אָן איראַניעלע: אַ פענסיאָנער?... ס'הייסט געווען אַ מענטש און ער איז מער נישטאַ. כאַטש לעבן — לעבט ער נאָך; עסן — עסט ער; רעדן — רעדט ער — אָבער ער איז שוין אַרויס פון סטראַי. קיינער דאַרף אים נישט. ער איז שוין אַ לעבעדיקער מת — אַ פענסיאָנער. אַפילו מיין אייגן ווייב פאַררייסט איר פנימל, פאַרקאַטשעט די ליפּע־לעד, שטעלט אויף מיר אָן אירע גראַע אייגעלעך און רייצט זיך מיט מיר: „אייזיק, גאַרנישט' מיינער, ווייסט כאַטש, אַז דו ביסט שוין אַ פענ־סיאָנער? ווען נישט איך, ווער וואַלט זיך אויף דיר אַרומגעקוקט?“

זאָג איך צו איר: „שרה־פייגעלע, מילא איך, ווי איד. עס אַרט מיך נישט, ווען אַלע ווייסן וויפל איך בין אַלט. אָבער וואָס וועט זיין מיט דיר? איצט, אַז דו ביסט אַלט פופציק — ביז הונדערט און צוואַנציק — זאָגסטו, אַז דו ביסט אַלט פערציק. און אין צען יאָר אַרום, ווען דו וועסט אַלט זיין זעכציק, ווי אַזוי וועסטו קענען זאָגן, אַז דו ביסט אַלט פינף און פערציק? מען וועט דאָך דיך אויך שיקן אויף פענסיע. ווער וועט וועלן האָבן צו טאָן מיט אַן אַלטער יידענע?“

ענטפערט אויף דעם מיין ווייבעלע: „מיינע שונאים זאָל מען ציילן די יאָרן. קוק אָן, גאַרנישטל“, ווי אַזוי איך זע אויס, און ווי אַזוי דו זעסט

אויס. וואָס פאַר אַ האַר איך האָב, וואָס פאַר אַ פיגור. און וואָס פאַר אַ ליסינע דו האָסט. ווען נישט איך, וואָלסטו אויסגעגאַנגען פון לאַנגוויילי-קייט”.

דעם אמת געזאָגט, איך האָב מיין שרה־פייגעלען אַ סך צו פאַרדאַנקען. זי זאָרגט, אַז איך זאָל נישט זיצן ליידיק. „אַ מענטש, אַז ער זיצט אויף איין אָרט — זאָגט זי — איז אַ קאַנדידאַט אויפן הייליקן אָרט. אַ מענטש ווי דו, וועלכער ווערט אַ פענסיאָנער — דערקלערט זי מיר — דאַרף ווייטער אַרבעטן, און דווקא פיזיש. דאָס פאַרלענגערט אים דאָס לעבן”.

און איך אַרבעט. פאַרקערט, איצט, ווען איך בין אַ פענסיאָנער, בין איך נאָך מער באַשעפטיקט. גאַנץ פרי, ווען איך שטיי אויף פון שלאָף, מאַך איך פאַר מיין שרה־פייגעלען אַ גלאַז הייסע קאַקאַָ און טראָג איר צו צום בעט. נאָך דעם ווי זי טרינקט אויס דעם קאַקאַָ, פאַרמאַך איך שטיי לינקע די טיר פון שלאָף־צימער, פדי זי זאָל ווייטער שלאָפן און איך נעם מיך צו דער אַרבעט. אין אַ באַלעבאַטישקייט איז שטענדיק דאָ וואָס צו טאָן. קודם־כל גיי איך אין מכולת אַריין. איך קויף־אין די נייטיקע פראָדוקטן לויט אַ צעטל, וואָס שרה־פייגעלע גרייט מיר צו פריער מיט אַ טאַג. אין מכולת שטייען אין תור צענדליקער מענטשן — שטיי איך אויך. רעדט מען וועגן פאָליטיק, וועגן הויכע פרייזן, וועמען מען האָט באַגנבעט און ווער עס האָט געמאַכט אַ „קראַץ“ און אַנטלאָפן קיין אויסלאַנד. ס’דאָ, ברוך השם, וועגן וואָס צו רעדן. נאָכן אָפּשטיין אַ פאַר שעה אין מכולת, ברענג איך די פראָדוקטן. ביז איך צעסדר זיי, שטייט מיין ווייבעלע אויף פון שלאָף. ווייזט זי מיר, וואָס איך דאַרף ווייטער טאָן. למשל, אַראַפּטראָגן דאָס מיסט, אָפּווישן דעם שטויב, אויסרייבן די וואַש־שיסלען און נאָך אַזעלכע אַרבעטן. דערנאָך גיסט זי אַן אַ שיסל וואַסער, שיט אַהין אַריין עפעס אַ זייף־פראַשעק און זאָגט צו מיר : „אייזיקל, און איצט נעם זיך צו דער אַרבעט : וואַש די פּאָלן. זינט איך האָב אָפּגעזאָגט די עוזרת און דו האָסט איבערגענומען די אַרבעט, האָסטו אַזוי פאַרלאָזט די פּאָדלאָגעס, אַז זיי זענען שוואַרץ ווי די ערד”.

מיין ווייבעלע האָט אַזוי אַרגאַניזירט די אַרבעט, אַז איך זאָל אָפילו קיין איין מינוט נישט זיצן ליידיק. זי זאָרגט פאַר מיר, אַ געזונט אין איר. זינט איך בין אַ פענסיאָנער, איז זי אַ ביסל געקומען צו זיך. איך פאַרע מיך אין שטוב און זי גייט זיך באַדן אין שוויס־באַסיין, אין אַוונט האָט זי ליב כאַפן אַ קערטל. מיט איין וואָרט : זי האָט אויפגעלעבט.

פאראן אבער טעג, ווען מיין שרה־פייגעלע גייט צו איר ארבעט — זי איז אַ פקידה אין דער עיריה. און דאָרט איז אַזוי: אַמאָל קומט מען און אַמאָל קומט מען נישט צו דער אַרבעט. פאראן דאָרט אַזוי פיל פקידים, אַז ווען אַ דריטל פון זיי יאָוועט זיך נישט צו דער אַרבעט — פילט עס קיינער נישט. זי אַליין, מיין שרה־פייגעלע, וויצלט זיך: „ווען אַ בער וואָלט אַריין אין בנין פון דער עיריה און אויפגעגעסן אַ פאַר פקידים וואָלט עס קיינער נישט באַמערקט“...

ווען זי, מיין ווייבעלע, איז ביי דער אַרבעט, גיי איך אין קופת־חולים. נישט וויכטיק צי איך בין יאָ קראַנק, צי נישט. איך גיי. דאָרט טרעף איך זיך מיט נאָך פענסיאַנערן, מיינע באַקאַנטע. מיר זיצן און דערציילן זיך מעשיות. יעדער איינער דערציילט וואָס פאַר אַ קרענק ער האָט; וועלכע רעצעפטן ער באַנוצט און וואָס פאַראַ אונטערזוכונגען ער מאַכט. איינער באַקלאַגט זיך, אַז ער האָט, איר זאָלט מיר מוחל זיין, מערדין; אַ צווייטער — אַז ער האָט פלוצלונג באַקומען אַ ברוך; אַ דרייטער — אַז די פראַסטאַטע פאַרשאַפט אים ווייטיקן, אַ פערטער — אַז ער האָט צו טאָן מיט דער אורין און ער קען ביינאַכט נישט שלאָפן. דערנאָך גייט מען איבער צו פאַליטיק. איינער האַלט, אַז מען דאַרף יאָ אַפגעבן די פאַרנומענע געביטן, אַ צווייטער טענהט, אַז נישט. צייט איז דאָ גענוג. זיצט מען און מען רעדט. מען הרגעט אַוועק די צייט. איך מוז אייך זאָגן, אַז דאָס גיין כמעט יעדן טאָג אין קופת־חולים פאַרשאַפט מיר פאַרגעניגן. דאָס איז פונקט אַזוי, ווי איך וואָלט יעדן טאָג געגאַנגען אין שיל אַריין דאַווענען. מען רעדט מיט באַקאַנטע, מיטן דאַקטאָר, מיטן אַפטייקער — און דערווייל גייט אַוועק די צייט. איידער מען קוקט זיך אַרום איז שוין צוועלף אַזיגער. לויף איך אַהיים צוגרייטן דאָס מיטאַג. באַלד וועט שרה־פייגעלע קומען פון דער אַרבעט. און זי האָט ליב, אַז דאָס מיטאַג זאָל שטיין אויפן טיש און וואַרטן אויף איר.

אַפגעגעסן מיטאַג, גייט מיין ווייבעלע שלאָפן און איך וואָש די פלים, שטעל אַוועק אַלץ אויפן אַרט און לייג מיך אויך צו. אַפּטמאָל, זיץ איך און טראַכט: וואָס וועט זיין, אַז איך וועל חלילה, קראַנק ווערן, און שרה־פייגעלע וועט מיך דאַרפן באַדינען? וואָס וועל איך טאָן גאַנצע טעג, ווען איך וועל נישט קענען גיין אין קופת־חולים? איך וועל דאָך משוגע ווערן פון לאַנגווייליקייט!
אָנומלטן זאָגט צו מיר מיין שרה־פייגעלע אַזוי:

„אייזיקל, דו ווערסט אלט. ביסט שוין אַ פענסיאָנער. וואָלט דען נישט געווען קיין פּלאַן, איך זאַל אַביסל אַרויספאַרן קיין אויסלאַנד? תחילת האָב איך געטראַכט, אַז דו זאַלסט מיטפאַרן. אָבער דערנאָך האָב איך באַ- שלאָסן צו פאַרן אַליין. דו ביסט אַ פענסיאָנער, אַן אַלטער, קראַנקער מענטש, ווי אַזוי קענסטו זיך שלעפּן מיט די עראָפּלאַנען, טראָגן דעם באַגאַזש, עסן די גויאישע מאַכלים? איך האָב מורא צו ריזיקירן. אַז דו וועסט בלייבן אַליין, וועט דיר זיין לייכטער. וועסט דאַרפן קאַכן נאָר פאַר איין פּערזאָן. יעדן טאַג וועסטו גיין אין קופּת־חולים, וועט דיר נישט זיין אומעטיק. און איך, נאָך אַזוי פּיל יאָרן אַרבעט אין דער עיריה, מוז איך מיך אַביסל אויסרווען, קומען צו די פּוחות. דו מיינסט, אַז איך בין פּון איינז? וויפּל קען איך דאָס האַרעווען?“

בין איך אַרומגעלאָפּן און צוגעגרייט פאַר איר די דאָקומענטן צו דער נסיעה, זי האָט דאָך קיין פּוח נישט, מיין ווייבעלע, אַרומצושלעפּן זיך אין די אויטאָבוסן, בפרט אין אַזעלכע היצן.

איצט איז זי אין רומעניע, אין איר אַמאַליק פּאָטערלאַנד. זי שרייבט מיר, אַז זי מאַטערט זיך, נעבעך, דאַרטן אין עפעס אַ קוראַרט, אין די בערג. זי איז צופרידן — שרייבט זי — וואָס איך בין אין דער היים, און איך קען מיך אַ ביסל אויסרווען. דערפאַר איז זי מספּים וואָס לענגער זיך מאַ- טערן דאַרטן, אין רומעניע, אַבי איך זאַל דאָ, אין ישראל, וואָס מער זיך אויסרווען. גיי ווייס, אַז זי, שרה־פייגעלע, וועט זיין אַזאַ געטריי ווייבעלע. נאָך שרייבט זי, אַז זי וועט מיר ברענגען אַ שיינע מתנה — אַ שניפּס. און אַן עלעקטריש וואַרעם־קישעלע צום בויד. כּיוועל אויך קענען אויסוואַ- רעמען דערמיט דעם רוקן, ווען איך וועל כאַפּן אַ „העקסן־שוס“.

איצט, ווען איך האָב צייט צו טראַכטן, באַדויער איך זייער וואָס איך האָב מיך נישט פאַרנומען מיט פּלל־טועריי. ווען איך בין, למשל, אַ פּאַרטיי- עסקן, וואָלט איך ווייטער געאַרבעט, גערודעוועט, אַרויסגעפאַרן אַלע מאָל קיין אויסלאַנד, געהאַלטן רעדעס, מיין פּרצוף וואָלט זיך באַוויזט אָפט אין דער טעלעוויזיע. איך וואָלט מיט שרה־פייגעלען געגאַנגען אויף קאַקטיילן — געמאַכט אַ לעבן. אוי אַזוי וואָס בין איך? — גאַרנישט! מיין עלטערע טאָכטער וווינט אין חיפה. אָפט, ווען זי קומט קיין תּל־אביב, קלינגט זי צו מיר: „טאַטע, ביסט אַזוי פאַרנומען, אַז דו האָסט אַפּילו קיין צייט נישט צו מיר אַמאַל אַנטעלעפּאַנירן? ווייסט דאָך, אַז איך בין אַ פאַרנומענער מענטש“.

און מיין יינגערע טאכטער, וואָס וווינט אין נתניה, האָט צו מיר און מיין ווייב אַזעלכע טענות:

„איר זיצט אַליין, צוויי אַלטע מענטשן אין אַזאַ גרויסער שטוב. צו וואָס דאַרפט איר דאָס? איז דען נישט בעסער, אַז איר זאָלט פאַרקויפן די דירה, און אַריבערגיין אין מושב זקנים? דאַרט וואָלט איר זיך געפונען צווישן מענטשן, אונטער אַ גוטער השגחה. טאַטע, ביסט דאָך שוין אַ פענסיאָנער. און די מאַמע, מיינסטו, ווערט יינגער? אין מושב זקנים וואָלט איר זאָך ביידע געלעבט ווי אויף דאָטשע.“

טייערע קינדער! אַלע זאָרגן זיי פאַר טאַטע־מאַמע. יעדעס יאָר, ערב ראש השנה, באַקום איך פון זיי שנה־טובהס. זיי ווילן וויסן, וואָס מיר — איך מיט שרה־פייגעלען — טוען מיטן געלט וואָס בלייבט אונדז יעדן חודש. זיי שרייבן, אַז ס'איז זיי שווער. די מענער זייערע פאַרדינען ווייניק, און פון טאָג צו טאָג ווערט ערגער.

ווען שרה־פייגעלע וועט צוריקקומען פון רומעניע, וועל איך כאַפן מיט איר אַ שמועס. אפשר איז טאַקע אַ פלאַן צו פאַרקויפן די דירה און אָפגעבן דאָס געלט די קינדער? אַ רחמנות, נעבעך, אויף זיי. ווער קען זיי העלפן אויב נישט טאַטע־מאַמע?

נו, ברוך השם, איצט פיל איך מיך אַביסל בעסער. אין דרויסן בלאַזט שוין אַ קיל ווינטל. איך גיי פאַרנעמען אַ תור אין קופת־חולים. מיינע באַ־קאַנטע וואַרטן שוין דאַרט אויף מיר. האָטס מיר אַ גוטן!

אַשפּנזים און ספרדים

יעדער מענטש האָט זיך זיין מזל: איינער איז אַ גביר, אַן עושר, אַ תקיף, אַ דרייער, אַ צעלייגער — און אַ צווייטער איז נישט אַהער און נישט אַהין — נישט קיין גביר און נישט קיין קבצן. אַזוי צו זאָגן: אַ מיטלמע-סיקער. אַבער, אַז גאָט וויל, האָט ער אַ רייכקייט, וואָס מעסט זיך נישט מיט קיין גאָלד, מיט קיין בריליאַנטן. און אַז איר ווילט — איז עס נאָך מער ווי גאָלד מיט בריליאַנטן. דאָס זענען — קינדער. און נישט סתם קינדער, וואָס איינער נעמט און פּלאַדיעט אָן. נאָר לייטישע קינדער, גע-ראַטענע, איינס און איינס ווי שנירלעך עכטע פּערל. אַט אַזוינע זענען מיינע קינדער.

און מיינט איר, איך בין אַזאַ גרויסער מורה־מורינ? אַ דאָקטאָר, אַ פּראַפּעסאָר, אַ ווייס איך וואָס דאָרט? הייבט זיך נישט אָן. און אפשר מיינט איר, בין איך אַ שיינער מאַנספּאַרשוי, אַ הויכער מיט אַ ברייטן ברוסט־קאַסטן, מיט אַ שיינ פנים, וואָס פּאַלט יעדן אין די אויגן אַריין — אַ נעכטיקער טאַג! איך בין אַזאַ איינער ווי טויזנטער אַנדערע מאַנספּאַר-שוינען, וואָס איר זעט אין גאַס און קיינער קוקט זיך אויף זיי אַפילו נישט אום.

וועט איר דאָך אַוודאי פּרעגן, ווי קומט צו אַזאַ איינעם אַזעלכע שיינע, לייטישע און געראַטענע קינדער? עפעס מוז דאָך זיין דערביי. אויף דעם וועל איך אייך ענטפּערן: זי, מיין עטעלע. אַלע קינדער זענען געראַטן אין איר, אין מיין ווייב. גאָטעניו, ווען איר זעט די דאָזיקע יידענע מיט אַ פאַר צענדליק יאָר צוריק! איר וואָלט פאַרכישופּט געוואָרן פונעם ערשטן קוק. אַן אַמתע פּרינצעסין. וואָס זאָג איך: אַן אַמתע קעניגין אין שיינ פון דער אויפגייענדיקער זון. עפעס אַזוינס ווי די מלכת שבא אין געווען. אַבער יענע, אין וועלכער שלמה המלך האָט זיך פאַרליאַפּעט, איז געווען אַ שוואַרץ־חנעוודיקע, און מיין עטעלע איז געווען אַ בלאַנדע. איך זאָג: געווען, ווייל היינט איז זי שוין אַ ברוינע צי אַ געלע — איך קען זיך נישט אויף קיין מיאוסע קאָלירן.

הקיצור, ס'איז געווען אַ פינצטערע מלחמה. עטעלע האָט געמיינט, די גאַנצע וועלט איז אונטערגעגאַנגען און איך בין איינער געבליבן. האָט זי מיך אַריינגעכאַפט.

ס'האָט זיך אַזוי געמאַכט, אַז דער ערשטער, דער בן־זכר, דנילע, איז ביי אונדו געבוירן געוואָרן עטלעכע יאָר נאָך דער חתונה. ערשט דעמאָלט, ווען מיר זענען שוין געווען אין ישראל. און דאָ, אין לאַנד איז אַזאַ לופט, אַזאַ זון, אַז די קינדער וואַקסן, קיין עין־הרע, ווי סאַסנעס. איר זאָלט אַנקוקן אַ בחור — אַן עכטער פּילם־אַרטיסט. העכער פון מיר מיט צוויי קעפּ. אַ קצין איז ער אין צבא. אַן אַפיציר. ער האָט די זעלבע בלאַנדע האַר, וואָס זיין מאַמע האָט אַמאָל געהאַט און געראָטן איז ער אין איר — ממש צוויי טראָפּן וואַסער. אַפילו מיטן כאַראַקטער. אַן עקשן, וואָס די וועלט האָט נאָך אַזוינס נישט געזען. האָט זיך אים פאַרגלוסט דווקא אַ תּימנקע. אַ הויכע אַזוי ווי ער, אַ דאַרע ווי אַ שטשאַפע, אַ טונקל־הויטיקע מיט בלענ־דיק־ווייסע ציין און אַ פאַר גרויסע אויגן ווי קאַרשן. מען קען זאָגן: אַן אַריענטאַלישע קראַסאָוויצע. אַבער די מחותנים... שוין! לאַמיר בעסער נישט רעדן. ער — דער מחותן — אַ דאַר מענטשל מיט לאַנגע, געקרייזלטע פיאות, אַ סאַמעראַדנע תּימנטשיק פון תּימן־לאַנד. אַט אַזעלכער, וואָס פּירט די וועגעלעך אויפן מאַרק אַדער אַזאַ וואָס קערט די גאַסן. און זי — די מחותנתע איז פונקט אַזאַ ווי מיין עוורת — אויך אַ תּימנקע. נאָר איין מעלה האָבן זיי, די תּימנער, — זיי עסן ווייניק. קען זיין, אַז טאַקע דער־פאַר איז מזל אַזוי געפּעלן געוואָרן מיין דנילען.

בקיצור, זיי האָבן חתונה געהאַט. מיין עטעלע איז שיער נישט קראַנק געוואָרן צוליב דעם. און מיינט איר, ווער איז געווען דער שולדיקער? — איך.

אַז מען האָט אַזאַ טאַטן — האָט עטעלע געזאָגט צו מיר — אַ לע־מעשקע ווי דו — קען אַ קינד אַפּטאָן אַזאַ זאַך — נעמען אַזוינע מחותנים. — קענסט רעדן צו אים — האָב איך איר געענטפּערט — פונקט ווי צו דער וואַנט. ער איז אין גאַנצן געראָטן אין דיר.

דער ברוגז האָט געדויערט אַזוי לאַנג, ביז עס איז אונטערגעקומען דאָס ערשטע קינד — אַ יינגעלע. ער הייסט עמי. דאָ האָט מיין עטעלע שוין נאָכגעגעבן: „וואָס איז נעבעך דאָס קינד שולדיק? אַזאַ בריליאַנט, קיין עין־הרע.“ און זי האָט געפאַדערט פון מיר, אַז כּזאָל פּראַווען פאַר עמילען אַ ברית כאַטשבי פאַר דריי הונדערט געסט. מילא, זאָל די עוורת

אונדזערע, די תימנקע — געמיינט אונדזער מחותנתטע — איך הנאה האָבן.

און דערביי האָט זי צוגעגעבן: — אַז איך זע דעם מחותן מיט דער מחותנתטע גלוסט זיך מיר לאַכן. מיר דאַכט זיך, תמיד, אַז דאָס זענען פאַרשטעלטע אַקטיאָרשטיקעס.

פון דעסטוועגן האָט זי זיך מיט זיי גאַנץ פּיין צעקושט בעת דער שמחה. אַלע האָבן געווישט, פון פּרייד, די טרערן. און ער, עמילע וואַקסט אַ בחור, וואָס וועט נאָך איבערשטייגן דעם טאַטן מיט דער מאַמען — און אַפּילו די אַשפּנזישע באַבע אויכעט.

פונקט צום צווייטן יאָר אין ביי מיין תימנקע, — כ'מזן ביי מיין שנור — אַרויסגעשפּרונגען אַ מויד. וואָס זאָל איך איך זאָגן: יענע חתיכה! דער מחותן האָט איר באַלד צוגעטשעפעט אַ קמיע קעגן אַן עינר הרע. מיין עטעלע איז גליקלעך: אויב עס וועט ווייטער אַזוי גיין וועט זי, מיין שנור, מיך פאַרשיטן מיט תימנטשיקעס — אַ געזונט אין איר!

אויסער דנילעך, דעם בכור, — האָבן מיר נאָך צוויי טעכטערלעך: אסתר און אורח. די עלטערע — אסתר — ממש אַ ליאַלע! זי האָט גערענדיקט דעם אוניווערסיטעט. נעמט זי, און פאַרליבט זיך אין אַן איראַקער. פרעגט שוין גאַרנישט וואָס ביי מיר אין שטוב האָט זיך אַפּגעטאַן! מיין עטעלע האָט געקערט וועלטן: נאָך ווייניק, אַז איך האָב תימנער, דאַרף איך נאָך האָבן איראַקער אין דער משפּחה? בלויז איך מוז פּראַווען דעם מיווג גלויות?

די נייע מחותנים זענען געווען אין גאַנצן אַנדערע. די מחותנתטע — אַ נידעריקע, אַ דיקע, מיט אַ היפשן גוידער און דוקא מיט אַ הנעוודיק פנים. און דער מחותן — אַ פעמפּיק מיט אַ גרויסן פליך. עלעגאַנט גערקליידעט. די הענט האַלט ער אַפט פון הינטן און קייקלט די פאַטשערקעס. בעת דער חתונה פון אסתרקען מיט איר בחור — אַלבערט אַבוטבול — בין איך מיט מיין ווייב געשטאַנען אין איין זייט און גענומען די טשעקן פון די אַשפּנזים; און אַבוטבול מיט זיין דיקער איראַקערין זענען גערשטאַנען אין דער צווייטער זייט און געזאַמלט די טשעקן ביי די איראַקישע געסט. ביי די טישן איז מען אויך געזעסן באַזונדער: ס'הייסט, איראַקישע טישן און אַשפּנזישע טישן. בלויז דער טיש פון חתן-כלה און משפּחה איז געווען אַ געמישטער און אויך די יינגלעך מיט די מיידלעך זענען געזעסן צוזאַמען: אַשפּנזער, איראַקער, תימנער, מאַראַקאַנער, גער-

ווען אפילו אַ גרויניש פאַרל. די מסדרי קידושין זענען אויך געווען סיי אַשכנזים און סיי ספרדים. די אַשכנזישע ווייבער האָבן נאָכן צעטראַסקען דאָס גלאַז געשריגן „מזל-טוב“ און די איראַקישע ווייבער האָבן געגאַרלט משונהדיקע קולות פון וועלכע מיין עטעלע האָט זיך אַזש דערשראַקן — און באַלד אָנגעהויבן שלוקערצן. „הער נאָר די קולות — האָט זי געזאָגט צו מיר שטילערהייט — אַזוי ווי אין דזשונגל, וויי איז מיר. קוק נאָר אַן דעם הילוך פון דער מחותנתטע, פון דער גברת אַבוטבול, דאָס גלאַנציקע קליידל מיט די קרעלן. און ער — דער מחותן... נאָך אַ נס וואָס ער קאָ-טשעט דאָ נישט די פאַטשערקעס“...

און זי, די מחותנתטע פון איר זייט, די גברת אַבוטבול, האָט אויך שטילערהייט געזאָגט צו איר מאַן :

— וואָס זאָסטו אויף דיין נייער מחותנתטע, אויף דער שיפּנאַזיכע, ווי זי בלאַזט עס פון זיך ? טראַגט אַ קריינדל ווי אסתר המלכה אין פורים. ביי די יאָרן, האָט זי געמעגט זיך דערלויבן אַ קלענערן דעקאַלט. פּוּ!...“

פון דעסטוועגן האָט מען זיך אַלע געקושט און געסמאַטשקעט. די בחורים און מיידלעך האָבן געטאַנצט. געסט האָבן מיר געהאַט אפשר אַ טויזנט! עס האָט זיך געטאַן אויף טיש און אויף בענק. און ברוך השם — מיין טאַכטער האָט דווקא גוט געטראַפן. דער מאַן טראַגט זי ממש אויף די הענט. מילא, זיצט ער ביי טאַג אין אַ פיזשאַמע, גייט ער אַליין אין קאַפע. נו, איז וואָס ? אָבער די אייניקלעך ! צוויי מיידעלעך קראַסאָוויצעס. איצט שוואַנגערט שוין אסתרל מיטן דריטן. מיר דערוואַרטן אַ יינגלעלע, אַן אַבוטבולטשיק. מיין ווייבעלע האָט שוין פאַר זיינעטוועגן צוגעגרייט אַ שנירל פאַטשערקעס, ער זאָל האָבן וואָס צו דרייען...

פון דער יינגערער טאַכטער, פון אורהן, האָבן מיר, זעט איר, גאָר גרויס נחת. זי גייט אַרום דווקא מיט אַ לייטישן בחור, אַ געענדיקטער אַדוואַקאַט. אים קען איך נישט אַזוי גוט, אָבער זיין טאַטן קען איך יאָ. ער איז אויך אַן אַדוואַקאַט. וואָס זאָל איך אייך זאָגן : איז דאָס אַ גנב — אַ פּליצענדיקער ! אָבער איין גרויסע מעלה האָט ער יאָ : ער איז אַן אַשכנזיזער, אַ „פּיילישע דריפקע“. דווקא פאַר אים האָב איך מורא אימת מוות. אַפּילן מיין עטעלע האָט אַנומלטן צו מיר אַ זאָג געטאַן :

— אברהם, דאַכט זיך, אַז דאָס מאַל זענען מיר זייער מיאוס אַרייַנגעפאַלן. דער אַדוואַקאַט מיט זיין זינדל וועלן ביי אונדז אַרויסציען די נשמה. האָט זיך געקענט ריכטן אַז אורה וועט דווקא אויסקלייבן אַזאַ

יצחק בראט

פֿאַרשוין? דער טוניסער בחור, פיער, איז דאך ממש אויסגעגאנגען נאך איר. זיין טאטע איז אַ מולטי־מיליאָנער! האָט זי זיך איינגעשפּאַרט: דווקא נאָר די „פּיילישע דריפקע“. ער געפּעלט איר. אַז ס'באַשערט אַ צרה, קומט זי צו דיר אין שטוב אַריין. — הערסט אברהמל, — האָט מיין עטעלע אַ זיפּץ געטאָן — דאָכט זיך, אַז מיר וועלן פון אים און פון זיין טאָטן, דעם פּוילישן זשוליק, האָבן צו זינגען און צו זאָגן.
און אין אַ וויילע אַרום האָט זי צוגעגעבן:
— מילא, לאַמיר האָבן כאַטשבי איין אַשכּנזער אין אונדזער משפּחה...

איבער די פוחות

— פיניעלע, ווהיין לויפסטו? לאָז מיך שלאָפן. כ'האַב מיך אַזוי שפּעט געלייגט...

אַזוי זאָגט צו מיר מירעלע, מיין זיס ווייבעלע. זי ציט די ווערטער אַזוי ווי מאַסטיק, הייזעריק זיס־זויערלעך — און דרייט זיך איבער אויף דער צווייטער זייט.

איך גיי שנעל אַרויס פונעם שלאָף־צימער. איך אייל מיך. פאַרוואָס אייל איך מיך? ווייל צו דער אַרבעט מוז איך קומען צו דער צייט. כ'דאַרף „אַפּקלאָפּן דעם זייגער“. און ווי נאָר איך האָב מיך פאַרעגיסטרירט, אויפן צעטל איז פאַרשריבן אַז איך בין דאָ. — אַרבעט איך. ס'דאַך נישט וויכ־טיק צי כ'זעץ מיך יאָ צום טיש, צי כ'זעץ מיך נישט צום טיש. דער עיקר איז, אַז כ'לייג אַוועק אויפן טיש אַ פאַר פאַפּירלעך — און שוין בין איך נישט קיין היגער, איך פאַרשווינד.

אויף צוריק „פון דער אַרבעט“ גיי איך מיר שוין פאַוואַליע. איך וויל נישט אָנקומען תּיכּף אַהיים, מחמת מיין מירעלע שלאָפט נאָך. גיי איך אַריין אין קאַפּע־הויז, טרינק אַ גלאָז קאַפּע. דערביי כאַפּ איך אַ פּלירט מיט דער שיינער קעלנערקע, מיט פאַליעטשקען. מיר רעדן־אַפּ, אַז נאָך מיטאַג, ווען זי ענדיקט איר אַרבעט טרעפן מיר זיך ביי איר אין שטוב. זי וווינט אַליין, פאַליעטשקע, אַן אַלמנה, נעבעך. דער מאַן אירער, אַ געזונ־טער, שיינער יונג איז מיט זיין אויטאָ אַרויפגעפאַרן אויף אַ סלופ און — אַריבערגעפּעקלט זיך אויף יענער וועלט. איז זי געבליבן אַליין, אין אַ נייער דירה, מיט שיינ מעבל, מיט גרויסע דיוואַנען אויף די פּאָדלאָגעס — און מיט גרויסע חובות. האָב איך זי גענומען אונטער מיין „אַפּיעקע“. איך אַרבעט אויף נאָך אַ פּלאַץ, פּדי איך זאָל איר קאַנען העלפן, מוז איך, פאַרשטייט איר מיך, קאַמבינירן. אין איין אַרט פאַרשרייב איך מיך און אין צווייטן אַרט אַרבעט איך. אַזוי אַרום האָב איך צוויי לוינען. קען איך מיר שוין אַ ביסל צעפירן די הענט.

היינט האָב איך באַשלאָסן נישט צו אַרבעטן אויף ביידע פּאַסטנס. איך נעם חופּש. וואָסי, מ'עט מיך אַפּזאָגן? ווער קען היינט אַפּזאָגן אַן אַרבע־

טער? בפרט מיר, וואָס איך געהער נאָך אַפילו צום אַרבעטער־קאָמיטעט. איך באַשטימ ווער עס אַרבעט גוט און ווער — שלעכט. וועמען עס קומט אַ פרעמיע פאַר „מאַמז“, פאַר אַנשטרענגען זיך ביי דער אַרבעט. איך אַליין האָב שוין באַקומען אפשר אַ טויז פּרעמיעס.

אַפּגעזעסן אין קאַפּע־הויז אַ שעה־צוויי, קום איך צוריק אַהיים. מירעלע גרייט זיך שוין אַוועקצוגיין צו איר חבּרטע, צו זאַסיען. היינט גייען זיי ביידע „מאַכן די האָר“. ווי נאָר זי גייט אַוועק, קלינג איך אָן צו מיין צווייטן באַלעבאַס, צום אדון פרמי. איך זאָג אים, אַז היינט קום איך נישט צו דער אַרבעט, ווייל מיין פּרוי האָט פּלוצלונג געקריגן הויכע היץ און עס קען זיין, אַז צוליב דעם וועל איך מאַרגן אויך נישט קאָנען קומען. צו מיין ערשטן אַרבעטס־פּלאַץ אין דער עיריה, דאַרף איך נישט טעלעפּאָנירן, ווייל דאַרטן, צווישן אַזוי פיל הונדערטער אַרבעטער, איז נישט קיין מאַליער, אַז איינער קומט נישט. איינער? — אָבער וועגן דעם לאַמיר בעסער נישט רעדן. פאַרשרייבן, פאַרשרייבן איך מיר יעדן טאַג צו דער צייט? מיין נאָמען פיגורירט אויף דער קאַרטע? יעדן חודש קום איך אַפּנעמען מיין געהאַלט? — שוין! וואָס וויל מען נאָך פון מיר? דערנאָך כאַפּט איך דאָס טעלעפּאָן־טרייבל און קלינג־אָן צו פּאָליעטש־קען: „טייערע, דו ביסט שוין דאָ? יאָ? גוט! גרייט־צו אַ גוטן מיטאַג. וויין און בלומען ברענג איך מיט. וואָס, האָסט נישט קיין פלייש? זאָרג נישט. איך וועל מיטברענגען אַ געבראַטן הינדל. וואָס? אַ קאַטשקע? בסדר! יאָ. אין אַרדענונג. די פּלכטע? וואָס פאַר אַ קלכטע? אַה, מיין ווייב? יאָ. זי איז שוין אַוועק. גוט. אין אַ שעה אַרום קום איך צו דיר. זי האָט מיר איבערגעלאָזט אַ פאַר טעפּ אויסצוואַשן. זאָל זי זען, אַז איך בין איר געטריי. פּאָליעטשקע, איך קום אין אַ שעה אַרום.“

פּאָליעטשקע האָט גאַלדענע הענט. זי, אַז זי גרייט עפעס צו — איז ממש צו לעקן די פינגער. אַ געזונט אין איר. זינט זי האָט פאַרלוירן איר מאַן, איז זי ביי מיר נאָך טייערער געוואָרן. ווי זאָל איך זי פאַר אייך אויסמאַלן? אַ שלאַנקע ווי אַ סאַסנע, אַ פאַר אויגן ווי צייטיקע קאַרשן, אַ פנים פון אַ בת־מלכה. בויגעוודיק אין זי ווי אַ בעריאַזקעלע און זיס — ווי עכטער האַניק. זי איז מיר אַזוי טייער, אַז איך האָב באַשלאָסן צו פאַר־טרעטן איר אַ מאַן, אַ טאַטן, אַ מאַמען, אַ געליבטן אַ... כּווייס אַליין נישט וואָס.

עס איך אפ מיטאג ביי פאליעטשקען און כלייג מיך א ביסעלע צו, זיך אפרוען. דערנאך גיי איך ווידער אין דער עירייה אפלאפן מיין צעטל. איך בין דאך פון די, וואס קומען פינקטלעך צו דער ארבעט און גייען אוועק פינקטלעך פון דער ארבעט. דערפאר טאקע פאדער איך א פרעמיע. וואסי, ס'קומט מיר נישט? א סך האט איר דא, אין לאנד, אזעלכע פינקטלעכע ארבעטער, ווי איך?

פארנאכט קום איך, א מידער, אהיים. א קלייניקייט; נאך אזא אר- בעסט-טאג! זאג איך צו מיין מירעלען:

— טייערינקע, איך בין אזוי מיד, אז כ'קען אפילו נישט נעמען עפעס אין מויל אריין. איך מוז מיך צולייגן, כאפן א דרעמל. אויב עמעצער וועט טעלעפאנירן זאלסטו מיך נישט אויפוועקן. איך פאל ממש פון די פיס.

ווען איך וועק מיך איבער, איז שוין מירעלע נישטא. זי איז אוועק צו די חברטעס שפילן אין קארטן. גיי איך אויף דער „זיצונג“, צו פאליע- טשקען. זי מאכט א גוטע טערקישע קאווע, וואס פונעם געשמאקן ריח אליין ווערט פריילעך אויפן הארצן. דערביי טראכט איך מיר: ווער איז געווען דער דאזיקער רבינו גרשום, וואס האט פארבאטן צו נעמען צוויי ווייבער? אזא מענטש ווי איך, מיט צוויי פאסטנס, מעג האבן צוויי וויי- בער. און אז מ'טאר נישט, דארף איך מאכן פלמיני קאמבינאציעס, כדי נישט אריינצופאלן. נאך א נס, וואס איך האב אזא גוטע ארבעט. קיינער ווייסט נישט וואס איך טו און ווי איך געפין זיך. דער עיקר איז, אבי איך בין פארשריבן. איך קום פינקטלעך צו דער ארבעט.

אנומלטן בעת א פארזאמלונג, האט דער דירעקטאר פון מיין אפטיי- לונג אזוי געזאגט צו די ארבעטער:

— חברים, נעמט אייך אראפ א ביישפיל פון פיניען. כאפט א קוק אויף זיין רעגיסטראציע-קארטע, וועט איר זען, ווי פינקטלעך ער קומט צו דער ארבעט און ווי ער גייט אוועק אין דער ריכטיקער צייט. פאר- וואס? ווייל ער ווייסט ווי וויכטיק עס איז — און בפרט אין דער דאזיקער ערנסטער צייט אין וועלכער די מדינה געפינט זיך — צו פארגרעסערן די פראדוקטיוויטעט. אונדזערע קינדער ליגן אויף די פראנטן, היטן אונדז, דארפן מיר זיי ווייזן, אז מיר טוען נישט ווייניקער פון זיי. ווייל אן א שטארקן הינטערלאנד איז נישטא קיין שטארקע ארמיי. מיר זענען דער יסוד אויף וועלכן די מדינה איז באפעסטיקט. יעדער איינער פון אונדז מוז

יצחק בראט

בישטייערן נישט נאָר לויט זיינע כוחות — נאָר אַפילו איבער די כוחות —
פאַר אונדזער לאַנד. אַט אַזוי ווי דאָס טוט אונדזער ליבער חבר פיניע.
בין איך צופרידן. בפרט, אַז אַזעלכע געטרייע אַרבעטער ווי איך,
זענען דאָ אַ סך אין דער מדינה.

מ'דארף צולייגן אַ האַנט

מיד גייען זיי פאקן... נישטאָ ווער ס'זאל לאַכן. ווען ס'כאַפט מיד נישט אַן קיין שטעכעניש אין דער לינקער זייט, וואַלט איך געקייכט פון געלעכטער. זיי מיינען, אַז זיי זיצן דאָרט און פלאַנעווען — שוין! וועט מען דאָ נעמען און דאָרט געבן און די מדינה וועט זיין געראַטעוועט. מיד פּרעגט מען גאַרנישט. וואָס בין איך — אַ בהמה, אַ פּערד? מ'עט מיד איינשפּאַנען און איך וועל ציען דעם וואָגן? נישט ביי שמאַיען! איך בין שוין לאַנג אַרויס פון די האַלאַבליעס. קליגערע פון זיי האָבן מיד נישט געקענט פּאָקן. גייען זיי, מאַכן פּיחותן, דעוואַלואַציעס, מ'העכערט די פּרייזן און מ'וויל מיד, שמאַיען, אַרייננעמען אין קוטשעמענט אַריין: איך זאל אויסהאַלטן אַלע דאַרמאַיעדניקעס, די טאַטעס פון אַ סך קינדער, די מאַמעס פון גרויסע משפּחות, פּלערליי שלעפּערס און פּאַראַזיטן, וואָס ווילן לעבן אַ גוטן טאָג אויף מיין חשבון.

וויל איך אייך זאָגן: חברה, איר האָט נישט געפּאַקט דאָס אָרט! וועמען וועמען, מיד וועט איר נישט אַריינציען אין שפּאַן. גרעסערע חכמים פון אייך האָבן איך איבערגעכּיטרעוועט. איר ווילט ביי מיר נעמען, ווילט איר? וואָס זענט איר, נישט קיין היגע? איר ווייסט נישט, אַז איך גיב נישט?

וואָס־זשע האָבן זיי — כ'מיין אונדזערע מיניסטאַרן, אויפגעטאָן? מ'האַט געמאַכט אַ סומאַטאַכע, די ווייבער לויפן אין די געשעפטן, מ'קויפט מען זשאַיבט, מ'שלעפט, מ'רוימט פון די פּאַליצעס, אַזוי ווי אַמאַל די וואַנקעס, ווען זיי האָבן אונדז „באַפּרייט“ אין מערב־אוקראַינע. און דאָס איז אפשר דאָס בעסטע מיטל. אַז ס'וועלן נישט זיין קיין סחורות — וועט מען נישט קויפן. וועט זיך דעמאַלט שאַפן אַ שוואַרצער מאַרק — און דאָ בין איך ווידער אויפן פּערד.

אַז ס'איז געקומען צו רייך וועגן שוואַרצן מאַרק, וויל איך אייך דער־ציילן וואָס מיט מיר האָט פּאַסירט:

געווען איז דאָס אין טאַשקענט אין דער צייט פון דער לעצטער וועלט-מלחמה. כ'בין געשטאַנען מיט אַ פעקל סחורה — גאַלד מיט בריי-ליאַנטן! איר זענט טשעקאַווע צו וויסן וואָס כ'האַב געהאַט אין פעקל? טאָ הערט!

אין דערטראַיט האָב איך אַ פעטער. ער הייסט ישראל-הערש. האָט אים גאַט געבענטשט מיט אַ סך מיידן, זאָלן געזונט זיין. ווען ער האָט פון מיר באַקומען אַ ידיעה, אַז איך בין אין טאַשקענט, האָט ער מיר אַרייַנגעשיקט אַ פעקל. אַז מ'האַט מיידן, וואָס קען מען שיקן? — אַ פאַר אַפֿיגענוצטע קליידלעך. און וואָס, מיינט איר, נאָך? — ביוסטהאַלטערס. אָבער די אַמעריקאַנער קווינקעס מיינע זענען, ווייזט אויס, דאַרע. ווייל ווי מ'האַט מיר אין רוסלאַנד געזאָגט, האָט מען נישט דאַרט, אין אַמעריקע. וואָס צו עסן. און די רוסקעס זענען דיקע, געקלאַרעוועטע, פולע ווי צייטיקע אַרבוזן. זיי לעבן דאָך אין אַ „גן-עדן“. פון דעסטוועגן האָט מען געכאַפט ביי מיר די סחורה ווי מצה-וואַסער. פאַר איין ביוסטהאַלטער האָב איך געפאַקט צוויי לעבלעך ברויט. און ווען איך בין געשטאַנען אויפן באַזאַר, האָט מיר אונטערגעכאַפט אַ מיליציאַנער. „דו האַנדלסט מיט אויסלענדיי שער סחורה“ — האָט ער צו מיר געזאָגט. „דו שעדיקסט די ווירטשאַפט פון ראַטנפאַרבאַנד“.

און ער האָט מיר גענומען פירן אין אוטשאַסטאַק * אַריין. הייס איך דאָך אָבער שמאַיע. האָב איך אים, הינטנאַרומער, געגעבן אַ רוקאַריין אַ פאַר ביוסטהאַלטערס. דעמאָלט האָט ער צו מיר געזאָגט: „סוואַלאַטש, אַנטלויף פון דאַנען, איך זאָל דיך דאָ מער נישט זען. אַז נישט וועסטו גיין קיין סיביר“.

וויילן זיי מיר דאָ, אין ישראל, פאַקן. נאָך מיט אַ צייט צוריק, ווען מ'האַט גענומען רעדן וועגן פּיחות **, האָב איך באַלד געקויפט דאַלאַרן. וווּ איך האָלט זיי? איך בעט אייך, פרעגט מיר נישט קיין נאַרישע פּראַגן. און דערנאָך, ווען ס'האַט זיך פאַרשפּרייט אַ קלאַנג, אַז מ'גייט העכערן פּרייזן, האָב איך איינגעקויפט אַזוי פיל סחורות, אַז אַפילו אין צוויי מאַגאַזינען זענען זיי נישט אַריין. און איצט, ברוך השם, אַז די פּרייזן זענען אונטערגעשפּרונגען ביזן הימל, בין איך אויפן פּערד. די באַלע-

* פּאַליציי-סטאַציע.

** דעוואַלאַציע.

באסטעטשקעס שרייען: „דאוואי“, אזוי ווי אין רוסלאַנד. אַ הויכער פרייז, איז אַ הויכער פרייז. מיצאלט ווי אין טאָג אַריין. אָבער איך בין זיך מודה: איך כאַפּ מיך נישט צו פאַרקויפן. אין מיין מפולת ווייז איך זיי די ליידיקע פּאַליצעס: קוקט אָן, זאָג איך, מ'האַט אַלץ צעכאַפט אזוי ווי ביי אַ שריפה. כ'האַב נישט. קומטס מאַרגן.

און מאַרגן איז שוין ווידער טייערער. מיין שיינדעלע, אַ געזונט אין איר, קוועלט: „דו שלאַפסט און דיינס וואַקסט“ — זאָגט זי צו מיר — שמאַיעניו, פון דעם אַליין וואָס ס'איז דיר צוגעקומען אין די לעצטע פּאַר טעג, קען איך שוין הנאה האָבן אַ שיינע פּאַר חדשים — אין אויסלאַנד.“ די סחורות ליגן, ביי מיר וואַקסט, און איך זיך — מיט פּאַרלייגטע הענט. וואָס דאַרף איך דען טאָן? די רעגירונג זאָרט שוין פּאַר מיינעם וועגן. אויב ס'פּאַלט מיר אַריין אַ ביסל געלט, כאַפּ איך און כּקויף תּיכף ומיד אַקציעס, וואָס זענען פּאַרבונדן מיטן אינדעקס. אַז ס'וואַקסן די פרייזן — וואַקסן די אַקציעס. נאָר די חובות וואָס איך בין שולדיק, זענען נישט פּאַרבונדן מיטן אינדעקס. צו וואָס זאָל איך עס טאָן? איך בין משועזע? די רעגירונג קען זיך דערלויבן. אָבער איך? חס וחלילה!

אַדראַ, זאָגט מיר: וואָס האָב איך מורא פּאַר פרייזן־העכערונגען? קאַסטן די סחורות טייער — נעם איך נאָך טייערער. מיין פּראָצענט ריווח האָב איך תּמיד. פּאַרקערט, אַז ס'איז טייערער, פּאַרדין איך נאָך מער. איי, מ'האַט מיר געהעכערט די שטייערן? אַוודאי איז דאָס אַ גאַזלאַוואַיע. אַ גראַביאַזש, אָבער מיט דעם גיב איך זיך אויך אַן עצה. נישט אומזיסט הייס איך שמאַיע. איר האָט מיך געדאַרפט זען אין טאַשקענט. ווען ס'זענען אונטערגעקומען די אַקטיאַברסקע יום־טובים, האָב איך, אויף ביינאַכט, אויפן געלעגער, אונטערגעלייגט אונטער מיר די כּאַק־הויזן. זיי האָבן זיך גוט אויסגעפרעסט. אויף צומאַרגנס האָב איך מיך אויסגעפּוצט און אַרויס אין גאַס. מיין מיידל, מאַרוסקע, האָט אַנגעקוואַלן: „קאַקיע שטאַני!“ ס'הייסט, וואָס פּאַר אַ שיינע הויזן דו טראַגסט!

דאָס איז שמאַיע. אומעטום דאַרף מען זיך קענען אַן עצה געבן. און ווי איר קוקט מיך אָן, פּאַרוק איך איז אַרבּל אַלע חכמים און אַלע נבונים. וואָס דאַרפט איר מער? איך קען אַ יידן, וואָס איז געווען אין אוישוויץ — ער האָט נאָך זיינע פּיצויים, זיין אַנטשעדיקונג פון דייטש־לאַנד נישט באַקומען. פּאַרוואָס? פּרעגט מיך בחרם. אָבער שמאַיע האָט זיינע פּיצויים שוין יאָ אַפּגענומען. איך וויל נאָך אַפּנעמען פּאַר פּאַרמעגן.

פאר קולטור, און פאר אינוואלידסטווע. וואָסי, די דייטשן זענען קראַנק צו באַצאָלן? ווייניק האָבן זיי ביי אונדז צוגעראַבירט? מיין טאַטנס מויער שטייט נאָך עד היום אין וואַרשע. הלוואי ער זאל זיך זיי שטעלן, די פּאָליאַקן, אין האַלדז פּאַפּעריק. פּריער די דייטשן, און דערנאָך זיי, האָבן דאָך ביי אונדז אַלץ צוגענומען. אָבער אונדז עצהן זיי, אַז מיר זאָלן די אַראַבער אַלץ אַוועקגעבן. אַ באַנדע צדיקים — אַ פּאַהיבעל אויף זיי!

די אַרבעטער בונטעווען זיך, די פּאַנטערן בושעווען — ס'טוט זיך חושך. וואָסי, די רעגירונג האָט געמאַכט אַ פּיחות, געהעכערט די פּרייזן. אָבער איך שווייג. פאַרוואָס? ווייל איך בין אַ געטרייער בירגער. איך ווייס, אַז וואָס די רעגירונג טוט — איז עס לטובת אונדז, לטובת דער מדינה. איז אַזאָ שווערער צייט דאַרף יעדערער פון אונדז אונטערשטעלן אַ פּלייצע. ווייל דאָס גאַנצע לאַנד איז איין פּראָנט און אַלע זענען סאָל-דאַטן. מיר געפינען זיך אין באַלאַגערונג, און אַלע דאַרפן מיר צולייגן אַ האַנט, פּדי מיר זאָלן, חלילה, נישט אויסציען די פּיס.

א קבצן

„האלא, תודה רבה. האלא, תודה רבה!“
אט אזוי שריי איך א גאנצן טאג, ביי דער תחנה המרכזית, אין תל-אביב. איך שריי און שאקל מיט דער פושקע. אז איך זאג „האלא“, קוקט מען זיך ארום. דעמאלט רוק איך אונטער די פושקע. און איידער מ'ווארפט אהין עפעס אריין זאג איך שוין „תודה רבה“. דערביי הינג איך מיט א פוס און טרייסל מיט א האנט, שאקל מיט אן אויג און צוק מיטן קאפ אויף לינקס. כאטש אליין בין איך א רעכטער. מיין ווייב זאגט: א רעכטע קאליקע. אבער וואס טוט מען נישט צוליב פרנסה?

אנומלטן האב איך געפרוויט גיין אויף קוליעס. ס'איז נישט געגאנגען. מ'האט צו מיר געזאגט: ביסט אן אינוואליד — האסטו א רענטע. מיין געשעפט איז שיער נישט געגאנגען אין דר'ערד אריין. בין איך געווארן סתם א קאליקע. איצט גייט שוין בעסער. אויף קאליקעס האבן מענטשן רחמנות. מ'ווארפט אריין. איך קען מיך נישט באקלאגן.

פון וואנען איך קום צו אזא פרנסה? הערט! איך בין געווען א פקיד, א לוינ-ארבעטער. און דווקא פון די נישט גאר נידעריקע קאטעגאריעס. איך האב געארבעט אין דער עיריה. וואס איך האב געטאן? מ'האט מיך געהייסן זיצן ביי א טישל — בין איך געזעסן. אט אזוי ווי א סך אנדערע זיצן און גענעצן.

איז מיר נמאס געווארן דאס זיצן. בין איך אוועק אין קופת-חולים און געזאגט: כ'בין קראנק. האט דער דאקטאר מיר געגעבן א קוויטל. האב איך גענומען דאס קוויטל, אוועקגעגעבן אין דער עיריה און אליין בין איך אוועק שפילן שעש-בעש. עמעצער האט מיך אבער געמסרט, אז איך בין געזונט. האט מען מיך גערופן אין דער עיריה. סטייטש — האבן זיי געפרעגט — ביסט דאך געזונט ווי אן אקס, טא וואס פראוועסטו קונצן? האב איך זיי געענטפערט: וואס איז דער אונטערשייד ווו איך זיך? לאזט מיך שפילן שעש-בעש אין דער עיריה, וועל איך זיצן ביי אייך.

פון דעסטוועגן האָט מען מיך אָפגעשטעלט אין דער אַרבעט. האָט זיך דער ועד אַריינגעמישט. אָן זיין הסכמה קען מען מיך נישט אָפזאָגן. האָב איך מיך מיישב געווען: אויב אַזוי, פאָדער איך אַ העכערע קאָטעגאָריע. מיינט איר מ'האָט מיר נישט דערלייגט? נאָך ווי אַזוי! אָבער דאָ, אַז מ'דערלייגט נעמט מען גלייך אַראָפּ — דורך פלערליי הלוואות, שטייערן און אָפצאלונגען. צום סוף בלייבט גאַרנישט. און ווען כ'האָב, סוף חודש, געבראַכט דעם „לאַקש" סאַביכען, מיין ווייב, האָט זי אים געוואָרפן מיר אין פנים אַריין. „פון דעם וועל איך האַדעווען זעקס קינדער? — האָט זי געשריגן — אַ ליאַדע שנאַרער וואָס שטייט אין גאַס און ציט-אויס אַ האַנט, פאַרדינט דאָך מערער פון דיר. וואָס ווילסטו, מיר זאָלן אויסציען די פיס?"

זאָג איך צו איר, צו מיין סאַביכען:

וואָס באַקלאַגסטו זיך? איך בין, ברוך השם, אַ פּקיד אין דער עיריה. איך אַרבעט...

האָט זי מיר איבערגעריסן מיט אַ קוויטש: „חמור, פון אַרבעט קען מען דאָ מאַכן אַ לעבן?"

זעסט דאָך, אַז איך מאַך — זאָג איד.

„יאָ, צו דעם טויגסטו דווקא — גיט זי מיט דער לינקער האַנט אַ פיר

איבער איר גרויסן בויד — אַט שניידט זיך שוין דאָס זיבעטע."

סאַביכעס רייך זענען מיר דאָס מאָל אַריין אין קאַפּ אַריין. איך האָב מיך אָנגעהויבן אַרומדרייען ביי דער תּחנה המרפּוּזת. איך האָב מיך גע-וואַלט דערקונדיקן ווי אַזוי מענטשן מאַכן אַ לעבן — אָן אַרבעט. ס'הייסט, ווען מ'איז אַליין באַלעבאַס איבער זיך.

איין מאָל, זיצנדיק אַזוי אין רעסטאָראַן, ביי אַ גלעזל ביר, האָב איך מיר געמאַכט אַזאַ חשבון:

אַ סך מענטשן לעבן דאָ פון שנאַרעריי. דער גרעסטער שנאַרער איז די מדינה אַליין. און די דאָזיקע מענטשן, די שנאַרער, פאַרן אין שיינע אויטאָמאָבילן, וווינען אין פרעכטיקע דירות, זיצן זייער אָפט אין אויס-לאַנד אין די טייערסטע האַטעלן, מאַכן אַ לעבן ווי אַדם הראשון אין גן-עדן. טאָ פאַרוואָס זאָל איך, יעקב בן-יעקב, נישט ווערן אַזאַ שנאַרער? אמת, פּדי צו ווערן אַ גאַר גרויסער שנאַרער, דאַרף מען האָבן גאַר גרויסע פּראָטעקציע. מען דאַרף געהערן צו אַ פאַרטיי. וואַלט איך געווען איינער פון די קאָדלעפל, וואַלט איך געקענט ווערן אַ דירעקטאָר, לעבן אַ גוטן

טאַג, שוויצן, רודעווען. גנבענען לערנט מען זיך שנעל אויס. געהער איך דאָך אָבער צו די „שוואַרצע פּאַנטערן“. קען איך העכסטנס צעברעכן אַ שווייפּענצטער, וואַרפּן אַ פּאַר שטיינער אַ פּאַליציאַנט אין קאַפּ אַרײַן, אונטערצינדן אַן אויטאָבוס. אַלץ שײַן און פּײַן, אָבער צו קײַן פּרנסה קומט עס נישט.

האַב איך געטראַכט און געטראַכט, ביז כ'האַב מיך דערטראַכט : אויב מיר האָבן, גאַט צו דאַנקען, אַזוי פּיל שוואַרער, טאָ פּאַרוואָס זאָל איך נישט זײַן אײַנער פּון זײַ ? אַ מענטש דאַרף דאָך האָבן אַ פּאַך. און שוואַרעריי איז אַ גאַנץ חשובער פּאַך דאָ, אין לאַנד.

די מעשה איז, וואָס אַ לײַטישער שוואַרער דאַרף האָבן אַ לײַטישן פּלאַץ. און די סאַמע חשובסטע פּלעצער, בײַ דער תּחנה המרפּוּזית, זענען שוין פּאַרנומען זײַנט די מדינה איז אַנטשטאַנען — און נאָך אַ שטיק צײַט פּאַר דעם.

בין איך אַוועק צו אײַנעם, אַן אמתער קאַליקע, נעבעך, אָן אַ רעכטער האַנט און אָן אַ לײַקן פּוס. איך זע, קוים וואָס ער זשיפעט. טראַכט איך : לאַנג וועט ער שוין נישט אָנציען. זאָג איך צו אים : אַבוטבול, פּאַרקויף מיר דײַן מגרש. כ'מײַן דײַן פּלאַץ, בײַם אויטאָבוס. כ'וויל דאָ קלײַבן נדבות.

קוקט ער מיך אָן מיט זײַנע גלעזערנע אויגן :

„דו, נדבות ? פּאַר וועמען ?“

זאָג איך : וואָס הייסט פּאַר וועמען ? פּאַר זיך אַלײַן. כ'על ווערן אַ קאַליקע.

בקיצור, מיר זענען אַדורכגעקומען אויפן פּרײַז. מײַן שווער האָט מיר געגעבן אַ הלוואה — איך האָב אַבוטבולן אײַנגעצאָלט דאָס געלט — און גלײַך צומאָרגנס בין איך שוין געוואָרן אַ שווערע קאַליקע — און כ'זאַמל געלט.

זײַנט איך בין אָן „עצמאײ“, אַ זעלבשטענדיקער, האָב איך נישט צו טאָן מיט קײַן מס־הכנסה, מיט קײַן פּרײַוויליקע הלוואות, געצווונגענע הלוואות, פּרײַוואַטע הלוואות. איך בין אַ בכּפּודיקער שוואַרער — נישט אַזאַ ווי פּון דער סוכנות אָדער פּון דער רעגירונג — אָבער אויף אַלע מײַנע גוטע פּרײַנד געזאָגט געוואָרן. איך מאַך פּרנסה. אלא וואָס ? דער לעצטער פּיחות האָט מיך שטאַרק געטראַפּן. דער דאָלאַר האָט זיך גע- הויבן און דער פּונט איז געפּאַלן. חוץ דעם זענען די פּרײַזן געוואָרן אַזוי

אויפגעשוואָלן, ווי מיין סאַביכעס בויך. איך רעד שוין נישט וועגן פלייש, צוקער, מלבושים וואָס קאָסטן מער ווי טאָפּלט. אָבער אַזאַ זאַך ווי אַ פּלעשל אַראַק, אַ גוטער אויסלענדישער קאַניאַק, אַ וויסקי — די זאַכן זענען דאָך איצט מיט גאַלד גלייך! ווי קען איך מיר באַגיין אָן דעם? כּיעל אָפּשטיין אַ גאַנצן טאָג אויף די פּיס און ביינאַכט וועל איך טרינקען מיץ? דערפּון וועל איך האָבן כּוח צו אַרבעטן? דאָס ביסל קאַניאַק האַלט מיר דאָך אויף די פּיס! און אַ מיטאַג אין רעסטאָראַן קאָסט מיר אַ פאַרמעגן. די מענטשן, ווידער, פאַרשטייען דאָס נישט. זיי וואַרפּן ווייטער אַריין די פּאַר פּיאַסטערס — און שוין. און אַפּילו ווען מען וואַרפט מיר אַריין אַ גאַנצן פּונט — האַט ער דען עפעס אַ ווערט? די „הערצעלעך“, די הונדערטערס האָבן שוין אויך מיין סאַביכעס פּנים.

דעריבער טראַכט איך אַ שמועס צו טאָן מיט מיינע קאַלעגן, די שנאָר רער, און פּראַקלאַמירן אַ שטרייק. מיר וועלן פּאָדערן גרעסערע נדבות. ווייניקער פּון אַ לירה וועלן מיר נישט נעמען. חוץ דעם קומט אונדז אַ תּוספת יוקר * . די גאַנצע לאַסט קען נישט פּאַלן בלויז אויף אונדזערע פּלייצעס. די אָפיציעלע, גרויסע שנאָרער באַקומען אַ צוגאַב — קומט אונדז אויך אַ צוגאַב! חברים־שנאָרערס, פּאַראַייניקט אייך! אין אַמעריקע זענען דאָ זעקס מיליאָן יידן. זאָל יעדער צווייטער פּון זיי אויסהאַלטן איין ישראלדיקן ייד — און אויס מיט די קאַמפּיינען! מיר קענען נישט לעבן פּון האַנט צו מויל. אונדז קומט אַ בכּבודיקע און געזיכערטע עקזיסטענץ. און דאָס פּאָדערן מיר!

אפשר וועט איר זאָגן, אַז עס קומט אונדז נישט?

* אַ יקרות־הוספה.

א וויכטיקער פלאן

איך בין אן ארבעטער. וואס איך טו? — נישט וויכטיק. איך פאָרע מיך ביי פאָדעם. אַ וועבער. מיינט איר, כ'האַב מיך אויסגעלערנט ס'פאָך? — אַ נעכטיקער טאַג. מ'האַט מיך אַריינגעזעצט — זיין איך. ס'אָזוי: דער דירעקטאָר פון דער פאַבריק איז אַן אונדזעריקער, ס'הייסט, ער געהערט צו מיינ פאַרטיי. איז ווען כ'בין אַנגעקומען אין לאַנד אַריין, האָב איך אים געבראַכט אַ קוויטל, אַז מ'דאַרף מיך איינאַרדענען. נו, האָט ער מיך אַנגענומען. ס'דאַך נישט וויכטיק וואָס איך טו. געלט באַקום איך? — שוין.

דאָס ערשטע יאָר איידער איך בין געוואָרן „קבוע“ — אַ סטאַבילער אַרבעטער — האָב איך אַ ביסל צוגעשוויצט. כ'האַב געשלעפט די פעק, די זעק, געלאָפן, געקומען פינקטלעך צו דער אַרבעט. פאַרוואָס? — ווייל איך בין נאָך געווען אַ גרינער. כ'האַב נאָך נישט געכאַפט ווי אַזוי די אַרבעט גייט דאָ צו. אָבער שפעטער, ווען איך בין געוואָרן אַ ווהיק, האָב איך מיך צוגעפאַסט צו די ווהיקים: מ'אַרבעט יאָ, מ'אַרבעט נישט; מ'קומט יאָ, מען קומט נישט — אַפּאָגן דיך קען מען נישט. ביסט „קבוע“. אַט הערט:

געווען אַמאָל אַ פּאַל, ווען כ'בין נישט געקומען צו דער אַרבעט. דווקא איז דאָס נישט געווען מיינ שולד. פונקט איז דער „תור“ פון שפּילן אין קאַרטן געווען מיינער. האָבן זיך פאַרזאַמלט ביי מיר אין שטוב עטלעכע פאַרלעך. און ווי דער שטייגער איז, האָט מען אַ גאַנצן פרייטיק־צונאַכטס געגעסן און געטרונקען — און „געדאַונט“. אַזוי ווי די געסט זענען געווען די פאַרשפּילטע און ס'איז שוין געווען פיר אַזייגער פאַרטאַג, האָב איך צו מיינע חברים אַזוי געזאָגט: ס'גייט מיר היינט אַ קאַרט. אַ פאַקט: איר זעט דאָך. ס'פאַסט מיר נישט צו לאָזן אייך אין גאַנצן „גאַלע“. האָב איך אַ פאַרשלאָג: גייט אַהיים און קומט ווידער שבת־צונאַכטס. וועלן מיר ממשיך זיין די שפּיל. און ווער ס'וועט געווינען — וועט בלייבן ביים געלט.

האָבן די פּאַרלעך אָנגענומען מיין פּאַרשלאַג. זענען זיי געקומען און מיר האָבן „געדאוונט“ אַ גאַנצע נאַכט. ווער ס'האַט פּאַרלירן — איז נישט וויכטיק. איך — נישט. ערשט פּאַרטאָג בין איך איינגעשלאָפן. טאָ ווי האָב איך געקענט גיין זונטיק צו דער אַרבעט? וואָס־זשע מיינט איר האָב איך געטאָן? — איך בין טאַקע נישט געגאַנגען. נאָך מיטאַג, ווען כ'האַב מיך איבערגעוועקט, איז מיין שרהלע נישט געווען אין שטוב. אין דער צייט, יעדן זונטיק, מאַכט זי זיך די האָר. בין איך אַוועק אין רעסטאָר-ראַן עפעס איבערכאַפן. טרעפט מיך דאָרט, מעשה שטן, מיין דירעקטאָר, אדון שחורי. כ'האַב פונקט „געהאַקט“ דעם צווייטן שניצל. פרעגט ער מיך: „ווי פילט איר זיך, אדון שפילפויגל, איר האָט נאָך היץ? לויט ווי איך זע, האָט דער דאָקטאָר אייך געהייסן עסן ווינער שניצלען, אַז די היץ זאָל פאַלן... אייער פרוי האָט אייך געלאָזט גיין אַליין, ווען איר האָט אַזאַ הויכן פיבער? אַדון שפילפויגל, קומט מאָרגן אַריין צו מיר וועלן מיר כאַפן אַ שמועס“.

בין איך אויף צומאַרגנס, אַריינגעקומען צו אים אין ביוראָ. כ'האַב מיך געפילט באַליידיקט: „ס'טייטש, האָב איך צו אים געטענהט, איר שפּיאַר נירט נאָך די אַרבעטער? וואָס גייט אייך אָן — האָב איך צו אים גע-שריגן — וואָס איך טו אין מיין פריוואַטן לעבן? איר ווילט דאָ איינפירן דעם סאָויעטישן סיסטעם? וואָס מיינט איר, די אַרבעטער זענען שקלאַפן, זענען זיי? זיי געפינען זיך אין אַ לאַגער, געפינען זיי זיך, ס'איז אייער עסק מיך צו פרעגן צי איך עס אַ שניצל, צי אַ גולאַש? איך פּראָטעסטיר אַמשאַרפסטן קעגן אַזאַ האַנדלונג!“

איך האָב פּאַרקלאַפט די טיר פון דירעקטאָרס קאַבינעט און כ'בין אַוועק צום ועד, צום אַרבעטער־קאַמיטעט. דער פּאַרזיצער פון קאַמיטעט, דער חבר בן־לולו, האָט תיכף טעלעפּאָנירט צום אדון שחורי. ער האָט אים געוואָרנט, אַז אויב ער, דער דירעקטאָר, וועט מיר מאַכן דעם מינדסטן פּאַרווורף, וועט באַלד אויסברעכן אַ שטרייק אין דער פּאַבריק. ס'איז פּאַראַן, האָט ער געזאָגט, אַן אינערלעכע דיסציפּלין־קאַמיסיע און זי וועט באַהאַנדלען דעם ענין. דער דירעקטאָר האָט זיך אַנטשולדיקט. איך האָב אים אָבער נישט מוחל געווען. כ'האַב געפּאָדערט אַ פרעמיע פּאַר קומען פינקטלעך צו דער אַרבעט. מיינט איר ער האָט מיר נישט געגעבן? — פּאַרלאָזט אייך אויף מיר. איצט, אַז איך קום נישט אַמאָל צו דער אַרבעט, קוקט ער אַוועק, דער אדון שחורי. ער ווייסט, אַז מיט די

ארבעטער איז בעסער נישט אַנצוהייבן. ס'דאָ, ברוך השם, אַן אַרבעטער-קאַמיטעט, אַן אַרבעטער־ראַט, אַ הסתדרות. מ'קען קיינעם נישט אַפּוּאָגן, מ'טאָר קיינעם נישט מאַכן קיין פּאַרווירף. דעמאָקראַטיע!

ווי איר זעט, בין איך, ברוך השם, פאַרזאָרגט מיט אַרבעט. אמת, לעצטנס זענען די באַשטעלונגען אין דער פּאַבריק שטאַרק געפּאַלן. מ'קויפט נישט. די סחורות ליגן אויפן לאַגער. צו וואַס־זשע זאָל מען אויסאַרבעטן נייע סחורות? קומען מיר אין דער פּאַבריק און מיר שפּילן אין שאַך אָדער שעש־בעש. דער עיקר: דעם געהאַלט באַקומט מען צו דער צייט — טאָ וואָס דאַרף מען נאָך?

אַ מענטש קען דאָך אַבער אַזוי פּיל נישט לאַדאַרעווען. איז מיר איינ־געפּאַלן צו ווערן אַ „פּלאַנאוויק“. איך גרייט־צו פּלענער, ווי אַזוי צו פּאַרבעטערן די אַרבעט אין דער פּאַבריק. לויט מיין פּלאַן איז אַזוי: אויב בלויז צוואַנציק פּראָצענט פון די אַרבעטער האָבן באַשעפּטיקונג, טאָ צו וואָס זאָלן די איבעריקע אַכציק פּראָצענט דאַרפן קומען יעדן טאָג צו דער אַרבעט? בפרט, אין אַזעלכע טעג ווען ס'איז אַ כאַמסין. אָדער ווינטער־צייט, ווען ס'כליאַפּעט אַ רעגן? דאַרף מען, לויט מיין פּלאַן, אַ פינפט־חלק פון די אַרבעטער באַשעפּטיקן און די איבעריקע מעגן זיצן אין דער היים, אָדער פּאַרן אויף אורלויב, אַבער דעם געהאַלט דאַרף מען זיי אַריינשיקן צו דער צייט, אין שטוב אַריין.

חוץ דעם זעט פאַר מיין פּלאַן אַ ראַטאַציע פון די אַרבעטנדיקע: יעדן חודש וועט אַרבעטן אַן אַנדער פינפט־חלק פון די אַרבעטער. איך האָב מיך, פּאַרשטייט זיך, אַריינגעשטעלט אין לעצטן פינפטל. דאָס הייסט, אַז פינף חדשים וועל איך זיין פריי פון אַרבעט. די דאָזיקע צייט וועל איך אויסנוצן אויף אַ נסיעה קיין אויסלאַנד. מיין שרהלע דערגייט מיר שוין די יאָרן אַ לאַנגע צייט:

„גייסט אַרום פּוסט און פּאַסט — טענהט זי — טוסט נישט קיין האַנט אין קאַלטן וואַסער. טאָ לאַמיר ביידע אַרויספאַרן, כאַטשבי אויף אַ חודש צייט קיין שווייץ. איך נייטיק זיך אין באַרג־לופט ווי אַ פרומער ייד אין טלית און תפילין“.

קלייב איך מיך טאַקע פאַרצולייגן די טעג, מיין פּלאַן דעם אַרבעטער־קאַמיטעט (די קאַמיטעטשיקעס האָב איך אויך אַריינגעשטעלט אין לעצטן פינפטל). איך בין זיכער, אַז ער וועט דעם פּלאַן באַשטעטיקן. און אַז דער וועד וועט אים באַשטעטיקן, וועלן די באַלעבאַטים פון דער פּאַבריק

אָודאי אים מוזן אָננעמען. און דעמאָלט וועל איך פונעם דירעקטאָר פאָדערן געלט אויף „השתלמות“. ס'הייסט אויף פארפולקאמען זיך אין מיין פאך אין אויסלאַנד. ווי נאָר כ'וועל פון אים באַקומען די נייטיקע סומע, וועל איך גלייך אָנגעבן אויף אַ פאַס. פאַרשטייט זיך, אַז כ'וועל פאָדערן אויף הוצאות נישט נאָר פאַר מיר — נאָר אויך פאַר מיין ווייב. און מיר וועלן טאַקע פאַרן קיין שווייץ אָדער קיין עסטרייך. נאָך אַזוי פיל יאָרן שווערער אַרבעט קומט אונדז שוין אַ ביסל זיך אַפרוען.

נאָך איידער כ'האַב איבערגעגעבן מיין פלאַן, האָט שוין מיין ווייבעלע צעפויקט צווישן אירע חברטעס, אַז זי פאַרט אין שווייץ. „די פאַבריק שיקט מיין מאַן, געשעפטלעך, פאַר-איך-מיט“ — האָט זי דערציילט די מענטשן. דער עיקר: די נאָענטע פריינד זענען אונדז שוין מקנא. מ'ווינטשט אונדז מזל-טוב און מ'באַשטעלט שוין „קלייניקייטן“ פון אויסלאַנד. ביז איצט האָב איך שוין באַקומען אַ פאַר צענדליק באַשטעלונגען. דאָס אַליין איז שוין אַ סימן, אַז מיר פאַרן. טאָ האָטס מיר אַ גוטן. איך גיי איבערגעבן מיין פלאַן דעם אַרבעטער-קאָמיטעט און דערנאָך דעם דירעקטאָר. שלום!

ווידער זיך געטראַפן

איך הייס לייב זינגפויגל — יהודה זמיר. אין פיליפעווקע זענט איר אַמאַל געווען? דאָס איז אַ שטעטל, וואָס ליגט נעבן זימרינקע, קוראַוואַליער קרייז. איצט ווייסט איר שוין? — גוט.

איז אין פיליפעווקע געווען אַ גביר, אַ נגיד, אַן עושר, אַ דבר־אחר, אַ קמזן, אַן אַנזעצער, אַ ראש־הקהל, אַ תקיף — דאָס איז געווען מיינער אַ שכן. און געהייסן האָט ער משה־אהרון סנאַפ. ווייל ער איז געווען אַ נידעריקער, אַ קיילעכדיקער, אַ קרעמפער יידל. אַלע אין שטעטל האָבן אים געוונטשן ער זאָל קיין עולם הבא נישט האָבן און אַלע זענען צו אים געלאָפן נאָך עצות.

בקיצור, דער אַ סנאַפ האָט געהאַט אַ טעכטערל, איז זי געווען נידע־ריק ווי דער טאַטע אירער. און ווייל זי איז נישט געווען קלוג, איז זי דער־פאַר געווען גאַנץ שיינ מיאוס. די פאָדערשטע ציין אירע זענען נישט געשטאַנען אינעווייניק ווי ביי אַלע מענטשן, נאָר חצי אין דרויסן. אזוי צו זאָגן — פאַפּעריק. און אויף דער סאַמע שפיץ נאָן האָט זי געהאַט אַ בראַדעווקע די גרויס פון אַן אייזערן קייקעלע, אַט אַזאַ, מיט וועלכן מען פלעגט צעקלאָפן די ניס פסח־ציט.

און צו די דאָזיקע אַלע מעלות האָט זי נאָך געהאַט אַ פיינעם טאַטן אויך. טאַקע דעם אהרון סנאַפ, וועלכן איך האָב אייך פריער דאָ פאַרגע־שטעלט. נו, האָט אַט דער סנאַפ געוואָרפן אַן אויג אויף מיר. וואָרעם גע־ווען בין איך אַזוי הויך, אַז ווען זיין טעכטערל — שיינדעלע, פלעגט זיך שטעלן נעבן מיר, האָט זי ממש גערעדט צום פופיק.

דער טאַטע מיינער, אַ ליכטיקן גן־עדן זאָל ער האָבן, און די מאַמע — יא, זיי, און אַלע גוטע פריינד — ווייטע און נאַענטע, האָבן מיך אָנגע־הויבן צורעדן צום שידוך. זיי האָבן מיר פאַרזיכערט, אַז מיט זייערע איי־גענע אויערן האָבן זיי געהערט ווי דער מלאך האָט, בעת מיין געבוירן־ווערן, אויסגערופן דורכן בת־קול: „שיינדעלע בת ר' אהרון סנאַפ וועט זיין דער זיווג פון לייב זינגפויגל בן שמואל־יאָסל, בן אברהם־משה הלוי“.

נו, אַז דער מלאך האָט אויסגערופן איז דאָך נישט שייך, האָב איך דען געקענט זאָגן ניין? האָט מען אונדז פאַרשלייערט. איך בין געוואָרן סנאַפּס איידעם און שיינדעלע — מיין ווייב. די סנאַפּיכע איז פון מיר געווען דווקא צופרידן, ווייל זי האָט שוין געזען באַשיימפערלעך, אַז ס'שניידט זיך פאַר איר אַן אייניקל. דאָ אָבער האָט זיך אָנגעכאַפּט די וויסטע מלחמה. איר האָב גענומען שיינדעלען און מיר האָבן אָנגעהויבן לויפן פון היטלערס פייער. ערגעץ אויף אַ וואַקזאַל, נישט ווייט פון קיעוו, איז מיר מיין פריש ווייבעלע ראַפּטעם פאַרלוירן געגאַנגען. פשוט, אויסגע־רינגען אונטער די הענט. זוכן זי איז נישט געווען קיין צייט, מחמת די דייטשן האָבן מיר געטראָטן ממש אויף די פּיאַטעס. האָב איך מיר אַ טראַכט געטאַן: אַ ווייב און אַ וועקסל גייען נישט פאַרלוירן. און וועדליק מיין מזל איז, וועט זי זיך מסתמא נאָך אָפּגעפינען.

וכך הוזה, ערגעץ אין טשימקענט, אויפן מילך־באַזאַר, פונקט ווען איך בין געשטאַנען מיט דער שיינער קלאַודיאַ פּאַולאַוונאַ און מיר האָבן געקנאַקט באַניקערן, האָב איך, פון דערווייטנס, באַמערקט אַ בראַדעווקע און דערנאָך אַ נאָז, וואָס האָט אַרויסגעקוקט פון אַ קאַלירטער פּאַטשיילע. ס'האָט מיר געגעבן אַ טיאַכקע אין האַרצן. כ'האָב מורא, אַז דאָס איז זי, דעם סנאַפּס טאַכטער — האָב איך אַ טראַכט געטאַן — מיין פאַרלוירן ווייב. „קלאַודיאַ טייערע“ — האָב איך אַ זאָג געטאַן צו מיין מיידל — „גיב פאַרויכטיק אַ פאַרשווינד, ווייל דאָ דרייט זיך אַרום ענקאַוועדע. איך וויל נישט, אַז דו זאָלסט האָבן צרות“.

און ווי נאָר דאָס מיידל האָט זיך אָפּגעטראָגן, האָב איך מיר פּאַוואַליע דערנענטערט צום נידעריקן באַשעפעניש מיט דער פּאַטשיילע. און ברוך הבא — זי איז דאָ, מיין שיינדעלע. האָב איך מיך צוגעזעצט אויף אַ זייטיקער באַנק. דעמאָלט איז זי, מיין ווייב, געפאַלן מיר אויפן האַלדז און זיך צעהעשעט. געווישט די אויגן און די נאָז מיט דער פּאַטשיילע און אַזוי געזאָגט: „לייבעלע, וווּ ביסטו פאַרשווינדן? כ'האָב דאָך געמיינט, אַז איך בין שוין אַן אַלמנה“.

„איך האָב דיך אַרומגעזוכט איבער גאַנץ רוסלאַנד — האָב איך גע־זאָגט. — אָבער רוסלאַנד איז אַזוי גרויס, אַז מ'קאָן זוכן הונדערט יאָר — און נישט געפינען.“

„זעסט דאָך, אַז ס'איז באַשערט געפינט מען“ — האָט זי געשמייכלט און געווישט די נאָז — און אַט בין איך דאָ“.

„אז מ'האט מזל, איז נישט שייך“ — האב איך א קרעכץ געטאן. — „קום, לאמיר גיין. די פראגע איז — ווהיין? — גיי דערצייל איר, אז איך ווויין ביי קלאודיא פאולאוונא. און איצט אז כ'האב געפונען דאס ווייב, האב איך פארלוירן די דירה.“

הייס איך דאך אבער לייב זינגפויגל. האב איך מיך אנגעהויבן דרייען אויפן באזאר. שיינדעלען האב איך געשיקט פארקויפן פאדעשוועס. איך בין געווען זיכער, אז אויף איר וועט זיך קיינער נישט אומקוקן. און אזוי האט מען געמאכט א לעבן. ס'איז מיר אַוועק אזוי גוט, אז ביי מיר אין דער קיביטקע האט איר געקענט געפינען אפילו א גרויסן זאפאס מיט סוכארעס. אפשר א גאנצן קילא צוקער און אפילו א פאר שטיקעלך זייף אויך. מיט איין ווארט: איך האב געלעבט אין לוקסוס.

און דא וויל איך אייך דערציילן וואס ס'האט ווייטער פאסירט: מ'האט מיך מאביליזירט. איך האב גאנצע דריי יאר געקעמפט אויפן פראנט קעגן די נאציס. אנגעקומען ביז בערלין — און דארט פארבליבן נאך דער מלחמה, דערנאך בין איך געקומען קיין ישראל. איז דאך גוט — יא? טא שטעלט אייך פאר, אז אין א צייט ארום יאוועט זיך אראפ אהער, אין סאמע תל-אביב — ווער מיינט איר? טאקע זי, דעם סנאפס טאכטער, מיין סאמאראדנע ווייב, שיינדעלע. און ווען זי האט זיך באוויזן ביי מיר אין שטוב, האב איך זיך דערמאנט, אז איך האב טאקע אמאל מיט איר חתונה געהאט. אבער וואס? ס'מיר שווער געווען זי צו דערקענען, ווייל זי האט אפגעשניטן די בראדעווקע און געווארן א ביסל העכער, ווייל זי האט געטראגן שידך אויף הויכע קנאפל. „לייבעלע, — האט זי צו מיר געזאגט, — ווי דו זעסט, האב איך דיך ווידער געפונען. איצט האסטו שוין נישט ווהיין צו אנטלויפן.“

„וואס עפעס אנטלויפן, שיינדעלע? — האב איך רויק געענטפערט — דא, אין ישראל, איז מיין לעצטע סטאציע. אבער אין צווישנצייט איז געשען א שטיקל פאנטשער. איך האב דערווייל חתונה געהאט. נאך אזא מלחמה האב איך דען געקענט זיך פארשטעלן, אז דו וועסט זיך אראפ-יאווען? ביסט דאך ווי א מלאך — אט ביסטו דא און אט פארשווינדסטו. שפילסט זיך אין באהעלטערלעך. די צייט שטייט אבער נישט אויף איין ארט. און דא איז נישט רוסלאנד. ס'איז הייס, כאמסיענוואטע. אן קיין ווייב

קען מען דאָ נישט לעבן. אַ „כאַלאַסטיאַק“ * באַקומט דאָ נישט קיין דירה. און אַ ווייב איז אויך ווייניק. כדי צו האָבן אַ גרעסערע דירה מוז מען נאָך האָבן קינדער אויך — אַ סך קינדער. פאַרשטייטו דאָך...

זאָגט צו מיר שיינדעלע אַזוי: אַז דו ביסט אַ שווינדלער, אַ פאַסקוד־ניאַק, אַ שאַרלאַטאַן, אַ נואַף־ישראל — דאָס ווייס איך שוין פון לאַנג. און אַזוי ווי איך בין, נאָך דער מלחמה, געווען אין פּיליפּעווקע און אויפגע־גראָבן די לאַדישקע מיטן גאַלד, וואָס מיין טאַטע האָט פאַרגראָבן, איידער מ'האַט אים אַרויסגעטריבן אין געטאָ אַרין, האָב איך געהאַט מיט וואָס צו צעפירן די הענט. איצט, לייבעלע, האָב קיין מורא נישט. איך האָב שוין אויך חתונה געהאַט. איך האָב שוין אויך קינדער. מיין מאַן, סעם, האָט אַ גרויס געשעפט פון שטוב־פּליים. אַז דיר וועט אויסקומען צו זיין אין פּילאָדעלפיע, כאַפּ זיך אַראָפּ צו מיר, וועסטו אַנקוקן צו וואָס כ'האַב מיר, ברוך השם, דאַראַביעט. האָסטו כאַטש פּשרע פאַפירן אַז דיין ערשט ווייב איז טויט? — גוט. איך האָב אויך פּשרע פאַפירן, אַז מיין ערשטער מאַן איז אומגעקומען אויפן פּראָנט, אין רוסלאַנד. ווי אַזוי כ'האַב עס געמאַכט? מיין מאַן איז נאָך אַ גרעסערער גנב פון דיר. זענען מיר הייסט עט, ביידע טויט. טאָ לאַמיר איצט מאַכן אַ לעבן. די צרה איז, אַז ווען ס'איז געקומען צום לעבן — איז שוין נישטאָ מיט וואָס. ווען נישט די רעצעפּטן, וואָלט איך שוין טאַקע געווען טויט.

„ביי מיר איז דאָס זעלבע“ — האָב איך געענטפּערט. „מ'צעפּאַלט זיך.

אַבער פּל זמן מ'זשיפּיעט — איז חי געלעבט!“

און מיר האָבן זיך ביידע אַרומגענומען און הייס צעקושט — ווי אין די אַמאַליקע גוטע צייטן.

* אַ בחור.

אַן אָפטימיסט

דער דאָלאַר פּאַלט, דאָס גאַלד שטייגט, די פרייזן פלענען — און איך זיך. אין דרויסן שיינט די זון. עס פילט זיך שוין דער ריח פון ערב־פּרילינג. די ביימער באַדעקן זיך מיט צוויט. אַ ניי לעבן גייט־אויף.

די גרינע באַנק אין דער ברייטער אַלייע איז פריי, זיך איך מיר אַליין און פאַטש זיך אין בייכל: ס'מיר גוט. איך בין רוזק. איך שלאָף רוזק. צו דער דעוואַלואַציע וועל איך נישט דערלייגן. פונעם גאַלד וועל איך נישט פאַרדינען. שטרעק איך אויס מיין פנים צו דער זון, כ'וויל הנאה האָבן פון די גיין־גאַלדיקע שטראַלן, פון דער ריינער פרימאַרגן־לופט. ווען ס'וואַלט געווען אַ ביסל וואַרעמער, וואַלט איך געלעגן אויפן ים־ברעג, געפלוסקעט זיך אין די שווימיקע כוואַליעס, געגלאַצט מיט די צוויי קוקערס אויף שיינע פרויען — געהאַט הנאה פון לעבן.

יידן, ווען איר ווייסט ווי גוט מיר איז! ווען איך נעם די צייטונג אין האַנט און איך ליינען וואָס אויף דער וועלט טוט זיך, שריי איך צו זיך אַליין: חיים־יאַנקל, ס'איז דיר וויל און ליכטיק! און טאַקע: וואָס פאַר אַ צרות האָב איך? פון אַלע זייטן האָב איך מיך אַזוי באַוואַרנט, אַז קיין שום זאַך קען מיר נישט פאַסירן. קיין שום דעוואַלואַציע אין דער וועלט קען מיר נישט ברענגען קיין שאַדן. ווען אַ קילאַ גאַלד זאַל אַפילו קאַסטן אַ מיליאָן, ליגט עס מיר אין דער לינקער פאה. פאַרוואָס, ווילט איר וויסן? וויל כ'האַב נישט קיין דאָלאַרן, כ'האַב נישט קיין גאַלד, כ'האַב נישט קיין פונטן. זיי וועלן נישט פאַלן, זיי וועלן זיך נישט הייבן. איז וועמען נאָך אַזוי גוט ווי מיר?

ביינאַכט שלאָף איך מיר ביי אַן אָפּענעם פענצטער. איך וואַרט אויף גנבים. אַדראַ, זאָלן זיי קומען! כ'וועל זיי זאַגן: „חברה, איך ווייס, אַז איר דאַרפט פרנסה. נעמט וואָס אייער האַרץ גלוסט“.

אַבער וואָס קענען זיי ביי מיר נעמען? — סיידן אַ פאַר אַלטע טעפּ, עטלעכע צעשפאַלטענע טעלער, אַ פאַר צעריסענע הויזן. איך שרעק מיך נישט. און מיין פראַדעלע שרעקט זיך אויך נישט. שוין צוויי יאָר ווי זי

ליגט, נעבעך, אויפן עולם האמת. בין איך אליין מיט מיינע מחשבות. ווען מיר אליין טראכט איך נישט. וואס איז די נפקא מינה? נאך א יאר, נאך צוויי. מעט שוין ווי עס איז דערשלעפן. דער „שווארצער פארשוין“ מיט דער קאסע ווייסט, און איך וועל פון אים נישט אנטלויפן. איבעריקנס, און מיר סטייעט אים אויך גענוג ארבעט: אויף די שאסייען, אויפן ים, אין דער לופט. פון דעסטוועגן גרייט ער מיר, ביסלעכווייז, צו. ער פירט קעגן מיר, דער „שווארצער טייוול“, און אויסמאטערונגס-מלחמה: ער האט מיר צוגע-שאנצט שטיינער אויף די נירן; געשווילעכץ אויף די לעבער; א שטעכעניש אין הארצן; א ברעכעניש אין די פיס; א גרימעניש אין בויך; א ציטערניש אין די הענט. און פון דעסטוועגן האלט איך מיר. און מ'ווייל לעבן — טאר מען זיך נישט אונטערגעבן. און איך טו טאקע אזוי. וואס איז דאס כאפע-ניש? די וועלט, זאגט מען, איז כולו פאסקודסטווע. אבער ס'נאך נישט געבוירן געווארן אזא איינער, וואס זאל זיך כאפן פון איר אוועקצוגיין. קיינער איילט זיך נישט צו עסן שטיקער פלייש פונעם שור הבר און פונעם לוותין אויף יענער וועלט. בעסער עסן א שטיקל סוכאר — אבי אויף דער וועלט.

איך פיר מיר אויך אזוי. ווען איך קוק-מיך צו ווי מענטשן לויפן, האווען, שמאיען, ווילט זיך מיר אויסשרייען צו זיי אויפן גאנצן גארגל: אידיאטן, וואס פוזשעט איר אזוי? פאר וועמען רייסט איר אזוי איין וועלטן? שאנעוועט בעסער אייער געזונט. גאט האט אייך געגעבן די פאר צענדליק יאר — צעשאסטעוועט זיי נישט. קריגט זיך נישט ארום מיטן ווייב, מיט די שכנים, מיט דער גאנצער וועלט. זייט קיינעם נישט מקנא. יענער האט א שיינע דירה — זאל ער האבן; יענער האט א סך געלט — זאל ער האבן; און אז ער האט א גרויסן, שיינעם, טייערן אויטא, וועט ער, מיינט איר, איבער הונדערט און צוואנציק יאר פארן מיט אים אויף יענער וועלט? קוקט מיר אן: איך האב גארנישט, איך דארף גארנישט — חוץ געזונט. און ס'מיר גוט. מיר וועט קיינער נישט כאפן, ווייל איך פאר נישט מיט קיין עראפלאנען; איך זיך נישט אין קיין אמ-באסאדעס; איך פראווע נישט קיין געשעפטן; איך האב נישט קיין הארצווייטיק וואס מ'האט מיר נישט אויסגעקליבן אין פנסת; איך וויל נישט זיין קיין פרעזידענט; איך רייס מיר נישט צו קיין פיבודים. מיינע קינדער וועלן זיך נישט ארומקריגן איבער דער ירושה. איך האב מיר באווארנט פון אלע זייטן.

איך דערמאן מיך: דאָס איז געווען מיט יאָרן צוריק. מיין פראַדל, עליה השלום, איז נאָך געווען יונג. און איך — עלטער פון איר מיט קרוב פופצן יאָר. האָט זי איין מאָל צו מיר אַ זאָג געטאָן: „חיים־יאַנקעלע, מ'איז דאָך מער נישט ווי מענטשן... טאַמער, חלילה, איינער פון אונדז שטאַרבט, וויל איך שפעטער נישט האָבן צו טאָן מיט אונדזערע קינדער. איז אפשר וואַלסטו איבערגעשריבן די דירה אויף מיר?

בין איך אַוועק צום אַדוואַקאַט. איך וויל איבערשרייבן, זאָג איך, אויף מיין ווייב דאָס פאַרמעגן.

נעמט דער אַדוואַקאַט אַ בייגעלע פאַפיר און פרעגט מיך: „אדון חיים־יאַנקל, וואָס אַזוינס ווילט איר דאָס איבערשרייבן? געלט אין באַנק האָט איר?“ זאָג איך: „ניין. „מזומן־געלט, בריליאַנטן, טייערע ביל־דער — פרעגט ווייטער דער אַדוואַקאַט — האָט איר?“ זאָג אייך: „ניין. „אן אייגענעם אויטאָ, אַ מגרש? — דאָס ווילט איר אָפּשרייבן אייער ווייב?“ זאָג איך: „ניין, כ'האַב נישט.

ווערט דער אַדוואַקאַט ביין און צעשרייט זיך: „אויב איר האָט גאַרנישט איבערצושרייבן, טאָ וואָס זענט איר געקור מען מיר דרייען דעם קאַפּ?“

זאָג איך צום אַדוואַקאַט: איך האָב יאָ. אַנומלטן בין איך געווען ביים דאָקטאָר פון קופּת־חולים. פרעגט ער מיך, דער דאָקטאָר: „אדון חיים־יאַנקל, ווי אַזוי איז ביי אייך מיטן מאַגן? ער אַרבעט נאָך?“ ענטפער איך אים: אויסגעצייכנט!

זאָגט צו מיר דער דאָקטאָר: אַדון חיים־יאַנקל, דאָס איז ווערט אַ מיליאָן! נו, איז אַט דעם מיליאָן וויל איך איבערשרייבן מיין ווייב... האָט דער אַדוואַקאַט געלאַכט — און איך אויך. דער סוף איז געווען, אַז מיין פראַדל איז שוין לאַנג נישטאָ אויף דער וועלט און איך האַלט זיך נאָך. נו, דאַרף מען זיין אַ חכם?

פון וועמען מיינט איר האָב איך זיך דאָס אַלץ אָפּגעלערנט? — פון מיין טאַטן. אַ ייד אַ צדיק געווען. רוט אַודאי ערגעץ־וווּ אין גן־עדן. ער איז תמיד געווען אַ שמח בחלקו. האָט ער געהאַט צו עסן אַ שטיקל סקאַרינקע, איז ער געווען צופרידן. אַבי ער האָט געקענט זיצן אין בית המדרש און לערנען. און וואָס פאַר אַ טייערע קינדער זיין ווייב האָט אויסגעהאָדעוועט! איינס און איינס! אַט, אַ שטייגער — איך. ווי צוויי טראַפנס וואָסער בין איך געראָטן אין טאַטן. ער האָט אויך גאַרנישט

פארמאגט — אויסער אַ לאַמען פוס, וואָס ער האָט זיך געמאַכט צום פריי-זיוו. צוויי חדשים אין יאָר איז ער געזעסן ביים רבין. גלייבט מיר, ער האָט אַפילו נישט געוויסט וויפל קינדער ער האָט געהאַט. און צו וואָס האָט ער עס געדאַרפט וויסן? דאָס ווייב האָט אַלץ ספראַוועט. און זעט איר דאָך: אין די חדרים איז נישט געווען איינגעפירט קיין געשלעכט-לעכע דערצונוג, פון דעסטוועגן האָבן די קינדער חתונה געהאַט און יאַקאַש אַליין אויך געהאַט קינדער. מ'איז נישט געגאַנגען אין קיין קינאַס, נישט געטאַנצט אין קיין דיסקאָטעקן, נישט באַזוכט קיין טעאַטערס — און אַלע זענען געווען פיינע, אַרנטלעכע מענטשן. מ'קען זאָגן: יידישע יידן. מ'האַט נישט געהערט אַמאָל וועגן פאַרגוואַלדיקונגען, וועגן רויב. נישט געווען אַזאַ פאַל, אַז אין ייד זאָל דערמאָרדן אַ צווייטן יידן. מ'איז נישט גע-פלוּיגן מיט קיין עראַפּלאַנען, מ'איז אַפילו נישט געפאַרן מיט קיין באַנען. אין שטאָט איז געווען איין פעלדשער, וואָס האָט געקענט אַ קרענק. און דאָך האָבן יידן דערלעבט קינדער און קינדס-קינדער, געפראַוועט גרויס אַרטיקע חתונות. געגעבן דרשה-געשאַנקן — און נישט קיין טשעקן. אַלע זענען געווען צופרידן. געטאַנצט, געהוּליעט, געהאַקט די פעטע קוג-לען מיט די זשאַרקאיעס, מיט די געפילטע קישקעס. נישט געוויסט פון עקסידענטן, קאַטאַסטראַפּעס און אַנדערע מאַדערנע שלעק. טאַקע דערפאַר זשיפיע איך נאָך עד היום. איך מייד אויס די אַלע מאַדערנע אַנשיקענישן אויף צו קירצן דאָס לעבן פון דעם מענטשן. איך גיי מיר מיט מיין אייגע-נעם, זייטיקן וועג. דערפאַר האַלט איך מיר. איך קוק אויף דער נייער וועלט — און איך לאַך. יעדער שניעק טראַגט שוין אַ באַרד און איז אַ זקן. איך בין אַ בעלן צו וויסן, וואָס וועט ווערן פון אַזאַ וועלט און פון אַזעלכע מענטשן? ווהיין גייען זיי, ווהיין לויפן זיי און וואָס ווילן זיי? עפעס אַזאַ צעמישעניש, אַ צעפאַרנקייט, אַ סומאַטאַכע, אַז איין גאַט זאָל זיך אויף זיי מרחם זיין.

איינציען דעם פאסעק

א סך מענטשן אין ישראל באקלאַגן זיך: עס איז ביטער. מען צווינגט אונדז איינציען דעם פאסעק. מען הייסט שפּאַרן. מען פאַרגרעסערט די נסיעות־שטייערן. מען העכערט די פרייזן. ווי אזוי — טענהן זיי — וועלן מיר לעבן?

אבער ווען מיר רעדן וועגן א פשוטן בשר ודם, אַזאַ, למשל, ווי איד, דאַרף ער, אין אַזאַ צייט, מאַכן אַ גרויסן חשבון הנפש. ער דאַרף וויסן, אַז דאָס לאַנד איז קליין. און ווען אַלע דריי מיליאָן יידן (פּן ירבו!) וועלן חשק האָבן צו לעבן אַ גוטן טאַג — וועט נישט קלעקן קיין געלט. אמת טאַקע, אַמעריקע גיט אַ סך דאַלאַרן, יידן גיבן געלט, דייטשלאַנד גיט געלט, אַ סך מיליאָנען דאַלאַרן פליסן אַריין פון פלערליי אַקציעס, פון טויטע (פון ירושהס, צוואות) און פון לעבעדיקע (פון באַנדס, הלוואות), פון גניבות. פון דעסטוועגן קען די פאַרטיילונג פון די פאַרדינסטן נישט באַפרידיקן אַלעמען. מחמת איינער באַקומט גאַר אַ סך און דער צווייטער גאַר ווייניק. אבער דאָס איז דעמאָקראַטיע.

אַ געטרייער בירגער, אַ פאַטריאַט, אַ ציוניסט, אַן איבערגעגעבענער ייד ווייסט: ער איז געקומען אין לאַנד אַריין צו לעבן. זיינע אַבות אבותינו האָבן געשטרעבט דערצו און זיי האָט עס זיך נישט איינגעגעבן. געווען אַמאָל יידן, וואָס האָבן זיך געלאָזט צופוס קיין אַרץ־ישראל. היינט אבער זענען דאָ יידן וואָס קענען פליען אין לאַנד אַריין — מען באַצאָלט אפילו פאַר זייערע הוצאות — אבער זיי איילן זיך נישט. פאַראַן אויך אַזעלכע, וואָס דרייען אויס דעם דישעל און פאַרן צוריק אין גלות אַריין. דאָס אַלץ נעמט זיך דערפון, וואָס עס פעלט די צוגעבונדנקייט צום לאַנד.

געוויס, אין אַזאַ לאַנד ווי די שווייץ, למשל, איז לייכטער. קודם־כל איז דאָרט דער קלימאַט אַ בעסערער. דאָס זעלבע אין אַמעריקע און אין אַנדערע לענדער.

די דאזיקע לענדער האבן א פליוס: זיי זענען שוין אויפגעבויט. מען דארף דארט נישט פלאסטערן קיין שאסייען, בויען הייזער, פלאנצן גערט-נער. אלץ איז שוין דארט באצייטנס געמאכט געווארן. קען מען אהין קומען — און זיך באזעצן. די מעשה איז אבער, וואס א נאש-בראט, א ייד, פילט זיך נישט וואזשנע צווישן גוים. ער איז דארט א פרעמדער, א שכן ביי עמעצן און מען קוקט אויף אים קאסאקע. און לאמיר זאגן, אז דארט איז אפילו בעסער. נו, איז וואס? אט, למשל, איז צו זיין א גוי אויך לייכטער. מען דארף אויף זיך נישט שלעפן קיין משא פון תרי"ג מצוות. מען קען לעבן א גוטן טאג, עסן און פרעסן און זויפן וואס מען וויל — אפילו אן א ברכה. נו, פון דעסטוועגן האבן יידן נישט אויסגעביטן דאס רענדל, כאטש מען האט זיי אנגעטאן געברענטע צרות.

נעמט מיר, בערלען. מען רופט מיר „דער קיבוצניק“. דאס איז דער-פאר, וואס איך האב א מאל פארלאזט דעם קיבוץ און זיך באזעצט אין שטאט. איך בין א גביר, מיינט איר? ניין. אלא וואס? — איך בין א פאטריאט, א הייסער ציוניסט, א ייד! מיר האט קיינער נישט געגעבן קיין דירות, קיין מגרשים. קיין צאל (מכס) האב איך אויך נישט געצאלט. אבער איך האב נישט געהאט פארוואס. פאר קיין כאקי-הויזלעך און א פאר אויסגעקרומטע שיד האט מען אויך דעמאלט נישט געפאדערט קיין צאל. אבער איך האב מיך ווי עס איז איינגעארדנט. גלייבט מיר, איך האב ביי קיינעם נישט געבעטן, קיינער האט מיר נישט געגעבן, איך האב ביי קיינעם נישט גענומען. פארוואס? — ווייל מיין איינציקער ציל איז געווען נאר צו בויען דאס לאנד. און אזוי בין איך מיך נוהג ביזן היינטיקן טאג.

עס איז געווען א פיחות, מען האט געהעכערט די פרייזן פון עלעקטריע, גאז, באהייצונג. נו, האב איך, מיינט איר, זיך געקלאגט ווי אנדערע? איך האב געפראוועט יעלות, געלאפן, געקויפט, אויסבאהאלטן, מאגאזינירט? איך, בערל, „דער קיבוצניק“ וועל עס טאן? אין אן אייגענער מדינה? ביי וועמען וועל איך גנבענען — ביי זיך? פאר וועמען וועל איך אויסבא-האלטן — פארן צאל-אמט צי פארן שטייער-אמט פון דער יידישער מדינה? אויף דעם בין איך, מיט יארן צוריק, געקומען אהער, כדי צו לעבן אויפן חשבון פון כלל? חס וחלילה? און דאס, ליידער, פארשטייען נישט א סך מענטשן דא אין לאנד, אז מען דארף יא שפארן, מען דארף יא איינציען דעם פאסעק. אויב יעדער איינער וועט שאסטעווען, אויב יעדער איינער וועט לעבן אויפן חשבון פון קהל, וועט דאך די מדינה נישט קענען אויס-

האַלטן. און מיר האָבן דאָך אַזוי פיל שוואַים, אַזוי פיל פיינד! זיי ווילן אונדז איינשלינגען לעבעדיקערהייט!

נו, פאַרשטייען עס דען אונדזערע יידן? זיי געוואָלדעווען: „אַלץ ווערט דאָ טייער, טאָ ווי אַזוי קענען מיר לעבן?“

יא, דאָס נעמט זיך פונעם יידישן כאַראַקטער. אינעם מדבר, גייענדיק פון מצרים, האָבן זיי געלעבט אויף אַלעם גרייטן — און דאָך האָבן זיי געליאַרעמט, נישט געווען צופרידן. געוואָלד געשריגן: וויפל דאַרף מען? אַט נעמט מיך: עלעקטריע און גאַז קאַסטן דאָך מיך אַ שיבוש. מיין ווייב וויל פאַרן קיין אויסלאַנד? — פאַר! מיינט איר, איך פאַרדין צענדליקער טויזנטער אַ חודש, אַזוי ווי עפעס אַ הויכער דירעקטאָר? אַ נעכטיקער טאַג! איך בין אַ פּקיד אין חברת החשמל*. אַן אַלטער פּקיד, אַ וותיק, ווען די רעגירונג האָט געהעכערט דעם פרייז פון גאַז, האָב איך פאַר-שטאַנען, אַז מען דאַרף שפאַרן. זינט אַ באַלאַן גאַז קאַסט דרייסיק לירות — באַהייץ איך די דירה מיט עלעקטרישע אייוועלער. אין יעדן צימער — אַן עלעקטריש אייוועלע. גלייבט מיר, עס קאַסט מיך אַ קלייניקייט. אַז איך אַרבעט אַזוי פיל יאָרן אין חברת החשמל, וועט זי מיר רעכענען פאַר עלעקטריע? חס וחלילה! נוץ איך וויפל איך וויל: בייטאַג און ביינאַכט. די אייוועלעך ברענען — און עס איז אַ מחייה!

מיט אויסלאַנד איז אויך אַזוי: מיין זון אַרבעט אין אַ פליגערעלשאַפּט. באַקומט ער אומזיסטע בילעטן. גיט ער מיר מיט מיין ווייב — און מיר פאַרן אַפּט אַרויס. איך בין שוין געווען אין האַנג-קאָנג, אין יאַפּאַן, אין צפון־און אין דרום־אַמעריקע, אין אַפריקע. איך וויל מיך נאָך אַראַפּכאַפּן אין עפעס אַ דזשונגל, מיט חיות. איך וויל מיך אַביסל אויסרוען. ווען מיין זון וועט באַקומען אַ פאַר בילעטן, וועל איך נעמען מיין ווייב און מיר וועלן מאַכן די נסיעה. צווישן די חיות וועט מיין פעסעלע אַטכאַיען.

זעט איר: מען קען לעבן אין דאָזיקן לאַנד. עס איז נאָך נישט הימל ביי דער ערד. מען קען נוצן עלעקטריע וויפל מען וויל, פליען ווהיזן מען וויל און פאַרן וויפל מען וויל.

יא, איך האָב פאַרגעסן אייך צו זאָגן: אַן אויטאָ האָב איך אויך. נישט קיין אומגליק, מען קען אויסהאַלטן. צי ס'קאַסט? אַוודאי! וואָס דען בעזונן באַקום איך אומזיסט? איר ווייסט דען וואָס ס'קאַסט היינט אַ

* עלעקטריע־געזעלשאַפּט.

נסיעה פון תל-אביב קיין חיפה? און אז מיין ווייב פארגלוסט זיך ארויס-
פארן קיין טבריה, צי קיין אילת, וועל איך איר אפזאגן? נישטאָ אזאָ
זאָך, איך זאל מיין פעסעלען אפזאָגן. נו, שריי איך, מיינט איר, אז בענזין
קאָסט אזוי טייער? איך מאַך סקאַנדאַלן? איך זידל די רעגירונג? איך
פראַווע שטרייקן? אז מען דאַרף — דאַרף מען! אז די אַראַבער האָבן
געהעכערט דעם פרייז פון נאַפט, איז שולדיק אונדזער רעגירונג? און
וואָס וועט זיין, אז מען וועט צוריקגעבן אַבראַדעס און מיר וועלן דאַרפן
אויסקוקן, אז אַמעריקע זאל אונדז פאַרקויפן נאַפט? דעמאָלט וועט מען
אויך האָבן טענות צו דער רעגירונג, הילמאַי נאַפט וועט קאָסטן טייער?
און אז עס וועט קאָסטן טייערער, וועט מען נישט פאַרן? ווער עס וועט זיך
קענען דערלויבן — דער וועט פאַרן. איך, למשל, וועל יאָ פאַרן, וואָסי, איך
צאל דען? חברת החשמל צאלט! אזאָ פּקיד ווי איך, אַ ווּתיק, פון די
ראשונים, וועט גיין צופוס? ביי מיינע פאַרדינסטן וואָלט איך שוין גע-
דאַרפט האָבן נישט נאָר אַן אייגענע מאַשין מיט אַ שאַפער, נאָר אויך אַ
העליקאָפּטער. וואָסי, חברת החשמל, קען זיך דערויף נישט דערלויבן?
ביי אַזעלכע רווחים? און אז זי וועט פאַרטאַפלען דעם פרייז פון חשמל,
וועט מען נישט צאָלן? מענטשן וועלן זיצן אין דער פינצטער?

דאָס אַלץ קען מען פאַרשטיין, ווען מען איז אַ פאַטריאַט פונעם לאַנד,
אַ ציוניסט, אַ ייד, אַט אזאָ ווי איך בין. דעמאָלט וועט מען וויסן, אז אין
אַזאָ צייט, ביי אַזאָ לאַגע — אין וועלכער מיר געפינען זיך, מוז מען איינ-
זיצען דעם פאַסעק. מען דאַרף שפאַרן. נישטאָ קיין אַנדערע ברירה.

א פריילעכע גרושה

איך בין א פריילעכע גרושה. ס'מיר גוט. איך גיי ווהין איך וויל. איך טו וואס איך וויל. איך עס וואס איך וויל. קיינער זאגט מיר נישט קיין דעה. קיינער יאדעט מיך נישט. קיינער גייט מיר נישט נאך ווי א שאטן. איך בין א פריי פייגעלע. איך לעב. איך געניס פון לעבן. איך פארזיס יענעם דאס לעבן.

איך בין פריילעך און לוסטיק. דערפאר וויל יעדער מיט מיר פאר-ברענגען. מען פארבעט מיך אויף שמחות, מען קומט מיך נעמען אויף שפאצירן. מ'לאדט מיך איין אין טעאטער, אין קינא, אויף קאנצערטן. און איך גיי. אבער נאר מיט דעם, וואס איז מיר צום הארצן. איך האב ליב מענטשן מיט א חוש פאר הומאר : פריילעכע, זארגלאזע, סימפאטישע.

מיין מאן איז תמיד געווען אַנגעכמורעט. פול מיט טענות ווי א מיל-גרוים מיט קערנדלעך : דאָ גיי נישט ; דאָ שטיי נישט ; מיט דעם פאר-ברענג נישט. רק „נישט“ און „נישט“. האָב איך צו אים געזאָגט : וואָס בין איך — אַן אַרעסטאַנטקע ? חיימקע — האָב איך אים געוואָרנט — צי נישט איבער דאָס שטריקל. כ'וועל טאָן וואָס מיר געפעלט. איך בין אַ פרייער מענטש, אַ יונגע פרוי. נישט אויף דעם האָב איך חתונה געהאַט, אַז כ'זאָל לעבן ווי אין אַ תפיסה. כל-זמן איך בין נאָך יונג — וויל איך געניסן. איך קוק דיר נישט נאָך — און דו קוק מיר נישט נאָך. האָב קיין מורא נישט, כ'וועל נישט פאַרלוירן גיין. קענסט זיך אויף מיר פאַרלאָזן. האָט דער מאַן מיינער, חיים, גענומען מיר מאַכן דעם טויט : אסתרקע — האָט ער געזאָגט — ס'וועט נישט גיין. אויס ווילדע ציג. איצט ביסטו מיין ווייב. זיי אַ מענטש !

האָב איך אים — דווקא מיט אַ שמייכלע — צוריקגעענטפערט : איך האָב פיינט, אַז זייטיקע מענטשן מישן זיך אַריין אין מיינע געשעפטן. אַז מיין טאַטן האָב איך נישט געפאַלגט, מיין מאַמען האָב איך נישט גע-

פאלגט — ווילסטו, אז איך זאל דיך פאלגן? נישט ביי אסתרקען! און אויב ס'געפעלט דיר נישט — האסטו א ברירה.

האט מיין מאן, חיימקע, פארשטייט זיך, נאכגעגעבן. וואסי, מארגן געפינט ער אזא ווייב ווי איך? וואס פעלט מיר? שייך בין איך, יונג בין איך, א רייכע מאן האב איך. אלא, איך באדין אים נישט, איך פרעס פאר אים נישט, איך קאך פאר אים נישט — האב איך דאך אבער אנדערע מעלות: איך בין יונג און שייך.

בקיבור, האט זיך געמאכט א „פאנטשער“. איך האב פארשוואנגערט. בין איך געווארן א ביסל סטאטעטשנער. איך האב דאך געדארפט, אז עמעצער זאל זיך מיט מיר פארנעמען. דערנאך, אז דאס קינד איז שוין געבוירן געווארן, איך האב מיך באפרייט פון דער לאסט, איז מיר געווארן לייכטער. גאר גיך בין איך געקומען צו זיך. איך בין נאך שענער געווארן. קיין ברית האבן מיר נישט געפראוועט. עס איז געווען א מיידעלע. שייך אזוי ווי איר מאמע. און געראטן אזוי ווי איר מאמע. בלוט און מילך!

די צייט לויפט, דאס קינד וואקסט. איך האב נישט באוויזן זיך ארומ-צוקוקן און מיין טעכטערל, רחלע, גייט שוין אין פאלקס-שול, אין מיטל-שול. זי וואקסט און בליט ווי א שיינע רויז. ווען מיר גייען ביידע אין גאס, מיינט מען, אז דאס זענען צוויי שוועסטער. און אפשר גאר א צוויי-לינג. ווען מיני-קליידלעך זענען נאך געווען אין דער מאדע, האט זי, מיין רחלע, געטראגן א מיני, און איך האב אויך געטראגן א מיני. ווען חיים איז געווען אין מילואים, האבן מיר ביידע גענומען בחורים און געגאנגען אין קינא אריין. רחלע האט געזאגט, אז מיר זענען צוויי שוועסטער. זי איז געזעסן ארומגענומען מיט איר בחור און איך — מיט מיינעם. רחלע דערציילט מיר אלע אירע סודות און איך דערצייל איר מיינע סודות.

איין מאל, ווען חיים, מיין מאן, איז צוריקגעקומען פון מילואים, האט מיך עמעצער פארמסרט, אז איך פארברענג און אזוי ווייטער. האב איך אים בארויזקט: וואס מיינסטו, איך וועל זיצן אין שטוב א חודש צייט און ווארטן אויף דיר ביז דו וועסט זיך אראפלאזען? וואס בין איך — א מנישקע? כ'בין שוין אן אלטע יידענע, מיינסטו? מיט וועמען פארברענג איך דען — מיט רחלען. איז דאס אויך א חטא?

האט חיים מיר אנגעהויבן זאגן דאס און יענץ און נאך אזעלכע זאכן. זע איך דאך, אז ער מישט זיך ווידער אריין אין מיינע פריוואטע ענינים. זאג איך צו אים: חיימקע, איך בין שוין מיד פון דינע דיבורים. קרוב

צוואַנציק יאָר האָב איך פֿון דיר געליטן — גענוג! איך האָב נישט בדעה צו וואַרטן ביז כּוועל ווערן אַן אַלמנה. טאָ לאַמיר זיך בעסער צעגיינן מיט גוטן. געלט האָסטו, וועסטו זיך קויפֿן אַן אַנדער דירה. וועסטו זיך נעמען אַן אַנדער ווייב. און וואָס שייך מיך — וועל איך מער נישט חתונה האָבן. איין מאָל זיך באַנאָרישט — גענוג! איצט וויל איך זיין פֿריי. דער באַלע- באַס איבער מיר וועט זיין גאָר איין מענטש: איך!

האָבן מיר זיך צעטיילט מיטן פֿאַרמעגן: איך האָב גענומען די דירה, דאָס מעבל, די בילדער, דעם גרויסן פֿרידזשידער, דעם טעלעוויזאָר, דעם אויטאָ — און אויך פֿאַרשטייט זיך די טאַכטער — רחלען. און ער, חיים, האָט גענומען זיינע אנציגער, זיינע שיך, זיין ראַזיר־אַפּאַראַט — און ער איז אַוועק.

בין איך געבליבן מיט דער טאַכטער. מיר לעבן צווישן זיך זייער פֿיין. רחלע איז אַ סטודענטקע און איך בין אויך אַ סטודענטקע: איך לערן שפּראַכן. וואָס איך טו? — גאַרנישט. פֿון דעם געלט וואָס דער מאַן האָט מיר איבערגעלאָזט און פֿון די אַלימענטן וואָס ער צאָלט מיר, האָבן מיר ביידע גענוג צום לעבן. נאָר וואָס? לעצטנס איז צווישן מיר און מיין טאַכטער אַדורכגעלאָפֿן אַ שוואַרצע קאַץ. זי איז אין פֿעס אויף מיר. איך הייב נישט אָן צו וויסן פֿאַרוואָס. זי טענהט, אַז איך שלאָג פֿון איר אָפּ אירע בחורים. וואָס הייסט איך שלאָגאַפּ? יונגע מענטשן קומען אין שטוב אַרײַן. טאָ ווער קען וויסן וועלכע פֿון זיי עס קומען צו איר און וועלכע — צו מיר? און מאַדנע: דווקא צו מיר קלעפֿן זיי זיך ווי בינען צום האַניק. אפשר דערפֿאַר, ווייל זיי ווייסן, אַז איך האָב באַשלאָסן מער נישט חתונה צו האָבן?

זאָגט רחלע, אַז איינער פֿון זיי, אַ בלאַנדער, אַ הויכער, אַן אָפּיציר אין חיל אויר, איז איר בחור. פֿון וואַנען, פרעג איך אייך, זאָל איך דאָס וויסן? עס הענגט אויף אים אַ פּלאַמבע? ער קומט אין שטוב אַרײַן, עסט און טרינקט ווי אַן אייגענער. זאָל איך מיך פֿאַר אים קרעמפֿירן? שוין אַזאַ צייט ווי ער איז אַ בן־בית ביי אונדז אין שטוב, זאָל איך וויסן וועמען ער מיינט? ער קומט — איז ער דאָ. וואָס איז די נפּקא מינה?

דאָס זעלבע איז געווען מיט אַן אַנדערן בחור. יענער איז געווען אַ שוואַרצער, אַ ברייט־בייניקער. ער האָט געאַרבעט אַלס מציל אין דער בריכה. אַ יונג מיט ביינער. רחלע האָט אים געבראַכט. האָט ער מיך איין מאָל איינגעלאָדן אין קינאָ אַרײַן. פרעגט שוין גאַרנישט וואָס עס האָט זיך

אָפּגעטאָן! רחלע האָט געוויינט, געקלאָגט, געפראָוועט היסטערישע שטיק, איך האָב צוגענומען איר בחור — האָט זי געשריגן. איך האָב אים צוגע-
נומען? ער האָט מיך צוגענומען! אָבער ס'דאָך פאַרט אָן אַייגענע טאָכר
טער. האָב איך צום בחור געזאָגט: גענוג! ביסט אַ מציל — טאָ גיי ראַטער
ווען אַנדערע. איך וועל מיך שוין, ווי עס איז, אַליין ראַטעווען.

זאָגט רחלע: אמאלע, צוליב דיר קען איך נישט חתונה האָבן. טענה
איך צו איר: מיין טייער טעכטערל, איך וויל דיר פאַרהיטן פון אַן אומר
גליק. זעסט דאָך, איך האָב שוין אַמאָל חתונה געהאַט, בין איך קוים
פטור געוואָרן פון דייַן טאַטן. ווילסטו אָפטאָן די זעלבע נאַרישקייט וואָס
איך? ווילסט זיך פאַרפינצטערן דאָס לעבן? האָב צייט, כאָפּ נישט!
מיינט איר, אַז זי וויל דאָס פאַרשטיין? אַ נעכטיקער טאָג!

א געטרייער מאן

איידער דער מענטש ווערט געבוירן רופט־אויס אין הימל אַ בת־קול: „דער געהערט צו דעם און די — צו יענעם“. אַזוי שטייט געשריבן — זאָגט מען — ערגעצווו אין די הייליקע ספרים. ביי מיר האָט מען אַפנים אויסגערופן: „יאָנטל, דיין באַשערטע וועט זיין ביילע־מירל“. והראיה: עס איז דאָך טאַקע אַזוי. זי איז מיין ווייב.

אָודאי טראַכט איר ביי זיך: וואָס פאַר אַ ווייב קען דאָס האָבן אַזאַ קליין, דאַר, און נידעריק פאַרשויןדל ווי איך? מסתמא עפעס דאַרט אַ פערטל עוף, אַ שטיקל שטשאַפע, אַ לאַמאַקע. איז אויב איר טראַכט אַזוי האָט איר דעם גרעסטן טעות אין דער וועלט. מחמת מיין ביילע־מירעלע איז פונקט דער היפוך פון מיר. אַזוי ווי איך בין דאַר און קוואַר, אַזוי איז זי, קיין עין־הרע, פעט און דיק. אַז איך זע פון דער ווייטנס ווי זי דער־נענטערט זיך, דאַכט זיך מיר, אַז דאָס שפאַנט אַזוי אַ בער אויף די הינטערשטע פיס, אָדער אַ העלפאַנט.

שטעלט אייך פאַר ווי דיק זי איז, מיין ביילע־מירעלע, אַז ביים קויפן די וווינונג האָב איך ביים קבלן באַשטעלט ספעציעל ברייטערע טירן, פדי זי, מיין ווייבעלע, זאָל קענען אַריין. וואָס זאָל איך אייך זאָגן? ווען ביילע־מירעלע וואַלט זיך געשטעלט אויף איין וואַגשאַל און איך, מיט נאָך אַזעלכע צען פאַרשויען אויף דער אַנדערער — וואַלט מיין ביילע־מירעלע איבערגעווייגן.

פאַרוואָס איך האָב דווקא אַזאַ אַסאַבע גענומען פאַר אַ ווייב? זאָג איך דאָך אייך: באַשערט! אַז דאַרט, אין די הימלען, איז געווען אַנגע־צייכנט, קען דען אַ בידנער בשר־רודם דאָס איבערמאַכן? און עס קען זיין, אַז טאַקע דערפאַר, וואָס איך בין אַ פליג, האָט עס מיך געצויגן צו אַ העלפאַנט. אַז איך, אַזאַ סוכאַר, האָב דערזען די אויסגעקלאַרעוועטע, אויס־געבעטע פון אַלע זייטן ביילע־מירעלען — בין איך גלייך געוואָרן אַן אַפ־געקאַכטער. בלויז אירע צוויי הענט — האָב איך אַ טראַכט געטאַן — זענען

צוויי יאָנטעלעך. אַט דאָס איז טאַקע פאַר מיר. ווען זי וועט האָבן אַ קינד, וועט זיין אויף וואָס צו קוקן.

דאָס איז געווען אַמאָל. היינט קוק איך אויף איר שוין מיט אַנדערע אויגן. מיר דאַכט זיך איצט, אַז איין שיינע זאַך וואָס זי פאַרמאַגט, איז אַ שיינע פאַר יאָר. פּלוצלינג האָב איך דערזען, אַז זי האָט אַ קרומלעכע נאָז, זי האָט אַ בראַדעווקע אויפן שטערן, זי האָט אַ שיקלדיק אויג, און וואָס האָט זי נישט? — קיין אייגענע ציין האָט זי נישט.

— און מיינט איר, איך בין אַ גבר? — ניין! איך בין שוין אויך אַפֿ געפאַרן. פון דעסטוועגן זענען כמעט אַלע מיינע רמ"ח אברים — די צוויי הונדערט מיט אַכט-און-פערציק אברים — גאַנץ. בלויז דריי פון זיי זענען אַרויס פון סטראַי: דאָס האַרץ, די אויגן און די פיס. ווי זאָגט מען: אַפילו פון יאָרן ווערט מען אויך אַלט. און קיין יאָרן פעלן מיר ברוך השם נישט. איין טרייסט האָב איך: יונגערהייט וועל איך שוין נישט שטאַרבן. איצט, אַז מיר האָבן זיך שוין באַקענט, וועל איך אייך דערציילן, וואָס פאַר אַ געטרייער מאַן איך בין. איך היט מיך אַזוי אַפ, אַז ס'זאל אויף מיר אַפילו קיין שטויבעלע נישט פאַלן. איך גיב אַכטונג, אַז ביילע-מירעלע זאל מיר דערלאַנגען דעם פרישטיק און דעם מיטאַג צו דער צייט. זי זאל זאָרן, אַז אין שטוב זאל זיין רויק ווען איך גיי מיך צוליגן נאָכן מיטאַג-עסן. בכלל, זי זאל מיך נישט גריזשען, יאָדען, מאַטערן. פאַרוואָס, מיינט איר, בין איך איר אַזוי געטריי? ווייל איך וויל נישט, אַז זי זאל חלילה פאַרבלייבן אַן אַלמנה. איר ווייסט דאָך ווי דאָס לעבן זעט היינט אויס: אַן אַלמן קען נאָך, ווי עס איז, זיך אַן עצה געבן. אָבער חלילה אַן אַלמנה? — זאל גאָט אָפהיטן. בפרט נאָך ווען אַזאַ האָט נאָך קיינעם נישט. — איז זי גאָר אויף גרויסע צרות.

אָבער מיין ביילע-מירעלע פאַרשטייט עס נישט. וויפל איך זאל דאָס איר נישט אַרײַנהאַקן, קלעפט זיך דאָס צו איר ווי אַרבעס צו דער וואָנט. אַט אַ שטייגער, זאָגט זי צו מיר: „יאָנטעלע, אפשר וואָלסטו מיר געהאַלפן אויסוואַשן די פּאָדלאַגעס?“ דערויף האָב איך אַזאַ מין ענטפער: „ביילע-מירעלע, זוכסט זיך צרות? דאַרפסט, אַז איך זאל האָבן צו טאָן מיט דאָקטוירים? דו האָסט ווייניק אַרבעט? ווער וועט לויפן אין קופת-חולים — נישט דו? און ווער וועט אַהין טראָגן מיין אש-יצר-וואסער אָדער דעם מאַגן-זאַפט — נישט דו? טאָ צו וואָס ווילסטו מיך פאַרשטעלן צו רייבן פאַלן? ס'דען פאַר מיינע פוחות? הער, טייערינקע

— זאג איך צו איר — וועסט ענדיקן איין צימער, וועסטו אנהייבן דעם צווייטן, דערנאך — די קיך. דארפסט דען מאכן אלץ מיט א מאל? עס ברענט חלילה? דער מיטאג איז דאך שוין פארטיק. אלא אין מכולת אריין? — וועסטו גיין שפעטער. עמעצער יאגט דיך דען? און וואס שיך די כלים — וועט זיי דען עמעצער ביי דיר אויסכאפן? נאכן ענדיקן די פאדלאגעס וועסטו זיי אויסוואשן. דער עיקר, טייערינקע: נישט געיאגט, נישט געלאפן! קענסט אלץ מאכן פאוואלינקע, לאנגזאם. איך גיי דערווייל שלאפן. קיינער וועט דיר נישט שטערן. קענסט ארבעטן וויפל דיין הארץ גלוסט.

„א דאנק דיר, געטרייער מאן מיינער — זאגט צו מיר ביילע-מירע-לע — זאל דיר גאט אזוי געטריי זיין, ווי דו ביסט מיר געטריי, יאנטעלע. פון דעסטוועגן, 'עופהלע' מיינס — אזוי רופט זי מיך — זיי זיך מטריח מיט דיין פבור, נעם א שמאטקע מיט זיין, לאז דעם קראץ מיט הייס וואסער און וואש אויס די כלים“.

„און אז נישט?“ — פרעג איך.

„און אז נישט, יאנטעלע, וועל איך נעמען די נאסע שמאטע פון דער פאדלאגע און דיר צולייגן צו דיין נארישן פרצוף“.

זע איך דאך שוין, אז די שפיל איז פארן טייוול. גיי איך אריין אין קיך און איך נעם מיך צו דער ארבעט. געענדיקט דאס וואשן הייב איך אן דאס ווישן. דערביי גיב איך א לאז-ארויס איין גרויסן טעלער פונעם סערוויז — אן אמתער „ראזענטאל“ — פון די הענט. עס דערהערט זיך א טראסק. די שטיקלעך צעשפרינגען זיך איבער דער גאנצער קיך. ביילע-מירעלע לאזט ארויס א הארץ-רייסנדיקן „אוי“: „דער אידיאט האט שוין מיר געמאכט עפעס א שאדן!...“ זי לאזט זיך לויפן אין קיך אריין. און ווען זי דערוועט וואס דא האט פאסירט, גיט זי א כאפ אין ביידע הענט איר פנים און נעמט קלאגן: „אזא סערוויז!... אזא טייערער „ראזענטאל“... געשלעפט אים אזש פון עסטרייך... קוקסטאן וואס דער מערדער, דער פארברעכער האט פון אים געמאכט...“

„וואס זאל איך טאן? — האב איך מיך פארענטפערט — עס פאלט מיר אלץ פון די הענט. איך האב דען געוואלט וואשן די כלים? דו אליין האסט דאך מיך געצוונגען דערצו“.

מילא — האב איך געטראכט — א כפרה דער טעלער, אבי זי וועט מיך מער נישט צווינגען וואשן קיין כלים.

אָפּגעטאָן מיין „אַרבעט“ האָב איך מיך צוגעלייגט. געכאַפּט אַ גוטן „דזשים“. ווען איך האָב מיך אויפגעכאַפּט, איז אין שטוב שוין אַלץ געווען פאַרטיק. כ׳האַב מיך גוט אויסגעגענעצט און גלייך אַ פּרעגיאַגעטאָן מיין ביילע-מירעלען:

„דער אָוונט־ברויט איז שוין צוגעגרייט? הער אַ מעשה — דערצייל איך איר — ווי איך שלאָף אַזוי, קומט מיר פּלוצלינג אַ קום־אָן, צו חלום, דיין מאַמע גענדל, „אַלעשאַלעם“, און גיט מיך ראַפּטעם אַ פּרעג: „וואָס מאַכט עפעס מיין טעכטערל ביילע-מירעלע? לאַז איר גריסן פון מיר...“ „אוי וויי! — שרייט אויס מיין ווייבעלע. — עפעס וועט שוין פאַסירן. סוף! אויף מייע שונאימס קעפּ! יאַנטעלע, שפּיי אויכעט אויס.“
און איך גיב צו:

„כ׳האַב געמיינט, אַז דיין מאַמע וועט מיך פּרעגן וועגן צעבראַכענעם טעלער. און פּלוצלינג גאַר אַזאַ מעשה... נו, דאַרף מען זיך איבערנעמען צוליב אַזעלכע זאַכן? טאַמער האַסטו נאָך אַ שטיקל מאַן, האַלטסטו אים אין איין אַרומיאַגן: טו דאָס, טו יענץ. נאָך אַ נס וואָס איך האָב מער שכל און כ׳היט מיך, ווייל אַ מאַן אין שטוב — זאַגט מען — איז אַ צירונג אין שטוב. און דיר האַט גאַט געגעבן אַזאַ שטיק צירונג און דו ווייסט נישט ווי אים צו היטן. זאַג אַליין: וואָס פאַר אַ ווערט האַסטו, חלילה, אַן מיר? דערפאַר טאַקע האַלט איך דיך טייער. איך בין דיר געטריי. איך וויל אַז דו זאָלסט אויסלעבן די יאַרן מיטן מאַן. דעריבער דאַרפסטו מיך אָפּ־היטן, קעלען — און בעטן גאַט דריי מאַל אין טאַג, אַז דו זאָלסט נישט בלייבן קיין אַלמנה. גיי, וואַש זיך אַרום, און מיר וועלן זיך זעצן קוקן אין דער טעלעוויזיע. מ׳האַלט דאַרט אין איין שיסן און הרגענען מענטשן. טאַ לאַמיר כאַטש הנאה האָבן וואָס מיר לעבן נאָך אויף דער וועלט.“

דער מת...

די ערשטע וואָס האָט מיך געקרוינט מיטן נאָמען „משוגענער“ איז געווען מיין ווייב.

געווען איז דאָס דעמאָלט, ווען ס'איז געקומען צו רייד וועגן איצ' טיקן מצב אין לאַנד. זי האָט צו מיר געטענהט, מיין ווייב, אַז היינט איז אַ צייט ווען אַ מענטש דאַרף האָבן אַלע וויגאַדעס. האָב איך צו איר געזאָגט אַזוי: וואָס הייסט „מ'דאַרף“? פאַר וואָס פּרעגסטו נישט צי „מ'קען“? לאַמיר זאָגן, אַז מיר האָבן שוין אַלץ אין דער וועלט: אַ שיינע ווילע אין הרצליה־פּיתוח, אַ קאָדילאַק, מיר פאַרמאַגן אַ סך מגרשים, — נו, וועט דאָס אַלץ אונדז פאַרלענגערן די יאָרן? אַדרבה, זאָג מיר מיין טייערע, האָט כאַטש איינער פון אַזעלכע גבירים באַוווּזן אַ קונץ, מיט דער הילף פון זיין עשירות, זיך אויסצוקויפן פונעם „שוואַרצן פאַרשוין“? וואָס איז די נפּקא מינה? אַ גביר שטאַרבט און אַ קבצן שטאַרבט. קיינער פון זיי נעמט גאַרנישט מיט אויף יענער וועלט.

— טאָ פאַרוואָס זאָל דווקא יענער יאָ האָבן און איך — נישט? — האָט מיין ווייבעלע אַריינגעוואָרפן. — מיט וואָס אַ שטייגער, איז אַזאַ ראַפּאַלעק ראַפּאַפּאַרט, וואָס קען זיך אַפילו רעכט נישט אונטערשרייבן, אַ פאַבריי קאַנט; און דו, וואָס נאָך פאַר דער מלחמה ביסטו שוין געווען אַן אינטעלי־גענט אין שטעטל, האָסט אַפילו געקענט ווערן אַ בוכהאַלטער אין אַ באַנק, פאַרמאַגסט נישט מער ווי דאָס אַרעמע שיכונדל און ביסט אַ פשוט פּקידל? ראַפּאַפּאַרטס ווייב, דאָס פאַרזעעניש, טרייבט אַן אייגענע מאַשין, דרייט דאָס רעדל, און ביי מיר ווערן די קישקעס אין בויך איבערגעדרייט קוקנדיק אויף איר. מיינסט אונדא, אַז איך בין איר מקנא? פאַר מיינעט־וועגן מעג זי אַפילו זיך איבערדרייען מיט איר מאַשין צוזאַמען און ברעכן האַלדז־און־נאַקן. מיך אַרט נאָר פאַרוואָס זי האָט, און איך — נישט. — וויפל קען דאָס דאָזיקע אַרעמע לענדעלע, ישראל, געבן? — זאָג איך צו איר — מיר לעבן דאָך פון שנאָרעריי.

הערנדיק דאס, האָט מיין ווייבעלע שאַרף מיך אָנגעקוקט און אַרויס־געוואָרפֿן: „משוגענער!“

הערט, כ'האָב געהאַט אַ גוטן חבר, מיינס אַ שטעטישער. אַ ייד אַ קאַרגעניק, אַ סקנער, אַ בייגל־כאַפּער — איינער פון די זעלטנסטע דבר־אַחרס. ער האָט אָנגעזאַמלט אַזוי פיל געלט, אַזאַ עשירות, אַז ער אַליין האָט שוין נישט געוויסט וויפּל ער פאַרמאָגט. ביי פינף־און־זיבעציק יאָר האָט ער נאָך גענומען אַ יונג ווייבל. ער האָט נאָך געוואַלט אַריינכאַפּן אַ יורש אויך. אָבער ס'איז אים נעבעך נישט געגאַנגען. תּמיד ווען כ'פּלעג אים טרעפּן, האָט ער געהאַט איין שבועה: „איך זאָל אַזוי שטאַרבן גע־זונטערהייט“.

הקיצור, מאַכט זיך אַ מעשה, דער ייד כאַפט פּלוצלינג אַ שאַרפע לונגען־אַנצינדונג און ער פּאַכעט מיט דער נשמה. זיין יונג ווייבל מיינט: שוין! אַזאַ רייכע יונגע אַלמנה, קען דאָך איצט נעמען אַפּילו אַ פּרינץ פאַר אַ מאַן. די נאַענטע און ווייטע קרובים יאָווען זיך אַראָפּ. אַ קלייני־קייט: אַזאַ ירושה! דעם קראַנקן ווערט ערגער. דער אַרויסגערופּענער דאַקטאָר גיט אַ מאַך מיט דער האַנט, ווי ער וואַלט געזאָגט: „ער איז שוין פיפטער“. שטילינקערהייט הייבן שוין אַלע אַן רעדן, וואָס פאַראַ לוויה מ'זאָל מאַכן דעם נפטר. איינער פון די קרובים זאָגט: צו וואָס זאָל מען אים פּראָווען אַ גרויסאַרטיקע לוויה? ס'איז דען פאַר אים אַ נפּקא־מינה? אַ צווייטער קרוב גיט אַ קרעכץ: אַ גאַנץ לעבן איז דער מענטש געווען אַ קאַרגער. איז דאָך זיין ווילן אַוודאי געווען: אַ באַשיידענע לוויה. אַ דריטער קרוב רופּט זיך אָן: אַוודאי, וואָס דען? סתּם נעמען געלט און וואָרפּן אין בלאַטע אַריין? צו וואָס דאַרף מען באַשטעלן אויטאָ־בוסן? ווער ס'וועט וועלן, וועט פאַרן אַליין און ווער נישט — איז נישט זיצן אַלע און וואָרטן אויפן אַמבולאַנס פון מגן דוד אדום. פּלוצים באַמערקן די קרובים מיטן ווייב, צו זייער גרויסער שטוינונג, אַז דאָס בעטל פונעם קראַנקן גיט זיך ראַפטעם אַ שאַקל. עס דערהערט זיך אַ צעצויגענער קרעכץ. דער חולה מסוכן גיט זיך פּאַוואַליע אַ הייב־אויף פון בעט און זאָגט, שטילערהייט, צו די אַלע וואָס רינגלען אים אַרום: — איר זענט אַלע גערעכט... טאַקע אַ שאַד דאָס געלט. דינגט נישט קיין אויטאַבוסן... איך וועל גיין צופּוס...

און ער איז דאָס מאַל טאַקע געזונט געוואָרן. דער „שוואַרצער פאַר־שוין“ מיט דער „קאָסע“ האָט אים „דערטאַפט“ ערשט אין עטלעכע יאָר

אָרום. דער קאַרגעניק האָט גאַרנישט מיטגענומען אויף יענער וועלט. נו,
פרעג איך אייך : דאַרף מען זיין אַ גביר ? אָבער אַז איך זאָג אַזוי צו מייך
ווייב, ענטפערט זי מיר : „גיי צו אַ פּסיכיאַטער וועט ער דיר אַלץ אויפֿ-
קלערן“. משוגענער !
פרעג איך אייך : ווער פון אונדז איז דאָ משוגע ?

חול-א מויד

חול המועד סוכות... די דאָזיקע טעג וועל איך קיין מאָל נישט פאַרגעסן. אַך משה, משה, וואָס איז דיר איינגעפאַלן אויסצוטראַכטן אַזאַ וואַכעדיקן יום-טוב? ווען דו ווייסט, גרויסער צדיק, ווי דו האָסט מיך דערמיט גע-טראָפן. משה רבנו, וואָס האָסטו געהאַט צו מיר? וואָס פאַר אַ שלעכטס האָב איך דיר געטאָן? האָב איך דען געזינדיקט מיטן עגל הזהב? האָב איך דען צו דיר געהאַט טענות, אַז ס'איז נישטאַ קיין פלייש, אַדער אַז דער מן שמעקט מיר נישט? צי האָב איך דען אַמאַל דיר פאַרגעוואָרפן, אַז דו פירסט שלעכט דיין עדה, אַז דו האָסט זי אַריינגעפירט אין מדבר און אַריינגעזעצט די מענטשן אויף גאַנצע פערציק יאָר אין מעברות? משה, משה, וואָס האָסטו געהאַט צו מיר?

פון דיין חול-המועד נעמען זיך דאָך אַלע מיינע צרות. איך האָב געווינט אַמאַל אין אַ שטעטל, האָב איך. און פאַר דער מלחמה איז ביי יידן געווען אַ מנהג צונויפפירן שידוכים אין די חול-המועד-טעג. איז אין אַ שיינעם חול-המועד-טאָג געקומען צו מיר פייסיע דער שדכן — עד היום שטייט ער, ווי אַ לעבעדיקער, פאַר מיינע אויגן — אַ געל יידל מיט אַ צעקנוידערט בערדל (ווען איך פאַק אים איצט, וואַלט איך עס אים אויסגעפליקט) און געזאָגט צו מיר אַזוי: „מענדעלע, דו ווייסט, אַז היינט איז ביי יידן חול-המועד?“ זאָג איך צו אים: „אָודאי ווייס איך, וואָס דען?“ זאָגט ער ווייטער צו מיר: „טאָ וואָס-זשע רעכנסטו צו טאָן?“ זאָג איך: „וואָס דאַרף איך דען טאָן? — כ'לייען אַ ביכל, ליען איך.“ מאַכט ער: „אַט-אַט-אַט, פון דאַנען נעמט זיך טאַקע דאָס אומגליק, ווען מ'לייענט נישט קיין טריף-פסולען, נאָר מ'לערנט אַ פרק משניות וואַלט מען גער-וואָסט, וואָס חול-המועד באַדייט.“

„וואָס באַדייט ער, אַדרבה?“ — בין איך געווען טשעקאווע צו וויסן. “חול-המועד באַדייט — חול-א מויד. אַז דו, מענדעלע דאַרפסט שוין האָבן אַ מויד, שוין צייט! עס שטייט געשריבן: בן שמונה עשרה לחופה

און דו ביסט שוין ווייט אריבערגעפארן די דאזיקע גרענעץ. אין גיכן וועט מען דיר שוין נישט פרעגן פארוואס האסטו נישט חתונה, נאר פאר- וואס האסטו נישט חתונה געהאט. איז וואס-זשע טראכסטו, הא? ווארטסט אויף דער שיינער העלענע פון גראף פאטאצקי? ווארף-אוועק דאס טריי-פהנע ביכל און לאמיר רעדן תכלית. יצחק-מאיר פישביין — דעם גרויסן גביר, דעם שניט-סוחר, דעם ראש-הקהל, דעם נגיד, וואס אין זיין גאנצער משפחה איז נישטא אפילו קיין איין בעל-מלאכה — קענסטו? — אוודאי, ווער קען דאס נישט פישביינען? און אין גאנץ פוילן קען מען אים נישט? נו, האט ער א בתי-יחידקע, אזוינס און אזעלכס: ציפע-זלאטקע הייסט זי. אין גאנצן געראטן אינעם טאטן — סאמעט און זייד, מזאגט א זי האט אפילו שטונדירט אין די גימנאזיעס. דאס איז פאר דיר א סחורה! פאלסט אריין אין א שמאלץ-גרוב. וועסט האבן אייביקע קעסט. ס'איז א פשרער לעפל אין א פשרן טאפ. הונדערטער חתנים פון לאנד און פון אויסלאנד שלאגן אפ אירע שוועלן, אבער איר געפעלט קיינער נישט. ממש קיינער נישט! זי האט זיך עפעס אנגעלייגט אין די ביכלעך, אז איר באשערטער דארף זיין ווי עוג מלך הבשן מיט ברייטע אקסלען, מיט א געדיכטער, שווארצער טשופרינע, מיט געפוצטע אפיצערסקע שטיוועלעך און ער זאל זיך קענען דרייען אויפן קנאפל. איז מיר איינגעפאלן, אז דאס קען נאר זיין מענדעלע שמדניק, מיכל-זעליק, שרה-ביילעס זונדל. און אט בין איך געקומען צו דיר. — און זאל זיין מיט מזל! איך וויל, אז מארגן, אם ירצה השם, זאלט איר זיך אנקוקן און דער זיווג וועט, מיט מזל, עולה יפה זיין. דאס הארץ זאגט מיר, אז ער וועט עולה יפה זיין. אוי גאטעניו, אזא שמאלץ-גרוב, אזא שמאלץ-גרוב!"

און ער האט אוועקגעלייגט א דיבור, וואס קען אפילו נעמען א טויטן. טראכט איך מיר, וואס קען איך דא אנווערן, איך וועל זי אנקוקן, גלאט אזוי, אויף א שפאס, זאל זיין פריילעך אין שטעטל...

און דער שפאס האט זיך ליידער געענדיקט זייער טרויעריק: ס'איז טאקע געווארן א שידוך. ציפקע-זלאטקעלע, פישביינס טאכטער, איז גע- ווארן מיין ווייב. דער חתן איז איר אראפגעפאלן אזוי ווי פון הימל. פונעם חול-המועד איז געווארן חול-א מויד און פון דער מויד — א ווייבל און פונעם ווייבל — א יידענע און פון דער יידענע א באבע. דאס שמאלץ איז אויסגערונען און דער גרוב איז געבליבן — עד היום הזה. זי עסט דעם מאן אזוי ווי די יידן האבן אמאל געגעסן דאס אומזיסטיקע פלייש אין דער

מדבר. זי גריזשעט די ביינדלעך און פאסמאָקעוועט זיך. און ווען ס'קומט חול-המועד גיט זיך אַ שטעל אַוועק פאַר מיינע אויגן יענע געשיכטע מיט פייסיע דעם שדכן. ער האָט געהאַט מזל, דער ייד, וואָס ער איז באַצייטנס געשטאַרבן. ווען נישט, וואָלט איך אים נאָך איצט אויסגעזוכט אַפילו פון אונטער דער ערד און כ'וואָלט אים עוקר מן השורש געווען. און אויך משה רבנו איז ערגעץ פאַרשוונדן געוואָרן און עד היום ווייסט קיינער נישט וווּ זיין געביין איז אַהינגעקומען. געבליבן איז נאָר ציפּע-זלאַטקע און דער פאַטאַלער חול-המועד, וואָס משה האָט אויסגעטראַכט און ער האָט מיך אַזוי צורעכטגעמאַכט. ס'איז געווען שוין איינמאַל אַ חול-אַ מויד. כ'וועל אים נישט פאַרגעסן אַפילו אין צווייטן גלגול. אוי, משה, משה, וואָס האָסטו געהאַט צו מיר ?

נאענטע פריינד
פון ווייטע לענדער

ווי זענען מיינע קינדער...

פון מיין אמעריקאנער גליד־שוועסטער־קינד מאַטל זאַיקע האָב איך באַקומען אַ בריוו. ער שרייבט צו מיר בזה הלשון:

„מיין ליבער קוזין מיט דיין ווייב, מיט דייןע קינדער, מיט דער גאַנצער משפּחה, נאַענטע און ווייטע, שטעטישע און דאָרפישע פון אונדזער סביבה אין דער אַמאָליקער יאָכנעדראַלעווקע, איר זאָלט אַלע לעבן און געזונט זיין אמן סלה.

ראשית קום איך דיר צווייטן טאָן, אַז איך טו צו דיר שרייבן, מחמת תמיד, ווען ס'פאַרקלעמט מיך ביים האַרצן, ווען די קישקעס — נישט פאַר דיר געדאַכט, נישט פאַר דיין ווייב געדאַכט — דרייען זיך מיר איבער אין בויך, ווען ס'ווערט מיר שלעכט, ביטער ווי גאַל, קלאַגעדיק, פינצטער און חושך, מיינע שונאים, ס'שלאַגט מיר צו חלשות — דעמאָלט דערמאָן איך זיך אָן דיר, מיין טייערער קוזין און אין דיין ווייב פייגע־מירעלע. איך מאָל מיר אויס איר ליכטיקע צורה: דאָס קיילעכדיקע פנים מיטן קובליק אויפן קאַפּ, די אַפּשטייענדיקע אויערן אירע מיט די גרויסע אויערינגלעך, דעם גרויסן גוידער און די גאַנצע פאַסטאָוע אירע; איך הער נאָך איצט ווי זי רעדט צו מיר גיך־גיך, שיסט ווי פון אַ קוילן־וואַרפער די ווערטער: מאַטעלע, ס'איז דיר אַריין אַ „מיימבעראַש“ אין קאַפּ? ווילסט פאַרן קיין אמעריטשקע, ווילסטו, אַך און וויי איז צו דיין קליפע — צו פעסעלען מיין איד. איך פרעג דיר, גרויסער אויפטוער וואָס דו ביסט: וואָס וועסטו דאָרט טאָן? דו קענסט נישט קיין ענגעליש, דיין ווייב קען נישט קיין ענגעליש, איר וועט אַריינפאַלן אין אַ ווילד־פרעמד לאַנד, ווער וועט זיך אַרומקוקן אויף אייך? — דער אַנגעבלאָזענער שוואַגער, וואָס האָט חתונה געהאַט מיט אַ שיקסע? ער וועט דאָך אייך אַפילו צו זיך אין שטוב אַריין נישט אַריינלאָזן. דו, שמואלי־יאָסל, אַ ייד פון יאָכנעדראַלעווקע, וועסט קומען אין דעם גרויסן ניריאַרק, וווּ אַ מענטש איז אַ מוראַשקע. האָסט געזען אַ גרויסע קופע מוראַשקעס? אַט דאָס איז ניריאַרק. האָסט זיך אַ מאָל אומגעקוקט אויף אַ מוראַשקע? אַט אַזוי וועט מען זיך אומקוקן אויף דיר. ווי גאָט איז דיר ליב — פאַר נישט!

האָב איך, געדענק איך, דעמאָלט איר געהאַט אַ פּרעג געטאָן :
וואָהין, אַ שטייגער, פייגע־מירעלע, וואָלט איך, לויט דיין שכל, געדאַרפט
פּאַרן ?

וואָס הייסט וואָהין ? — האָט זי מיר דעמאָלט געענטפּערט : קיין ישראל !
וויילסט בלייבן אין דייטשלאַנד ? — אַדרבה ! ייִדן האָבן זיך שוין דאָ
אַרויפגעאַרבעט — אַזאַ יאָר אויף מיר. אויף דער טמאדיקער ערד האָט
מען געמאַכט כשרע טויזנטער.

הערנדיק אַזעלכע ווערטער האָב איך געכאַפט אַ שמועס מיט מיין
פעסעלען : אפשר — זאָג איך — איז פייגע־מירעלע, חיים־יאַנקלס, טאַקע
גערעכט ? מיר האָבן אַזוי פיל געליטן אין דער פינצטערער מלחמה, וועלן
מיר איצט אָנהויבן אַלץ פּונדאָסניי ערגעץ אין עק וועלט, צווישן אַמערי־
קאַנער גוים וואָס רעדן ענגעליש ?

האַט מיר מיין פעסעלע געענטפּערט, געדענק איך, אַט אַזוי :
פּערדעלע מיינס, מאַטעניו, ביים שטיק פלייש מיט די צוויי בעלמעוואַטע
אויגן גייסטו לערנען חכמה ? וויי איז צו דיר און וויי איז צו מיינע יונגע
יאָרן. פייגע־מירעלע הייסט מיר פּאַרן קיין ישראל, הייסט זי מיר. אַז פּאַרן
זאָל זי, כּוואָלט שוין איר געזאָגט וואָהין. אָבער נאָך דעם ווי מ'האַט, נעבעך,
אַזוי פיל ייִדן אומגעבראַכט, איז אַפילו אַזאַ גאַרנישט, אַזאַ פּאַסקודסטווע,
אויך אַ מענטש. זי וויל, חיים־יאַנקלס „שאַנהייט“, אַז איך זאָל פּאַרן זיך
פּרעגלען אין יענעם הייסן קלימאַט ? איך, אַזאַ דעליקאַטנע אַסאַבע, וואָס
מיין מאַמע „אַלעשאַלעם“ האָט מיר אַפילו אַ פּעדער פון דער ערד נישט
געלאָזט אויפהויבן. נו, און דו ? ענגעליש קענסטו טאַקע נישט. און לשון
קודש קענסטו יאָ ? אייזעלע מיינס, אויף וועמען וועסטו רייטן ? וויילסט
נעמען אַ ביישפּיל פון אברהם אבינו ? זיין ווייב שרה, אַ ליכטיקן „גן־
איידעם“ זאָל זי האָבן, האָט געהאַט אַזעלכע „זאַפּאַטשעבאַוואַניעס“ ווי איך ?
דו וויילסט, אַז איך זאָל זיך אויך אַרויסהעלפן מיט מלאכים, וויילסטו ? ביי
מיר וועסטו דאָס נישט פּועלן. אדרבה, פאַר דו קיין ישראל און איך וועל
פּאַרן קיין אַמעריקע.

נו, האָב איך אַ ברירה געהאַט ? ווייסט דאָך, כּהאַב מיך געלאָזט אין
סעמס מדינה. און איך שטעק דאָרטן ווי אַ פּליג אין האַניק — ס'איז מיר
אַזוי ביטער, אַז ווען מיין טאַטע וואָלט געוויסט ווי עס האָלט מיט זיין
בנאָק, וואָלט ער זיך צען מאָל איבערגעדרייט אין קבר.
און דאָ קום איך צום „והשנית“.

ווי כ'האַב שוין דיר אַ מאָל געשריבן, מיין טייערער קוזין — דעמאָלט, ווען מיין בכור איז געוואָרן בר־מצווה — האָט מיר מיין פעסעלע געשענקט אַ זון און אַ טאָכטער. צוויי קינדער — באַרליאַנטן, כ'מיין, ווען זיי זענען געווען קליין. מיין ראַבערט, געדענק איך, האָט אַנגעמאַסטן די „תבילין“ און אויסגעשריגן פון גרויס פרייד: אַ, וואָס פאַראַ שיינע „קלעצלעך“ מיט לאַנגע לייצעס!... איך האָב אים געפּראָוועט אַ בר־מצווה אין שענסטן זאָל פון ניו־יאָרק. און דער טאָכטער, עלינאַרע — זאָלסט אַנקוקן אַ מויד „קאַנענאַרע“ — האָב איך אויך געפּראָוועט בר־מצווה. וויין האָט זיך געגאַסן... ווי זאָגט מען דאָס: ווי אין ים המלח... זעסטו: מ'דאַרף דאָ נישט האָבן קיין קאַפּ. מוזל דאַרף מען האָבן! אַבער וואָס? און דאָ טאַקע קום איך צום טראָוועריקן ענין:

ווי נאָר די קינדער זענען אונטערגעוואַקסן זענען זיי באַלד געוואָרן מענטשן פאַר זיך. ס'הייסט, ווי נאָר זיי האָבן ביי מיר געפּאַקט אַ פאַר דאָלאַר האָבן זיי דאָס געלט גענומען פאַר זיך. מיין ראַבערטל איז גאַר אַ ספּעץ אויף אַזעלכע זאַכן. געלט — זאָגט ער — איז בלאַטע. כל זמן אַ מענטש האָט עס, דאַרף ער לעבן אַ גוטן טאַג. און איך — האַלט ער — האָב גענוג די דאָזיקע בלאַטע. אַ פנים האָט ער אַזאַ ווי זיין שוועסטער עלינאַרע און באַוואַקסן איז ער נאָך מער פון איר. ווייס איך נישט, גלויב מיר, ווער ס'איז „ער“ און ווער ס'איז „זי“. וואָס איז די נפּקא מינה? זיי זענען שוין ביידע אַוועק פון שטוב.

איין מאָל קומט צו מיר מיין זון מיט אַ שמחה:

— טאַטע — זאָגט ער — קענסט מיר אָפּגעבן מזל־טוב. כ'האַב שוין חתונה געהאַט.

— חתונה געהאַט?! — שריי איך אויס ווי אַן אָפּגעברייטער — ווען, וואָס, מיט וועמען?

— מיט אַ נעגערקע, טאַטעניו, אַזאַ ליכטיק מוזל זאָל איך האָבן — לאַכט ער מיר גלייך אין פנים אַריין. זי איז אַזוי סעקסיש ווי די מלכת שבא. איך האָב זי אַ מאָל געזען אין סינימאַ. דאַכט זיך, אַז כ'האַב נאָך געמאַכט אַ בעסער געשעפט ווי דער קינג סאַלאַמאַן. יענע איז געווען אַן אַלטע און מיינע איז אַ יונגע. אַן אמתער שוואַרצער בריליאַנט, וואָס שיינט אַרויס פונעם חושך.

— זי איז דאָך אַ גויע — זאָג איך צו מיין בנאַק, — און דו ביסט אַ ייד. ווי איז דאָס מעגלעך?

— קודם איז זי נישט קיין גויע, נאָר אַ שיקסע — זאָגט ראָבערט — און צווייטנס, אַז איך וועל איר זאָגן, וועט זי זיך „שמדן“ אויף אַ יידישקע. חוץ דעם, האָט זי גאָט שוין גענוג געשטראָפּט מיט דעם, וואָס זי איז שוואַרץ, דאַרף זי נאָך זיין אַ יידישקע אויך? און אַז כוועל נעמען אַ ווייסע, וועט זי דען ביי מיר נישט פאַרשוואַרצט ווערן? וואָס איז די נפקא מינה, טאַטע? דער עיקר: גיב מיר עטלעכע טויזנט דאָלאַר, ווייל מיר פאַרן איצט אַרויס פּראַווען דעם האַניק־חודש.

ווען מיין פעסעלע האָט דאָס דערהערט, האָט זי גענומען חלשן. כּהאַב געמיינט: שוין! זי וועט זיך אויסענדיקן. שטייט דאָך אָבער ערגעץ געשריבן, אַז גאָט האָט געגעבן כּוח דער חיה און דער בהמה — איז זי געקומען צו זיך. און אַפילו שפּעטער, ווען איר טעכטערל עלינאַרע האָט געבראַכט אַ שייגעץ אין שטוב אַריין, האָט זי, די מאַמע, יאַקאָש דאָס איבערגעלעבט. אָבער וואָס זאָל איך דיר זאָגן? ס'טעכטערל ליגט דאָרט, ערגעץ, מיטן שייגעץ — זי האָט מיט אים חתונה געהאַט — און מיינע, פעסעלע מיין איך, ליגט נעבעך אין געהאַקטע צרות. איצט זעט זי ערשט וואָס זי האָט אָפּגעטאַן, ווען זי האָט זיך איינגעשפּאַרט ווי בלעמס אייזל און נישט געלאָזט מיר פאַרן קיין ישראל.

אַנומלטן, ווען כּהאַב גענומען, סתם אַזוי, אונטערברומען דאָס אַלטע לידל, וואָס מ'האַט אַ מאָל געזונגען אין יאַכנעדראַלעווקע, „ווו, ווו, ווו זענען מיינע קינדערלעך, ווו?...“ איז מיין פעסעלע אַוועקגעפאַלן אויף דער פּאָדלאָגע און כּהאַב געמיינט, אַז צו אַלע מיינע גליקן וועל איך נאָך ווערן, חלילה, אַן אַלמן אויך. מאַטעלע, וואָס זאָל איך דיר זאָגן, אַזא יום־כיפור איז נאָך ביי מיר אין שטוב נישט געווען. ווען איך האָב זי אָפּגעגאַסן מיט אַן עמער קאַלט וואַסער, האָט זי גענומען שוויצן. דערנאָך האָט זי זיך פּאַוואַליע אויפּגעהויבן און גענומען מורמלען, אַזוי ווי אַ מענטש, וואָס קלייבט זיך שוין אַריבערצושפּאַנען די שוועל אויף יענער וועלט:

— מאַטעלע, לאַמיר אַלץ איבערלאָזן און פאַרן קיין ישראל... כוועל גיין צו דער מאַמע אונדויערער, צו רחלען... זי וויינט דאָרט, וועלן מיר וויינען צוזאַמען... כוועל פאַרן צום כּותל המערבי, צו ר' מאיר בעל־הנס. איך וויל תשובה טאָן... פּאַרדעקן מיינע זינד וואָס כּהאַב דעמאָלט נישט געפּאָלגט יענע שטיק... פייגע־מירעלען חיים־יאַנקלס, און נישט געפּאַרן אין הייליקן לאַנד אַריין... ווו זענען מיינע קינדער, ווו?... — האָט זי זיך צעהעשעט

— פאַרלאָרן. אונדזערע עלטערן וועלן דאָס נישט איבערלעבן אין גיהנום..
מאָטעלע, איך וויל קיין ישראל...

אַז כ'האַב מיין פייגע־מירעלען געגעבן דעם בריוו, האָט זי אים שנעל
איבערגעלייענט און דערביי גענומען שאַקלען מיטן קאַפּ:

— אַזאַ שטיק פּערד, אַזאַ תּמעוואַטע בהמה! איך האָב דאָך אים
געוואָרנט... זע, וואָס ס'איז, נעבעך, געוואָרן פון מאָטעלען! אַפילו אויף
איר, אויף זיין קליפע, האָב איך אויך רחמנות ווי אויף אַ שטומע צונג.
נעבעך, געהאַדעוועט קינדער און וואָס איז פּוּז זיי געוואָרן. אַמעריטשקע,
אַ לאַנד, נישט געדאַכט זאָל עס ווערן!...

וואָס האָט מען צו אונדז?

מיין קוזין שמואל-יאָסל פון טשיקאָגאַ, האָט מיר אַרײַנגעשיקט אַ בריוו. ער איז אַזוי לאַנג, דער דאָזיקער בריוו און געשריבן מיט אַזעלכע קאָטשער רעס און לאַפּאַטעס, אַז איך האָב געמוזט קאַליע מאַכן אַ גאַנצן אָונט, ביז כ'בין פון אים, אַרויסגעקראַכן. און ער, שמואל-יאָסל, האָט צו מיר רק טענות. אָבער לאַמיר אים אַליין לאָזן רעדן.

ליבער קוזין — שרייבט ער צווישן אַנדערן — דיין ווייב, דייע אַיידעמס און שנורן, מחותנים און מחותנתעס — אויב דו האָסט נאָר אַזעלכע — זאָלן לעבן און געזונט זיין ביז הונדערט מיט ניינצן יאָר. און דו — ביז הונדערט מיט צוואַנציק, אַז דו זאָלסט האָבן כאַטש איין גוט יאָר אין דיין לעבן. ווייל איך ווייס. אַז תמיד ביסטו געווען אַ שלײַמזל, אַ לאַיִוצלח, אַ גאַרנישט, אַ פּוילאַק — זאָלסט מיר מוחל זיין פאַרן אמת. מוז איך דיר העלפן מיט דעם, וואָס כאַטשבי צוועלף חדשים וועסטו האָבן גוטע. ביסט דאָך פאַרט מיינער אַ קוזין, אייגן בלוט און פלייש. דיין טאַטע סרוליע און מיין טאַטע זעליק „זאָוליע“ — אַ ליכטיקן גר־עדן זאָלן זיי ביידע האָבן — זענען דאָך געווען לייבלעכע ברידער. דו ביסט אַוועק קיין ישׂראל בויען אַ יידישע מדינה און איך בין געפאַרן אין אַ גרייטער מדינה, וואָס גויים האָבן פאַר מיר שוין געהאַט אויפגעבויט. ווייס איך נישט וועמען עס איז בעסער: מיר — צי דיר. אמת טאַקע, כ'האַב מיך גוט אַנגעמאַרדעוועט ביז כ'בין געקומען צו עפעס. מיין „סטאַר“ איז ווערט אַ סך געלט. מענטשן זאָגן אַז כ'האַב די ווערט אַ מיליאָן. מיינסט, אַז כ'זיך טאָג און נאַכט און צייל דאָס געלט? גלויב מיר, כ'זע נישט קיין גראַשן פאַר די אויגן. אַלץ אין באַנק. איך האָב אַ טשעק־ביכל, מיין ווייב האָט אַ טשעק־ביכל און מיינע זין האָבן טשעק־ביכלעך. אַלע שרייבן און די באַנק צאָלט — אויף מיין חשבון. איך האַרעווע טאָג און נאַכט, פאַכע מיט דער נשמה. וויפל קרענק גאַט האָט אויסגעטראַכט פּדי צו דערקוטשען דעם

מענטשן, געפינען זיי זיך ביי מיר. אָבער איך מוז דאָך האָרעווען, פּדי די פּרוי מיט די קינדער זאָלן קענען אויסשטעלן טשעקן.

ליבער קוזין מיינער, כ'האָב שוין לאַנג געהאַט בדעה צו קומען קיין ישראל — נישט אויף צו באַזעצן זיך — חלילה! כ'על דיר זאָגן דעם אמת: כ'האָב נישט ליב צו לעבן צווישן יידן. איך זע דאָך ווי מזעט-אויס, אַז מען לעבט צווישן זיי. כ'מיין מיין פּרוי מיט די קינדער. עס איז נישט! מיינע צוויי זין, מיין איך, וועלן שוין זיין מענטשן. זיי ביידע גייען אַרום מיט שיקסעס. און זיי אַליין, די בנים, כאַטש זיי זענען נאָך געמלטע, זענען שוין אויך גויים. זיי האָבן אַזאַ אַנונג אין יידישקייט ווי איך אין אַסטראַ-נאַמיע. אלא וואָס? כאַטש כ'האָב שוין געקויפט פאַר מיר און פאַר מיין פּרוי אַ חשובן פּלאַץ אויפן בית-עולם אין טשיקאַגאָ — סאַמע אויבן-אָן, האָב איך געהאַט בדעה אינוועסטירן אויך עפעס אין ישראל. כ'מיין, אַזאַ... ווי הייסט עס ביי אייך? יא, מיגרש, ווי איך האָב געקויפט אין טשיקאַגאָ. ווייל ווי מיין טאַטע עלוויה-שלום, האָט מיר אַ מאָל דערציילט, וועלן אַלע מתים זיך אָנהייבן קאַטשען קיין ישראל, ווי נאָר משיח וועט קומען. איז עס דען פאַר מיינע כוחות זיך קאַטשען אַזש פון אַמעריקע אין הייליקן לאַנד אַריין? וואָס, די יורשים וועלן נישט האָבן מיט וואָס צו באַזאָלן פאַר אַן עראַפּלאַן, פּדי מיך אַריבערצופירן קיין ישראל צו תּחיית המתים? דעם זעלבן טאַג, ווען איך פּלי אַרויס פון טשיקאַגאָ אַ טויטער, קום איך דאָך אַן קיין ישראל — אַ לעבעדיקער. נישט קיין גרויסע זאַך. און ווען איך וועל, אַם ירצה השם, שוין זיין אין צווייטן גלגול, וועל איך שוין וויסן ווי אַזוי צו לעבן אויף דער וועלט. קודם פּל וועל איך נישט חתונה האָבן. דערמיט אַליין האָב איך שוין געוונען אַ האַלב לעבן. צווייטנס, וועל איך קיינעם נישט איבערלאָזן קיין ירושה. דריטנס — וועל איך אַרגאַניזירן אַן עקספעדיציע צום באַרג סיני פּדי צוריקצוגעבן דעם אויבערשטן די תּורה. גלויב מיר, מיין ליבער קוזין, איך בין דאָך אַ ייד. אַ פּאַקט! איך האָב אַפּילו ליב זיך אַריינצוכאַפּן זייער אַפּט אין דער סינאַגאַגע — אין די יום כּיפור טעג. אָבער דאָס יידישקייט דערגייט מיר שוין ביזן האַלדז. פון גרויס ליבע, וואָס גאַט האָט אונדז געשאַנקען, ווער איך שיער נישט דערשטיקט. אויף דער גאַנצער וועלט זענען דאָ מיליאַרדן גויים, ווי האָט אַ מאָל גאַט אַ זאַרגעטאַן: כּחול על שפת הים. און קיינער האָט מיט זיי נישט צו טאָן. און מיטן ביסל יידן, וואָס זענען צעשפּרייט איבער דער גאַנצער וועלט, האָבן אַלע צו זינגען און צו זאָגן. זיצן יידן אויף פרעמדער

ערד, זאגט מען, אז זיי זענען ווי א ווילד געוויקס אויפן גויאישן קערפער ; זיי זויגן אויס דאס בלוט פון די אַרנטלעכע קריסטן, עקספלאַטירן זיי, ווערן נתעשר אויף זייער חשבון. קומען, ווידער, יידן אין זייער צוגעזאגט לאַנד אויף וועלכן עס איז דא אַ בפירושער קאנטראַקט שוואַרץ אויף ווייס — אין חומש, זאגט מען, אז זיי זענען פאַרקאַפערס, אַגרעסאָרן און מען גיט די מערדער געווער אין די הענט אַריין, כדי זיי, די יידן, צו פאַרטיליקן.

מיין ליבער קוזין, כ'וואַלט דיר אַרויסגעשריבן אַלץ פאַדראַבנע, ווייל ס'איז מיר זייער אַנגעזאָליעט אויפן האַרצן. אָבער איך בין שטאַרק ביזוי, כ'האַב קיין צייט נישט. פון דעסט וועגן, איינס מוז איך דיר יאָ זאָגן : איר האָט זיך, כ'בעט דיך איבער, באַנאַרישט. שוין געהאַלטן גוט, געווען אַ גרויסע מדינה, אומעטום האָט מען פאַר אייך דרך־אַרץ געהאַט, מיר זענען געווען שטאַלץ מיט אייך, האָט איר גענומען און אַוועקגעגעבן די מצרים די בר־לב ליניע וואָס איר האָט געבויט פאַר אונדזער געלט. און דערנאָך האָט איר ווידער אַוועקגעגעבן שטיקער — דאָ און דאָרט. איצט האָט איר צו טאָן מיט די טעראָריסטן. זיי ווילן שוין אַלץ. מ'דריקט אייך און מ'שטיקט אייך פון אַלע זייטן. און גאָט, וואָס ער איז אַזאָ דערבאַרעמדיקער, אַזאָ האַרציקער, אַזאָ יושרדיקער האָט געגעבן די אַראַבער נאַפט און אונדז, יידן, האָט ער געגעבן די תורה. וואָס זאָגסטו אויפן אויפטו ? די אַראַבער פאַרמאַגן 20 מדינות און זיי ווילן איצט נאָך איינע. דאָס הייסט, אַז יידן זאָל קיין איינע אויך נישט האָבן.

הערסט, קוזין מיינער טייערער, אַ נס, וואָס אונדזער זיידע, וועלפל דער הינקענדיקער איז שוין געשטאַרבן מיט אַ סך יאָרן צוריק. ווייל ווען איך פאַק אים דאָ, אין טשיקאַגאָ, וואַלט איך אים דורס געווען. פאַרוואָס מיינסטו ? ווייל ווען ער שמדט זיך, וואַלט איך שוין איצט געווען אַ פשרער גוי. אַ גוי גמור, אַן דאגות, אַן קאַפֿ־פאַרדרייענישן. קיינער וואַלט מיך נישט געהאַט אין מויל, קיינער וואַלט מיך נישט גערודפט. וואָס איך וואַלט נישט געטאָן — וואַלט געווען פשר וישר. אַ קלייניקייט : אַ גוי ! איך וואַלט געקענט נעמען, גראַבירן, מאַרדן, פאַרקאַפן, לייגן יענעם אין דר'ערד אַריין. קיינער וואַלט אַפילו קיין פיפס נישט געטאָן. כ'וואַלט געווען אַן ערלעכער, פיינער, כשרער גוי. דער פויפסט וואַלט מיר געגעבן ברכות, געלויבט אין זיבעטן הימל, און וווּ כ'וואַלט געפאַקט אַ יידן וואַלט איך אים דערגאַנגען די יאָרן, געריסן פון אים שטיקער. געצאַפט דאָס בלוט. און

אַזוי וואָס בין איך ? — אַ ייד. איז וואָס פאַר אַ טובה האָט מיין זיידע מיר געטאָן דערמיט ?

פון דער אַנדערער זייט אָבער, אַז איך גיב אַ טראַכט וויפל הונדערטער מיליאָנען כינעזער, וויפל הונדערטער מיליאָנען הינדוסן און יאַפּאַנער עס זענען פאַראַן אין דער וועלט — און קיינער דערמאָנט זיי אַפילו נישט, ווערט מיר פריילעכער אויף דער נשמה. ווער הערט וועגן זיי ? סתם דרייען זיך אַרום מענטשן אויף גאַטס ערד ווי די מוראַשקעס — און גאַרניט. אַט לעבן זיי און אַט שטאַרבן זיי. אָבער אַז איך בין אַ ייד, קען מען מיך אין דער גאַנצער וועלט. מ'לאָזט מיך פון מויל נישט אַרויס. איך בין באַרימט ! איך דערגיי די יאָרן אַלע גויים, איך לאָז זיי נישט צו רו. זיי פייניקן זיך, זיי מאַטערן זיך מיט מיר. זיי עסן זיך אויף לעבעדיקערהייט וואָס איך עקזיסטיר, וואָס איך זשיפע. און איך האָב זיי אַלע אין דער אדמה. און אויף צעזעצעניש אַלע שונאים לעב איך — און איך האָף נאָך זיי איבערצולעבן.

ווייסטו וואָס ? מילא, כ'וועל שוין פאַרבלייבן אַ ייד. און — קיינער הערט דאָך נישט — כ'וואַלט געוואַלט, אַז מיינע קינדער זאָלן אויך בלייבן יידן. זיי רויק, כ'וועל נישט טוישן דאָס רענדל. כ'האָב נאָר געוואַלט אַראַפּ-רעדן זיך פון האַרצן. אַז כ'וועל קומען קיין ישראל, וועלן מיר שמועסן וועגן דעם.

סעם — פון דעטראַיט

— דער טעלעפאָן! אפשר וועט זיך עמעצער מטריח זיין צוצוגיין? איך האָב נאָסע הענט — האָט מיין זיסעלע „אַרויסגעזונגען“ פון באַד־צימער — וווּ זענט איר אַלע? — דער טעלעפאָן קלינגט!
מיין טעכטערל האָט לאַנגזאַם, אָן חשק, זיך אויפגעהויבן, גענומען דאָס טרייבל:

— אבא, דאָס מיינט מען דיך.
— וואָרט, איך וועל צוגיין — האָט זיסעלע געווישט די הענט — געווען הפנים ציעקאָוע צו וויסן ווער עס דאַרף אין אַ פראַסטן מיטוואָך, נאָך מיטאַג, דעם אבא, איר געטרייען מאַן, מענדעלען.
— ווער רעדט? — האָט זיסעלע אַריינגעשריגן אין טרייבל?
— איך דאַרף דעם מיסטער מענדל קוראַוואַליער.
— ווער זענט איר?
— אַ טוריסט פון אַמעריקע. איך געפין מיך איצט אין „הילטאָן“ — האַטעל. כ׳בין אויך אַ קוראַוואַליער. מעגלעך, אַז אייער מאַן איז מיינס אַ משפּחה.

— קען זיין — האָט זיסעלע געענטפערט זייער דעליקאַטנע.
— קען איך רעדן מיט אייער מאַן?
— ביטע זייער. אַט רוף איך אים שוין צו.
און האַלטנדיק דאָס טרייבל אין דער האַנט האָט זי געלאָזט הערן איר מוזיקאַלישע שטימע:

— מענדעלע, קום! עפעס אַ טוריסט, דיינס אַ משפּחה.
און ווען איך בין צוגעקומען, האָט זי שטילערהייט צוגעגעבן:
— אפשר עפעס אַ גביר, אַ מיליאָנער אָדער גאָר אַ מולטי־מיליאָנער.
רעד צו אים איידל, זאָל ער אונדז פאַרבעטן צו זיך...
— ביטע, דאָס בין איך, מענדעלע — האָב איך אַריינגערעדט אין טרייבל — איר זענט אַ קוראַוואַליער?

— יא. שמואל־חיים. היינט הייס איך סעם. דער זון פון אברהם־געצל
 חנה־זלאַטעס. אין שטעטל האָט מען אים גערופן „געצעלע די פּאַס“. ער
 איז געווען, עליו השלום, נידעריק און קיילעכדיק. איך בין געראָטן אין
 אים ווי צוויי טראַפּנס וואָסער. נאָר וואָס? ער איז נעבעך געווען אַ קבצן
 אין זיבן פּאַלעס און איך בין, ברוך השם, אַ ייד אַן עושר — אַזוי זאָגט
 מען. איר דאַרפט אַליין פאַרשטיין, אַז אויב איך שטיי־איין אין „הילטאָן“
 האָטעל, בין איך שוין עפעס ווערט...
 — שמואל־חיים? שאַ, עפעס דערמאָן איך מיר. דאַכט זיך איר האָט
 געהאַט אַ זון... פּייוועלע האָט ער געהייסן. אַ ביסעלע געשטאַמלט... מ'האַט
 אים גערופן...
 — פּייוועלע זאָיקע... יא. ווי נאָר ער האָט אין אַמעריקע געמאַכט

די ערשטע הונדערט טויזנט — האָט ער אויפגעהערט צו שטאַמלען. איך
 האָב שוין פון אים גאַנץ פּיינע אײניקלעך. און וועמענס ביסטו? — האָט
 דער טוריסט מיך געפרעגט — דיין טאַטן האָב איך דאָך אַוואַי געקענט.
 — אברהם־זעליק וואַליושניק. מיר האָבן געווינט נישט ווייט פון
 דער שניידערישער שיל.

— אברהם־זעליק „די גוליע“? אַ שאלה צי איך האָב אים געקענט!
 ער האָט געהאַט אַ סך זין. אויב אַזוי איז גוט. איך האָב געטראַפּן אין רעכטן
 מיטן. ביסט נישט נאָר מיינס אַ שטעטישער, נאָר אַ קרוב אויך: נעם
 טאַקע דיין ווייבל און קומט ביידע צו מיר, אין האָטעל אַריין. איך
 וויל אייך זען אין „הילטאָן“. מיר וועלן דאָ עסן אַ „לאַנטש“.
 דערהערט, אַז דער טוריסט פאַרבעט צו זיך אין האָטעל, איז מײן
 זיסעלע אַזש אויפגעשפרונגען פון פרייד. „מענדעלע, מיר גייען!“ — האָט
 זי אויסגערופן און גלייך צוגעלאָפּן צו איר שאַפע — וואָס זאָל איך
 אַנטאָן? אַ לאַנג קליידל אַדער אַ קורץ קליידל?

און נישט וואַרטנדיק אויף אַן ענטפער פון מיר האָט זי אויפן אָרט
 באַשלאָסן: „יא, אַ לאַנג קליידל, מ'עסט דאָך אַ „לאַנטש“ אין „הילטאָן“.
 וואָס איז ער — אַ יונגער, אַן אַלטער, אַ גרוש, אַן אלמן?“
 — זאָל איך אַזוי וויסן פון ביין. ער זאָגט, אַז ער איז אַ קרוב. מירן
 צופאַרן, וועלן מיר זען.

נאָך דעם ווי זיסעלע האָט זיך אויסגעפּוצט, ס'האַט געדויערט נישט
 לאַנג — אַ וועלכע צוויי שעה — האָבן מיר זיך אַריינגעזעצט אין אונדזער
 אויטאָ און געקומען אין „הילטאָן“. ווען מ'האַט אונדז אַנגעוויזן אויפן

טוריסט, אויף מיין "קרוב" שמואל-חיים קוראָוואָליער, האָט זיסעלע אַזש אַרויסגעלאָזט אַ שטילן "אוי" און שיעור נישט אומגעפאלן פון גרויס איבעראַשונג. מיר האָבן דערזען אַ נידעריקן, דיקן און פליכעוואַטן זקן אין אַ רויט העמדל און בלאַע, שמאַלע הויזן. ער האָט אויסגעשטרעקט צו אונדז זיינע ביידע, ציטערנדיקע הענט:

— דאָס בין איך, סעם... וועל... שמואל-חיים פון דעטראַיט. זיצט, מיינע טייערע געסט. איך וויל זאָגן: מיינע קרובים. אַזוי, אַזוי... אַ באַרג מיט אַ באַרג טרעפט זיך נישט, אָבער אַ מענטש מיט אַ מענטש — יאָ. גיי ווייס, אַז איך וועל טרעפן אין תל-אביב מיינעם אַ שטעטישן, אַ קוראָוואָליער, אַ קרוב. נאָך וואָס פאַר קרוב! אברהם-זעליגס אַ זון. אוי, דיין טאַטע, די גוליע" שטייט מיר פאַר די אויגן. אַ געל יידל מיט אַ גרויסער גוליע אויפן שטערן. דער וואָלושניק. און דו ביסט זיין זון. ווי רופט מען דיך?

— מענדל.

— און ווער איז די דאָזיקע יפהפיה?

— מיין ווייב.

— האָסט אַ גוטן געשמאַק, מענדעלע — האָט דער קרוב מיר גע- מאַכט אַ קאַמפּלימענט. איך קען זיך אויף די זאַכן...

— איר זאָגט: "מיר זענען קרובים". כ'וואָלט וועלן וויסן ווי אַזוי —

האָב איך אים געשטעלט אַ פּראָגע.

— הער — האָט ער אַ גלעט געטאַן דעם פליך — מיין טאַטנס זיידע

איציק-מאיר און דיין טאַטנס באַבע הינדע די טיקערין זענען געווען גליד- שוועסטער-קינדער. ווידער, מיין ערשט ווייב, שרהלע — „אַלעשאַלעם" — האָט זיך אָנגעקערט מיט דיין טאַטנס ווייבס אַ שוועסטער פון איר צווייטן מאַן. מיין דריט ווייב — אַ ליכטיקן גן-עדן זאָל זי האָבן — האָט זיך אָנגע- קערט מיט ביילען שמואל יאַסלס, וועלכע איז געווען דיין פעטערס ערשט ווייב. היינט קענסטו שוין פאַרשטיין ווי מיר זענען געקניפט און גע- בונדן. ממש נאָענטע קרובים. אייגן בלוט און פלייש.

— ווי לאַנג זענט איר אין אַמעריקע? — האָב איך אים געפרעגט.

— מער ווי דו ביסט אַלט — האָט ער אַ לאַך געטאַן — העכער פּופציק

יאָר. כ'האָב אַ גרויסע שיד-פּאַבריק. זיבעצן אייניקלעך, זעקס אור-אייניק- לעך. געהאַט דריי ווייבער — אונדז צו לאַנגע יאָר — און איצט בין איך אַליין. ווען ס'מאַכט זיך מיר דאָ עפעס אַ שידוך — אַט אַזאַ, למשל, ווי דיין ווייב — וואָלט איך נאָך חתונה געהאַט צום פּערטן מאַל. איך בין אַלט

אכציק יאר ביו הונדערט און צוואנציק. און אונדזער מדינה איז אַלט זיבן-און-צוואנציק. בעסער וואָלט געווען ווען ס'איז פאַרקערט. אָבער מסתמא האָט גאָט אַזוי געוואָלט.

ער האָט זיך ראַפּטעם פאַרהאַקט. אַפּגעוויסט. אַפּגעווישט די ליפּן מיט אַ ווייס טיכל און פאַרגעזעצט.

— און וואָס טוטו?

— איך בין אַ זשורנאַליסט.

— און דערפון מאַכסטו אַ לעבן?

— ברוך השם, נישט צו פאַרזינדיקן.

— כ'פאַרשטיי: איך אַליין גיב גענוג געלט פאַר ישראל אויף אויס-

צוהאַלטן כאַטשבי אַ צען משפּחות. אַז מען באַקומט יעדן יאָר אַזוי פיל מיליאָנען, קען מען זיצן און שרייבן ספרים.

ער האָט געוואָרפן אַ בליק אויף זיסעלען און געזאָגט:

— הערסט, דו ביסט אין גאַנצן געראַטן אין מיין דריט ווייב, אין ציפּ-

קעלען — דיר צו לאַנגע יאָר. די זעלבע פיגור. זי איז נעבעך געשטאַרבן מיט זעקס יאָר צוריק און איבערגעלאַזט אַ גאַנצע שאַפע מיט מלבושים.

אויף דיר וואָלט זיי געווען ווי געפאַסט. קום קיין אַמעריקע, וועל איך זיי דיר אַוועקשענקען... איך וואָלט זיי דיר אַרויסגעשיקט אַהער, אָבער איך

האָב נישט קיין צייט זיך צו פאַרנעמען מיט קיין פעקלעך. און דיר, מענ-דעלע, וועל איך אויך שענקען מיינע אַ פאַר קאַסטיומען, וועלכע איך

טראָג שוין נישט... האַסט אַ שיינע דירה, אַ מאַשין, קינדער?

— יא, ברוך השם.

— פאַר וואָס נישט? מיר, אין אַמעריקע, גיבן דאָך געלט. אַז גאָט

וועט העלפן, אַז כ'וועל פראַווען בר-מצווה פאַר מיינעם אַן אור-איניקל, וועל איך קומען קיין ישראל און מיר וועלן פאַרפאַרן צו דיר. גיב מיר

דיין גענויעם אַדרעס. זעסט, ביי מיר זענען קרובים אויפן ערשטן אָרט. שוין העכער פופציק יאָר ווי איך ווין אין אַמעריקע און דאָך האָב איך

דיר געהאַט אין זינען. נישט נאָר אייך האָב איך אין זינען, נאָר אַלע יידן אין ישראל. איך גיב אויף די „באַנדס“, אויפן „יוניטעט דזשואיש אַפיל“

און אַז דער אויבערשטער וועט העלפן, כ'וועל דאָ געפינען עפעס אַ ליי-טישן שידוך פאַר מיינעטוועגן, וועל איך אייך פאַרבעטן אויף דער

חתונה.

מיין זיסעלע האָט זיך געדרייט אויפן ווייכן פאַטעל, ווי זי וואָלט

געזעסן אויף האַרטע ניס... די קאַלירן אויף איר פנים האָבן זיך געטוישט.
לסוף האָט זי נישט אויסגעהאַלטן און אויסגעשאָסן:
— מענדעלע, כ'האַב גאַר פאַרגעסן, אַז אויפן גאַז קאַכט זיך אַ טעפל
מיט זשאַרקאָיע. קיינער איז נישטאָ אין שטוב... ס'קען נאָך חלילה אויס-
ברעכן אַ שריפה. קום, שנעל, פיר מיך אַהיים. ווער ווייסט וואָס דאָרט
האָט שוין פאַסירט...

— איך פאַר מיט! — האָט מיין קרוב אויסגערופן — איז פאַר-
ברענט געוואָרן די שטוב, וועט איר דאָך רייך ווערן, אלא ס'האַט, חלילה,
גאַרנישט פאַסירט, וועל איך, נאָך אַזוי פיל יאָרן, פאַסמאַקעווען זיך מיט
אַ היימישער זשאַרקאָיע. אַזאַ ווי מיין מאַמע פלעגט מיר צוגרייטן אויף
יעדן פרייטיק־צונאַכטס. מענדעלע, האָסט אַ קאַר ? גוט. איין מינוט, איך
זאָג זיך נאָר אָפּ פונעם מיטאַג, וואָס איך האָב באַשטעלט. כ'גיי שוין!...
מיט שנעלע טריט האָט זיסעלע זיך געלאָזט צום אַרויסגאַנג, איך בין
איר נאַכגעגאַנגען ווי אַ פאַרשולדיקטער, וויסנדיק וואָס פאַר אַ גור־דין
עס דערוואַרט מיר פונעם בייזן שופט. דער „זאַכלעכער באַווייזן“, מיין
קרוב, האָט פאַוואַלינקע געשפּאַנט הינטער אונדז.

נויטיקע זאכן

איך הייס מלך פריילעך — א טוריסט פון פראנקרייך, א פאריזער. איר זענט אמאל געווען אין פאריז? א גאנץ שיין שטעטל. אויף אונדז אלעמען געזאגט — כאטשבי אין הונדערט יאָר אַרום. אָבער ווינטער־צייט איז קאַלט, כּמורנע, די לופט איז אַנגעדראָלן מיט ווינט און מיט שניי אָדער מיט רעגן. די גאַסן — איינגעהילט אין געדיכטן נעפל. טריב, קאַלע־מוטנע, בלאַטיק.

דערמאָן איך מיר, אַז אין אַזעלכע טעג איז אין ישראל ליכטיק. די לופט איז ציכטיק, דער הימל — בלאַ. וואָרעם. מען קאָן זיך גיין באַדן אין ים. ווער שמועסט נאָך אין אילת — דאָרט איז דאָך בכלל זומער. טאָ וואָס זשע — טראַכט איך — זאָל איך אין אַזעלכע טעג זיצן אין פּאַריז?

זעץ איך מיך אַוועק און שרייב אָן אַ בריוו צו מיין קוזין אין תּל־אביב, צו בערל פּריילעך. איצט הייסט ער: דב שמח. בערל — שרייב איך צו אים — איך האָב באַשלאָסן אַראָפּצוכאַפּן זיך קיין ישראל אויף אַ צוויי־דריי וואָכן. באַשטעל פאַר מיינעטוועגן אַ צימער אין „דן“־האַטעל. איך מוז מיך אַפרוען. דערפאַר פאַר איך אָן זשאַנעטן, — אָן מיין ווייב. איך וויל נישט שלעפּן קיין פעקלעך.

אין אַ צוויי וואָכן אַרום באַקום איך פון מיין קוזין — פון בערל פּריי־לעך — דב שמח — אַ בריוו. ער שרייבט צו מיר אַזוי:

„מלכקע, דו טוסט ווי אַ חכם. וואָס דאַרפסטו פּירן אין פּאַריז, אַז דו קענסט זיך וואָרעמען אין ישראל. דיין שיינדעלע — זשאַנעט וועט זיך אָן עצה געבן אָן דיר. זי דאַרף דאָך אויך זיך אַפרוען. צו וואָס דאַרפסטו האַטעלן, מלכקע? וואָסי, איך האָב נישט קיין שטוב? מיר זענען נישט מער ווי צוויי מענטשן אין פיר צימערן. און וואָס שייך די צוויי הינט אונז דזערע — וועלן זיי דיר נישט שטערן. די ערשטע עטלעכע טעג וועלן זיי אפשר בילן, אָבער אין אַ וואַך־צוויי אַרום, וועלן זיי זיין מיט דיר די בעסטע גוטע ברידער. דער גרויסער וואַלף־הונט — „רעקס“ איז לעצטנס, נישט

פאר דיר געדאכט, געווען שטארק קראנק — אזוי שרייבט ער מיר, מיין קוזין, — אבער איצט איז ער שוין ווידער א מענטש. ווען ער דערהערט עמעצן גיין אויף די טרעפ — קערט ער וועלטן. ער האָט אַ שטארקע באַר-סאָווע שטימע אַט דער דאָזיקער „רעקס“, אַ געזונט אין אים. ער שפּאַרט מיר איין הונדערטער פונטן. ווייל אַז ער איז אַ שומר, — דאַרף איך נישט מאַכן קיין אַסעקוראַציע.

מלכקע, איך וועל דיר געבן אַ צימער און דו וועסט זיך אויסרוען — אבי געזונט. מיין מלכהלע איז אַ טייערע באַלעבאַסטע — זי קויפט־אין פון טייערסטן און פון בעסטן. די פאַריווער האָבן דאָך ליב צו פרעסן און צו זויפן. וועט זי דיר צושטעלן אַלץ, וואָס דו פאַרלאַנגסט. זי, אַז זי וויל, איז נישטאָ קיין זאָך אין דער וועלט, אַז זי זאָל עס נישט באַקומען.

איבערגעלייענט דעם לאַנגן בריוו, האָב איך תיכף מודיע געווען מיין קוזין:

„בערעלע, אַ דאַנק פאַר דער איינלאַדונג. כ׳האָב שוין באַשטעלט אַ צימער. כ׳וועל דיר קומען באַזוכן. לאַז גריסן מלכהלען — און „רעקסן“. זיי נישט ברונג. כ׳וויל נישט זיין קרעמפירט — און אייך דערקוטשען. ווי נאָר כ׳וועל קומען קיין תל־אביב, וועל איך צו אייך אַנקלינגען.“

כ׳האָב געמיינט: שוין! מיטן דאָזיקן בריוו האָט זיך געענדיקט די קאַרעספּאַנדענץ צווישן מיר און מיין קוזין. הייבט זיך נישט אָן!

אין אַ וואָך אַרום באַקום איך אַן עקספרעס־בריוו. בערעלע בעט פון מיר אַ טובה:

„אזוי ווי דו האַלטסט שוין ביי קומען — שרייבט ער — בעט איך דיר דו זאָלסט קויפן פאַר מיינעטוועגן עטלעכע קלייניקייטן. נישט אזוי פאַר מיינעטוועגן — ווי פאַר מלכהלען. ביי דיר שפּילט עס נישט קיין ראַלע, אַבער פאַר אונדז איז דאָס ממש לעבנסוויכטיק — ווייסט דאָך, מלכקע, וואָס פאַר אַ שווערער מצב עס איז היינט דאָ אין לאַנד. און דאָס זענען זאָכן, וואָס מען קען זיך אָן זיי נישט באַגיין. כ׳וויל נישט, חלילה, קיין געשענק פון דיר. אַבער דו קענסט עס אַריינברענגען אָן מכס, אָן צאָל. פאַרשטייסט ?

און דאָ רעכנט בערעלע אויס אַ צעטל פון די „לעבנסוויכטיקע זאָכן“, וואָס איך דאַרף אים ברענגען:

קאַניאַק „ביסקוויט“,

וויסקי „דושאַני וואַקער“,

ליקער „שאקאלאד מענטא“,
דריי קארטאָנען אַמעריקאַנער סיגאַרעטן,
עטלעכע פעשלעך קאַרטן,
אַ גוטן טראַנזיסטאָר,
אַ קליינעם טעלעוויזיע־אַפּאַראַט.

דאָס אַלץ — שרייבט מיין קוזין — קענסטו קויפן אין פאַריז אָדער
אין „דיוטי פרי“ — גיט ער מיר אַן עצה — און אויב דו וועסט קענען מיט־
ברענגען נאָך זאַכן — באַמערקט ער — איז אַדרבה וואַדרבה! כּעל דיר
נישט בלייבן שולדיק.

דערנאָך קומט אַ צעטל — „פאַר מלכהלען“, דאָס — שטרייכט אונטער
מיין קוזין — מוזסטו אַוודאי און אַוודאי ברענגען. ווייל אַן דעם טאַרסטו
זיך נישט באַווייזן אין ישראל.

פערפומען: „דזשיוואַנשי“, „איוו סאַן לאַרען“, „קאַרווען“ (מאַגריף
ריח) און קאַלירן צו די אויגן: „מאַקס פעקטאָר“ און „מאַרי קוואַן“. וועגן
ליפּסטיק זאָלסטו פּרעגן ביי דיין זשאַנעט. זי ווייסט שוין וועלכן מען
באַנוצט היינט.

איצט: עלעקטרישע ראָלן צו פאַרדרייען די האָר, אַן עלעקטרישן האָר־
טריקענער, אַ קליינעם גרילער צו טריקענען ברויט, אַ טאַש פון שלאַנגען־
לעדער און שטאָף אויף אַן אָונט־קליידל. אויב עס וועט זיך דיר מאַכן
אַ שיינער ליס (אַ פּוקס) זאָלסטו אויך קויפן. געדענק: אַלץ לוינט זיך צו
ברענגען — אָבער אַן צאָל.
און צום סוף גיט ער צו:

מלכּע, די קלייניקייטן פאַר אונדז ווייס איך, אַז דו וועסט קויפן. די
סך קוזינען, וואָס דו האַסט? בפרט, אַז איך וועל דיר אומקערן דאָס געלט
מיט אַ דאַנק. אָבער אַ קאַמפּיוטער — אַ רעכנ־מאַשינקע — (דאָ הייסט
עס: „מחשב“) פאַר מיין אייניקל, מוזסטו ברענגען. זאָלסט אַפילו דאַרפן
איבערקערן גאַנץ פאַריז. ער גייט שוין, גדי־לע, אין פינפטן קלאַס און ווען
ער דאַרף מאַכן די לעקציע פון חשבון, ווייסט ער נישט מיט וואָס מ'עסט
עס. און מיט דער רעכנ־מאַשינקע וועט עס אים אַנקומען לייכט. ער וועט
זיך ניט דאַרפן ברעכן דעם קאַפּ. מלכּע, — גיט ער מיר צו וויסן — דאָס
זעט אויס ווי אַ טראַנזיסטאָרל. מען קען עס אַריינלייגן אין בוועם־קעשענע
און קיינער וועט דיר נישט קאַנטראַלירן. אָבער עס מוז זיין פון יאַפּאַן און
פון אַ רויטן קאַליר. געדענק: פון אַ רויטן קאַליר.

ווען כ'האב געוויזן דעם דאזיקן בריוו מיין זשאנעטן, האָט זי אויס־געבייטלט אַלע בייזע חלומות אויף אירע שונאָמיס קעפּ און צו מיר האָט זי אַזוי געזאָגט:

— מלכּע, וועסט שוין ביי מיר זיצן דאָ אין פּאַריז. הער אַ חוצפּה פּון שנאַרער! מלכּהלע דעם בעקערס איז אַנדערש נישט געווינט נאָר צו „איוו סאָן־לאָרען“, צו „קאָרווען“. אַ טאַש פּון שלאַנגען־לעדער דאַרף זי מען דאַרף דען אַ בעסערן שלאַנג וו זי איז? און ער, דער כּניאַק, דאַרף וויסקי מיט ליקערן. ביי זיין טאַטן, דעם בעל־עגלה איז ער אַנדערש נישט געווינט געווען, און דאָס אייניקל דאַרף רעכענען אויף אַ מאַשינ, ווייל קיין קאַפּ האָט ער נישט.

זי האָט געכאַפּט דעם בריוו פּון מיין קוזין, צעריסן אים אויף פיץ־פיצלעך און אַריינגעוואָרפּן אין קאַרב אַריין. אין אַ טאַג אַרום, ווען דער כּעס איז איר אַריבער זאָג איך צו מיין ווייבעלע:

— זשאַנעט טייערע, דאַרפסט פּאַרשטיין, אַז די מענטשן זענען נישט שולדיק, זיי זענען אַזוי צוגעווינט. בערעלע שרייבט, אַז אָן די דאָזיקע זאַכן קענען זיי זיך נישט באַגיין. עס איז ממש אַ לעבנס־פּראָגע. און וויפּל קווינען האָבן איך דען נאָך אויף דער וועלט?

אַבער מיין זשאַנעט האָט זיך נישט באַרוקט:

— ביי אַזאַ זון ווי זיי האָבן דאַרט, ביי אַזאַ היץ דאַרף מען נאָן מאַשינקעס צום טריקענען? און אַזוי, אָן דעם, ווערט מען ניט אויסגע־טריקנט? איך בין דאַרט נישט געווען? כ'ווייס נישט? מלכּהלע דאַרף פּערפּומען — דאַרף זי? גענוג אַז זי וועט זיך אויסרייבן אין דער וואַנע הער נאָר, הער: אַזאַ חוצפּה! ברענג זיי כאַטשבי גאַנץ פּאַריז!

נו, האָבן איך מיר געטראַכט: צוליב אַזאַ זאַך זאָל איך נישט פּאַרן קיין ישראל? און צוריקגע־רעדט, בערל איז דאָך פּאַרט מיין לייבלעכער קוזין האָבן איך געקויפט דעם אייניקל אַ קאַמפּיוטער — אָן דעם ווי קען ער לערנען? פּאַר מלכּהלען — די עלעקטרישע ראָלן — דאָס איז דאָך אַוודאי לעבנס־וויכטיק און פּאַר בערעלען — וויסקי, קאַרטן און סיגאַרעטן.

ווען איך בין אַריינגעקומען צו מיין קוזין — ער ווינט אין חולון — האָט ער זיך זייער דערפּרייט. מלכּהלע האָט זיך מיט מיר הייס צעקושט בערעלע האָט אַרומגענומען דעם הונט, „רעקסן“, ווייל ער האָט געבילט

מיט זיין באסאָווער שטימע, געשטשירעט צו מיר די ציין און רק געוואָלט זיך וואָרפן אויף מיר. דאָ האָט מלכהלע זיך אַריינגעמישט :

— דב — האָט זי צו אים אַ געשריי געטאָן — פיר אַרויס דעם הונט און פאַרנעם זיך בעסער מיט דיין קוזין. אַזאַ גאַסט, אַזאַ גאַסט !

נאָך דעם ווי בערעלע האָט באַזייטיקט דעם פֿלב בין איך אַריין אין סאַלאָן. כ'האַב געעפנט דעם טשעמאַדאַן — און אַרויסגענומען די מתנות. — דאָס האָב איך אייך געבראַכט אַלס אַ מתנה — האָב איך געזאָגט — מער האָב איך, ליידער, קיין צייט נישט געהאַט צו קויפן. אפשר אַ צווייט מאָל...

— אַ שאַד, אַ גרויסער שאַד — האָט מיין קוזין אַ טיפן זיפן געטאָן און שטיל געזאָגט : און איך האָב געמיינט, ווער-ווער, נאָר דו וועסט עס מיר טאָן. ווען דו זאָלסט וויסן, ווי מיר נייטיקן זיך אין דעם — האָט ער צוגע-געבן.

איך האָב געוואָרפן אַ בליק אויף מיין קוזינקע, אויף מלפהלען. איך האָב באַמערקט, ווי די פאַרבן אויף איר פנים מיניען זיך. אויף די באַקן האָבן זיך באַוויזן רויטע פלעקן, אַ סימן, זי איז אין פעס, וואָס כ'האַב נישט אויסגעפירט די באַשטעלונג. די אַנטווישונג זייערע איז געווען גרויס. איך האָב געוואָלט עפעס זאָגן, פאַרענטפערן זיך, אָבער דאָ האָט „רעקס“ זיך פלוצלונג באַוויזן און געעפנט אויף מיר אַזאַ מויל, אַז כ'האַב געמיינט, ער וועט מיך איינשלינגען לעבעדיקערהייט. בערעלע האָט אויסגעלאָזט דעם צאָרן אויפן הונט און זיין שטימונג האָט זיך אַ ביסל געבעסערט. מען האָט מיך מכבד געווען מיט אַ גוטער וועטשערע. אָבער דאָס עסן איז מיר נישט איינגעגאַנגען. כ'האַב געפילט, אַז לגבי די דאָזיקע מענטשן בין איך באַ-גאַנגען אַן עוולה. אַ גרויסע עוולה. זיי וועלן מיר דאָס קיין מאָל נישט מוחל זיין.

ער איז אויפגעבראָכט

די טעג האָב איך באַקומען אַ בריוו פון מיין קוזין זעליק שפּילפּויגל. כאַטש ער וווינט אין ווייטן אויסטראַליע, איז אים ישראל זייער נאָענט. „איך זיך אין מעלבורן און דו אין תּל־אביב — שרייבט ער — ציטער איך מער פון דיר פּאַרן גורל פון אונדזער לאַנד. וואָס פּאַסירט דאָרט מיט אייך — זאָגט ווייטער זעליק אין זיין בריוו — איר זענט משוגע געוואָרן? אַראַפּ פון זינען? די זיבעטע קלעפקע איז ביי אייך קאַליע געוואָרן? אין אַזאַ צייט, ווען דער חלף ליגט ממש אויפן האַלדז, פּאַרנעמט איר זיך דאָרט מיט נעכטיקע טעג, אויפן הימל אַ יאַריד, בודעם, קלאַץ און קובעבע? איר האַט שוין נישט קיין אַנדער קאַפּ־ווייטיק ווי צו גריבלען זיך, איר זאָלט מיר מוחל זיין, אין די הויזן פון יעדן פּאַרשוין, כדי צו וויסן צי ער איז יאָ אַ ייד, צי ער איז נישט קיין ייד?“

מיין קוזין זעליק גיסט פעך און שוועבל אויף אַלץ און אויף אַלעמען: „ווען איך וואָלט דיך געפּאַקט דאָ, אין מעלבורן, וואָלט איך דיך צעריסן ווי אַ הערינג — שרייבט ער ווייטער — פאַר וואָס דיך? ווייל דו שמירסט דאָך אין די גאַזעטן. דו שרייבסט די פּריילעכע מעשיות. טאָ וואָס שווייג־סטו? אַיי, אַיי, אַיי, ווען דער גרויסער שלום־עליכם וואָלט איצט געלעבט: אַיי, וואָלט ער געהאַט וואָס צו שרייבן! ווי קומט יעהופּעץ, ווי קומט בויבעריק, ווי קומט כּעלם צו דעם וואָס איר פּראַוועט דאָרט, אינעם הייליקן לאַנד? ער, שלום־עליכם, וואָלט איצט נישט געשריבן „שווער צו זיין אַ ייד“, נאָר: „ווער איז אַ ייד“. יידן וואָלטן זיך געהאַלטן ביי די זייטן פון געלעכטער. אָבער איך, דאָ אין מעלבורן, לאַך נישט. גלייב מיר, איך שעם מיך אויפצוהייבן די אויגן.

„איך וועל דיר זאָגן דעם אמת, ליבער שמואל־יאַסל — דאָס מיינט ער מיך — נאָך מיט יאָרן צוריק האָב איך געהאַט אַ מחשבה צו פּאַרלאָזן דאָס גוטע לעבן אין אויסטראַליע, די צוועלף צימערן מיט די צוויי דינסטן — און באַזעצן זיך אין הייליקן לאַנד. ס'הייסט, מאַטערן זיך, ווי איר אַלע

מאטערט זיך דאָרט. וואָסזשע האַלט מיך דערפון אָפּ — ווילסטו וויסן? — טאַקע דאָס, וואָס איך וויל פאַרבלייבן אָן איבערגעגעבענער, געטרייער ציוניסט. איך וויל מיך נישט אַנטוישן. דו פאַרשטייט מיך? פון דער ווייטנס זעט יעדע זאך אויס שענער, בעסער, צוצינדיקער. ווילסט אַ משל? אַדרבה, נעם מיין שר־פּייגעלען. דו געדענקסט וואָס פאַר אַ שיינהייט זי איז געווען? דו אַליין האָסט דאָך איינגענומען די ניכפה נאָך איר. ווען איך האָב זי גע־זען פון דער ווייטנס, האָב איך געמיינט איך קראַפּיר. ס'האַט מיך צו איר אַזוי געצויגן, ווי מיט אייזערנע קייטן. און אַמאָל, ווייסט דאָך: פּל־זמן כ'בין נישט געשטאַבען מיט איר אונטער די פיר דרענגלעך, האָב איך נישט געטאַרט זיך צורירן צו איר. איין מאָל, ווען איך בין אַריין צו איר אין שטוב, האָט זי מיך יאָ געלאָזט אַ קוש טאַן... די מזווה. זי האָט פאַר מיר געשיינט ווי אַ לעבל ראַזעווע ברויט אין דער פאַנטאַזיע פון אַ מענטשן, וואָס האָט אַ לאַנגע צייט נישט געהאַט קיין ביסן אין זיין מויל. פאַר איר בין איך גרייט געווען צו גיין אין פייער און אין וואַסער אַריין. אָבער ווען כ'האַב מיט איר חתונה געהאַט, זי איז געוואָרן מיין ווייב, איז די גאַנצע פאַנטאַזיע, דער גאַנצער חלום מיינער, פאַרשוונדן. פאַרשטייט מיך?

„וויל איך מיך בעסער קוויקן מיטן שיינעם חלום, מיט דער פאַנטאַזיע, צאָלן געלט, פירן ציוניסטישע אַרבעט, קומען פון צייט צו צייט אין לאַנד אַריין — אָבער זיצן דערווייל אין מעלבורן. קען זיין, אַז ווען כ'וואָלט געווען אַ ביסל יינגער, וואָלט איך אַפילו געקומען וואַיעווען מיט די אַראַ־בער. אָבער געדענקען זאָלסטו, שמואלי־אַסל, אַז איך בין אַ געטרייער שותף צום גאַנצן עסק. און דערפאַר טוט מיר אַזוי וויי, וואָס מ'איז דורכ־געפאַלן און געמוזט אַוועקגעבן דעם קאַנאַל.

מילא, ס'האַט דאָך שוין פאַסירט, דעם קאַנאַל מיטן גושן־לאַנד האָט מען אַוועקגעגעבן. אָבער איצט זאָג איך: סטאַפּ! מ'דאַרף בלייבן שטיין און נישט רירן זיך מער פון אַרט. אלא וואָס? מ'מוז זיך גוט צוגרייטן צו אַ נייער מלחמה.

„אָבער פּדי צו זיין גרייט ווי עס דאַרף צו זיין, דאַרף מען אויפהערן צו פאַרנעמען זיך מיט נאַרישקייטן. כ'מיין, די מעשה: „ווער איז אַ ייד.“ וואָס הייסט, איר ווייסט דאָרט נישט אַזאָ קלייניקייט? פּרעגט יעדן ערשטן בעסטן גוי, וועט ער אייך זאָגן ווער ס'איז אַ ייד. צווישן טויזנט גויים האָט אַ נאַריש שייגעצל אין פּוילן דערקענט ווער ס'איז אַ ייד און ער האָט אים אַרויסגעגעבן די דייטשן פאַר אַ קילאָ זאָלץ.

„פארשטייט זיך, אַז צו דערקענען ביי אייך דאָרט, אין ישראל, צווישן אַזוי פיל אַראַבער, ווער ס'איז אַ ייד, איז אַ ביסל שווערלעך. ווייל, ווי זאָגט מען דאָס: אַלע יוונים האָבן איין פנים. בפרט, אַז אַראַבער פראַווען אויך ברית מילה. אַבער דאָ קענען אונדז אַרויסהעלפֿן טאַקע די סאַויעטן. זיי ווייסן גענוי ווער ס'איז אַ ייד, אַ ציוניסט, אַן אימפעריאַליסט, אַן אַגרעסאָר, אַ קאָסמאָפּאָליט. וואָס דאַרפסטו מער? אין פּוילן זענען דאָך שוין כמעט נישטאָ קיין יידן. אַלע שטעט זענען יידן־ריין, פון דעסט וועגן וועט אייך יעדער פּאָלאַק אַנווייזן ווער ס'איז אַ ייד. אַזוי אויך אין דייטש־לאַנד, אין עסטרייך און אין אַ סך אַנדערע לענדער. אַ ליאַדע גויעץ ווייסט ווער ס'איז אַ ייד און ווער ס'איז אַ יידענע — און איר ווייסט נישט“.

און מיין קוזין זעליק ענדיקט זיין שרייבעניש אַזוי:

„שמואל־יאָסל, זע, מ'זאָל דאָרט, אין ישראל, מאַכן אַ שטיקל טאַלק. ווייל אַז כ'וועל מיך אַננעמען מיט כוח און אַראַפּכאַפּן זיך אין הייליקן לאַנד אַריין, וועט נישט זיין וואָס דיך מקנא צו זיין. און נישט נאָר דיך, נאָר די אַלע מנהיגים דיינע, וואָס ווייסן נישט פון זייערע הענט און פיס און פאַרשאַפּן אונדז חרפות און בושות“.

„ווי עס ווינטש דיר און גריסט דיך דיין לייבלעכער קוזין,

זעליק שפּילפּויגל“

געצל לאַקש האָט טענות

אין האָב אַ קוויז אין דרום־אַפריקע. אמאָל האָט מען אים גערופן געצל „לאַקש“. היינט הייסט ער: זשאָרוז סטאָן. זיין טאַטע, געדענק איך, איז געווען אַ קבצן אין זיבן פּאַלעס, איין מעלה האָט ער יאָ געהאַט: יעדעס יאָר האָט אים זיין ווייב, די געלע מאַכליע, געבוירן אַ „פיקער“. געצל „לאַקש“ איז — אויב כ'האַב נישט קיין טעות — דער צענטער צי דער עלפטער. ער איז געווען אַ שוואַרץ־חנעוודיקער מיט אַ קרומער ליפּ און ליב געהאַט, ווי ס'לעבן, לאַקשן מיט מילך. דערפאַר טאַקע האָט ער באַקומען דעם צונאַמען „לאַקש“.

ווי אזוי פון געצל „לאַקש“ איז געוואָרן זשאָרוז סטאָן, איז מיר נאָך עד היום שווער צו צעקיינען. אַ פאַקט איז, אַז אַט דער סטאָן איז שטיין־רייך. מען שאַצט אים אין מיליאָנען. ער האָט פאַרלוירן דעם „לאַקש“ און געפונען אַ סך „לאַקשן“ — דאָלאַרן און פונטן.

ווי נאָר געצל האָט זיך אַרויפגעאַרבעט און מגולגל געוואָרן אין זשאָרוז סטאָן, האָט ער מיט אַ מאָל איבערגעריסן מיט זיינע אַמאָליקע שיפיליאָווער קרובים. ראשית, האָט סטאָן נישט געוואָלט עמעצער זאָל וויסן, אַז ער שטאַמט פון אַ קליין שטעטעלע אין וואַלין, אַ זון פון שמואל־יאָסל „פעמפיק“. והשנית, סטאָן איז דאָך אַ נייער מענטש, טאָ וואָס פאַר אַ שייכות האָט ער מיט דער אַלטער וועלט?

בקיצור, מאַכט זיך אַ מעשה, און איינעם פון מיינע פריינד קומט אויס צו זיין אין יאהאַנעסבורג. ער איז געפאַרן זאַמלען געלט פאַר ישראל. נאָך דער רעדע, וואָס מיין פריינד האָט דאָרט געהאַלטן, האָט מען אים פאַר־בעטן צו אַ גרויסן גביר אויף אַ באַנקעט. ווי דער שטייגער איז, האָט מען דאָרט געגעסן און געטרונקען על חשבון הגביר. נאָך דעם ווי מען האָט אָפּגעהאַלטן די רעדעס און אונטערגעשריבן די טשעקן, איז דער עולם זיך פונאַנדערגעאַנגען. מיין פריינד איז געבעטן געוואָרן דורכן מיסטער סטאָן צו פאַרבלייבן. ער האָט אים באַוויזן דעם פאַלאַץ, אין וועלכן ער

ווינט, די קונסט-בילדער, דאָס אַנטיק־מעבל. לסוף האָבן זיי זיך אַוועק־געזעצט און ער, סטאַן, האָט אים, דרך אגב, דערציילט, אַז שטאַמען, שטאַמט ער פון אַ קליין שטעטלע אין וואָלין, שיפּיליאַווע הייסט עס. און זיין טאַטן האָט מען אַמאַל גערופן „פעמפּיק“.

וואָס זאַל איך אייך לאַנג ברייען: סטאַן האָט זיך דערוויסט, אַז איך, זיין לייבלעכער קוזין, בין געבליבן לעבן פון דער ביטערער מלחמה און ווין אין תּל־אביב. און איך האָב זיך דערוויסט, אַז געצל „לאַקש“ — וועל זשאַרזש סטאַן געפינט זיך אין יאָהאַנעסבורג, וואָס איז איינע פון די שטעט אין דרום־אַפּריקע. ער לעבט ווי אַ גביר. און איך בין נישט קיין גביר — און איך לעב אויכעט. און אַזוי ווי איך שרייב אין די גאַזעטן — האָט ער מיר צוגעשיקט זייער אַ שיינע און טייערע מתנה — אַ פעדער. דערנאָך האָט זיך אַנגעהויבן צווישן אונדז אַ בריוו־אויסטייש. איך האָב זייער אָפט צו אים געשריבן און ער האָט מיר זייער זעלטן געענטפּערט. לסוף האָט ער מיר געסטראַשעט, אַז אויב איך וועל נישט מאַכן קיין שטיקל טאַלק אין דער מדינה, וועט ער איבעררייסן די קאַרעספּאַנדענץ. זיין לעצטער בריוו לייענט זיך אַזוי:

„מיין טייערער און האַרציקער קוזין אייזיק מיט דיין ליבער פרוי און זיסע קינדערלעך זאַלן לעבן און געזונט זיין עד מאה ועשרים, אַמן סלה. ראשית, טו איך דיר צו וויסן, אַז דיינע אַלע לעטערס האָב איך באַ־קומען. און איך בין זייער צופרידן, וואָס איך האָב אַ קוזין, אַ טאַלאַנט־טירטן בריוו־שרייבער. וואָלסטו געקענט שרייבן אין ענגליש, וואָלט איך דיינע בריוו איבערגעלייענט אַפילו פאַר מיין פרוי און קינדער, ליידער האָב איך נישט אַזאַ טאַלאַנט. ווי דו. פון דעסטוועגן, האָב איך, דאַכט זיך, דיר געענטפּערט אויף דיין לעצטן בריוו.“

איצט וויל איך דיך פרעגן: וואָס קומט דאָרט פאַר ביי אייך? פריער בין איך געווען שטאַלץ מיט ישראל, איך האָב שוין אַפילו געוואָלט שיקן מיינע ביידע זין אויף אַ באַזוך אין הייליקן לאַנד. און היינט שעם איך מיך פאַר די גויים, ווי איך וואָלט, חלילה, פּלוצלינג געוואָרן אַ יורד. יעדער שלית וואָס קומט אָהער זאַמלען געלט, כליפעט ווי אַ יידענע, פירט זיך אויף פונקט ווי די קבצנים, וואָס זיצן ביי אייך, ביי דעם באַס־סטיישן, רוקן־אַרויס זייערע נאַקעטע, אויסגעדרייטע און צעקרוּמטע הענט און בעטן אַ נדבה. איך וויל דיר זאָגן, אייזיק, פע! זאָג דיינע פירער, אַז מיט אַזעלכע מעטאָדן איז גוט צו קלייבן קליינע נדבות, אָבער נישט צו

זאמלען מיליאָנען. איך אליין האָב שוין נישט געוואָלט געבן קיין געלט. פאַר וואָס? ווייל איך גיב געלט פאַר אַ שטאַלץ ישראל, פאַר אַ זיגרייכער יידישער אַרמיי, פאַר אַ גרויסער יידישער מדינה. דו פאַרשטייסט, אייזיק? איך האָב געמיינט, אַז ווען עס איז אויסגעבראַכן די יום־כיפור־מלחמה, וועט צה"ל נעמען גאַנץ מצרים און איך וועל קענען באַזוכן די פיראַמידן. מיינסט, אַז בלויז איך האָב אַזוי געמיינט? אַלע האָבן געמיינט אַזוי. אַפילו די גוים. און דאָ האָט איר גענומען און אַריינגעלאָזט די מצרים קיין סיני. און האָט איר שוין יאָ געהאַט אַ שטיקל לאַנד, ווי הייסט עס? נו, דאָרט, ווהיזן די יידן האָבן אַמאָל עמיגרירט, אויף דער צווייטער זייט פונעם סועץ־קאַנאַל, אין וועלכן משה רבינו האָט טרוקענערהייט אַריבערגעפירט די יידן. דאָס דאָזיקע פרוכטבאַרע לאַנד האָט איר אויך אַוועקגעגעבן — אַפילו אַן אַ מלחמה. סתם אַזוי גענומען און אַוועקגעגעבן מיט די אייגענע הענט. אויף געבן געלט קומט איר צו אונדז, אָבער פרעגן צי מען דאַרף יאָ אַוועקגעבן, צי נישט — אויף דעם זענען מיר נישטאַ.

אייזיקל, קענסט דאָרט זאָגן דיינע חברה: עס וועט נישט גיין! ווער ס'לייגט אַריין געלט אין געשעפט, וויל אויך האָבן אַ דעה.

איצט, ווען עס איז אַוועק אַ ביסל מיט דער פוטער אַראָפּ, האָט איר דאָך אין גאַנצן פאַרלוירן דעם קאַפּ. אין אַ געשעפט איז אַזוי: אַמאָל גייט בעסער, אַמאָל ערגער. אַמאָל מאַכט מען אויך אַ שטיקל באַנקראַטל. אָבער האַלטן דאַרף מען זיך! אַפילו ווען עס גייט, חלילה, שלעכט טאָר מען נישט אַראַפּלאָזן די הענט. אַ גוטער, געניטער קאַפיטאַן וועט תמיד קערער־ווען די שיף אַזוי, אַז זי זאָל גאַנץ אַרויסגיין פון אַלע טאַראַפּאַציעס. אָבער איר האָט נישט קיין קאַפיטאַן! איר אַלע האָט, כ'בעט דיך איבער, פאַרלוירן די קעפּ. איר לויפט אַרום צעטומלטע און איר זוכט די קישקע צו לעשן די שריפה. און נישטאַ איז קיין קישקע, נישטאַ קיין וואַסער, און די שריפה קען זיך, חלילה, נאָך מער פאַרשפרייטן.

אייזיקל, ס'פעלן אייך גוטע קאַפיטאַנען! ס'פעלן אייך געניטע פאַר זשאַרניקעס. וויל איך דיר פרעגן אַזאַ מין שאלה: דאָלאָרן האָט איר אייגענע? — ניין! דאָס אַלץ מוזט איר אַריינפירן פון אויסלאַנד. טאָ פאַר וואָס זאָלט איר נישט אַריינפירן קיין מנהיגים פון אויסלאַנד? ווען איר נעמט, למשל, מיך — נישט מער ווי אויף אַ שטיקל צייט, וואָלט איך דאָך איינגעפירט אַ שטיקל טאַלק אין אונדזער מדינה. און אויב נישט איך —

פעלן דען גוטע יידן, באקאנטע פירער, אין אמעריקע? גיט זיי איבער די בייטש און זאלן זיי אנטרייבן די פערד. זיי וויסן, אייזיקל, אז אפילו די פערד פילן ווער עס זיצט אויף דער קעלניע. מען דארף האבן פוח א ציי צורטאן מיט די לייצעס, א כוואשטשע טאן מיט דער בייטש, און אזא איינעם האט איר נישט. קען זיין, אז איר האט יא, אבער איר לאזט אים נישט צו. ביי אייך איז אזוי: אדער עס איז קיינער נישטא, אדער אלע יאגן זיך צום וואגן, ווילן זיך אויף אים ארויפכאפן. איך זאג דיר, אייזיקל, אז ווען מיר ליינען און הערן דא וואס עס טוט זיך ביי אייך, אין ישראל, שלאגט אונדז א חלשות צום הארצן. ווו נעמט מען עפעס א משה רבינו, א דוד המלך, אפילו כאטשבי אזא יידן ווי עס איז געווען הערצל — זיי וואלטן שוין יא געוויסט וואס צו טאן, ווי אזוי צו פירן. זענען זיי דאך אלע אויסגעשטארבן פאר דער צייט. נישטא. און אלע קלוגע יידן, זענען צעזייט און צעשפרייט איבער דער גאנצער וועלט. טא געפינט זיי! ברענגט זיי קיין ישראל. זאלן זיי פירן אונדזער מדינה. אייזיק, דערבארעם זיך! טו עפעס, טוט עפעס, ווייל אלע לאכן דא אין די פויסטן פון דעם, וואס עס קומט איצט פאר ביי אייך”.

אט אזוי שרייבט צו מיר מיין קוויין, זשארוזש סטאן. ער בעט מיך, אז איך זאל זיין בריוו אפדרוקן אין די „פייפערס“. ער זאגט, אז אפילו זיין טאטע, שמואל-יאסל דער „פעמפיק“, א ליכטיקן גן-עדן זאל ער האבן, וואלט שוין געווען א בעסערער גבאי ווי די דארטן, וואס פארען זיך אין ישראל און שלאגן זיך פאר גבאות”.
און ער ענדיקט מיט די ווערטער:

„אייזיקל, טו מיר א טובה, פארצו קיין ירושלים און שטופ אריין א קוויטל, אין מיין נאמען, אין די שפאלטן פון פותל המערבי, אבער שרייב אונטער — נישט זשארוזש סטאן, נאר געצל „לאקש“, מחמת דער, וואס זיצט אויבן, קען מיך נאך לויט מיין אלטן נאמען. שרייב אים, אז ער זאל זיך אויף אונדז מרחם זיין און אריינגעבן א ביסל שכל אונדזערע מנהיגים אין הייליקן לאנד. ווייל אויב זיי וועלן אזוי ווייטער פירן ווי ביז איצט, וועט חלילה חרוב ווערן דאס שטיקל וואגט, וואס איז אונדז נאך פארבליבן פון די אמאליקע גוטע צייטן. פארגעס נישט: שרייב-אונטער געצל בן שמואל-יאסל המכונה לאקש, דק”ק יאהאנעסבורג”.

און מיינט איר, ער האט מיר צוגעשיקט, כאטשבי אויף הוצאות? —
א נעכטיקער טאג!

א באזוך

די טיר פון מיין רעדאקציע-צימער האט זיך האלב געעפנט. פאזאליע האט זיך אריינגערוקט א ראנד פון א קאפעלוש, א נאז, א קיילעכדיק, בלאס פנים און א געשטעל פון א דאר, קליין מענטשעלע אין די מיטעלע יארן. ער האט זיך דערנענטערט, מיט שטילע טריט, צו מיין טיש. געעק-בערט מיך מיט זיינע קליינע אייגעלעך און שטיל געזאגט:

— דערקענסט מיך נישט, הא? האסט מיך שוין פארגעסן... קוק מיך גוט אן.

איך האב אים אנגעקוקט אבער געזען א פרעמד פנים — צעקנייטשט, צעקאקערט, אפגעבליאקעוועט. דער גרויסער, גלאנציקער פליך ארומגע-זוימט מיט א ווייסן ראנד.

— ליידער קען איך איך נישט. ביטע, זיצט. נישט וויכטיק ווער איר זענט. כל ישראל חברים.

ער האט זיך נישט אוועקגעזעצט. ווייטער געשטאנען פון דער אנדער-רער זייט טיש, געבויערט מיך מיט זיינע קליינע אייגעלעך און געשאקלט מיטן קאפ:

— אי ווי, ווי, וואס פון דיר איז, נעבעך, געווארן. דערקענסט שוין אפילו קיין מענטש נישט. דיין בעסטן חבר דיינעם... און ווי לאנג האסטו מיך נישט געזען — אזוי ווי נעכטן איז דאס געווען... אין גאנצן א יאר פערציק... ווי ווערט מען דאס אזוי אפגעפרעמדט? — איר קענט מיך?

— וואס הייסט קענען? ווען מ'שינדט דיך אפ וואלט איך דיך אויך דערקענט. א פייער זוכט דיך! האסט זיך גאר נישט געענדערט! הפנים, דו האסט א גוט ווייב, זי פילנעוועט דיך. און קינדער וויפל האסטו? מסתמא א טוך. איר דארפט דאך דא עולים, דארפט איר... און אויסהאלטן, האלטן מיר דאך זיי אויס. כ'מיין די יידן פון דער גאנצער וועלט.

— זייט מוחל, זאג איר, איר רעדט צו מיר ווי צו א גוטן באקאנטן,

אבער...

— וואס אבער — רייסט ער מיר איבער — האבער גיט מען די פערד. איציקל, מאך זיך נישט תמעוואטע, שפיל נישט דעם בלינדן מאיר. ס'פאסט דיר נישט? ביסט געווארן א גרויסער גביר? רעד א ווארט. מירקע גיב לשון!

— באמת, איך ווייס נישט. אזוי פיל יארן, מלחמות... נע'ונד... צרות, פארדרייענישן. ווער קען געדענקען?

— דאס שטעטל קוראוואליע געדענקסטו?

— קוראוואליע? — א שיינע מעשה! ווער קען דאס נישט די וואליע-נער קוראוואליע? איך בין דאך דארט געבוירן געווארן.

— גוט — זאגט ער — זענען מיר שוין אויף א שטיקל דרך. און א סטאליער מיטן נאמען מאטל „דער לאמער" געדענקסטו?

— מאטל „דער לאמער"? דער, וואס האט געהאט זיין סטאלעריי ביי דער באד?

— אטראט — טאקע דער. דאס איז געווען מיין זידע. און יאסל „די גוליע" איז געווען זיין זון.

— יאסל „די גוליע"? יא, איך דערמאן מיך שוין. ער האט געהאט א גוליע אויפן שטערן... דערפאר, האט ער תמיד געטראגן א גרויס היטל. געווען נישט קיין איבעריקער חכם. ער האט חתונה געהאט, געדענק איך, מיט פעסעלען, דעם בעדערס טאכטער. א דיקע איז זי געווען, א צעגא-סענע, מיט א רויט פנים. מ'האט זי גערופן „פעסעלע דאס פעסעלע"...

— אט די „פעסעלע דאס פעסעלע" איז געווען מיין מאמע...

— אזוי?! ביסטו, הייסט עס, בערל?

— כמעט געטראפן. מיין נאמען הייבט זיך טאקע אן מיט א „בית" —

פיניע.

— פיניע דער געלער, דאס ביסטו? טא ווי קען איך דיר דערקענען,

אז דו ביסט גאר געווארן פיניע דער ווייסער. או ווא, א ביסל יארן אריבער. און דאס איז פיניע דער געלער!

— און דאס איז איציק דער לאנגער... די וועלט האט זיך געענדערט,

די מענטשן האבן זיך געענדערט און דו, איציקל, ביסט געבליבן דער זעלבער. איך געדענק נאך דיינע אמאליקע שמירעכצן. האסט געהאט א טבע צו באשרייבן מענטשן, צעשמירן אין די גאזעטן. מ'האט פאר דיר

דעמאָלט מורא געהאַט ווי פֿאַר דעם משוגענעם וואָסער־טרעגער, פֿאַר
יאַנטלען דעם הינקענדיקן.

— פֿון וואָנען קומסטו איצט ?

— וואָס הייסט פֿון וואָנען ? פֿון אויסטראַליע. געקומען צו גאַסט אין
אונדזער לאַנד. כ'האַב דאָ אַ גאַנץ גרויסן חלק. ווייסט כאַטש וויפֿל איך
גיב פֿאַר ישׂראל ?

— וויפֿל ?

— נאָך מער ! בין איך געקומען זען, וואָס מ'האַט דאָ אויפגעטאָן מיט
מיין געלט. וועדליק מיר, די יידן אין אויסלאַנד גיבן מיליאָנען, וואָלט
שוין דאָ געדאַרפט זיין אַן אַמעריקע. יעדער ייד וואָס וווינט דאָ, וואָלט
זיך געדאַרפט באַדן אין גאַלד. און יעדע יידענע וואָלט געדאַרפט פֿאַרן
אין גאַלדענע קאַרעטעס, אזוי ווי די ענגלישע קעניגין. איך אַליין, האָב
דאָך שוין דאָ אַריינגעבראַקט אַ פֿאַרמעגן. מיר לייגן אַריין — און איר
באַגראַבט. ווען געלט וואָלט געקענט וואַקסן, למשל, אזוי ווי קאַרטאַפֿלעס,
וואָלט דאָ געווען יענץ גערעטעניש !

איך האָב אַנגעקוקט מיין אַמאָליקן חבר וואָס איז פֿאַרוואַנדלט גע-
וואָרן אין אַן אַלטן יידן, און עפעס נישט געגלייבט, אַז דאָס איז פיניע
„ממזר“, דאָס פֿאַרשייטע יינגל, וואָס איז אַמאָל געקראָכן ממש אויף גלייכע
ווענט.

— זעסט, איציקל, האָט ער געזאָגט — דאָס רעדל דרייט זיך, מיר
פֿאַרן ווייטער אין דער עלטער אַריין. קוק אַן וואָס פֿון פיניען איז געוואָרן.
אַ שבר־יפֿלי. אַ שטשאַפֿע, וואָס מ'קען פֿון איר גאַר נישט מאַכן. גע-
דענקסט, ווי מיר האָבן אַמאָל גערודעוועט ? געקערט וועלטן ! דערמאַנסט
זיך, ווען מיר זענען געשטאַנען צום פֿריזיוו ? גאַנצע נעכט נישט געשלאָפֿן,
זיך געפייניקט, מ'זאָל אונדז אויסבראַקעווען. וויפֿל טשאַלנטער האָבן מיר
אַרויסגעגנבעט און אויפגעפרעסן ? און ווי אזוי מיר האָבן אברהם־יאַסלס,
דעם איזוואַשטשיקס וואָגן, אַרויפגעשלעפֿט אויפֿן דאָך, ווייל ער האָט
אונדז נישט געוואָלט געבן קיין טשאַלנט — געדענקסטו ? געווען אַ לעבן,
האַ ? און איצט פֿאַרט מען שוין פֿונעם יאַריד. מ'קען שוין נישט הייבן
קיין פֿוס. דאָ טוט וויי, דאָרט שטעכט. מ'טויג שוין צום כ'בעט־דיך־איבער.
אַבער דו, איציקל, ביסט נאָך געבליבן דער זעלבער פֿאַרשוין. אַפֿילו
צווישן אַ סטאַדע פֿערד וואָלט איך דיך דערקענט. האָסט, דאַכט זיך,
געלאָמט אויף אַ פֿוס.

— יא, צום פריזיוו. כ'האָב מיר „געמאַכט“ אַ חסרון. מיין טאַטע, עליו השלום, האָט מיר פאַרגעלייגט, אַז איך זאָל אַראָפּנעמען דעם רעכטן פינגער, פון דעם לינקן פוס, אַזוי ווי ער האָט עס אַמאָל געטאָן, כדי נישט צו גיין דינען דעם צאַר. מיין מאַמע, אַ ליכטיקן גן־עדן זאָל זי האָבן, האָט נישט געלאָזט. זי האָט געטענהט: דיין בנאָק איז שוין, ברוך השם, אַ קאַליקע אויפן קאַפּ, ווילסטו נאָך, אַז ער זאָל זיין אַ קאַליקע אויפן פוס אויך? נו, האָב איך מיר געמאַכט נאָר אַ שטיקל חסרון אויף צייטווייליק, און שפעטער איז דאָס מיר אַריבער.

— שאַדט נישט, האָסט זיך גוט ספּראָוועט — מאַכט פיניע — איך לייען דייע אַרטיקלען — ביסט געוואָרן אַ גאַנצער „שראַבער“. יענע וואָך — זאָגט ער — האָב איך געלייענט דיין גרויסן אַרטיקל וועגן קליינעם מענ־טשעלע. אויסגעצייכנט! דער עיקר — דער אָנהייב. גאָלד מיט בריליאַנטן! פּערל! ער איז געווען אַזוי גוט, אַזוי אויסגעמיסטערעוועט ווי אַ טייערע שפיגל־שאַפע. זאָג מיר, איציקל, ביי וועמען האָסטו אים געלקחנט? כ'האָב באַלד פאַרשטאַנען, אַז דאָס איז נישט דיין שרייבעכץ. עס איז צו גוט פאַר דיר. פון וואָנען קומען צו דיר אַזעלכע פרעמדע ווערטער ווי „קאַנסטוט־ציע“, „רעזאָלוציע“, „דעטאַנט“. אין קוראַוואַליע האָט מען אַזוי נישט גע־רעדט. איציקל, איי ביסטו, אַ גנב! מיט דעם האָסטו זיך אויך נישט געענר דערט.

— אָבער — זאָגט ער — כ'האָב צו דיר אַ סך טענות! קודם כל רעדט איר דאָ מער ווי איר טוט. והשנית, איר ווילט, אַז מיר זאָלן פאַרלאָזן דעם גלות און קומען אַהער. טאָ זיי וויסן, אַז פאַרן פאַרן אַהער, האָב איך מיך געזעגנט מיט מיין ווייב און קינדער, מיט דער משפּחה און אַלע האָבן מיך באַוויינט אַזוי, ווי כ'וואַלט געפאַרן אויפן פּראַנט. דאָרט מיינט מען דאָך, אַז דאָ גייט ווייטער די מלחמה. נאָ, גיב אַ קוק, אַט טראָג איך אַ קאַמוזיל קעגן קוילן. אָבער נישט אַלע יידן זענען אַזעלכע העלדן ווי איך. זיי האָבן מורא צו קומען.

איצט נאָך אַ זאָך — זעצט־פאַר פיניע — אייער פרעמיער זאָגט און אַלע מיניסטאַרן זאָגן, אַז מ'וועט זיך צוריקציען, מ'וועט אָפּגעבן, מ'וועט פאַרלאָזן שטחים. מילא, ווען מ'פרעגט מיר, למשל, וואַלט איך געגעבן אַן אַנדער עצה. אָבער נישט וועגן דעם גייט מיר. נאָך צוויי טויזנט יאָר האָבן מיר, מיט גאָטס הילף, צוריק באַקומען אונדזערע הייליקע מקומות — דעם כּותל המערבי, רחלס קבר, די מערת המכפּלה. קיסנודזשער וועט דאָס אַלץ

אָוודאי הייסן צוריקגעבן. טאָ פאַר וואָס זשע נעמט מען נישט די הייליקע מקומות און מ'פירט זיי נישט אַריבער, באַצייטנס, קיין תל־אביב? אויף וואָס וואַרט מען? אַז זיי זאָלן ווידער אַריינפאַלן אין אַראַבישע הענט? מיר האָבן דען פּוּח צו וואַרטן נאָך צוויי טויזנט יאָר כדי זיי ווידער אַמאָל צו באַפרייען? אָט וועגן די זאַכן — זאָגט ער — דאַרפט איר שרייבן. דאָס דאַרפט איר טאָן. און וועגן דעם טאַקע וויל איך רעדן מיט אייער פרעמיער. נישקשה, ער מעג מיך אויסהערן. דאָס דאָזיקע לענדעלע קאַסט מיך גענוג. און ווער ס'גיט די מאה דאַרף אויך האָבן די דעה. וואָס זאָגסטו, איציקל, בין איך נישט גערעכט?

דאס רעדל דרייט זיך

אַ שמועס אין גיהנום

זינט די אַראַבער האָבן איינגעפירט זייער נאַפּט־טעראַר פעלט אויס ברענ־שטאָף אין גיהנום. אַנומלטן האָט זיך, צוליב דעם, געמאַכט אַ גרויסע הפסקה אין דער אַרבעט: נישט געווען קיין סמאַלע. זענען אייניקע סטאַ־בילע איינוווינער פון גיהנום אַרויס פון די פעסלעך, אויסגעגלייכט זיך די ביינער און אַוועקגעזעצט זיך אין אַ ווינקל שמועסן.

דער ראש המדברים איז געווען אַדאָלף היטלער, ימח שמו. זיין פנים האָט אויסגעזען ווי אַן אַפגעברענט, געגלייסט טעפל. די וואַנצעלעך — אַפגעסמאַליעט; די טשופרינע — פאַרברענט. ער האָט אויסגעזען אַזוי פאַרחושכט, אַז אַ שענערן פון אים לייגט מען אין דר'ערד אַריין. נעבן אים איז געזעסן סטאַלין מיט אַ פנים פון אַן אַפגעפליקט הינדל. ער האָט געהאַלטן אין איין שלוקערצן. דאָס האָט ער אַזוי געגעבן צו וויסן זיין יורש, ברעזשניעוון, אַז ער, דער טאַטע פון די פעלקער, איז נאָך דאָ. צו זיי האָט זיך צוגעשאַרט אונדזער אַלט־באַקאַנטער המן. ער האָט געהאַלטן אין האַנט אַ גרעגער און אַן אייזערנעם המן־טאַש.

— נו, חברה — האָט ער געזאָגט צום געזינדל — מ'רוט זיך אָפּ! דאָס האָט מען צו פאַרדאַנקען די אַראַבער. ווען נישט זיי, וואָלטן מיר זיך ווייטער געבראַטן אין דער סמאַלע. לויט ווי עס גייט, וועלן מיר, דאָכט זיך, אָפט האָבן אַזעלכע הפסקות. כ'האַב געהערט, אַז זיי גייען שוין ווידער העכערן דעם פרייז פון ברענשטאָף. דאָכט זיך, אַז דער גאַנצער גיהנום וועט בלייבן שטיין. די מלאכ־חבלה וועלן טאַפן אַ וואַנט: אויס צוגאַב־שעהן, אויס מתנהלעך פון אונטערן טיש. זיי וועלן דאַרפן איינציען דעם פאַסעק.

— דעם יום־טוב האָבן מיר געמאַכט — האָט סטאַלין געזאָגט און דערביי אַ שלוקערץ געטאָן. מיינע מענטשן, מיין יורש, לעאַנידקע, האָט אַנגערייצט די אַראַבער, געלערנט זיי וואָס צו טאָן. ער איז אַ כּיטרער רוס, דער דאָזיקער ברעזשניעוון. ער האָט פאַרשטאַנען, אַז מיטן אַראַבישן נאַפט

קען ער מער געווינען ווי מיט צענדליקער רעוואלוציעס. גאנץ אייראפע וועט ער אוועקלייגן אויף די לאפאטקעס. די וועלט טראכט, אז ער מיינט ישראל, די יעוורעיעס, העלפט מען אים צו, דעם יורש מיינעם. אבער דער כיטרער מוזשיטשאק מיינט גאר עפעס אנדערש — כאַ-כאַ-כאַ.

סטאַלין האָט צעעפנט זיין מויל וואָס האָט אויסגעזען ווי אַ פאַרסאַדזע-טער קוימען. היטלער האָט געכיכיקעט :

— ווירקלעך, קאַלעגע — האָט ער געזאָגט און אַ מאַך געטאַן מיט דער רעכטער האַנט, ווי מיט אַ האַלעוועשקע, אויף „הייל“ — נאָר איך האָב געמיינט ערנסט מיט די יודען — האָט ער צוגעגעבן — אויך דעמאַלט האָט מיר די גאַנצע וועלט געוואַלט העלפן זיי „אויסצוידלען“. אַפילו ענגלאַנד און אַמעריקע... אַלע האָבן געוואַלט פטור ווערן פון די יודען...

— און דין האָט מען אַרויסגעשטעלט — האָט זיך אַנגערופן המן — ביסט געגאַנגען וואַיעווען מיט יידן, וואָס זשע האַסטו אויפגעטאַן? האַסט געהאַט דעם זעלבן סוף וואָס איך : מיר ליגן ביידע אין דר/ערד און פרעג-לען זיך אין גיהנום. מילא, מיר איז כאַטש געבליבן דער גרעגער מיטן המן-טאַש. און וואָס האַסטו? — קרענק מיט קדחת. מיך האָט מען כאַטש אויפגעהאַנגען ווי אַ מענטש, און דו האַסט זיך אַליין אַריינגעקנאַלט אַ קויל אין קאַפּ. ביסט געגאַנגען וואַיעווען מיט יידן, אַך און וויי איז צו דיר. האַסט דאָך געוויסט וואָס פאַר אַ סוף איך האָב געהאַט, טאָ צו וואָס ביסטו געקראַכן מיט אַ געזונטן קאַפּ אין אַ קראַנקן בעט? ביסט משוגע געוואָרן?

— און איך, סטאַלין, האָב מיך אויך פאַרנומען מיט די זשידעס, איזוויי-ניטיע, מיט די יעוורעיעס. כ'האָב אויסגעטראַכט אַ שטיקל בלבול מיט די יידישע דאָקטוירים. נו, איז וואָס געוואָרן? באַלד נאָך דעם האָב איך קראַפירט. מיין שוואַגערל לאַזאַר קאַגאַנאוויטש האָט מיר אונטערגעשטעלט אַ פיסל. ווען נישט דאָס, וואַלט איך זיי אַלע „עקספעדירט“ קיין סיביר. פון ערגעץ ווייט דערטראַגט זיך אַ פאַרשטומט געזאַנג. דער שומר פונעם גיהנום צעשרייט זיך :

— העי, נומער אַכציק טויזנט, הער דאָרט אויף צו גרימפלען! אַז דער „באַס“ וועט דערהערן, וועט ער דין אַריינשליידערן אין קה-הקל. מאַך צו ס'מויל-לאַך, סטערווע!

אין לאַנגן קאַרידאָר באַווייזט זיך דער מופטי כאַדזש אַמין על כוסייני. — אַ בראַך איז צו מיר, ווי דו זעסט, נעבעך, אויס! — גיט היטלער

א פאטש מיט זיינע צוויי האלעוועשקעס־הענט — וואס מ'האט דאָ פון דיר געמאכט! פונקט ווי אַ מוזלמען אין מיינע קאָצעטן זעסטו אויס. אוי, אַמין, אַמין, וואָס האָסטו געטאָן? געמאָכט אַ שטאַרב און אויס! דו גע־דענקסט ווען מיר האָבן זיך ביידע געטראָפֿן אין בערלין? געווען אַ לעבן, האָ? מיר האָבן געהאַט גרויסע פּלענער ווי אַזוי צו בויען אַ נייע וועלט אָן יידן. נו, ליגן מיר ביידע אין דער אדמה און די יידן מאַכן אַ לעבן. זיי האָבן אַ מדינה, און איך האָב איינגענומען אַ מיתה משונה. כּעל נאָך צוריקקומען, ווי דו זעסט מיך אַ טויטן.

— אַדאַלפּקע, הער אויף צו בלאָפּן, דאָס מאָל האָסטו נישט געטראָפֿן. המן האָט עפעס אויפגעטאָן? די אַלע, וואָס האָבן געפרוּווט אַריבערפּעקלען די יידן אויף יענער וועלט — האָבן זיך אַליין אַריבערגעפּעקלט. און וואָס פאַר אַ נאַמען האָב איך געהאַט? אַ קלייניקייט: דער מופּטי! נו, ליג איך נישט אין פעסל? נאָך אַ נס, וואָס מיינע אַראַבישע ברידער האָבן זיך איבער מיר דערבאַרעמט און געהויבן דעם פּרייז פון נאַפּט. האָבן מיר דאָ אַ שטיקל פּערעדישקע.

— דו הייסט אַמין און איך המן, מסתם דער זעלבער נאַמען — רופּט זיך אָן דער אַלטער שיפור — כּיהאַב געהערט, אַז אין אוגאַנדע איז דאָ נאָך איינער, אַן אידי אַמין — אויך אונדזערס אַ קאַלעגע. מסתמא וועט ער אין גיכן קומען אַהער, צו אונדז. עפעס אַ האַלבער משוגענער, זאָגט מען. אַבער אַזעלכע ווי ער פירן היינט אַן מיט דער וועלט. זאָג זשע מיר, כאַדזש אַמינטשיקל, וואָס הערט זיך דאָרט ביי די יידעלעך? ביסט דאָך אַ נייער עולה, נאָר וואָס געקומען אַהער. טאָ דערצייל עפעס נייעס פון דאָרט.

— וואָס האָב איך אייך צו דערציילן? — מאַכט דער מופּטי — אַבדאַלאָאָן האָב איך אַמאַל אַריבערגעפירט אַהער, אין גיהנום אַריין, האָט דאָס אייניקל זיינס, כּוסיינטשיק, אָנגעהויבן קיניגן. די יידעלעך האָבן ביי אים, אין 1967, אָפּגעריסן אַ שטיק טעריטאָריע. איצט וויל עס אַראַפּאַט צונעמען.

— רעד קלאָרער, כאַדזש אַמין, דריי נישט מיט דער צונג אַהער און אַהין — מישט זיך אַריין היטלער — וואָס צונעמען, ווער צונעמען?

— דיינע תּלמידים, די מחבלים...

— די וואָס?

— די טעראָריסטן. די גאַנצע וועלט קניט פאַר זיי.

— כאַ-כאַ-כאַ — שיסט סטאַלין אויס אין אַ הילכיק געלעכטער —
וויפל דיוויזיעס האָבן זיי? וועלכן כוח?
— נאַפט האָבן זיי? — רופט אויס דער מופטי — ברענשטאַף.
— פאַרשרפעט זאָלן זיי ווערן! קען מען דען נישט אַוועקנעמען ביי
זיי דעם נאַפט? — חידושט זיך היטלער — די גאַנצע וועלט איז דען נישט
שטאַרקער פון די אַראַבער?

— די רוסן...

— וואָס די רוסן?

— די רוסן שטייען הינטער זיי?

— די קאָמוניסטן? די באַלשעוויקעס? דאָנער וועטער! איך האָב
געפרווט זיי ליקוידירן. שוין געשטאַנען ביי מאַסקווע. זענען די יידן
געקומען זיי צו הילף... קאַמעראַד, זאָג נאָר: ווער איז דאָס דער דאָזיקער
פאַרשוין, דער יאַסער אַראַפּאַט?

— דער פירער פון די מחבלים.

— אַ „פירער“ איז דאָ נאָר איינער — איך!

— אַדאָלפּקע, דו ביסט שוין טויט. און יענער לעבט נאָך.

— ווי לאַנג?

— כּווייס נישט. דערווייל פאַרנעמען זיך מיט אים סטאַלינקעס יור-
שים. מען מאַכט פון אים אַ גאַנצן צימעס. ער וויל ליקוידירן די יידישע
מדינה.

סטאַלין איז ווידער אויסגעבראַכן אין אַ שטאַרק געלעכטער:
טאָוואַרישטשי, איך פּלאַץ... האַלט מיר צו דעם פאַרברענטן בויך...
די קישקעס... יאַסער אַראַפּאַט וועט ליקוידירן... נישטאָ ווער עס זאָל
לאַכן... איך האָב געהאַט צו טאָן מיט שוצלאָזע, אומבאַוואַפנטע יידן און
כּ'האַב נישט געקענט מיט זיי זיך אָן עצה געבן, און יאַסער וויל באַזיגן
די שטאַרק-באַוואַפנטע יידן... זאָג אים, כאַדוש אַמין, אַז דער דאָזיקער
יאַסער אַראַפּאַט וועט גאר גיך ליגן דאָ אין אַ פעסל. ער וועט זיך פּרעגלען
אין דער אַראַבישער סמאָלע.

דאָ מישט זיך אַריין המן:

— היינט רעדט מען וועגן ליקוידירן יידן? — שטותים! איך האָב
עס געפרווט מאַכן מיט טויזנטער יאָרן צוריק — און ס'האַט זיך נישט
איינגעגעבן.

— און איך האָב עס געפרוווט מיט איבער דרייסיק יאָר צוריק — און
כ׳האָב אַריינגעכאַפּט אַ וויסטע מפּלה — זאָגט היטלער.
— און איך, סטאַליו, דער פירער פון די פעלקער, די זון, האָב אַנגע-
כאַפּט די יעוורעיעס פאַרן גאַרגל — און איך בין אַליין דערשטיקט גע-
וואָרן.

— און איך, דער מופּטי, האָב געוואָלט, מיט דער הילף פון היטלערן,
וואָרפן די יידן אין ים אַריין — האָט מען מיך געוואָרפן אין גיהנום אַריין.
הערט מיין וואָרט : די יידן קענען אומקומען נאָר דעמאָלט, ווען די גאַנצע
וועלט וועט אומקומען. און אַפילו אַז עס וועט קומען אַ נייער מבול, וועט
זיך געפינען עפעס אַ נוח, וואָס וועט מאַכן אַ קאַסטן. ער וועט אַריינגעמען
אַהין זיינע יידעלעך און מ׳עט ווייטער שווימען אויפן וואַסער.

דער שמועס איז איבערגעריסן געוואָרן, ווייל אין דעם מאַמענט איז
אַנגעקומען אַ נייער טראַנספּאָרט מיט סמאָלע און דער גיהנום האָט זיך
וידער צעפלאַקערט.

עפעס האָט זיך געענדערט

ווען איך בין, אַנמולט, געקומען אַהיים פון דער אַרבעט, האָט מיר מיין ווייבעלע אָנגעזאָגט די פריילעכע בשורה:

— אויף היינטיקן פרייטיק זענען מיר איינגעלאָדן צו די פישמאַנס.

— וועלכע פישמאַנס? — פּרעג איך — די, פון חולון?

— הער, וואָס אים קאָן איינפאַלן! — מאַכט מיין ווייבעלע אַ ברוגזע מינע — צו זיי וועל איך גיין פּטרן אָן אַוונט? עס ליגן מיר נאָך אין זכרון אירע שטעקעלעך און פאַרשימלטע ביסקוויטן, מיט וועלכע פישמאַנס ווייב האָט אונדז מכבד געווען מיט אַ יאָר צוריק, אין די גוטע צייטן. קען מען זיך שוין פאַרשטעלן מיט וואָס זי קאָן אונדז מכבד זיין איצט, אין די שלעכטע צייטן. איך מיין די פישמאַנס פון ביאַליק-גאַס, אונדזערע אַמאָ-ליקע שכנים.

— וואָס גייט מיך אָן דער פיבוד? איך גיי דען צו עמעצן, ווייל איך וועל דאָרט באַקומען אַ גוטע וועטשערע? — גיב איך צו פאַרשטיין מיין מותקל — היינט דאַנקט מען גאַט, אַז מען טרינקט אויס אַ גלאָז טיי אָן צוקער. ווער דאָרף פּרעסן? איך מוז מיך אָנשטאַפּן מיט פלערליי פאַס-קודסטוועס, אַז דערנאָך זאָל מיר דער בויך געשוואַלן ווערן ווי אַ פאַס, דאָס האַרץ זאָל זעצן ווי מיט האַמערס און איך זאָל, מינע שונאים, פאַכען מיט דער נשמה? ביי אונדזערע יאָרן, אין דעם עלטער, איז מיר אַ נפּקאָ-מינה וואָס איך עס, וויפל איך עס? ווער דאָרף מיר געבן און ביי וועמען דאָרף איך נעמען? איך האָב אייגענעם צוקער, אייגן וואַסער — אין די קני — אַ קאַליעדיקע לעבער, אַ ברייט האַרץ, צעצויגענע לונגען, ציטער-דיקע פיס...

— און אַ פאַרקאַלעכטן קאַפּ, אַ נאַרישן שכל, סימנים פון סקלעראַזע — גיט צו מיין ווייבעלע. אייזיקל, גלייב מיר, איך ווייס מערער פון דיר, אוי, ווייס איך! אָבער איך שווייג. פאַר וועמען וועל איך רעדן און וואָס וועל איך גיין יענעם דערציילן? ס'דאָך אייגענע צרות. דו ווערסט אַלט, אייזיקל — און צו מיין קאַפּ לאַזט זיך עס אויס.

— נאָר איך ווער אַלט און דו נישט? ... מותקל, קוק מיר אין די אויגן אריין: דאָ זענען דאָך קיין פרעמדע מענטשן נישטאָ. דו ביסט יונג, ביסטו? האָסט דאָך אַמאָל געהאַט אַ פאַר בלאַע אויגן, ווי אונדזער הימל, אין וועלכע מען האָט זיך געקענט שפיגלען. וווּ זענען זיי, מותקל, די דאָזיקע אויגן? און אַ פיגורקעלע האָסטו געהאַט אַן עלאַסטישס, אַ בויגעוודיקס, אַזוי ווי אַ יונג סאַסנעלע אין ווינט... און אַ ביוסטיקל איז ביי דיר געווען אַזוי ווי אין פּסוק שטייט: שני שדייך כשני עפריים...

— וואָס שטייט, ווען שטייט, מיינע שונאים זאָל זיך שטעלן אַ ביין אין האַלדז פּאַפּעריק, זיי זאָלן אים נישט קענען אַראַפּשלינגען און נישט אויסשפּייען. טפו! וואָס פּלאַפּלסטו? געהאַט... און דו האָסט נישט געהאַט? קוק זיך אָן אין שפיגל, מיינ טייער אייזיקל, וועסטו אויפן אָרט פּונעם אַמאָליקן בחורעץ — אייזיקל אברהם־יאָסלס — טרעפן דאָרט אַ צע־קנייטשטן, אַן אויסגעדאָרטן און אַ פאַרוועלקטן מאַנספּאַרשויך אין די הויכע „מיטעלע יאָרן“. וויפל בין איך אין גאַנצן אַלט? נישט מער זאָלן מיינע שונאים און דיינע שונאים קרענקען. היינט שפּילט דען אַ ראַליע וויפל מען איז אַלט? איך קען יונגע מענטשן, יונגע פּרויען, וואָס זעען־אויס ווי אויסגעקוועטשטע לימענעס, אַדער ווי אַפּגעשלאַגענע הושענאַס. און איך קען עלטערע פּרויען וואָס זעען אויס יונג, און לעבן אַ גוטן טאַג. ביי היינ־טיקער קאַסמעטיק, ביי היינטיקע קאַסמעטישע אַפּעראַציעס דאָרף מען אויסזען אַלט? שאַ, קענסט דאָך פּריידעלען פּון הערצל־גאַס. מיטן גרויסן גוידער און מיטן צעאַקערטן פנים. דאַרפסט זי אַנקוקן! וואַלסט זי היינט נישט דערקענט. זי איז אַרויסגעפאַרן קיין אויסלאַנד — קיין אַמעריקע זאַגט מען — און דאָרטן האָט מען זי איבערגעניצעוועט. געשניטן, גענייט... געלאַטעט, איינגעצויגן, פאַרגלעט און עס איז אַרויסגעקומען אַ נייע יידענע ווי פּון דער נאָדל אַרויס. זי טראַגט שוין אַפּילו אַ קורץ קליידעלע. ווען דו קוקסט פּון הינטן מיינסטו טאַקע, אַז ס'עפעס אַ „חתיכה“. נישט מער, ווען זי, פּריידעלע מיינ איך, דאָרף אַרויפגיין אויפן פּערטן שטאַק, דעמאָלט פּילט זי, אַז זי איז נעבעך אַלט. מחמת דאָס מאַטאַרל, דאָס האַרץ, קען מען נישט טוישן — איבער דעם קען מען נישט מאַכן קיין אַוועראַל. ווי נאָר זי קומט צום דריטן שטאַק האַלט זי זיך ביים האַרצן, שוויצט, פּרייכט...

— אַזוי ווי דו.

— יאָ, אַזוי ווי דו, אייזיקל. איז וואָס־זשע וויל איך דיר זאָגן? מען

דאַרף נאָר האָבן געלט. און אַז מען האָט געלט איז מען יונג; איז מען פריילעך, מען קען אַרויספאַרן אַפילו קיין האַנגקאָנג צו קויפן מציאות און קיין ווענעציע צו קלעטערן אויף די בערג...

— האָסט אַ טעות, מותקל, אין ווענעציע פאַרט מען נאָר אויף שיפלעך. קיין בערג זענען דאָרט נישטאָ.

— אַ שאַד! אַבי פריידעלע האָט מיר געזאָגט, אַז ווען זי איז געלעגן אין האָטעל ביים פענצטער, האָט זיך איר אויסגעוויזן, אַז פון דער ווייטנס שטייט דער אייפּל־טורעם און מענטשן פאַרן אויף שיפלעך.

— יאָ, ריכטיק. זיי פאַרן אַרויף אויפן אייפּל־טורעם. דאָס האָט זי הפנים געמיינט פאַרזי.

— וואָס איז דען וויכטיק, אַבי מען פאַרט — און דער עיקר אַז דעם

מאַן.

— גערעכט. מיט אַ דרייסיק יאָר צוריק וואַלסטו אויך געקענט פאַרן

אַז דעם מאַן.

— איצט קען איך אויך פאַרן.

— קענען, קען מען. מען דאַרף נאָר האָבן אַ בעלן. מותקל, האָסט

דאָך אַנגעהויבן מיט די פישמאַנס און ביסט פאַרפאַרן קיין פאַרזי. וואָס האָסטו געוואַלט זאָגן?

— יאָ, ווירזשע האַלט איך?

— ביי די פישמאַנס.

— נו, האָבן זיי אונדז איינגעלאָדן צו זיך אויף אַונט־ברויט, די פיש־

מאַנס, אונדזערע אַמאָליקע שכנים פון ביאַליק־גאַס. אַ, זי, די פישמאַנאווע,

אַז זי גיט עפעס — איז מיטן גאַנצן האַרצן. זי גרייט אַזוי פיל צו, אַז אַ

גאַנצן פאַלק סאַלדאַטן קען זי צופרידנשטעלן און עס וועט איר נאָך עפעס

פאַרבלייבן. אַ גאַלדענע באַלעבאַסטע! איז דאָך גוט, האָ? פון דעסטוועגן

האַט איר מאַן, מאַטל פישמאַן, אַנומלטן מיר דערציילט אַ וויץ וועגן זיין

געראַטן ווייבל, פון וועלכן עס איז צו דרינגען, אַז עפעס קלאַפט נישט

צווישן זיי. „אַלע ווייבער — האָט ער געזאָגט — דאַרף מען, ביי תשליך,

אַריינזאָרפן אין ים אַריין — אַבער נישט מיין מירעלען. פאַר וואָס? ווייל

ביי תשליך וואַרפט מען דאָך אַריין עבירות און מיינע אַריינזוואַרפן איז

אַ מצווה...”

— גאַלדענע ווערטער!... אַבער עס רעדט זיך נאָר אַזוי... לאַמיר זיך

צוריקקערן צו דער פישמאַנאווע. דו זאָגסט, אַז זי גרייט צו אַ סך... מותקל,

איך מיין, אז עפעס האָט זיך געענדערט. מסתמא וועט זי איצט נישט דער-
לאַנגען אַזוי פיל. ביי די איצטיקע פרייזן.

— אייזיקל, איי ביסטו אַ לעמעשקע! קענסט מיר אפשר זאָגן וואָס עס
האָט זיך געענדערט ביי די פישמאַנס? דאָרט, אַז מען דערלאַנגט צום
טיש איז דאָ וואָס צו זען.

— ווער דאָרף דעם פרעס? היינט פראַוועט מען דיעטעס.

— אייזיקל, איך ווייס, אַז ווי נאָר מען קומט צו עמעצן אויף אַ
„פשיענציע“, אויף אַן אויפנאַמע, פאַרגעסט מען אין אַלע דיעטעס, אין
אַלע אַפמאַגערונגען, און מען האַקט אויף וואָס די וועלט שטייט. עס ווערט
אַזאַ שריפה, אַז אַפילו די פאַזשאַרנע קאַמאַנדע קען זי נישט איינלעשן. דו
אַליין, אייזיקל, כאַפסט אַ טעלער און לייגסט אַרויף אויף אים אַזוי פיל ווי
אויף אַ לאַסט־מאַשין. אַ פולקע — איז אַ פולקע; אַ קאַטלעט — איז אַ
קאַטלעט; אַ שניצל — איז אַ שניצל; טשאַלנט — איז טשאַלנט; ווורשט
— איז ווורשט; אינדיטשקע — איז אינדיטשקע. די גראַבע מירעלע אַליין,
די פישמאַנאווע, מיין איך, וואַלסטו אויך איינגעשלונגען. ביי עמעצן איז
אַלץ גוט און אַלץ געשמאַק. נאָר ביי מיר דרייסטו מיטן קאַפּ: דאָס איז
רוי און דאָס איז צו פיל געזאַלצן; דאָס עסטו יאָ, און דאָס עסטו נישט.
אַבער ביי עמעצן איז אַלץ גוט, אַלץ געשמאַק.

— מילא, אַז דו ווילסט דווקא מיר זאָלן גיין — איז מהיכאַ תיתי.

— אַוודאי וועלן מיר גיין. מירעלע וועט פראַווען אַ גרויסאַרטיקע
וועטשערע. דו וועסט זיך אַנשטאַפן אַ פולן בויך און איך וועל דערנאָך
מוזן דיר צולייגן אַ גאַנצע נאַכט הייסע קאַמפרעסן. און אם ירצה השם,
אין צוויי וואַכן אַרום וועלן מיר אויך גיין צו די פינקלשטיינס אויף זייער
טאַכטערס חתונה. ווי זאָגט דאָס לידל? „יאָרן לויפן, יאָרן גייען, דאָס רעדל
דרייט זיך — און עס וועט זיך ווייטער דרייען“...

יידן — עקשנים

מאדנע, ווי אלץ דרייט זיך דאס איבער מיטן קאפ אראפ און מיט די פיס ארויף. אמאל איז געווען א פרעה — איר קענט דאך אים. נו, דער, פון דער הגדה, וואס האט באקומען די צען מכות. ער האט זיך איינגערעקשנט, דער גוי, און נישט געוואלט ארויסלאזן זיינע יידן. אט אזוי, ווי די היינטיקע פרעהס פון מאסקווער קרעמל. האבן מיר דאך געהאט א גרויסן גאט, האט ער אונדז געגעבן א גרויסן משה רבינו מיט א צויבער-שטעקן. ווי נאר ער האט א הויב-געטאן דעם שטעקן איז געווארן חושך מצרים און די מכות האבן זיך אנגעהויבן שיטן ווי די קוילן פון די היינטיקע ראקעטן מיט די צעשפריצנדיקע קעפ.

און פאר וואס מיינט איר, האבן יידן אזוי שטארק געוואלט ארויסגיין פון מצרים? טאקע דערפאר, ווייל פרעה האט זיך געהאט איינגעקשנט און נישט געוואלט זיי ארויסלאזן. האבן די יידן געוואלט ווייזן, אז זיי זענען גרעסערע עקשנים, און זיי ווילן דווקא יא ארויס. אבער ווען דער דאזיקער גוי, פרעה מיינ איך, וואלט געהאט שכל, וואלט ער צו זיי געזאגט: גייט! דעמאלט וואלטן יידן אים געענטפערט: א מכה! דווקא ווייל דו ווילסט, אז מיר זאלן גיין — גייען מיר נישט. און זיי וואלטן עד היום פארבליבן אין גושן-לאנד.

די זעלבע געשיכטע האט דאך פאסירט אין פוילן. די פאליאקן האבן געשריגן „זשידקי דא פאלעסטיני“, נעמט די פעקלעך און פארקלייבט זיך אין צוגעזאגטן לאנד אריין. אז יידן האבן דאס דערהערט, האבן זיי געזאגט: רעדט צום לאמפ! האבן די פאליאקן גענומען אנטאן די יידן צרות-צרות: ס'זענען געווען פאגראמען, מען האט געשלאגן, געהרגעט, גערויבט, צוגענומען די פרנסה — דאס אלץ האט געהאלפן די גוים ווי א טויטן באנקעס. יידן זענען געזעסן, געהאנדלט, געוואנדלט, געלערנט תורה און געהאט אלעמען אין טראק.

איר געדענקט דאך אוודאי דעם פאל שפאניע. יענע, ווי הייסט זי דארט,

אינאבעלאך און איר מענזשולעק פערדינאנד, וואס איז געווען א שטיק פערד, האבן זיך זניכעט מיטן שווארצן פארשוין, מיט טארקוועמאדא, און זיי אלע האבן צו די יידן אזוי געזאגט: ווילט איר לעבן, טאָ נעמט־אָן די תורה פונעם ייזעלע, שמדט זיך. אז נישט — וועט מען אייך ברענען און בראַטן. נו, האבן דען יידן געפאלגט? א נעכטיקער טאָג! ווייל איר ווילט אזוי — האבן זיי געזאגט — מעגט איר אפילו קראפירן, וועלן מיר פאר־בלייבן יידן. זיי האבן זיך געלאָזט ברענען און בראַטן, אָבער אויסגעפירט זייערס: קיין גויים זענען זיי נישט געוואָרן.

אַלץ דערפאר, ווייל יידן זענען עקשנים בני עקשנים. אָבער ווען דאָס וואַלט געווען פאַרקערט: ווען גויים פאַדערן, אַז זיי זאָלן זיין כשרע, אַפֿ־געהיטענע יידן, וואַלטן זיי אַרויס מיט אַ ירגזון: איר ווילט אונדז צווינגן גען? ניין! מיר וועלן דווקא זיין גויים.

אַט ווייסן מיר, אַז די גויים — אומעטום — האָבן נישט ליב, אַז יידן זאָלן ווערן מיט זיי גלייכע מחותנים. די מעשה האָט זיך אָנגעהויבן נאָך דעמאָלט, ווען אונדזער טאַטע יעקב, אַ ליכטיקן גן־עדן זאָל ער האָבן, האָט גראַנדאָוונע אָפגעפרייערט זיין בראַטשיק, עשיוקען, און אויסגענאַרט ביי אים די בכורה. ווען עשיו האָט זיך אָנגעפרעסן מיט די לינדזן און פאַר־טרונקען מיט קאַבילע־מילך, און עס האָט אים גענומען דרייען אין בויד, איז ער גלייך אַרויס מיט אַ ירגזון אויף יעקבן.

מיט יאָרן שפעטער, ווען דער מעבל־סוחר פון נצרת האָט זיך געקרוינט פאַר אַ גאַט — נאָכן טויט — איז דער כעס אויף יידן נאָך גרעסער געוואָרן. די טענה איז, אַז זיי, די יידן, האָבן אים אַוועקגעהרגעט. איי, דער איינ־וויינער פון נצרת איז אַליין געווען אַ ייד — אויף דעם פרעגט מען נישט קיין שאלות.

דערנאָך איז צוגעקומען נאָך אַן ענין: אין אַלטן רוסלאַנד האָט מען אויסגעפונען, אַז יידן גרייטן זיך צו פאַרכאַפן די גאַנצע וועלט. האָבן די גויים זיך דערשראַקן. לויט זייער תורה קענען זיי לעבן אַ גוטן טאָג און דאָ דראָט זיי אַ געפאַר, אַז מען וועט זיי הייסן מקיים זיין דעם „לא תרצח“, דעם „לא תנאף“ און נאָך אַזעלכע לאַוון. איז ביי זיי געוואָרן אַ סומאַטאַכע. דעריבער איז קיין חידוש נישט, וואָס זיי האָבן אַלץ געטאָן, כּדי צו זיין פון יידן פון דערווייטנס. מען האָט זיך אָפגעגרענעצט.

און ווי נאָר יידן האָבן דערשנאַפט, אַז עס איז „קראַמיע יעוורעיעוו“, האָט מען זיך, אויף צו להכעיס, אָנגעהויבן דערנענטערן צו די גויים:

נאָט אייך — און פּלאַצט! איר ווילט נישט? אייך פּאַסט נישט? — וועלן מיר דווקא זיך אַרומדרייען צווישן אייך, מיר וועלן נאָכטאָן אייערע מנהגים. מיר וועלן חתונה האָבן מיט אייערע שיקסעס. מיר וועלן זיין נאָך אַ סך גויאישער פון אייך.

דאָס אַלץ ציט זיך שוין הונדערטער יאָרן. די גויים אַנטלויפן — און די יידן יאָגן זיי נאָך.

זינט די יידן זענען אַרויס פון מצרים און געשאַפן אין הייליקן לאַנד אַן אייגענע מדינה, און וועדליק זיי האָבן זיך געפרוכפּערט און געמערט — וואַלטן שוין געדאַרפט זיין מער יידן ווי כינעזער. טאָ וויזשע זענען זיי? איז דער תירוץ אַז: נאָכלויפנדיק די גויים, מישן זיי זיך אויס צווישן זיי — און קיינער ווייסט נישט וווּ זיי זענען פאַרשווינדן געוואָרן.

דאָס אַלץ קומט צוליבן יידישן איפּכא מסתברא. אָט האָבן יידן איינגעזען, אַן אַן אַן אייגענער מדינה וועלן זיי אין גאַנצן פאַרשווינדן פון דער וועלט. האָבן זיי אַנגעהויבן קערן וועלטן, מע זאָל זיי אַריינלאָזן קיין ארץ־ישׂראל. ווען מען האָט זיי געשטערט אין דעם, נישט געלאָזט קומען אַהער, זענען זיי געשווימען אין צעבראַכענע שיפן איבער שטורעמדיקע ימען, געגאַנגען אַפילו צופּוס. אַבי אַנצוקומען אין צוגעזאָגטן לאַנד. אָבער ווי נאָר די טירן פון דער יידישער מדינה זענען ברייט צעעפנט געוואָרן, האָבן יידן נישט קיין חשק צו קומען. פאַרקערט, אַ סך פאַרן אַרויס צוריק, אין פינצטערן גלות אַריין. און ווייל פון רוסלאַנד לאָזט מען נישט אַרויס — ווילן זיי דווקא יאָ קומען אַהער.

צו וואָס גאָט האָט אונדז, אַזאָ עם קשה־עורף, אויסגעקליבן פאַר זיין עם סגולה, איז ממש נישט צו פאַרשטיין. ווי האָט ער געקענט מאַכן אַזאָ מיאוסן „מהדל“?

ס'נאָך נישט עק וועלט

ביי די פינקלשטיינס איז דאָס לעבן געפלאָסן ווי וואַסער אין אַ שטילן טייך. ער, אַדאָם פינקלשטיין, איז געווינט געווען, זינט ער האָט זיך אייניג געפונדעוועט אויף זיין נייעם רעגירונגס־פּאַסטן, אויפצושטיין אין די פריי מאַרגן־שעהן לאַנגזאַם, שטיליטשקע, אָן רעש. תמיד האָט ער אין זינען געהאַט נישט איבערצוועקן זיין פרוי, אַדעלקען, מחמת זי קומט אָפט זייער שפעט אַהיים, פון די קאַרטן. ער ווייסט, אַז זי האַרעוועט, נעבעך, שווער. ביז זי מאַכט אין אַרדענונג די האַר, דאָס פנים, ציט אויף זיך אַרויף דאָס צוגעפאַסטע קליידל — נעמט אַ סך צייט. און ווען מ'דאַרף נאָך צוגרייטן אַ מיטאַג אויך, איז זי בכלל פאַרפאַרעט ביז איבערן קאַפּ.

איז נישט קיין חידוש, וואָס אַדאָם פינקלשטיין שאַנעוועט זיין ווייב. ער ווייסט, אַז די אַלע שפּילערייען וואָס ער האָט דאָ און דאָרט מיט יונגע דאַמעלעך אַדער מיט לייכטזיניקע מיידלעך זענען ווערט אַ שמעק טאַבאַק קעגן דער געטריישאַפט פון אַן אייגן ווייב. תמיד האָט ער ליב איבערצוחזרן פאַר זיך אַליין: אַ ווייב — איז פאַרט אַ ווייב. פון איר איז פּדאי צו ליידן. אָפט קען מען מיט איר זיך ווערטלען, אַרומקריגן. כאַפּן פון איר געזינדלט — אַבער דער עיקר איז, אַז מ'לעבט בשלום. בפרט, ווען דאָס ווייב איז נאָך אַזוי געטריי אַזוי ווי זי, זיין אַדעלקע. דאַרף מען דעריבער אַזאַ איינע טראַגן אויפן קאַפּ.

און ער האָט טאַקע תמיד אַזוי געטאַן. זעלטן ווען ער האָט איר פאַר געוואָרפן הלמאי זי קומט שפעט פון די קאַרטן. אַז זי האָט פאַרגעניגן — טאָ זאַל איר וויל באַקומען. וואָסי, איינער האָט פאַרגעניגן פון אַנדערע זאַכן — אַזוי ווי למשל ער — און זי האָט הנאה פון אַ ברידזש, פון אַ רעמי, פון אַ גוטן שוויים אין שטאַטישן באַסיין — זאַל איר זיין צום געזונט. אַפילו דעמאָלט, ווען ער גיט אַ טשעפע זיין סעקרעטאַרקע ווייסט ער, אַז אין דער היים וואָרט אויף אים אַ געטריי ווייב. און דאָס גיט אים נאָך מער מוט צום לעבן. בפרט נאָך, אַז קיין קינדער האַבן זיי נישט. רופט ער זי, אַדעלקען.

טאקע מיט צערטלעכע נעמען, ווי: „מיין קינדעלע“, „מיין קעצעלע“, „מיין מיידעלע“, כאטש דאס „מיידעלע“ וואלט שוין רויק געקענט זיין אַ „באָר-בעלע“.

אַנומלטן האָט אים זיין סעקרעטאַרין אַ זאָג געטאָן: „מיין אַלט יינגע-לע, מיר וואָלטן אַ מאָל געדאַרפט זיך אַראָפּכאַפּן קיין אויסלאַנד. וואָס קען מען דאָ אויפּטאָן, אין תּל-אביב? ווי נאָר דו גיסט זיך אַ ריר, ווייסט שוין די גאַנצע שטאָט“.

אויף דעם האָט איר פינקלשטיין אַזוי געענטפערט: „מיידעלע, דו פאַר-געסט, אַז עפעס האָט זיך געענדערט אין דאָזיקן לאַנד. ס'איז געווען אַ ביטערע מלחמה. פּרזער האָט מען געקענט גיין, פאַרן, רודעווען — קיינער האָט דיר נישט אַריינגעקוקט אין טעפל אַריין, פאַר וואָס? ווייל אַלע האָבן געטאָן דאָס זעלבע. געלט איז געווען בלאָטע. מ'האָט זיך דערמיט אַזוי געוואָרפּן, ווי מען וואָלט עס געפונען אויף דער גאַס. מיר האָבן גע-לעבט אין אַ גן-עדן פון נאַראַנים. איך מוז דיר זאָגן דעם אמת, נאָך דער מלחמה האָב איך מיך דערפילט אַזוי ווי אדם הראשון ווען מ'האָט אים אַרויסגעטריבן פונעם גן-עדן. היינט אָבער, מיידעלע, דאַרף מען זיך שוין רעכענען מיט יעדן גראַשן. חוץ דעם, איז עפעס די שטימונג אין גאַנצן אַן אַנדערע. ווי זאָגט מען: „גיי לאַך, אַז ס'לאַכט זיך נישט“.

יא, אַלץ האָט זיך געענדערט און אַדאָם פינקלשטיין אויכעט. אין די טעג האָט ער זיך פּלוצלונג געכאַפּט, אַז ער איז שוין אַריינגעפאַרן טיף אין די פּופּציקער. גאַנץ פרי, ווען ער איז געשטאַנען אין באַד-צימער, ביים שפיגל, האָט ער באַמערקט די קישעלעך אונטער זיינע אויגן, דעם קיילעכדיקן פליך. ביים באַדן זיך האָט ער גענומען טאַפּן דעם גרויסן בויך זיינעם. „איך בין שוין אַן אַלטער ייד“ — האָט ער געמורמלט צו זיך אַליין. און צוגעגעבן: „מאָדנע, פאַר דער מלחמה האָב איך עס אין גאַנצן נישט באַמערקט“.

מיט אַ מאָל האָט זיך דאָס שטילע, זאַרגלאָזע לעבן פון אַדאָם פינקל-שטיין געענדערט. נעכטן, ביים אויפשטיין פון בעט, האָט ער געכאַפּט אַ קוק אויף זיין פרוי, אויף אַדעלקען. „זע נאָר ווי זי שלאָפּט דאָס אַזוי רויק“ — האָט ער גערעדט צו זיך — „ווי קען איצט אַ מענטש אַזוי שלאָפּן?“

אַדאָם האָט פאַרחידושט געקוקט אויף איר, ווי ער וואָלט זי צום ערשטן מאָל דערווען. „וואָס פאַר אַ צעאַקערט פנים זי האָט“ — האָט אים

אַ מחשבהלע אונטערגעזאגט — „זעט אויס, אַז פון דער זיקנה קען מען נישט אַנטלויפן“.

ער האָט אומגעערן אַ רוק געטאָן דעם שטול ביים בעט און אַדעלקע האָט געעפנט די אויגן.

— וואָס טאַראַבאַנעסטו אַזוי? — אָט זי אַ זאָג געטאָן, רייבנדיק די

אויגן פון שלאָף. — איך בין אַזוי מיד... וויפל איז דער זייגער.

— האַלב אַכט.

— האַלב אַכט? איז וואָס־זשע לאָזסטו מיך נישט שלאָפן? כ׳בין

נעכטן געקומען אַזוי שפעט...

— האָסטו געדאַרפט קומען פריער. מ׳צווינגט דיך דען מיט פאַליציי,

אַז דו זאָלסט זיצן שפעט און שפילן אין קאַרטן? קענסט קומען פריער און גוט זיך אויסשלאָפן. ביי דיר, זע איך, האָט זיך גאַר נישט געענדערט.

דו פירסט זיך אַזוי ווי פאַר דער מלחמה — האָט ער בייז צו איר געזאָגט.

— אַזוי? אַדאַמקע, וויפל קליידלעך האָב איך געקויפט אין דער

לעצטער צייט? וויפל פאַר שייך? דו זעסט דען נישט, אַז איך טראָג נאָך

דאָס פאַרמלחמהדיקע קליידל?

— פאַר וועלכער מלחמה?

— וואָס הייסט פאַר וועלכער? פאַר דער לעצטער מלחמה. אַוודאי,

דו וואָלסט געוואָלט, אַז איך זאָל טראָגן קליידלעך פון פאַר דער צוויי-

טער וועלט־מלחמה, אפשר נאָך פון פאַר דער ערשטער... אַבי דו שטייסט

אויף גאַנץ פרי, פאַרקעמסט דיין ליסינע, גאַלסט זיך אַרום „אויף גלאַט“,

טוסט אַן די שמאַלע היילעך מיטן געקעסטלטן העמדל און דו מיינסט, אַז

דו ביסט נאָך אַ יונגערמאַנטשיק. אַדרבה, פאַרלאָז אַ באַרד וועסטו זען, אַז

דו ביסט ווי צוויי טראָפן וואָסער ענלעך צו דיין טאַטן דעם שניידער,

וועלכער האָט אין דיינע יאָרן שוין געהאַט עטלעכע אייניקלעך.

— אַדעלציו, אַבי דו ווערסט ייִנגער פון טאַג צו טאַג... ווער־ווער, איך

ווייס דאָך יאָ ווי אַלט דו ביסט... כאַפּ אַ קוק אין שפיגעלע, מותקל מיינער,

אַבער איידער דו האָסט פאַרשפאַכליעוועט דיין פנימל, וועסטו דערזען

אין גאַנצן אַן אַנדער פרוי, מיידעלע מיינס...

— אַדאַמקע, צו וואָס זאָלן מיר אָנהייבן דעם טאַג מיט קריגערייען?

אויב כ׳האָב מיך שוין יאָ אויפגעכאַפט, טאָ זיי אַזוי גוט, קאָך־אויף אַ גלאַז

קאַווע און דערלאָנג מיר אין בעט אַריין, איידער דו גייסט אַוועק. איך

מוז נאָך שלאָפן.

— מותקל, זיי זיך מטריח, הייב-אויף דיין דעליקאט מיידלש קער-
פערל, צי אויף זיך ארויף אַ שלאַפּראַק און גיי אין קיך אַריין. דאָרט
וועסטו אויפקאָכן, וועסט צוגרייטן, אָפעסן, אָפּטרינקען אַזוי ווי ביי זיך
אין דער היים.

— אַדאַמקע, וואָס האָט פּאַסירט? פון ווען-אָן האָסטו עס אָנגעהויבן
רעדן צו מיר אַזוי? איך בין נישט געווינט צו אַזאַ לשון.
— וועסט זיך צוגעוויינען, מייז טייער מיידעלע. סוף-פּל-סוף דאַרפסטו
פאַרשטיין, אַז עפעס האָט זיך געענדערט נאָך דער לעצטער מלחמה. ס'איז
שוין נישט דאָס וואָס ס'איז געווען.

אַדעלקע האָט נישט באַנומען די ענדערונג. זי האָט געפילט, אַז אין
לאַנד בכלל האָט זיך יאָ עפעס געענדערט. אָבער אַז איר מאַן, אַדאַם, זאַל
זיך באַנוצן לגבי איר מיט אַזאַ שפּראַך — אויף דעם האָט זי זיך טאַקע
נישט געריכט. דערפאַר טאַקע האָט עס איר אַזוי איבעראַשט. זי האָט זיך
אויפגעזעצט און געזאָגט צו איר מאַן אַזוי:

— אַדאַמקע, אויב דו מיינסט, אַז דאָ, אין לאַנד, וועט זיך עפעס
ענדערן, האָסטו אַ גרויסן טעות. אַ מלחמה איז דען ביי אונדז אַ נייעס?
זינט די מדינה עקזיסטירט האָט מען דאָ מלחמה געהאַלטן. אַדאַמקע, איך
קלייב מיך נאָך נישט צו שטאַרבן. יידן האָבן איבערגעלעבט נאָך ערגערע
צייטן — פון דעסטוועגן האַלטן זיי זיך און קענען נאָך געבן אַ גוטן קלאַפּ
אויך. ס'נאָך נישט עק וועלט. פאַרשטייט זיך, אַז מ'דאַרף איצט לעבן מיט
השבוּן. אָבער לעבן — און נישט גריזשען זיך. האָסטו מיך פאַרשטאַנען.
אַדאַמקע?

אַבסאַלוטע רו

- וואָס זענט איר אַזוי טרויעריק, אדון פריילעכמאַן? עפעס זעט איר מיר היינט אויס אַנדערש ווי אַלע מאָל. דערציילט. טוט אייך עפעס וויי?
- ס'איז גוט צו זאָגן: „עפעס“... אַ קנויל נערוון איז פון מיר געוואָרן. עס קראַצט מיר, עס בייסט מיר, עס צוקט מיר. איך בין אויס מענטש. דאַקטאָר, איך ווייס נישט וואָס מיט מיר האָט פאַסירט.
- טוט זיך אויס, אדון פריילעכמאַן. אַט אַזוי, לייגט זיך דאָ, אויפן בעטל. מיר וועלן כאַפן אַ קוק.
- ד"ר זאָווליאַ האָט גענומען דעם סטעטאַסקאָפּ, אויסגעהערט דעם אדון פריילעכמאַן, באַקלאַפּט, באַטאַפּט, געהייסן טיף אַטעמען, נישט אַטעמען און אַ זאָרגעטאָן צום פאַציענט:
- איר קאַנט זיך אַנטאָן.
- וואָס איז מיר, דאַטאָר? איך מיין, עפעס אַן ערנסטע קרענק?
- איך האָב גאָר נישט געפונען.
- וואָס הייסט גאָר נישט? פון טאָג צו טאָג ווערט מיר ערגער און איר זאָגט, אַז איר האָט „גאָר נישט געפונען“.
- דאָס האַרץ איז געזונט, דער פּולס איז אין אַרדענונג. דער בלוט־דרוק איז בעסער ווי גוט. נאָר וואָס...
- נאָר וואָס, דאַקטאָר? איר מעגט מיר זאָגן דעם אמת.
- דעם אמת?
- יאָ. דעם ריינעם אמת.
- איר זענט נערוועזן.
- דאָס האָב איך שוין נישט איין מאָל געהערט פון מיינ ווייב:
- „משוגענער, ס'איז דיר גאַרנישט. האָסט זיך איינגערעדט אַ קרענק. ביסט געזונט ווי אַ פּערד, דאַרפסט גיין צו אַ פּסיכיאַטער“...
- ווי אַזוי זענען אייערע באַציונגען מיטן ווייב? כ'מיינן...

- נאַרמאַל: מען קריגט זיך, מען ווערטלט זיך איבער. מען סקאַנדאַ-
לעוועט. אָבער אַלץ שאַ-שטיל.
- און דאָס פירט אייך אָפּט אַרויס פון גלייכגעוויכט?
— וואָס הייסט אָפּט? ... ווי אַמאָל.
- איך וועל אייך פאַרשרייבן באַרויקונגס-פּילן. איר טאַרט זיך נישט
דענערווירן. נאָר רו. אַבסאָלוטע רו. איר האָט פאַרשטאַנען, ה' פּריילעכמאַן?
— איך זאָל מיך נישט דענערווירן, וואָס רעדט איר, הער דאָקטאָר?
ווי איז דאָס מעגלעך?
— איר מוזט זיך נעמען אין די הענט אַריין, אַדון פּריילעכמאַן: עס
איז אַ פּראַגע פון געזונט.
- גלייבט מיר, איך טו עס שוין פון לאַנג. עס העלפט נישט.
— וואָס טוט איר?
— איך וווינ אין אַ „פענטהאַוז“ אויפן 11טן שטאַק. אַ ווונדערבאַרע
לאַנדשאַפּט. אַז איך קוק אַרויס אין דרויסן זע איך דאָס גאַנצע לאַנד און
אפילו אַ שטיק עבר הירדן.
- איז דאָך גוט. דאָס באַרויקט אייך די נערוון.
— איך וויל אייך שטעלן אַ פּראַגע, ה' דאָקטאָר.
— ביטע, פּרעגט.
- ווי אַזוי קענען אַזעלכע קליינע באַשעפענישן, ווי יתושים, קאַמאַ-
רעס, אַרויפפליען אַזש אויף דעם עלפטן שטאַק? מילא, די שלעכטע ריחות,
דאָס פאַרשטיי איך. זיי קומען מיט דער לופט.
— און דאָס דענערווירט אייך?
— אַוודאי.
- מאַכט מען צו די לאַדנס.
— טו איך טאַקע אַזוי. איז דאָך ווידער הייס. נישטאָ קיין לופט.
— עפנט מען די לאַדנס. מען זיצט רויק און מען מאַכט נישט קיין
וועזן פון אַזעלכע קלייניקייטן.
- און אַז איך דאַרף מיך וואַשן און ס'נישטאָ קיין וואַסער?
— עפנט מען דעם קראַן.
— ווי איז דער דין, אַז דער קראַן איז אָפּן און ער איז טרוקן ווי אַ
דאַרן אין מדבר?
— איך פאַרשטיי נישט.
— און פאַר וואָס זאָלט איר יאָ פאַרשטיין? איר זענט דאָך אַ דאָקטאָר.

אַבער אַז מען וווינט אויפן עלפטן שטאַק, ווייסט מען, אַז אָפּט דערגייט נישט אַהין דאָס וואַסער. איך האָב דען אַ קאַנטראַקט מיטן וואַסער, אַז עס זאָל אַרויפקריכן צו מיר יעדן טאָג אַזש אונטערן הימל, באַשר בכּן מיין ווייב האָט זיך פאַרגלוסט צו וווינען אין אַ „פענטהאַוז“ אַזש אויפן עלפטן שטאַק?

- און דאָס פירט אייך אַרויס פון די פּלים?
- אַ שיינע פּראָגע! דאָס מאַכט מיך משוגע.
- וואַס־זשע טוט איר?
- איך גיי אַראָפּ אונטן, צו אַ שכּנה.
- גוט. אַבי רויק.
- יאָ. איך באַרויך מיך טאַקע, אַבער זי, מיין ווייב, איז אויסער זיך. פשוט, זי מאַכט מיר דעם טויט. זי קירצט מיר די יאָרן.
- נו, און דער קראַן ווערט אָפּט קאַליע? איך מיין דאָס וואַסער דערגייט נישט און דערפאַר מוזט איר דערגיין צו דער שכּנה?
- זייער אָפּט. און דאָס דענערווירט מיך... כ'מיין, מיין ווייב.
- אויב איר וועט זיך אָפּט דענערווירן, ה' פּריילעכמאַן, וועט איר רוינירן אייער געזונט. איך האָב דאָך אייך געזאָגט: אַבסאָלוטע רוי. די נערוון ביי אייך זענען ווי געשפּאַנטע סטרונעס.
- איר זענט גערעכט. און אַ סטרונע קען אָפּט אויך פּלאַצן. וואַס־זשע זאָל איך טאָן?
- גאַנץ פּרי, נעמט דעם ערשטן פּיל. כאַפּט אַ קוק אין דער פּריי מאַרגן־צייטונג.
- ווי נאָר איך נעם אַ צייטונג אין האַנט אַריין דרייען זיך מיר איבער די קישקעס אין בויך. איך דערוויס זיך, אַז דאָ האָט מען באַרויבט אַ באַנק, דאָרט האָט מען איבערגעפּאַרן צום טויט עטלעכע מענטשן. עס ווערט דערציילט וועגן גאָר גרויסע גניבות, וועגן קליינע גניבות. די עקאָנאָמ־מיסטן רעדן וועגן אינפּלאַציע. די מיניסטאַרן רעדן וועגן נייע שטייערן. און מיין ווייב שרייט, אַז די פּרייזן שטייגן פון טאָג צו טאָג.
- זי איז גערעכט, אַדון פּריילעכמאַן. אַבער איר טאָרט זיך נישט דענערווירן. דאָס ווירקט אויף אייער געזונט. איצט איז נאָך אייער לאַגע, ווי זאָגט מען דאָס: צו דערליידן. אַבער דאָס קען ווירקן אויפן האַרץ. און אין אייער עלטער איז דאָס געפּערלעך. איר פאַרשטייט שוין וואַס איך מיין?

— וואס־זשע זאל איך טאן, וואס?
— איך זאג דאך אייך: נישט דענערווירן זיך. אבסאלוטע רן. גייט
אין גאס, שפאצירט אַ ביסל. פאָרט צום ים.
— שפאצירן? בייטאָג און ביינאַכט גלוסט זיך זיצן ביי דער טעלע־
וויזיע. וואָס שייך דעם ים — איז ער שמוציק. חוץ דעם — שווימען קען
איך נישט.

— טאָ פאָרט אַרויס אויף אַ שטיקל צייט, קיין אויסלאַנד.
— פליען? מען זאל מיך פאַרכאַפן? ביי מיינע נערוון?
— פליט מיט „אל־על“.

— ווען איך קוק פון עלפטן שטאָק פאַרדרייט זיך מיר דער קאַפּ.
וועל איך גיין פליען צווישן די וואַלקנס. און אַז ביי מיר אין „פענטהאַוז“
איז קיין וואַסער נישטאָ, טאָ וווּ וועט זיין וואַסער אַזש צווישן די וואַלקנס?
סיידן עס וועט געמען רעגענען...
— ווייסט איר וואָס? טוישט די ווינונג.

— וויפל איז דער שיעור צו טוישן? איך ווין שוין אין דער פינפטער
דירה. שטעלט אייך פאַר: פינף מאָל זיך אַרויסציען, פאַרבן, מאַלן, שמירן,
איבערשטעלן ווענט, טוישן די טאַפּעטן, דאָס מעבל, מאַכן רעמאַנטן. און
איר ווונדערט זיך וואָס איך בין נערוועז. אַז איך זיך ביי אייך דאָ און
נישט אין משוגעים־הויז בין איך אַ גבור, אַ העלד.
— ווער האָט אייך דען געצוונגען צו דעם אַלעם? צו וואָס דאָס
יאַגעניש? איר וועט זיך אַזוי לאַנג יאָגן, ביז איר וועט פּלוצלונג אַוועק־
פאַלן און אויסציען די קאַפיטעס.

— וואָס קען איך טאָן? איך בין דען איינער? אַלע טוען אַזוי, טו איך
אויכעט. איך וויל נאַכגיין נאָך דער מאַדע. אַט אַפילו איר, איך מיינ די
דאָקטוירים, וואָס זיצן זיך רו־ק — אַזוי ווי איר דאָ אין צימער, לויפן
נישט אַרום און פון דעסטוועגן פאַדערט איר אויך אַלע מאַל אַ העכערן
געהאַלט. איר שטרייקט אַפילו. וואָסי? איר ווילט מער. אַלע דאָ אין לאַנד
ווילן וואָס מער. נו, יאָגט מען זיך.

— וואָס ווילט איר? ישראל איז אַ מאַדערנע מדינה. מען קען זאָגן:
עס איז אַ קליין אַמעריקע. אַפילו רוסלאַנד האַלט אין איין נאַכיאָגן
אַמעריקע...
— און שטייט געבעך אָפּ.

— אָבער מיר נישט. מיר וועלן דאַכט זיך שוין באַלד איבעריאָגן

אַמעריקע — אין אַלע הינזיכטן. אויפן געביט פון אויטאָ-קאָסטראַפּעס
זענען מיר שוין אויפן ערשטן אָרט אין דער גאַנצער וועלט.

— דאָכט זיך, אַז אויף אַ סך אַנדערע געביטן אויך.

— דאָקטאָר, זייט מוחל וואָס איך וועל אייך שטעלן אַ פּערזענלעכע
פּראָגע: ווי אַזוי קענט איר אין איין טאָג, אויפנעמען אַזוי פיל פּאַציענטן?
אַפילו בלויז אַ קוק-טאָן אויף יעדן קראַנקן דאַרפט איר אַ גאַנצן טאָג.

— איר זאָגט, ה' פּריילעכמאַן, אַז איר ווערט משוגע, און איך גיי
ממש אַראָפּ פון זינען. איר זעט די פּילן? אַזעלכע זיבן שטיק שלינג איך
יעדן טאָג.

— דאָקטאָר, אַ שאַד אייער געזונט. איר האָט אַ ווייב מיט קינדער
זאָלן געזונט זיין. נאָר אָן נערוון, ה' דאָקטאָר. איר דאַרפט רו. אַבסאָלוטע
רו. איך האָב אייך נישט געוואָלט זאָגן: איר זעט שלעכט אויס. זייער
שלעכט. נעמט אורלויב. רוט-אויס אייערע נערוון. דאָקטאָר, פּאָלגט מיך.
היט אייער געזונט.

אַזוי ווי ביי לייטן

מ'זאגט, אַז יידן זענען אַ קלוג פּאַלק. והראיה: אַ סך גרויסע און שטאַרקע פעלקער, וואָס האָבן געלעבט ביי זיך, אין זייערע אייגענע מדינות, זענען מיט דער צייט אונטערגעגאַנגען און די יידן, וועלכע מען האָט פּאַרטריבן פון זייער לאַנד און אַלע גוים האָבן פון זיי געריסן שטיקער, דווקא זיי, די יידן, האָבן יאַקאַש אַלע צוררים איבערגעלעבט — און זיי זענען דאָ, ווידער אין זייער לאַנד — די שונאים אויף צעפיקעניש. אָבער מאַדנע: ווען יידן זענען געווען — אָדער זענען נאָך איצט — צווישן גוים, זענען זיי אַלע קלוג, ממש חכמים ונבונים: גרויסע מנהיגים, מיניסטאַרן, טעאַרעטיקער. מיט איין וואָרט: זיי קערן וועלטן.

פּאַראַן אַ סך גדולים, יידן, אין דער גאַנצער וועלט. זיי שאַפן נייע תורה, וואָס לייגן מענטשן אין דר'ערד אַריין. און פּאַראַן אויך יידן, וואָס האָבן — למשל, דערפונדן אַזעלכע רפואות, וואָס פּאַרלענגערן דעם מענטשן דאָס לעבן.

אַז די וועלט זאָגט: יידן זענען קלוג, איז דאָך נישט שייך. מסתמא ווייסט זי, די וועלט, וואָס זי זאָגט.

קומט דאָך אויס, אַז ווען יידן לעבן צווישן יידן, ס'הייסט צוואַמען, בפרט אין אַן אייגענער מדינה, דאַרפן זיי דאָך אַוודאי זיין קלוג און שאַפן גאָר גרויסע זאַכן, אַז די וועלט זאָל אַזש שטוינען. און דאָך קלאַפט עפעס נישט. די מנהיגים — זאָגט מען — זענען נישט קיין מנהיגים, די מיניסטאַרן זענען נישט קיין מיניסטאַרן, די פּאַרטייען זענען נישט קיין פּאַרטייען. עס הייסט — זיי זענען יאָ, אָבער נישט אַזוי ווי זיי וואַלטן גע- דאַרפט זיין.

ווען מ'פרעגט ביי איינעם, וואָס איז „בקי“ אין פּאַליטיק: היתכן, ווי קומט עס וואָס מיר זענען אַזוי אַרעם אין גרויסע מענטשן דווקא דאָ, אין ישראל? ענטפערט ער אייך, אַז תמיד איז אַזוי געווען. דער גרויסער משה רבינו איז געקומען פון מצרים. דער באַרימטער מיליטעריפּירער און דעראַך-

בערער יהושע בן־נחן איז געקומען צוזאמען מיט משהן. די תורה האָט מען מיטגעבראַכט פון סיני. ס'הייסט, אַלץ אויסלענדישע סחורה, אימפּאַרט. און ווען יידן האָבן זיך געהאַט באַזעצט אין ארץ־ישׂראל, האָבן זיי שוין נישט געשאַפּן אַזעלכע גרויסע זאַכן — חוץ דעם בית המקדש, וואָס זיי האָבן אויפגעבויט. און צו דעם צוועק האָט מען אויך געמוזט ברענגען צעדער־ביימער פון לבנון, גאַלד פון מצרים און צעמענט אַוודאי אויך פון אויסלאַנד. די אַרבעטער זענען מסתמא געווען פון די פאַרנומענע געביטן. זאָג איך צום דאָזיקן „בקי“ פון דעסטוועגן איז אַמאָל געווען אַנדערש. למשל, שמשון הגבור. ער האָט געטראָגן לאַנגע האָר און היינט טראָגט מען אויך לאַנגע האָר. נו, האָט דאָך שמשון מיט זיינע האָר עפעס אויפגעטאָן. ער האָט געשלאָגן די פלישתים. און וואָס טוען־אויף די היינטיקע בחורים מיט זייערע האָר? אָט דער שמשון, זאָג איך, איז געווען אַ גבור דווקא ביי זיך אין לאַנד. ווי נאָר אַבער ער איז אַרויסגעפאַרן קיין אויסלאַנד, צו די פלישתים, איז ער געוואָרן אויס קאַפעלוש־מאַכער.

מאַכט צו מיר יענער ייד, דער קלוגיטשקער, אַזוי: ער האָט זיך פאַר־פלאַנטערט מיט אַ נקבה, יענער שמשון. און זי האָט אים צערעכט געמאַכט. מ'זאָגט אַ גביר האָט מזל. פאַרקערט, איך מיין, אַז ווייל ער האָט מזל איז ער אַ גביר. אַזוי איז אויך געווען ביי אונדו. ווען ס'איז געגאַנגען דורך טירן און דורך פענצטער איז יעדערער געווען אַ חכם. אַבער ווען עס האָט זיך איבערגעדרייט דאָס רעדל, ס'האָט אַנגעהויבן גיין מיט דער פוטער אַראָפּ, האָט זיך ערשט אַרויסגעוויזן, אַז עס איז אויס חכמים, אויס נבונים — מ'טאַפט אַ וואַנט.

אַנגעהויבן האָט עס זיך מיט דער אַרומרייסעניש וועגן בענקלעך. איינגטלעך, קאָן מען עס פאַרשטיין. אין אויסלאַנד קען אַ ייד זיך דער־שלאָגן צו אַ מיניסטער־פּאַסטן אפשר איין מאָל אין אַ נאַווינע. און אויך דערצו דאַרף מען האָבן שוין גאָר גרויסע פעזיקייטן. אַבער דאָ, אין ישׂראל, קען יעדער ייד זיין אַ מיניסטער. מ'דאַרף אים נאָר צולאָזן. רייסט מען זיך אַרום. ס'דאָך אַ נאַטירלעכע זאָך: ווען די נאַכפּראָגע איז גרעסער פונעם אַנבאַט — שאַפּן זיך אַטשערעדן. ווער עס איז געווען אין רוסלאַנד, ווייסט עס. אַבער ווען מען וואַלט געהאַט שכל, וואַלט מען די דאָזיקע גרויסע נאַכפּראָגע אויך געקענט לייזן. ווי אַזוי? — פשוט: מער דעפּו־טאַטן, מער מיניסטאַרן. אַ דעפּוטאַט באַקומט געהאַלט פון דער מדינה? — באַקומט! טאָ זאָל ער ווערן אַ מיניסטער און באַקומען דעם זעלבן גע־

האלט. אזא איינער קען זיין אי דעפוטאט, אי מיניסטער. טא פאר וואס זאלן מיר האבן בלויז דריי און צוואנציק מיניסטארן? פאר וואס נישט זעכציק?

איצט וועגן די דעמיסיעס אין צה"ל.

גרויסע, בארימטע סטראטעגן, גענעראלן, פארלאזן אפט זייערע אַמטן. גייען אוועק. פאר וואס? ווייל אזא איינער, ווען ער זיצט עטלעכע יאר אין גענעראל־שטאַב, וויל ער ווערן רמטכ"ל. ס'הייסט, שעף פון שטאַב. אָבער אזא הויכער פּאַסטן איז דאָ בלויז איינער, טאָ ווי קען מען באַפּרי־דיקן אַלע גענעראַלן? וויל איך פּרעגן אונדזער פּירערשאַפט אַזא מין פּשוטע פּראָגע:

א סך תורהס און מנהגים האָבן מיר ליב איבערצונעמען פון די גוים. אמת, זיי האָבן טאַקע גויישע קעפּ, אָבער פּאַראַן זאַכן, וואָס מען דאַרף זיך לערנען פון זיי. למשל, ביי זיי אין די אַרמייען זענען דאָ מאַרשאַלן, פעלדמאַרשאַלן, אַדמיראַלן, טאָ פאַר וואָס זאָל מען אַזעלכע ראַנגעס נישט איינפירן אין צה"ל? ווען מיר וואָלטן דאָס איינגעפירט, וואָלטן מיר דאָך געקאָנט באַפּרידיקן אַ סך גענעראַלן, וואָס ווילן שטייגן אין זייער אַמט. וואָס איז דאָ דער חידוש? אַזא איינער, וואָס דינט אין מיליטער אַ דרייסיק יאָר, וויל ער באַקומען דעם העכסטן פּאַסטן אין דער אַרמיי — רמטכ"ל. אָבער אַזא פּאַסטן איז פּאַראַן נאָר איינער. טוישט מען דעם דאָזיקן אַמט יעדע 4 יאָר. ווי איז אָבער דער דין, אַז מיר האָבן אַ טויף גענעראַלן, וואָס וואַרטן אויפן דאָזיקן פּאַסטן? קומט דאָך אויס. אַז אַזא איינער, וואָס שטייט אין דער לעצטער ריי, קאָן ווערן רמטכ"ל ערשט אין אַ פּערציק יאָר אַרום. נו, איז דאָך נישט קיין חידוש, וואָס זיי זאָגן זיך אָפּ און גייען־איבער אין ציווילן לעבן.

וואָס־זשע טוט מען, אַז אונדזערע גענעראַלן זאָלן בלייבן אויף זייערע אַמטן? — מ'דאַרף זיי געבן אַ מעגלעכקייט צו שטייגן אויפן לייטער פון דער מיליטערישער היעראַרכיע. אַ רמטכ"ל — דאַרף שפּעטער ווערן אַ מאַרשאַל, אַ פעלדמאַרשאַל. עס דאַרף באַשטימט ווערן אַ הויפּט־קאָמאַנד־דיר פון אַלע באַוואָפּנטע כּוחות אין ראַנג, למשל, פון אַ מאַרשאַל אַדער גאָר פון אַ גענעראַליסימאָ. אין ים־פּלאַט דאַרף זיין אַן אַדמיראַל. אַט אַזוי ווי עס פּירט זיך ביי לייטן. אַזוי אַרום וואָלט געלייזט געוואָרן דאָס גאַנצע פּאַסטן־פּראָבלעם אין צה"ל.

אויף דעם דאַרף מען דאָך אָבער זיין אַ חכם. טאָ וווּ נעמט מען אים?

א הארבע שאלה

די טעג איז צו מיר געקומען אַ ייד אין די מיטעלע יארן. „איך בין אייערס אַ ליינער“ — זאָגט ער צו מיר — „ווען מיין ווייב הייבט אָן אין מיטן דרינען צו כיכיקען, פאַרשטיי איך שוין, אַז זי ליינעט אייערע פריי-לעכע מעשיות. און אין אַזאַ שווערער צייט, אַז מ'באַקומט אַ לייכט גע-מיט, איז דאָס ווערט מי יודע וויפל“.

„איך בין געקומען צו אייך — גיט ער צו — וועגן אַ וויכטיקן ענין. איך וויל זיך מיט אייך באַראַטן. די שרייבערס, די זשורנאַליסטלעך זענען דאָך קליגער פון דער גאַנצער וועלט. זיי גיבן אַלעמען עצות. זיי ווייסן תמיד פריער וואָס עס וועט זיין שפעטער... כ'מיין פאַרקערט... אַזוי ווי מיין ווייב... טאָ וויל איך אייך פרעגן אַזאַ מין קשיא :

ווען משה רבינו האָט אַמאָל אַרויסגעפירט די יידן פון מצרים, האָט ער געהייסן פראַווען פסח, זיבן טעג עסן מצות און קניידלעך און אין די חול-המועד-טעג פראַווען שידוכים, אַרויספאַרן אויף פיקניקן — און טאָן אַלץ, פדי צו דערמאָנען יענע היסטאָרישע טעג. עפעס אַ קלייניקייט? מען איז אַריבער דעם ים — צופוס, אָן בריקן. דאָס וואָסער האָט זיך געגעבן אַ שטעל-אוועק — אַזוי ווי אַ וואַנט פון רעכט און פון לינקס — און די בני ישראל האָבן אַדורכגעשפּאַצירט, פונקט ווי צו תשליך, אין מדבר אַריין. און ווי נאָר מ'האָט געהאַט דאָס וואָסער הינטער זיך, האָט מען זיך באַלד אַוועקגעזעצט, מיט פאַרלייגטע פיס, אויף דער ערד און מען האָט זיך גענומען צום באַקן מצות און אייער אויף די גליענדיקע זאַמדן. טאָ זאָגט-זשע מיר, כ'בעט אייך, ווי אַזוי האָבן זיי דאָס געמאַכט? מיין גאַסט עקבערט מיך מיט זיין גליענדיקן בליק. ווען ער באַ-מערקט, אַז איך וויל אויך עפעס זאָגן, גיט ער אַ מאַך מיט דער האַנט: „איך ווייס, איך ווייס... איצט רעד איך, טאָ האַקט מיר נישט איבער אין מיטן“...

און ער איז ממשיך :

יא, זענען זיי, הייסט עס, געזעסן, יענע יידן, און זיי האבן זיך פאָ-
 סמאָקעוועט מיט די מצות, מיט די אייער, מיט כריין. זיי האבן גארנישט
 מורא געהאט, אַז די מצרים וועלן זיי באַפאלן. איר וועט דאָך אַוודאי זאָגן,
 אַז דאָס וואָסער אין טייך האָט זיך צוריקגעקערט אין זיין קאַריטע, טאָ
 ווי האָבן די מצרים געקענט אַריבערגיין? וועל איך אייך אויף דעם ענט-
 פערן: און ווי אַזוי זענען זיי איצט אַריבערגעגאַנגען? אויב פרעהס
 כישופמאַכערס האָבן געקענט פון אַ שטעקן מאַכן אַ שלאַנג, האָבן זיי דאָך
 פון אַ שלאַנג געקענט מאַכן אַ בריק. זיי האָבן געדאַרפט וואַרטן אויף די
 רוסן? פאַרוואָס האָט דער פאַרמיטלער נישט געפאַדערט דעמאָלט קיין
 צעשיידונג פון די פּוּחות? ווער דער פאַרמיטלער איז אין יענע צייטן
 געווען? וואָס הייסט ווער? — דער אויבערשטער! ער האָט דאָך אַנגע-
 פירט מיטן גאַנצן עסק. געגעבן אונדזער משה רבינו דעם שטעקן — דאָס
 אויסגעקליגלטע געווער און פרעהן — די מכות.

איצט — זאָגט ווייטער דער ייד — קום איך צו צום עיקר: מה
 נשתנה? — וואָס האָט זיך געענדערט פון דעמאָלט ביז היינט? דעמאָלט
 זענען די יידן געזעסן אין גושן — און היינט זענען זיי דאָך אויך געזעסן.
 דעמאָלט זענען זיי פון דאָרט אַרויס און אויך היינט זענען זיי פון דאָרט
 אַרויס. ס'דאָך נישט קיין אונטערשיד צו דעמאָלט זענען זיי געגאַנגען
 איבערן וואָסער צופוס, צו היינט זענען זיי געפאַרן איבער בריקן. דער
 עיקר: זיי זענען אַרויס. אַמאָל איז דאָס געווען „ברכוש גדול“ און היינט
 האָבן זיי מיטגעבראַכט אַ ביסל צעקלאַפטע טאַנקן און אויטאָמאָבילן.
 אַמאָל האָבן די יידן אַרומגעבלאַנקעט אין סיני גאַנצע פערציק יאָר און
 היינט ווער ווייסט, צו זיי וועלן דאָרט בלייבן כאַטשבי אַ פערציק חדשים.
 אַמאָל האָבן יידן געגעסן דעם מן און היינט עסן זיי פון קאַנסערווּן-פּושקעס.
 אין תוך האָט זיך דאָך גאַרנישט געענדערט. אַמאָל האָבן די יידן נישט
 געוואָלט נעמען די תורה און היינט זענען דאָ אַ סך יידן, וואָס ווילן זי
 אויך נישט. אַ טייל האָט זיך אויסגעקליבן אַנדערע תורהס און אַ טייל
 קען זיך גאַנץ גוט באַדרייען בכלל אָן דעם.

איר וועט דאָך מיר אַוודאי זאָגן, אַז היינט איז דאָ אַן אויסערן-מיניס-
 טער וואָס פליט הין און צוריק און דעמאָלט איז אַזאַ נישט געווען.
 איז אויב איר וועט אַזוי זאָגן, וועט מען לאַכן פון אייך.
 פאַרוואָס? — ווייל אַזעלכע ווונדער וואָס משה רבינוס צויבער-שטעקן
 האָט באַוווּזן, וועלן נישט באַוווּזן אַפילו קיין צען היינטיקע אויסערן-

מיניסטארן. בקיצור, דא וויל איך פרעגן די קשיא, צוליב וועלכער איך בין געקומען צו אייך. דהיינו: אויב אין די דאזיקע טעג האט זיך איבערגעחזרט דאס זעלבע וואס אמאל, מיט טויזנטער יארן צוריק, צי דארפן מיר פראווען נאך א פסח? צי דארפן מיר זאגן א נייע הגדה? צי דארפן מיר עסן נאך מצות מיט נאך קניידלעך?

מיין גאסט האט זיך נישקשהדיק צעהיצט. זיין קיילעכדיק פנים האט זיך באדעקט מיט צונטער-רויטקייט. די אויגן האבן געגליט. איך האב אים געוואלט בארויקן.

— דער קלוגער קוהלת זאגט: „אין חדש תחת השמש.“ ס'האט זיך גארנישט געענדערט. איר האט רעכט, ר' ייד. ס'איז, ווי מ'זאגט, די זעלבע יענטע נאר אנדערש געשלייערט. אבער אויף דער פראגע וואס איר שטעלט מיר, קען איך אייך ליידער נישט ענטפערן. די תשובה אויף דעם קענען אייך געבן אונדזערע רבנים.

— דא איז מען געווינט צו שיקן פון איינעם צום צווייטן — און איר טוט אויך אזוי — מאכט צו מיר דער ייד. ווען איך וואלט געדארפט גיין צו די רבנים, ווייס איך אליין זייער אדרעס. ווען איך וועל גיין, למשל, צום הויפט-רב, וועט ער דאך מיך באלד פרעגן: וואס פארא פאקטן האט איר? ס'הייסט וועלכע ניסים? טא ווי אזוי קען איך אים דאס באווייזן? איך דארף דאך, אין אזא פאל, נעמען אויספרעגן אונדזערע גענעראלן. וואס זשע וועט דערפון ארויסקומען? אויב איין גענעראל וועט זאגן, אז דער ענין פון איצטיקן יציאת מצרים איז געווען א נס, וועט דער צווייטער אויפ-ווייזן, אז דאס איז גאר געווען א מפלה. און אויב דער אשכנזישער רב הראשי וועט מסכים זיין, אז מ'זאל פראווען א נייעם פסח מיט א נייער הגדה, וועט דער ספרדישער הויפט-רב אויפווייזן, אז מ'דארף זיך האלטן נאר ביי דער אלטער הגדה און ביים אלטן פסח. און אפילו ווען די וועלט זאל זיך איבערדרייען מיטן קאפ אראפ און מיט די פיס ארויף, טאר מען נישט ענדערן די הלכה. חוץ דעם איז נאך דא א רעליגיעז-נאציאנאלע פארטיי און אן אגודת ישראל און א נטורי קרתא, א מעשה מיט א „סטא-טוס-קווא“, מיט „צינגלעך“, מיט שטולן, מיט טישן, מיט פאזיציעס. טא ווהיין זאל איך גיין? בין איך געקומען צו אייך. איר גיט דאך אלעמען עצות. טא פארוואס שיקט איר מיך צו די רבנים ווען עס האנדלט זיך אין אזא קלארן און פשוטן ענין. איך פרעג דאך אייך: אין די איצטיקע טעג האט פאסירט מיט יידן דאס זעלבע וואס מיט טויזנטער יארן צוריק,

יא צי ניין? מאיז ארויס פונעם גושן-לאַנד, עס הייסט פון מצרים — יא,
צי ניין? דאַרף מען זאָגן אַ נייע הגדה — יא, צי ניין?
— זאָג איך דאָך אייך...

— וואָס זאָגט איר מיר? — שרייט אויס דער ייד און שטעלט זיך
אויף — פאַררעדט מיר נישט די ציין. פון אייער שרייבעכץ קומט דאָך
אויס, אַז איר ווייסט אַלץ, איר פאַרשטייט אַלץ, אַבער ווען ס'קומט צו אַן
ערנסטן ענין — זענט איר נעבעך שטומפיק אויפן לשון. וווּ איז אייער
שאַרף צינגעלע? הערט, איר ווייסט וואָס איך וועל אייך זאָגן? ווען איך
ווייס דאָס, וואָס איר ווייסט נישט, וואַלט איך שוין געוואָסט וואָס אַ
מענטשן צו ענטפערן. אַבי איר שרייבט, איר שמירט, איר רעדט — אַבער
אין תוך איז אַ גרויסע בראַך. האַטט מיר אַ גוטן. שלום!
און ער איז אַוועק — אַ צעצאַרנטער און אַן אַנטוישטער — ווהיין —
ווייס איך נישט.

מחשבות אין אַ כאַמסין-טאַג

זינט די כאַמסינען זענען געוואָרן אָפטע געסט אין לאַנד, זענען די מחשבות אַ ביסל מבולבל געוואָרן. גאָר קיין חידוש נישט: אין דרויסן שרפעט די זון, סמאָליעט, אַ שווערקייט צעלייגט זיך אויפן האַרצן. דער מוח איז ווי איינגעדרוטעוועט. דער שווייס בייסט דאָס לייב. די נערוון ווערן אָנגעשפיצט. פאַר אַ ליאָדע נאַרישקייט ווערסטו אָנגעצונדן ווי אַ שמאַטע איינגעווייקט אין בענוין. ביסט גרייט אַלעמען דורסן, אַפילו דאָס אייגענע ווייב.

אין קאָפּ איז אַ פּאַלנער מיש-מאַש. איך קוק אַרויס אין דרויסן. עפּן איך דאָס פענצטער — דרינגט אינעווייניק אַריין אַ הייסער ווינט. פאַר-שליס איך ווידער דאָס פענצטער — איז דושנע, נישטאַ מיט וואָס צו אַטעמען. זעץ איך מיך אַוועק אויפן ברייטן פּאַטעל, נעם אַ צייטונג אין האַנט אַריין. מיינע אויגן לויפן איבער די גרויסע קעפלעך: „די דאָקטויר-רים זעצן-פאַר דעם גרויסן שטרייק. די אַסיסטענטן מיט די פּראָפעסאָרן שטרייקן. די לערער גרייטן זיך צו אַ שטרייק. אין ראַדיאָ און טעלעוויזיע שטרייקט מען. די באַאַמטע פון מס-הכנסה האָבן אָנגעהויבן מיט סאַנקציעס. די אָנגעשטעלטע פון דער עיריה האָבן דערקלערט אַן אַרבעטס-סכסוך.“ אַזוי פיל מענטשן האָבן אַוועקגעלייגט די אַרבעט, נאָר די זון טוט דאָס פאַרקערטע: זי בראַט און שרפעט די ערד אָן רחמנות. די חמימה פאַרשלאָגט דעם אַטעם. כאַטש קריך אַריין אין וואַנע, לאַז אויף זיך קאַלט וואַסער — און ליג.

וואַרף איך אַוועק די בלאַט-צייטונג און די מחשבות הייבן זיך אָן צו באַמבלען ביי מיר אין מוח: מענטשן שטרייקן. ס'הייסט, זיי אַרבעטן נישט. וואָס איז דאָ דער חידוש? וועמען גלוסט זיך אַרבעטן אין אַזאַ היץ? די חמימה מאַכט מיד דעם מענטשן. זיינע אברים ווערן שלאַבעריק. זיינע צוויי הונדערט מיט אַכט און פערציק שרייפלעך ווערן צעלוושעוועט. אין אַזאַ טאַג איז גוט צו כאַפּן אַ גוטן דרימל. די פּוילקייט כאַפט אַרום דעם

בשר ודם, דריקט אים ווי מיט אייזערנע צוואנגען. וואָס־זשע וויל מען פון די מענטשן, די שטרייקערס? אמת, זיי שטעלן־אַרויס פּאָדערונגען, זיי דערקלערן אַרבעטס־סכסוכים. וואָס דען זאָלן זיי טאָן? זיי קענען דען קומען צו דער רעגירונג, צו די אַרבעטס־געבער און זאָגן: „חשובע הערן, איר ווייסט דאָך גאַנץ גוט, אַז אין אזאַ היץ איז אונדז אַפילו שווער צו קומען יעדן ערשטן אין דער פאַבריק, אָדער אין ביוראַ, אַפצונעמען דעם לויך, טאָ וואָס פּאָדערט איר פון אונדז אַז מיר זאָלן נאָך אַרבעטן אויך? וואָס זענען מיר — מאַשינען, אויטאָמאַטן?“

דעם אמת געזאָגט, וואָלט מען געקענט ליין ראַדיקאַל דאָס גאַנצע שטרייק־פּראָבלעם. צו וואָס, כ'בעט אייך, זאָלן די שטרייקן נישט זיין אַר־גאַניזירט? אויף דעם געביט הערשט דאָך אַ פּולשטענדיקער כאָאָס. היינט שטרייקט דער, און מאַרגן — יענער. פאַרוואָס זאָל מען דאָס נישט קענען מאַכן מיטאַמאָל? למשל, אין די הייסע חדשים שטעלט מען אַפּ אַלע אַרבעטן אין דער מדינה און די מענטשן פאַרן־אַרויס ערגעץ, אין די קאַלטע מקומות, אין די בערג — און דווקא קיין אויסלאַנד. איידער מ'פאַרט אַרויס לאָזט מען איבער אַן אולטימאַטום: „ווען מיר וועלן צוריקקומען פון אורלויב, דאַרף אונדזער לויך שוין זיין העכער מיט פּופציק פּראָצענט. אויב נישט — וועלן מיר ווידער אַרויספאַרן אין די בערג.“

וואָס ווונדערט איר זיך — עס איז נישט קיין גלייכע זאָך? נעמט דעם ספּר־הספרים אין האַנט אַריין, מישט־אויף די פרשיות פון „במדבר“ וועט איר זען, ווי יידן האָבן, גאָט צו דאַנקען, געלעבט אָן אַרבעט. מ'איז געלעגן אין די געצעלטן און דאָס לעבן איז געגאַנגען נאַרמאַל. מ'האַט געבויט הייזער? — ניין! מ'האַט געפּלאַסטערט כּבישים? — אַ נעכטיקער טאַג! איז וואָס־זשע מוז דער היינטיקער דור, די יידן, וואָס זענען געקומען אַהער נאָך צוויי טויזנט יאָר, די ישראלים, און די סאַברעס, וואָס זענען דאָ געבוירן געוואָרן — דווקא אַרבעטן? איז דען עמעצער פון יענע יידן, אין מדבר געשטאַרבן, חלילה, פון הונגער?

יא, יענע יידן האָבן אַמאָל געגעסן מן. ריכטיק. אַמאָל האָט עס גע־הייסן מן און היינט הייסט עס „שילומים“, „פּיצויים“, „מגביות“, „תרומות“. וואָס איז די נפּקא־מינה? דאָס אַלץ מוז דען פּאַלן דווקא פון הימל? און אַז שליחים, מיניסטאַרן, עסקנים, גענעראַלן, פּקידים, פּלערליי טוער, ברענ־גען דאָס פון אַמעריקע, דייטשלאַנד אָדער פון אַנדערע לענדער, איז שלעכט? דער עיקר איז דאָך, אַז ס'קומט אַריין. ס'איז דאָ. איז צו וואָס־

זשע, פּרעג איך איך, דאַרף אַ היגער מענטש, אַ ישראלי, אַרבעטן, מען זאָל אים צאָלן דאָס געלט, אַז מ'קען עס מאַכן איינפאַכער, פשוטער, לייכטער. כ'מיי, אַז דער מענטש זאָל דירעקט באַקומען דאָס געזאַמלטע געלט — און נישט אַרבעטן. דאָס וואָלט דאָך געווען דער בעסטער אויס-וועג. אַזוי אַרום וואָלט מען מיט איין קלאַפּ פטור געוואָרן פון אַלע שטרייקן.

זעט איר, אַז די דאָקטוירים שטרייקן, אַרט מיך דווקא נישט. איך בין מספּים זיי זאָלן שטרייקן — אַפילו ביז משיח וועט קומען. דער עיקר: אַבי איך זאָל זיין געזונט און נישט דאַרפן צו זיי אַנקומען. היינט האָבן די אויטאָבוסן געשטרייקט. בין איך געגאַנגען צופּוס. דער דאָקטאָר האָט מיך שוין לאַנג געוואָרנט: „דאָס איינציקע וואָס קען איך נאָך ראַטעווען איז אַ סך גיין און ווייניק עסן — און וואָס מער פיזישע אַרבעט“.

זאָג איך צו אים: „פאַניע דאָקטאָר, איר ווייסט דאָך, היינט איז אַ מאַדע, אַז אַלע שטרייקן, טאָ ווי קען איך אַרבעטן? כ'וואָש די פליים, איך טראָג אַראָפּ דאָס מיסט, איך רייב די פאַלן — ווייל מיי ווייב האָט אויך פאַרשטרייקט“.

זאָגט דער דאָקטאָר (ער האָט עס געזאָגט דעמאָלט, ווען ער האָט נאָך נישט געשטרייקט): „דאָס איז נישט קיין פיזישע אַרבעט. איר דאַרפט פראַווען גימנאַסטיק, שווימען“.

„איך שוויים אין וואַנע“, זאָג איך — „און מיי ווייב מאַכט מיר יעדן פרימאַרגן אַזאַ טוש, אַז עס ווערט מיר קאַלט און וואַרעם“.

ענטפערט דער דאָקטאָר: „איך וואָלט מיט אייך נאָך גערעדט, אָבער ליידער מוז איך איבערייסן, ווייל נאָר וואָס האָב איך באַקומען אַ באַפעל, אַז שוין מוז איך אָנהייבן שטרייקן“.

טראַכט איך מיר: אַז אַלע שטרייקן, אפשר וועט דער מלאך המוות אויך פאַרשטרייקן. און אויב נישט — זאָל ער כאַטשבי פראַווען סאַנק-ציעס, פאַרלאַנגזאַמען די אַרבעט. זאָל ער זיך צופאַסן צו דער נייער צייט, דער „שוואַרצער פאַרשוין“.

אינה אלט

<p>וואַרעם וואַסער 171 א חתונה 176</p> <p style="text-align: center;">מאַנאַ-לשון</p> <p>אויף איר חשבון 183 א שליח 187 א משפחה מיט א סך קינדער 192 געסט 196 געקניפט און געבונדן 201 נישטאָ קיין נחת 205 מאָדערנע צרות 209 א פחדן 213 אויף דער עלטער 217 אַשכנזים און ספרדים 222 איבער די כוחות 227 מען דאַרף צולייגן אַ האַנט 231 א קבצן 235 א וויכטיקער פלאַן 239 וויז גי זיך געטראָפן 243 אַן אַפטימיסט 247 איינציגן דעם פאַסעק 251 א פריילעכע גרושה 255 א געטרייער מאַן 259 דער מת 263 חול-א מויד 266</p> <p style="text-align: center;">נאַענטע פריינד</p> <p style="text-align: center;">פון ווייטע לענדער</p> <p>ווי זענען מיינע קינדער 271 וואָס האָט מען צו אונדז 276 סעם — פון דעטראַיט 280 נויטיקע זאַכן 285 ער איז אויפגעבראַכט 290 געציל לאַקש האָט טענות 293 א באַזוך 297</p> <p style="text-align: center;">דאָס רעדל דרייט זיך</p> <p>א שמועס אין גהינם 305 עפעס האָט זיך געענדערט 310 יידן — עקשנים 314 סינאָך נישט עק וועלט 317 אַבסאַלוטע רוי 321 אַזוי ווי ביי לייטן 326 א האַרבע שאלה 329 מחשבות אין אַ כאַמסין-טאַג 333</p>	<p style="text-align: center;">צייטן בייטן זיך</p> <p>ווי נעמט מען אַמאָליקע יאָרן 9 אויך מיר אַ לעבן 13 אין הונדערט יאָר אַרום 17 נאַפט 22 אברהם אַבינו — אין ירושלים 27 א שטורמישע פאַרזאַמלונג 32 קינדער-שטרייק 36</p> <p style="text-align: center;">היימישע מענטשן</p> <p>העפלעכקייט 43 א זעונג 48 אויף אַ באַלעט 53 געפונען אַן אויסוועג 58 יאַסקע 63 א לעקציע וועגן סעקס 67</p> <p style="text-align: center;">עולים און יורדים</p> <p>געדולד, ברידערלעך!... 75 צווישן יידן 79 א בריוו פון א יורד 84 וואָס עס געפעלט זיי נישט 88 דער נייער עולה 92</p> <p style="text-align: center;">אויפגעקומענע גבירים</p> <p>ליניעס 99 א שרייבער 103 אינפלאַציע 107 טאַטע און זון 111 מיט די אייגענע צען פינגער 115 מען שפילט 119</p> <p style="text-align: center;">שרה-חיה און משה כלאַצע</p> <p style="text-align: center;">און זייערע שכנים</p> <p>מחותנים 127 שרה-חיה קלעטערט אויף מצדה 132 אויף אַפרו 136 ס'איז איר אומעטיק 140 ווי נעמט מען אַ דירה? 143 איינשפאַרונגען 146 פאָרן — אַרויספאַרן 150 „סטערעאַ“ 154 א מאָדערנער חלום 158 א שטיין 163 פריילעך און לוסטיק 167</p>
--	---